

ผลกระทบบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า

นายโกศล อัครเดชาบุตร

ศูนย์วิทยพัทพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EFFECTS OF THE CONSUMER CASE PROCEDURE ACT B.E. 2551 UPON BUSINESS
OPERATOR ON GOODS

Mr. Koson Assawadechanukorn

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค
	พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า
โดย	นายโกศล อัสวเดชาบุตร
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยนติ ไกรกาญจน์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ธานิศ เกศพิทักษ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดา ธนิตกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยนติ ไกรกาญจน์)

.....
(อาจารย์ ธานิศ เกศพิทักษ์)

.....
(อาจารย์ รัชมี วิศทเวทย์)

โกศล อัสวเดชานุกร : ผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า. (EFFECTS OF THE CONSUMER CASE PROCEDURE ACT B.E. 2551 UPON BUSINESS OPERATOR ON GOODS)

อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ชยันติ ไกรกาญจน์, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : อ. ธานิศ เกศพิทักษ์, 238 หน้า.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับการเยียวยาขาดใช้ความเสียหายด้วยความสะดวกรวดเร็ว และประหยัด ผู้ประกอบการจึงมีความกังวลเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้อยู่หลายประการ อีกทั้งยังไม่มี ความชัดเจนในประเด็นข้อกฎหมายที่จะมีผลบังคับต่อผู้ประกอบการ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อธุรกิจ 3 ประเภทคือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ โดยเปรียบเทียบกับหลักการดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิม และเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ได้พัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมาโดยตลอด

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายฉบับนี้มีได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้า แต่อย่างใด และพบว่าผู้ประกอบการก็ได้รับประโยชน์จากการดำเนินคดีที่สะดวกและรวดเร็ว เช่นเดียวกับที่ผู้บริโภคได้รับ ซึ่งมากกว่าหลักการดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิม สำหรับการดำเนินคดีผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยตรง แต่เป็นกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทั่วไปและมีหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ทำให้ผู้ประกอบการไม่ต้องถูกดำเนินคดีหลายครั้ง อีกทั้งผลของคำพิพากษาก็มีความเป็นเอกภาพ ผู้วิจัยเห็นว่าหากนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ในประเทศไทยก็น่าจะเป็นประโยชน์ และได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ให้ผู้ประกอบการประเภทสินค้า ผู้สุจริตได้เตรียมพร้อมเกี่ยวกับข้อมูลในกระบวนการผลิตและเอกสารที่แสดงถึงคุณสมบัติของสินค้าในการพิสูจน์ในกรณีที่สินค้านั้นเกิดความเสียหายต่อผู้บริโภค

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....

ปีการศึกษา....2552.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4986212934 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : CONSUMER CASE PROCEDURE ACT B.E. 2551 / BUSINESS OPERATOR ON GOODS

KOSON ASSAWADECHANUKORN : EFFECTS OF THE CONSUMER CASE PROCEDURE ACT B.E. 2551 UPON BUSINESS OPERATOR ON GOODS.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF. CHAYANTI GREIGARN, THESIS CO-ADVISOR : THANIS KESAVAPITAK, 238 pp.

Consumer Case Procedure Act B.E. 2551 was enacted in order to provide the speedy remedy to the consumer at a lower legal action expenses. Nevertheless, in views of the business operators, there have been various concerns to the enforcement of this Act in that some legal issues regarding in particular the restrictions imposed upon the business operators remain rather confusing. This thesis focus on the impacts of such law towards the businesses relating to electronic, electric products, and automobiles, and then compares this Act with the consumer protection under the existing civil procedure, and the US laws which has continual development on the consumer protection law.

It appears from this study that this act does not provide any negative effect upon the business operators. Instead, the business operators also benefit from the continual proceeding in the same manner as the consumer does whereas these attributes has never existed in the civil procedure. In the US, although there is no specific law on consumer case procedure but the civil procedure and particularly the class action will prevent the business operators from the repeating trials, and thereby creates the unity in the court rulings. It is found that the class action, if imported to Thai legal procedure, will be of significant benefit. This thesis also demonstrates in detail the issue concerning the burden of proof which is regarded another core value of this act in order that the good faith business operators will be able to prepare the information relating to the production process, and the document manifesting the quality of the goods to knock out the allegation that the consumer suffers damage from such goods.

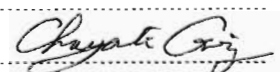
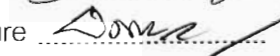
Field of Study : ...Laws.....

Academic Year : 2009.....

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยันติ ไกรกาญจน์ อาจารย์ที่ปรึกษาและท่านอาจารย์ ธานิศ เกศพิทักษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้ความเมตตาและเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งให้ความรู้และคำปรึกษา ตลอดจนแนวทางที่มีประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แก่ผู้เขียน และขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ไพฑูรย์ คงสมบุญรัตน์ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และท่านอาจารย์ รัชมี วิศทเวทย์ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำและความช่วยเหลือต่าง ๆ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานศาลยุติธรรม คุณชัยรัตน์ แสงอรุณ ว่าที่ร้อยตรีเกรียงไกร ลาวพวน และผู้มีพระคุณท่านอื่นที่ผู้เขียนมิได้กล่าวนามในที่นี้ ที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดา ผู้ที่มีพระคุณอย่างสูงสุดต่อผู้เขียน และขอขอบคุณภริยาผู้เป็นแรงใจสำคัญในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์และคุณค่าทางการศึกษาอยู่บ้าง ผู้เขียนขอกราบเป็นกตเวทิตาคุณแก่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาแก่ผู้เขียน แต่ถ้าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับความบกพร่องนั้นไว้แต่ผู้เดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 สมมติฐาน	5
1.5 วิธีการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิดและพัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค หลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจที่มีต่อผู้บริโภค หลักทั่วไปของประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง หลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภค พร้อมทั้งสภาพปัญหาใน การดำเนินคดีผู้บริโภคก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.....	7
2.1 แนวความคิดของการคุ้มครองผู้บริโภค.....	7
2.2 พัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค.....	13
2.2.1 การพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ.....	13
2.2.2 การพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย.....	17
2.3 หลักการทางกฎหมายในการพิจารณาความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจที่มีต่อ ผู้บริโภค.....	18
2.3.1 หลักความรับผิดในทางสัญญา.....	18
2.3.2 หลักความรับผิดในทางละเมิด.....	19
2.3.3 หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด.....	21

2.4	หลักทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.....	22
2.4.1	หลักความประสงค์ของคู่ความ.....	23
2.4.2	หลักฟังความทุกฝ่าย.....	25
2.4.3	หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย.....	26
2.4.4	หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษา.....	27
2.4.5	หลักความไม่เปลี่ยนแปลงของรูปคดี.....	27
2.5	การดำเนินคดีผู้บริโภครายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่งก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551..	28
2.5.1	ผู้มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภค.....	28
2.5.2	วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น.....	30
2.5.2.1	เขตอำนาจศาลที่จะเสนอคำฟ้องคดีผู้บริโภค.....	30
2.5.2.2	ค่าฤชาธรรมเนียม.....	32
2.5.2.3	ภาระการพิสูจน์.....	33
2.5.2.4	การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค.....	34
2.5.2.5	คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	36
2.5.3	การอุทธรณ์และฎีกา.....	37
2.5.4	วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา.....	38
2.5.5	การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง.....	41
2.6	สภาพปัญหาการดำเนินคดีผู้บริโภครก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.....	41
2.6.1	ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาล.....	42
2.6.1.1	ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล.....	42
2.6.1.2	ปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี.....	43
2.6.1.3	ปัญหาเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์.....	44
2.6.1.4	ปัญหาเกี่ยวกับการนำสืบพยานบุคคลถึงข้อตกลงที่อยู่นอก เอกสารสัญญาที่ต้องทำตามแบบ.....	46
2.6.2	ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	47

2.6.2.1	ปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี ผู้พันเฉพาะคู่ความในคดี.....	47
2.6.2.2	ปัญหาเกี่ยวกับการขอให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่...	47
2.6.2.3	ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหาย.....	48
2.6.3	ปัญหาในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง.....	49
บทที่ 3	การปรับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 และเปรียบเทียบ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกากับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี คดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551.....	51
3.1	ความจำเป็นของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551.....	51
3.2	การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551.....	53
3.2.1	ความหมายของคดีผู้บริโภคร.....	55
3.2.2	ผู้มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคร.....	57
3.2.3	เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร.....	67
3.2.3.1	คุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดี.....	68
3.2.3.2	อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี.....	70
3.2.4	วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครในศาลชั้นต้น.....	74
3.2.4.1	เขตอำนาจศาลที่จะเสนอคำฟ้องคดีผู้บริโภคร.....	74
3.2.4.2	ค่าฤชาธรรมเนียม.....	77
3.2.4.3	แบบของคำฟ้องคดีผู้บริโภคร.....	80
3.2.4.4	ภาระการพิสูจน์.....	84
3.2.4.5	การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคร.....	87
3.2.4.6	คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	96
3.2.5	การอุทธรณ์และฎีกา.....	111
3.2.5.1	การอุทธรณ์.....	111
3.2.5.2	การฎีกา.....	116
3.2.6	วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา.....	118

3.2.7 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง.....	125
3.2.8 บทเฉพาะกาล.....	129
3.3 เปรียบเทียบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกากับ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.....	129
3.3.1 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	133
3.3.1.1 เงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	133
3.3.1.2 เงื่อนไขลักษณะคดีที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.....	137
3.3.1.3 กระบวนพิจารณาของศาล.....	141
3.3.1.4 คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	151
3.3.2 การใช้อำนาจพิเศษของศาล.....	153
3.3.2.1 การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ.....	153
3.3.2.2 อำนาจศาลในการเรียกให้ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบ.....	157
3.3.3 การอุทธรณ์และฎีกา.....	162
3.3.4 วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา.....	164
บทที่ 4 วิเคราะห์ผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า.....	168
4.1 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์.....	168
4.1.1 หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี.....	168
4.1.2 ผลของข้อตกลงขณะทำสัญญา.....	172
4.1.3 อายุความ.....	175
4.1.3.1 อายุความฟ้องร้องคดีผู้บริโภค.....	175
4.1.3.2 เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่.....	177
4.1.4 การควบคุมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบการธุรกิจ.....	180

4.2 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับการดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาคความแพ่ง.....	184
4.2.1 วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น.....	184
4.2.1.1 เขตอำนาจศาลในการฟ้องคดีผู้บริโภค.....	184
4.2.1.2 ค่าฤชาธรรมเนียม.....	188
4.2.1.3 ภาระการพิสูจน์.....	191
4.2.1.4 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค.....	198
4.2.1.5 คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี.....	206
4.2.2 การอุทธรณ์และฎีกา.....	210
4.2.3 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา.....	212
4.2.4 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง.....	218
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	222
5.1 บทสรุป.....	222
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	226
รายการอ้างอิง	231
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	238

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.	เปรียบเทียบการดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับการดำเนินคดีผู้บริโภคตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา	165
2.	เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	183
3.	เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง.....	220

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยอดีต สภาพสังคม และการค้ามีลักษณะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระบวนการผลิตไม่มีสลับซับซ้อนมากนัก ระบบการตลาดเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน รัฐจึงยังไม่มี ความจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงในการกำหนดมาตรการใดๆ เป็นพิเศษเพื่อจะเข้าไปคุ้มครอง ผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัยและความเป็นธรรม แนวคิดทางกฎหมายของสังคมสมัยนั้นจึง ตั้งอยู่บนแนวคิดของความเป็นอิสระ และเสรีภาพของบุคคลในการดำรงชีวิตที่เท่าเทียมกัน ต่อมา สภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนไประบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการนำความรู้ทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบ ธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภค ถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ เมื่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนไป กฎหมายที่ใช้บังคับ อยู่ในสมัยอดีตก็เริ่มมีช่องว่างหรือขาดความเหมาะสม เนื่องจากกฎหมายในสมัยก่อนบัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคมในสมัยนั้นอันเป็นสังคมที่แคบและวิธีการผลิตยังไม่ สลับซับซ้อนเท่าสังคมในปัจจุบัน จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมี การเปลี่ยนแปลงแนวคิดในทางกฎหมายและปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายให้เหมาะสมกับ สภาพความเป็นจริงในการบริโภคสินค้าและบริการ ซึ่งในแต่ละประเทศมีวิธีการและบทบัญญัติ แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของตน

ในประเทศที่พัฒนาแล้วต่างก็เป็นที่ยอมรับว่าผู้บริโภคเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดใน ระบบตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นเรื่องสิทธิผู้บริโภคนั้น เรื่องสิทธิจะต้องได้รับการ คุ้มครอง ดังนั้น ในรัฐบาลของแต่ละประเทศจึงมีนโยบายและมีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับเพื่อ คุ้มครองผู้บริโภคนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในกฎหมายทั่วไป ลักษณะของกฎหมายคุ้มครอง ผู้บริโภคดังกล่าวอาจแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความ เจริญทางเทคโนโลยี หลักกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปอย่างมาก ได้แก่ การไม่คำนึงถึง หลักความสัมพันธ์ในทางสัญญาระหว่างคู่กรณี (Privity Rule) ซึ่งหากยังคงใช้บังคับอยู่ จะทำให้ การคุ้มครองผู้บริโภคประสบปัญหา เพราะผู้บริโภคที่แท้จริงอาจไม่ใช่คู่กรณีในสัญญาเสมอไปหรือ

หลักผู้ซื้อต้องระวัง (Caveat Emptor) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายโรมันที่ยึดถือกันหลายประเทศก็กลับกลายเป็นผู้ขายต้องเป็นฝ่ายใช้ความระมัดระวัง (Caveat Venditor) ตลอดจนภาระการพิสูจน์ความประมาทเลินเล่อในทางละเมิดของการผลิตแทนที่จะตกอยู่กับฝ่ายผู้เสียหายก็กลับให้เป็นภาระของผู้ผลิต¹

สำหรับประเทศไทยนั้น การคุ้มครองผู้บริโภคมีการพัฒนาเรื่อยมา นับแต่การตราประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา จนถึงการออกกฎหมายเพื่อความปลอดภัยในการบริโภคของประชาชน มาตรการทางกฎหมายเหล่านี้มีขึ้นเพื่อป้องกันและปราบปรามผู้ที่ทำให้เกิดความเป็นอันตรายหรือความไม่เป็นธรรมในการบริโภคทั้งสิ้น มิได้มุ่งให้เกิดการชดใช้เยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ขึ้นใช้บังคับ กฎหมายฉบับนี้เพียงแต่บัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับการพิจารณาและชดใช้เยียวยา แต่มิได้มีบทบัญญัติในส่วนที่ว่าด้วยการชดใช้เยียวยาความเสียหาย ผู้เสียหายที่ได้รับการชดใช้เยียวยาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการจึงมีทางเลือกที่จะได้รับการเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายคือฟ้องคดีแพ่งต่อศาล และอาศัยกฎหมายละเมิดเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องค่าเสียหาย นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ไม่ได้กำหนดวิธีการดำเนินคดีไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งไม่เหมาะสมกับการดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภค เพราะเงื่อนไขในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกรณีที่คุณความมีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมเท่าเทียมกัน แต่ในคดีคุ้มครองผู้บริโภค โดยลักษณะของข้อพิพาทและลักษณะของคู่กรณีแล้วไม่ได้อยู่บนพื้นฐานเดียวกันดังเช่นคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากผู้ประกอบการมักจะเป็นฝ่ายที่มีความรู้และสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าฝ่ายผู้บริโภค จึงมีอำนาจต่อรองมากกว่าผู้บริโภคเสมอ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการจึงอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน หลักการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงไม่อาจทำให้เจตนารมณ์ในการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคบรรลุวัตถุประสงค์ได้ นอกจากนี้กระบวนการพิจารณาที่บัญญัติ

¹ สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 7

ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความดีแพ่งก็มีหลักเกณฑ์ที่ยุ่งยาก ใช้ระยะเวลาในการดำเนินคดี นาน และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ ดังนั้น หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงมีความพยายามที่จะแก้ไขกฎหมาย จนเป็นที่มาของการตรา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 โดยจะมีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป² ซึ่งมีผลในทางปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 25 สิงหาคม 2551 เป็นต้นไป

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ³

- 1) ให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น
- 2) จัดกระบวนการค้นหาความจริงให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
- 3) ปรับปรุงระบบวิธีพิจารณาความดีให้รวดเร็ว และเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ที่เอื้อต่อการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค
- 4) เสริมสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ และป้องปรามผู้ประกอบการธุรกิจที่ไม่สุจริต

กฎหมายฉบับนี้ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภคเอาไว้เป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งแตกต่างจากหลักการเดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความดีแพ่ง เริ่มตั้งแต่กระบวนการชั้นยื่นฟ้อง ไปจนถึงชั้นพิจารณาพิพากษา อุทธรณ์ฎีกา และบังคับคดี ดังนั้น บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จากตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ ประกอบกับการเข้าร่วมสัมมนาที่ภาครัฐและภาคเอกชนจัดขึ้นเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจกฎหมายฉบับนี้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น พบว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกตราขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความไม่เป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาความดีผู้บริโภคภายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวล

² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 2

³ ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 2.

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยได้เปลี่ยนหลักการทางด้านวิธีพิจารณาใหม่ ดังนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงก่อให้เกิดภาระด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าหลายประการ ได้แก่ การยกเว้นไม่นำหลักการของกฎหมายลักษณะพยานที่ห้ามนำสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสารหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในพยานเอกสารมาใช้กับผู้บริโภค การจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีของผู้ประกอบการธุรกิจโดยให้ผู้ประกอบการฟ้องผู้บริโภคได้เฉพาะศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์โดยให้ผู้ประกอบการมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การเปลี่ยนแปลงเรื่องอายุความในการฟ้องคดี การให้ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาได้ตลอดจนให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง การนำหลักค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ (punitive damages) มาใช้บังคับ และให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้หุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภค จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้มีเสียงเรียกร้องจากผู้ประกอบการให้ภาครัฐรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ในบางมาตรา ตลอดจนเรียกร้องให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและการตีความกฎหมายเพื่อแบ่งเบาภาระด้านกฎหมายที่มีต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าให้เบาบางลง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงพัฒนาการ หลักการ และเหตุผลของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงผลกระทบของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่มีต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าบนพื้นฐานของความสุจริต ตลอดจนถึงแนวคิด พัฒนาการ และหลักการกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีพัฒนาการด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคมาอย่างยาวนาน เพื่อนำมาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างของกฎหมายไทยและกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และนำความรู้ที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้ประกอบการประเภทสินค้าผู้สุจริตใช้เป็นแนวทางในการรับมือกับผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาพัฒนาการ หลักการ และเหตุผลของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551

2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ที่มีต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า 3 ประเภทหลักคือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม

3) เพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ ใช้อับกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 บนพื้นฐานของความสุจริต

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1) ศึกษาพัฒนาการ หลักการ และเหตุผลของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 โดยมุ่งศึกษาผลกระทบของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวที่มีต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า 3 ประเภทหลักคือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์

2) ศึกษาพัฒนาการ และหลักการของการดำเนินคดีผู้บริโภครภายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินคดีผู้บริโภครก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเปรียบเทียบกับหลักการของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551

3) ศึกษาหลักการกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครของประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการเปรียบเทียบกับหลักการของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551

1.4 สมมติฐาน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้านี้มีภาวะเพิ่มขึ้น

1.5 วิธีการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร โดยค้นคว้าจากหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ คำพิพากษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เข้าใจเหตุผลและกลไกของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551
- 2) เข้าใจผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่มีต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า 3 ประเภทหลักคือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ บนพื้นฐานของความสุจริต และสามารถนำเสนอแนวทางที่ถูกต้องในการรับมือกับผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551
- 3) สามารถนำเสนอบทบาทที่เหมาะสมของผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ ภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดและพัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค หลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจที่มีต่อผู้บริโภค หลักทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภค พร้อมทั้งสภาพปัญหาในการดำเนินคดีผู้บริโภคก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

2.1 แนวความคิดของการคุ้มครองผู้บริโภค

ในอดีตการค้าและเศรษฐกิจของโลกยังอยู่ในลักษณะจำกัดเฉพาะวงแคบๆ ในท้องถิ่นหนึ่ง หรือในเมืองหนึ่ง สภาพของสินค้าและบริการยังไม่มีความสะดวกสบายมากนัก กระบวนการผลิตยังเป็นแบบง่ายๆ ตลาดสินค้ายังเป็นลักษณะแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน (Barter) รัฐจึงยังไม่ความจำเป็นเข้าไปแทรกแซงเพื่อกำหนดมาตรการใดๆ เป็นพิเศษ โดยปล่อยให้ระบบตลาดเป็นไปตามแนวคิดบนรากฐานของความอิสระและเสรีภาพของบุคคล ต่อมาการค้าเริ่มขยายตัวมากขึ้นเกิดการรวมตัวกันของพ่อค้า ในประเทศอังกฤษมีการจัดตั้งสมาคมอาชีพ 2 ลักษณะขึ้นในสมัยกลาง (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1100-1500) คือ สมาคมพ่อค้า (merchant guilds) และสมาคมช่างฝีมือ (craft guilds)¹ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1760 เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม (The Industrial Revolution) ทั้งในอังกฤษ และยุโรป ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากระบบการผลิตโดยช่างฝีมือมาเป็นระบบการผลิตโดยเครื่องจักรกลที่มีการนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการผลิตสินค้า จึงสามารถผลิตสินค้าได้ในปริมาณมากๆ และลดต้นทุนการผลิต

ในขณะเดียวกันการปฏิวัติอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อความคิดทางการปกครองอีกด้วย กล่าวคือ ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมระบบการปกครองทั้งในอังกฤษและยุโรปมีลักษณะเป็นแบบฟิวดัล (Feudal) ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นอยู่ภายใต้การปกครองของขุนนางต่างๆ ซึ่งเป็นชนชั้นปกครองในแต่ละท้องถิ่น และเป็นผู้ตั้งข้อกำหนดกฎเกณฑ์ให้แก่ประชาชนที่อยู่ใต้อาณาเขตการปกครองของตน ชนชั้นปกครองใช้อิทธิพลในการสนับสนุนบุคคลเพียงบางกลุ่มในการทำการค้า ระบบการปกครองเช่นนี้ทำให้หลายฝ่ายไม่พอใจจึงเกิดแนวคิดทางปรัชญา

¹ พิเชษฐ เมฆานนท์, ความคิดทางสังคม-กฎหมายเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537), หน้า 20.

การปกครองแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ที่เน้นความเป็นอิสระของบุคคลและให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการปกครอง และแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่เชื่อว่ารัฐบาลไม่ควรที่จะสร้างข้อกำหนดกฎหมายขึ้นมาจำกัดการประกอบอาชีพของประชาชน แต่ควรปล่อยให้ปัจเจกชนมีเสรีภาพในการใช้สติปัญญา และความสามารถได้อย่างเต็มที่อันจะเป็นการเพิ่มความมั่งคั่งให้ตนเองและประเทศได้ แนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire) ที่ได้ส่งผลต่อหลักกฎหมายที่พัฒนาในระหว่างศตวรรษที่ 19 ถึง 20 ในระยะนี้เองที่ประมวลกฎหมายต่างๆ ถูกจัดทำขึ้นอย่างต่อเนื่องในหลายประเทศ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส (ค.ศ.1804) ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (ค.ศ.1896) กฎหมายที่เกิดขึ้นในขณะนั้นจึงยึดหลักปัจเจกชนนิยมและหลักเศรษฐกิจเสรีเป็นพื้นฐาน ซึ่งประมวลกฎหมายในยุโรปมีอิทธิพลโดยตรงต่อประมวลกฎหมายไทยที่เกิดขึ้นในระหว่างรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7²

จากแนวคิดปัจเจกชนและเสรีนิยมดังกล่าว ก่อให้เกิดทฤษฎีกฎหมายที่สำคัญได้แก่

1) ทฤษฎีความศักดิ์สิทธิ์ของทรัพย์สินส่วนบุคคลหรือทฤษฎีแห่งการถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ซึ่งมาจากแนวความคิดของ จอห์น ล็อก (John Lock) นักคิดชาวอังกฤษ ที่ว่าทรัพย์สินส่วนบุคคลช่วยให้บุคคลนั้นมีศักดิ์ศรีขึ้นและทำให้มีเสรีภาพมากขึ้น³ ความคิดนี้ได้มีการรับรองในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ.1789 ของฝรั่งเศส โดยกล่าวว่ากรรมสิทธิ์เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีและไม่อาจจำกัดโดยอายุความ นอกจากนี้ ในมาตรา 17 ของปฏิญญาฉบับนี้ยังได้บัญญัติต่อไปอีกว่า กรรมสิทธิ์เป็นสิทธิที่ละเมิดไม่ได้และศักดิ์สิทธิ์

2) ทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) มีหลักว่า เสรีภาพของเอกชนนั้นมีความสำคัญยิ่งและจะถูกจำกัดได้ก็โดยความสมัครใจของตนเองเท่านั้น เสรีภาพ

² ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543), หน้า 13-14.

³ ปรีดี เกษมทรัพย์, คำบรรยายหลักกฎหมายแพ่งทั่วไปชุดที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: ไทยสังฆภัณฑ์, 2515), หน้า 19.

ของเอกชนในการทำสัญญาก่อให้เกิดความยุติธรรมแก่เอกชนด้วยตนเอง⁴ แนวความคิดของทฤษฎีนี้ ปรากฏอยู่ในมาตรา 1134 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

3) ทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิด มีหลักว่า บุคคลจะต้องรับผิดเมื่อเขากระทำผิด แนวความคิดที่ว่าต้องมีความผิดจึงจะมีความรับผิดนี้ เรียกว่า No Liability without Fault หรือ Fault Theory ซึ่งทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิดอธิบายการเกิดละเมิดว่าความรับผิดในทางละเมิด จะเกิดแต่เฉพาะกรณีละเมิดโดยจงใจกระทำหรือประมาทเลินเล่อเท่านั้น⁵

นอกจากทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวแล้ว การยึดหลักปัจเจกชนนิยมและหลักเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมยังก่อให้เกิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยการค้าหลักหนึ่ง คือ หลัก “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat Emptor หรือ Let the buyer beware) กล่าวคือ หากมีความเสียหายใดๆ ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้น ความเสียหายนั้นตกเป็นของผู้ซื้อเอง⁶ หลักกฎหมายนี้มีพื้นฐานมาจากข้อสันนิษฐานที่ว่า บุคคลทุกคนมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกัน มีอิสระที่จะตกลงหรือมีนิติสัมพันธ์อย่างใดก็ได้ การที่ผู้ซื้อสมัครใจซื้อสินค้าจึงต้องรับภาระในความเสียหายนั่นเอง

ทฤษฎีและหลักกฎหมายต่างๆ นั้นถูกยอมรับและยึดถือเป็นอุดมคติของสังคมจนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักนิติศาสตร์เริ่มมีความเห็นว่าทฤษฎีดังกล่าวมีข้อบกพร่อง เพราะระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Laissez-Faire) ที่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันอย่างเต็มที่มิได้เอื้ออำนวยความยุติธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคเท่าที่ควร การผลิตสินค้ามีกรรมวิธีการผลิต

⁴ ดาราพร ธีระวัฒน์, กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 16.

⁵ สุขุม ศุภานิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2550), หน้า 7.

⁶ สุขุม ศุภานิตย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 2.

ที่สลับซับซ้อนและมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเกินกว่าความรู้ความสามารถของผู้บริโภคที่จะเข้าใจ หรือตรวจสอบความสมบูรณ์ของสินค้านั้นได้ ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบและไม่มีอำนาจต่อรอง นักนิติศาสตร์จึงเห็นว่ามีควมจำเป็นที่จะต้องชดเชยความเสียหายและต้องหามาตรการคุ้มครองให้แก่ผู้บริโภค โดยรัฐจำเป็นต้องเข้ามาดูแลช่วยเหลือผู้บริโภค ซึ่งวิธีการคุ้มครองผู้บริโภคมีอยู่ 2 ระดับ⁷ คือ

1) การป้องกันความเสียหาย โดยรัฐจะออกกฎหมายมากำหนดให้รัฐมีอำนาจกำกับควบคุมให้เกิดความเป็นธรรมทั้งในระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้ประกอบธุรกิจด้วยกัน เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาดทางการค้า และระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภค เช่น กฎหมายเกี่ยวกับข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยในสินค้า เป็นต้น

2) การเยียวยาชดใช้หากเกิดความเสียหาย การที่รัฐออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคเท่ากับเป็นการให้สิทธิหรือรับรองสิทธิของผู้บริโภค แต่การออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคเพียงอย่างเดียวไม่อาจคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคได้อย่างเพียงพอ จำเป็นที่รัฐต้องมีกลไกเพื่อให้มีการบังคับตามสิทธินั้นๆ ด้วย โดยรัฐอาจกำหนดให้องค์กรพิเศษของรัฐ หรือเอกชนที่สามารถเป็นตัวแทนรักษาผลประโยชน์ของประชาชนอย่างเพียงพอได้ เช่น สมาคมผู้บริโภคเป็นตัวแทนของผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายมีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายเพื่อผู้บริโภคซึ่งได้รับความเสียหายได้ หรืออาจกำหนดวิธีการพิจารณาเป็นพิเศษ เช่น บางประเทศกำหนดวิธีการฟ้องคดีที่เรียกว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) โดยผู้เสียหายบางคนเป็นผู้ฟ้องคดี แต่อาจมีผลถึงผู้บริโภคคนอื่นๆ ที่เสียหายในลักษณะเดียวกันได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วดำเนินคดีได้ง่ายและเวลาในการพิจารณาคดี

จากพัฒนาการและแนวความคิดด้านการคุ้มครองผู้บริโภคที่เกิดขึ้นดังกล่าว ก่อให้เกิดทฤษฎีกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค ดังนี้⁸

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-13.

1) การไม่ให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Freedom of Will or Private Autonomy) หรือเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract)

จากปัญหาในเรื่องอำนาจต่อรองระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค ทำให้บทบาทในเรื่องของเจตนาที่คู่สัญญาแสดงออกเพื่อทำสัญญากันได้ลดความสำคัญลง รูปแบบการทำสัญญาได้เปลี่ยนแปลงไปจนเกิดเป็นสัญญาที่เรียกกันว่า สัญญามาตรฐาน (Standard form contract) หรือสัญญาสำเร็จรูป (Adhesion Contract) ทฤษฎีกฎหมายที่ใช้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคจึงไม่อาจนำหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งเจตนา และทฤษฎีเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมที่คู่สัญญามีอำนาจต่อรองที่เท่าเทียมกัน และมีระบบการค้าที่แข่งขันกันค่อนข้างสมบูรณ์มาใช้ได้ นอกจากนี้การทำสัญญาของเอกชนจะมีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้นตามหลักทฤษฎีความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีในสัญญา (Privity of Contract) ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งหลักนี้ทำให้ผู้ที่ไม่ใช่คู่สัญญาไม่ได้รับความคุ้มครอง แต่โดยเหตุที่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องบริโภคสินค้า หรือบริการโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางสัญญาเสมอไป ฉะนั้น หลักเกณฑ์หรือทฤษฎีความรับผิดชอบในความเสียหายที่ต้องอาศัยความผูกพันทางสัญญาที่กฎหมายรับรองจึงเป็นอุปสรรคในการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีใช้คู่กรณีในสัญญา เช่น นาย ก. ซื้อพัดลมมาใช้ที่บ้าน แต่คนรับใช้ของนาย ก. เกิดถูกไฟช็อตเนื่องจากความบกพร่องของพัดลมที่นาย ก. ซื้อมา หากพิจารณาตามหลักทฤษฎีความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีในสัญญา คนรับใช้ของนาย ก. จะไม่สามารถฟ้องร้องผู้ขายพัดลมได้ เนื่องจากมิใช่คู่สัญญากับผู้ขายพัดลม เป็นต้น ดังนั้น ทฤษฎีกฎหมายที่ก่อตั้งสิทธิในการได้รับการเยียวยาชดใช้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการบริโภคจึงไม่คำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ทางสัญญา (Privity Rule) แต่อย่างใด

2) ทฤษฎีความรับผิดชอบในทางละเมิดซึ่งใช้บทสันนิษฐานความผิด (Presumption of Fault)

แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางละเมิดในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) มีสองแนวใหญ่ๆ ได้แก่ หลักมีความรับผิดชอบเมื่อมีความเสียหาย (ทฤษฎีรับภัย) ที่ถือว่าเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องจากการกระทำของผู้ใด ผู้กระทำจะต้องรับผลแห่งการกระทำนั้น โดยไม่คำนึงถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้กระทำ เช่น จงใจกระทำ หรือการขาดความระมัดระวัง และหลักต้องมีความผิดจึงจะมีความรับผิดชอบ (No Liability without Fault หรือ

Fault Theory) ที่ถือว่าผู้ก่อความเสียหายจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเป็นความผิด จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ประเทศต่างๆ เริ่มมองเห็นปัญหาของการเยียวยาขาดใช้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงพยายามที่จะลดความเคร่งครัดของหลักความรับผิดที่อยู่บนพื้นฐานของความผิดลง จึงทำให้ทฤษฎีรับภัยกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ความรับผิดโดยไม่มีความผิด (Liability without fault) หรือความรับผิดโดยกฎหมาย (Liability as imposed by the law) หรือความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้มีส่วนช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาโดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหายเกิดจากผลิตภัณฑ์ซึ่งมีกระบวนการผลิตที่สลับซับซ้อนและมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เหตุที่ต้องนำเอาทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดในทางละเมิดมาปรับใช้กับคดีที่ฟ้องให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการบริโภค เพราะว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคนั้นเป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากความผิดของฝ่ายใด โดยเฉพาะกระบวนการในการบริโภคอันประกอบด้วย ผู้ผลิต ผู้ขายส่ง ผู้ขายปลีก ผู้บริโภค เป็นกระบวนการที่กว้าง ยิ่งยากแก่การเริ่มพิสูจน์ว่าความบกพร่องจะเกิดขึ้นในช่วงใด และความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคคนสุดท้ายที่บริโภคสินค้านั้นเกิดเนื่องจากเหตุแห่งความบกพร่องในขณะใด ประกอบกับในกระบวนการผลิตมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและมีวิธีการผลิตที่สลับซับซ้อน จึงเป็นการยากที่ผู้บริโภคจะพิสูจน์ได้ว่ามีความบกพร่องในกระบวนการผลิตซึ่งเกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตสินค้าจนเป็นเหตุให้มีความชำรุดบกพร่องในสินค้านั้น ดังนั้น การนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาบังคับใช้โดยกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายต้องรับผิดโดยปราศจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ จึงเป็นการเหมาะสม ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า ผู้ผลิตหรือผู้ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องรับผิดนี้อาจพิสูจน์เพื่อพ้นความรับผิดได้ เช่น

ก. พิสูจน์ว่า ผู้บริโภคใช้สินค้านั้นโดยไม่ถูกวิธีในกรณีที่มีคำอธิบาย วิธีใช้ หรือ คำเตือนไว้แล้ว

ข. พิสูจน์ว่า ความเสียหายเกิดจากความประมาทเลินเล่อของผู้บริโภคเอง

ค. ความชำรุดบกพร่องมิได้มีอยู่ในขณะที่ผู้บริโภคซื้อสินค้านั้น หากแต่เกิดความชำรุดบกพร่องขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งผู้ผลิตไม่จำเป็นต้องรับผิด

2.2 พัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

2.2.1 การพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ

ความเป็นมาหรือวิวัฒนาการในด้านกฎหมายและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เริ่มต้นจากคดีที่เรียกร่องในทางละเมิดให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ซึ่งมีความชำรุดบกพร่องและผู้ผลิตมีหน้าที่ป้องกันความเสียหาย เพราะอยู่ในฐานะที่จะควบคุมตรวจสอบได้ดีที่สุดเพื่อมิให้สินค้านั้นเกิดอันตรายแก่ผู้ใช้ได้⁹

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การฟ้องร้องให้รับผิดชอบในกรณีสินค้าชำรุดบกพร่องนั้น อาจฟ้องให้รับผิดชอบทางละเมิดหรือรับผิดตามสัญญาก็ได้ ซึ่งเดิมหลักความรับผิดทางละเมิด จำเลยจะต้องมีหน้าที่ต่อโจทก์ หน้าที่อาจเกิดจากความผูกพันโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น มีหน้าที่ตามสัญญา ดังเช่นที่ศาลในประเทศอังกฤษได้วินิจฉัยไว้ในคดี Winter bottom v. Wright¹⁰ ในปี ค.ศ. 1842 คดีนี้ โจทก์เป็นผู้ขับเรือม้าส่งไปรษณีย์ของกรมไปรษณีย์ จากการที่เรือม้ามีความชำรุดบกพร่องที่เพลาเรือทำให้เรือพลิกคว่ำ และโจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัส โจทก์จึงฟ้องจำเลยซึ่งทำสัญญากับกรมไปรษณีย์ว่าจะเป็นผู้ดูแลซ่อมแซมเรือม้าให้อยู่ในสภาพดี ศาลได้พิพากษายกฟ้อง โดยให้เหตุผลว่าโจทก์ไม่มีสิทธิเรียกร่องจากจำเลยซึ่งเป็นคู่สัญญาตามสัญญาซื้อขายและซ่อมบำรุงกับกรมไปรษณีย์ แม้จำเลยจะมีได้ทำตามสัญญาก็ตาม โจทก์ไม่เป็นคู่สัญญากับจำเลย จึงไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกให้จำเลยรับผิดในความประมาทเลินเล่อ จากผลคำพิพากษาในคดีนี้ทำให้ศาลเริ่มตระหนักว่า กฎหมายเกี่ยวกับละเมิดและกฎหมายสัญญาอาจจะไม่เหมาะสม และเพียงพอที่จะใช้เยียวยาความเสียหายที่เกิดแก่บุคคลที่ไม่ได้เป็นคู่สัญญา¹¹

หลักเกณฑ์ดังกล่าวได้คลี่คลายลงในเวลาต่อมา โดยศาลได้ตีความขยายหลักกฎหมายทั้งในเรื่องสัญญาและละเมิดเพื่อให้สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้มากขึ้น กล่าวคือ ใน

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13.

¹⁰ Winter bottom v. Wright, 152 Eng. Rep. 402 (Ex. 1842)

¹¹ ศักดา ธนิตกุล, แนวคิด หลักกฎหมาย และคำพิพากษา กฎหมายกับธุรกิจ (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2551), หน้า 133.

กรณีที่ผู้บริโภคร้องผู้ขายหรือผู้ผลิตให้รับผิดชอบตามสัญญา ศาลใช้หลักการรับประกันโดยชัดแจ้ง (express warranty) หรือการรับประกันโดยปริยาย (implied warranty) มาวินิจฉัย การรับประกันโดยชัดแจ้ง (express warranty) หมายถึง คำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายหรือผู้ผลิตได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งในสัญญาด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษร ส่วนการรับประกันโดยปริยาย (implied warranty) หมายความว่า มีกฎหมายรับรองและสร้างภาระความรับผิดให้แก่ผู้ขายว่า ได้รับรองหรือรับประกันไว้เช่นนั้น แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้ว ผู้ขายอาจไม่ได้สัญญาหรือรับรอง

ต่อมามีการพัฒนาแนวความคิดโดยได้ยกเว้นหลักความรับผิดเฉพาะคู่กรณีในสัญญาครอบคลุมถึงบุคคลที่ผู้ผลิตคาดหมายได้ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ใช้สินค้าอื่นๆ ด้วย¹² โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นผู้สัญญาและไม่จำกัดว่าต้องเป็นผู้ขายสินค้าเท่านั้น ซึ่งศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินไว้ในคดี Henningsen v. Bloomfield Motor Inc. ในปี ค.ศ. 1960 ข้อเท็จจริงได้ความว่า สามีของโจทก์ได้ซื้อรถยนต์ที่จำเลยเป็นผู้ผลิตมาจากพ่อค้าขายปลีกแล้วมอบให้โจทก์เป็นของขวัญวันคริสต์มาส ปรากฏว่ารถยนต์คันดังกล่าวมีความชำรุดบกพร่องที่ระบบพวงมาลัย เป็นเหตุให้รถพลิกคว่ำและโจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัส โจทก์จึงฟ้องให้ผู้ผลิตและผู้ขายรับผิด ศาลได้วินิจฉัยว่า การรับประกันโดยปริยายนั้นถือว่าครอบคลุมถึงบุคคลที่ผู้ผลิตคาดหมายได้ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ใช้สินค้านั้นด้วย โจทก์สามารถฟ้องคดีสำหรับการผิดคำรับประกันโดยปริยายว่าสินค้าเหมาะสมสำหรับการใช้โดยทั่วๆ ไปต่อผู้ผลิตและผู้ขายได้ แม้ว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ตามสัญญาระหว่างโจทก์และจำเลยซึ่งเป็นผู้ผลิต เพราะถือว่าโจทก์เป็นบุคคลซึ่งคาดเห็นได้ว่าจะใช้สินค้านั้น

สำหรับในกรณีที่ผู้บริโภคร้องผู้ขายหรือผู้ผลิตให้รับผิดชอบทางละเมิดนั้น จะเป็นการฟ้องให้รับผิดในฐานะประมาทเลินเล่อเป็นสำคัญ ซึ่งความผิดฐานนี้เป็นเพียงความผิดฐานหนึ่งในกฎหมายลักษณะละเมิดของประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา การฟ้องคดีละเมิดฐานประมาทเลินเล่อในช่วงศตวรรษที่ 18 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักความรับผิดเฉพาะคู่กรณีในสัญญาเช่นเดียวกับการ

¹² อนันต์ จันทร์โอภากร, กฎหมายว่าด้วยความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 22.

ฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญา¹³ กล่าวคือ ผู้เสียหายจะเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ประมาทเลินเล่อได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นเป็นคู่สัญญากับตนเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ จำเลยจะมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังต่อบุคคลที่ตนเป็นคู่สัญญาด้วยเท่านั้น แต่ต่อมาศาลได้ยกเว้นหลักความรับผิดชอบเฉพาะคู่กรณีในสัญญาในกรณีที่ผู้ผลิตใช้กลฉ้อฉลปกปิดความชำรุดบกพร่องของสินค้าที่ตนผลิตขึ้นหรือกรณีที่สินค้านั้นกลายเป็นสินค้าที่โดยสภาพแล้วเป็นอันตราย หรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพ เช่น ยาพิษ หรือปืน ซึ่งในบางคดีศาลตีความว่าแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดอันตรายหมายถึง อันตรายที่เกิดจากการที่สินค้าชำรุดบกพร่องด้วย

จนในที่สุดศาลได้ตัดสินในคดีระหว่าง MacPherson v. Buick Motor Co.¹⁴ ในปี 1916 ว่าจำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายอันเกิดจากความชำรุดบกพร่องเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับอันตราย แม้ว่าโจทก์มิได้มีความสัมพันธ์ตามสัญญากับจำเลยก็ตาม ไม่เฉพาะแต่กรณีทรัพย์สินชำรุดโดยสภาพเท่านั้น แต่ความรับผิดเช่นนี้ หมายรวมถึงทรัพย์สินซึ่งสามารถทำให้ชีวิตและร่างกายอาจเป็นอันตรายได้ ถ้าหากมีการประมาทเลินเล่อในการผลิตของผู้ผลิต และทรัพย์สินนั้นเป็นที่คาดหมายได้ว่าย่อมมีการบริโภคได้กว้างขวาง ไม่ว่าจะโดยผู้ซื้อเองหรือผู้อื่นนอกจากผู้ซื้อ ผู้ผลิตจึงมีหน้าที่ต้องผลิตขึ้นด้วยความระมัดระวัง

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1944 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) มาใช้ในคดี Escola v. Coca Cola Bottling Co., (Cal. 1944)¹⁵ คดีนี้โจทก์เป็นพนักงานร้านอาหารแห่งหนึ่ง ในวันเกิดเหตุโจทก์กำลังหยิบขวดน้ำอัดลมยี่ห้อโคคาโคล่าใส่เข้าไปในตู้เย็น ปรากฏว่าขวดน้ำอัดลมที่ถืออยู่ในมือเกิดระเบิดทำให้โจทก์ได้รับบาดเจ็บสาหัส ศาลพิพากษาให้บริษัทผลิตน้ำอัดลมยี่ห้อโคคาโคล่ารับผิดชอบต่อความเสียหายแก่ร่างกายของโจทก์ตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ทั้งนี้ ผู้พิพากษา Traynor ได้เขียนความเห็นฟ้องและให้เหตุผลโดยกล่าวถึงนโยบายสาธารณะของรัฐซึ่งเป็นแนวคิดที่อยู่ข้างหลังหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัดว่า แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่มีนิติสัมพันธ์ด้านสัญญากับผู้ผลิตสินค้าก็ตาม ผู้ผลิตก็ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะตัวสินค้าของผู้ผลิตนั้นไม่ปลอดภัย และถึงแม้ว่า ผู้ผลิตสินค้าจะไม่ประมาทเลินเล่อในกระบวนการผลิตสินค้าหรือในการ

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

¹⁴ MacPherson v. Buick Motor Co., 111 N.E. 1050 (N.Y. 1916)

¹⁵ Escola v. Coca Cola Bottling Co., 150 P. 2d 43b (Cal. 1944)

ตรวจสอบขึ้นส่วนเลยก็ตาม แต่นโยบายสาธารณะของรัฐเกี่ยวกับกรณีเช่นนี้คือ ควรจะต้องกำหนดความรับผิดชอบที่มีผลทำให้เป็นการลดอันตรายแก่ชีวิต และสุขภาพอันเกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัยที่วางขายอยู่ในท้องตลาด เหตุผลตามคำพิพากษาในคดีนี้ได้กลายเป็นแนวคิดในวงการกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อสถาบันกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา (The American Law Institute) ได้นำแนวคิดของผู้พิพากษา Traynor ไปยกกว้างเป็นมาตรา 402A ของ The Restatement of Torts ในปี ค.ศ.1965 โดย The Restatement จะมีลักษณะคล้ายกับประมวลกฎหมายแต่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายและไม่ถือว่าเป็นที่มาของกฎหมาย แต่มีอิทธิพลทางความคิดต่อศาล และหากมลรัฐต่างๆ เห็นว่าดีและเหมาะสม สถานิติบัญญัติของแต่ละมลรัฐอาจรับเอาไปเป็นกฎหมายภายในของมลรัฐได้ ทำให้มีมลรัฐจำนวนมากรับเอามาตรา 402A ดังกล่าวไปตราเป็นกฎหมายของมลรัฐ¹⁶

ในปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคให้ก้าวหน้าไปมาก กล่าวคือ มีทั้งการบัญญัติกฎหมายของสหพันธรัฐเพื่อใช้บังคับทั่วประเทศ และการบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของมลรัฐด้วย เช่น The Consumer Product Safety Act 1972 หรือกฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขาย The Uniform Commercial Code หรือกฎหมายละเมิด The Restatement of Torts Section 402 (A) The Magnuson Moss Warranty FTC Improvement Act 1975 หรือกฎหมายของมลรัฐ Kansas เช่น The Kansas Consumer Protection Act 1975 ในประเทศอังกฤษมีกฎหมาย The Supply of Goods (Implied Terms) Act 1973 หรือการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการทำสัญญา Unfair Contract Terms Act 1977 เป็นต้น และได้มีการนำวิธีพิจารณาคดีแบบ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้บังคับด้วย ทำให้กระบวนการฟ้องร้องในคดีผู้บริโภคเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว ประหยัด ส่งผลให้กระบวนการคดีใช้เยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนประเทศในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ก็มีการพัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเช่นกัน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ (Product Liability) ในประเทศเยอรมัน และประเทศฝรั่งเศส กฎหมายว่าด้วยความรับผิดในผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

¹⁶ ศักดา ธนิตกุล, แนวคิด หลักกฎหมาย และคำพิพากษา กฎหมายกับธุรกิจ (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2551), หน้า 134-137.

2.2.2 การพัฒนานกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย

การคำนึงถึงสิทธิของผู้บริโภคในประเทศไทยเริ่มขึ้นโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายโดยการออกพระราชบัญญัติทางด้านนม พ.ศ. 2470 ในสมัยรัชกาลที่ 7 ต่อมาได้มีการออกกฎหมายป้องกันความเสียหายอันเนื่องจากการบริโภคของประชาชนเพิ่มขึ้นตลอดมา เช่น พระราชบัญญัติควบคุมการขายยา พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2517 เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐให้สามารถควบคุมกำกับผู้ประกอบการในกิจการที่เกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคของประชาชนให้ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้และมีโทษอาญาเป็นบทบังคับ แต่ยังไม่มีการบัญญัติถึงการเยียวยาความเสียหายอันเนื่องจากการบริโภค

จนกระทั่งในรัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ขึ้นใช้บังคับ ซึ่งได้บัญญัติให้มีองค์กรของรัฐในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและคณะกรรมการเฉพาะเรื่องรวมทั้งจัดตั้งหน่วยงานเพื่อปฏิบัติงานและให้ผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิใช้บริการ คือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคทำหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะในส่วนที่ยังไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ แม้ว่าจะได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ขึ้นบังคับใช้ แต่พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมิได้มีหลักกฎหมายที่ใช้ในการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นพิเศษ การคุ้มครองผู้บริโภคตามกฎหมายไทยจึงยังอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดิม อันได้แก่ หลักความรับผิดในทางสัญญา และหลักความรับผิดในทางละเมิด¹⁷

ต่อมามีการตราพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก

¹⁷ คณิงนิจ บุญบานเย็น, “ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 23-24.

สินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้เริ่มตระหนักถึงการพัฒนาด้านกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคอย่างแท้จริง ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ได้ยึดถือตามทฤษฎีของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาหรือเสรีภาพในการทำสัญญา และเรื่องทฤษฎีความรับผิดในทางละเมิดซึ่งใช้บทสันนิษฐานความผิดเช่นเดียวกับต่างประเทศ

2.3 หลักการทางกฎหมายในการพิจารณาความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจที่มีต่อผู้บริโภค

หลักการทางกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางแพ่งของผู้ประกอบธุรกิจเพื่อการชดเชยเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้าหรือบริการ ได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยอาศัยทฤษฎีทางกฎหมายที่ว่าด้วยความรับผิดทั้งหลักความรับผิดในทางสัญญาและหลักความรับผิดในทางละเมิดหลายทฤษฎี ได้แก่

2.3.1 หลักความรับผิดในทางสัญญา (Contractual or Warranty Liability)

ความรับผิดอันเกิดจากสินค้าชำรุดบกพร่องอันเป็นความรับผิดในทางสัญญาซื้อขายนั้น เป็นกรณีที่ผู้ขายได้ให้คำรับรองหรือหลักประกันแก่ผู้ซื้อว่าผู้ขายจะรับผิด ดังนั้น จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นความรับผิดในคำรับประกัน (warranty)

คำว่า “คำรับประกัน” (warranty) หมายถึง ข้อความ ใดๆ ที่แสดงออกถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสินค้า ซึ่งผู้แสดงข้อความนั้นรับประกันว่าสินค้านั้นมีคุณสมบัติและข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่แสดงไว้และยืนยันว่า หากไม่เป็นตามนั้นตนยินยอมจะรับผิด¹⁸ ดังนั้น warranty จึงเป็นข้อสัญญาว่าจะรับผิดหรือการรับประกันอย่างหนึ่ง ข้อสัญญาว่าจะรับผิดหรือการรับประกันมี 2 ลักษณะ คือ

¹⁸ วิษณุ เครืองาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2542), หน้า 215.

ก. การรับประกันโดยชัดแจ้ง (express warranty) หมายถึง คำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายหรือผู้ผลิตได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งในสัญญา ซึ่งอาจแสดงด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร¹⁹ ซึ่งเป็นการรับประกันของผู้ขายที่แสดงต่อผู้ซื้อไม่ว่าจะแสดงโดยการโฆษณาหรือวิธีอื่นใด และถ้าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมิได้เป็นไปตามที่แสดงไว้ ผู้ซื้อหลงเชื่อและทำให้ผู้ซื้อได้รับความเสียหาย ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้โดยตรงจากผู้ขายตามสัญญา²⁰

ข. การรับประกันโดยปริยาย (implied warranty) หมายถึง คำรับรองหรือรับประกันที่ผู้ขายมีต่อผู้ซื้อ แต่ไม่ได้แสดงออกโดยชัดแจ้ง ซึ่งเป็นการรับประกันที่มีกฎหมายรับรองและสร้างภาระความรับผิดให้แก่ผู้ขายว่าได้รับรองหรือรับประกันไว้เช่นนั้น แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้วผู้ขายอาจไม่ได้สัญญาหรือรับรองก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่า การรับประกันโดยปริยายเป็นการรับประกันโดยอำนาจแห่งกฎหมาย²¹ ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นอาหารก็ต้องเหมาะที่จะบริโภคได้ ถ้าเป็นรถยนต์ก็ใช้การได้ตามปกติ ซึ่งเท่ากับรับประกันว่ามีความปลอดภัยและสามารถใช้งานได้ตามประเภทของสินค้าชิ้นนั้น แม้ไม่มีความสมบูรณ์พร้อมก็ตามและคำรับประกันนี้ย่อมรวมไปถึงความปลอดภัยของภาชนะบรรจุสินค้าที่ขายด้วยเสมอ ความรับผิดชอบตามหลักการรับประกันโดยปริยายนี้ เป็นความรับผิดตามที่กฎหมายกำหนดเป็นความรับผิดเด็ดขาด ดังนั้น แม้ผู้ขายจะใช้ความระมัดระวังเกี่ยวกับสินค้าแล้วก็ตาม หากยังมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ขายย่อมต้องรับผิด หากได้หลุดพ้นจากความรับผิดนั้นไม่ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าใหม่หรือสินค้าใช้แล้วก็ตาม

2.3.2 หลักความรับผิดในทางละเมิด (Tortious Liability)

แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดในทางละเมิดมีทฤษฎีมูลเหตุความรับผิดทางละเมิดอยู่ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีรับภัยและทฤษฎีความผิด

1) ทฤษฎีรับภัย (Theory of risk)

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

²⁰ ญัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา, “ความรับผิดของผู้ประกอบการผลิต (Product Liability),” วารสารอัยการ 4, 39 (มีนาคม 2524): 13-14.

²¹ วิษณุ เครื่องาม, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2542), หน้า 217.

ในระยะแรกกฎหมายลักษณะละเมิดมีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นต้องชดใช้ค่าเสียหาย โดยมีได้ค้ำประกันว่าผู้กระทำละเมิดจะต้องกระทำความผิดด้วย เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นและรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ก่อขึ้น ก็ควรถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิดไม่ว่าการกระทำที่ก่อความเสียหายนั้นจะผิดหรือถูก²² (โดยไม่คำนึงถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้ก่อให้เกิดความเสียหายว่าได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่) ซึ่งเรียกว่า “ทฤษฎีรับภัย” ทฤษฎีรับภัยนี้ถือว่ามนุษย์เราเมื่อได้กระทำการใด ๆ ขึ้นแล้ว ต้องรับผลจากการกระทำของตน ความเสียหายเกิดขึ้นแก่บุคคลใดๆ บุคคลผู้กระทำต้องรับผิดชอบจากความเสียหายนั้นด้วย

2) ทฤษฎีความผิด (Fault Theory)

ทฤษฎีความผิดยอมรับหลักที่ว่า ผู้ก่อความเสียหายจะต้องรับผิดชอบเมื่อการกระทำของตนเป็นความผิด ซึ่งถือหลัก “ไม่มีความรับผิดถ้าปราศจากความผิด” ซึ่งต่างจากทฤษฎีรับภัยที่ถือว่าอาจมีความรับผิดได้แม้ไม่มีความผิดก็ตาม²³

ตามหลักกฎหมายโรมันถือว่าความรับผิดทางละเมิดนั้นอยู่บนพื้นฐานของ “ความผิด” ซึ่งหมายถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อล่วงสิทธิของบุคคลอื่น ส่วนความรับผิดที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความผิดไม่ถือว่าเป็นละเมิดโดยแท้²⁴

แนวความคิดที่ว่าความรับผิดทางละเมิดอยู่บนพื้นฐานของความผิดได้รับการยึดถือเรื่อยมาจนถึงต้นศตวรรษที่ 19 เมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม และมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมากขึ้น คนงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้รับบาดเจ็บอยู่เสมอจากการทำงานของเครื่องจักรกล และอุบัติเหตุจากยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรก็ก่อให้เกิดความเสียหายในสังคมมากขึ้น ดังนั้น ถ้ายึดแนวความคิดที่ว่าผู้เสียหายจะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ก็ต่อเมื่อ

²² สายสุดา 닝สานนท์, “ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายละเมิด,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 39.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

²⁴ อนันต์ จันทโรภากร, “โครงสร้างพื้นฐานกฎหมายลักษณะละเมิด,” ใน รวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 96.

สามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำอันเป็นความผิด คดีเหล่านี้โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เสียหายมักจะไม่ได้รับการเยียวยา²⁵

ดังนั้น จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปพยายามที่จะลดความเคร่งครัดของหลักความรับผิดที่อยู่บนพื้นฐานของความผิดลง²⁶ ซึ่งทฤษฎีรับภัยกลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ความรับผิดโดยไม่มี ความผิด (Liability without fault) หรือความรับผิดโดยกฎหมาย (Liability as imposed by the law) หรือความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

2.3.3 หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

ความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) หมายถึง ความรับผิดโดยปราศจากความผิด²⁷ เมื่อความรับผิดโดยเคร่งครัดเป็นความรับผิดของบุคคลโดยปราศจากความผิด แต่เหตุที่ต้องรับผิดก็เพราะกฎหมายบัญญัติไว้ให้ต้องรับผิด ดังนั้น การบัญญัติของกฎหมายว่า กรณีใดบุคคลจะต้องรับผิดโดยเคร่งครัดจึงต้องบัญญัติอย่างมีเหตุผลและจำกัดขอบเขตไว้อย่างเหมาะสม และควรนำมาใช้ในกรณีที่ยากต่อการพิสูจน์หรือหาความผิดของบุคคลใดได้ การบัญญัติกฎหมายตามทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้ก็เพื่อจะประกันคนในสังคมมิให้ต้องรับเคราะห์กรรม แม้ว่าความรับผิดโดยเคร่งครัดจะเป็นความรับผิดโดยปราศจากความผิด แต่ก็มีได้หมายความว่า จะต้องรับผิดอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากการจะสันนิษฐานว่าบุคคลใดต้องรับผิดเสมอไปในทุกเรื่องที่เขาเกี่ยวข้องกับยอมจะไม่เป็นธรรม เพราะความเสียหายอาจจะเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ หรือจากการกระทำของบุคคลอื่นก็ได้ ดังนั้น จึงมีข้อยกเว้นที่ทำให้ไม่ต้องรับผิดอยู่ 2 ประการ คือ เหตุสุดวิสัย และเหตุที่ความเสียหายเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้เสียหายเอง ส่วนความรับผิดโดยสมบูรณ์ (Absolute Liability) ไม่มีข้อยกเว้นให้แก้ตัวเพื่อหลุดพ้นความรับผิดได้เลย²⁸

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-97.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

²⁷ Black's Law Dictionary, Sixth Edition, West Publishing CO., 1990.

²⁸ ดวงเดือน มั่นธรรม, "ปัญหาความรับผิดทางแพ่งเนื่องจากทรัพย์สินอันตราย,"

เมื่อหลักการของ Product Liability เป็นความรับผิดอันเกิดจากสินค้าบกพร่อง ซึ่งผู้ผลิตจะต้องรับผิดโดยเคร่งครัดต่อผู้บริโภคในผลเสียหายอันเกิดจากสินค้า ดังนั้นความรับผิดโดยเคร่งครัด จึงหมายถึง กรณีที่ผู้ผลิตต้องรับผิดแม้จะขาดความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ และผู้เสียหายสามารถพิสูจน์ได้ว่า ผู้ผลิตทราบถึงความบกพร่องของสินค้าที่ผลิตและผลแห่งความบกพร่องนั้นทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค²⁹ ส่วนบุคคลที่ต้องรับผิดตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้ ได้แก่ ผู้ขาย ผู้ขายปลีก ผู้จำหน่ายและผู้ผลิต เป็นต้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นตัวจักรสำคัญของระบบตลาด ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงต้องรับผิดร่วมกันในการเสี่ยงภัยทางธุรกิจสำหรับขอบเขตของความรับผิดโดยเด็ดขาดที่ผู้ผลิตจะต้องรับผิดต่อผู้บริโภคจะมีผลเฉพาะ “สิ่งผลิต” เท่านั้น จะไม่รวมถึง “สิ่งบริการ” ด้วย³⁰

2.4 หลักทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เนื่องจากคดีผู้บริโภคถือเป็นคดีแพ่งประเภทหนึ่ง ดังนั้น ในการศึกษาหลักการของวิธีพิจารณาความจึงมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจหลักการในเบื้องต้นของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักการหรือทฤษฎีสำคัญๆ เสียก่อน

ในการศึกษาหลักการต่างๆ ดังกล่าว นอกจากจะมีความจำเป็นในการช่วยทำความเข้าใจกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ในทางปฏิบัติ หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังเป็นหลักประกันทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาในแต่ละคดีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลแต่ฝ่ายเดียว³¹ ซึ่งหลักการทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น มีหลายหลักการ แต่หลักการที่ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สมควรพิจารณา คือ

²⁹ ญัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา, “ความรับผิดของผู้ประกอบการผลิต (Product Liability),” วารสารอัยการ 4, 39 (มีนาคม 2524): 16.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

³¹ วรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 71.

2.4.1 หลักความประสงค์ของคู่ความ

ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความของแต่ละประเทศสามารถแบ่งกลุ่มหรือประเภทโดยพิจารณาจากอำนาจและหน้าที่ของคู่ความและศาลในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาประเทศต่างๆ ของยุโรปตะวันตกมีระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ อำนาจของศาลจะถูกจำกัดโดยสิทธิต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการของคู่ความหรือโดยหลักที่เรียกว่า “หลักความประสงค์ของคู่ความ” (The dispositive system) อันเป็นหลักดั้งเดิมหลักหนึ่งมาเป็นระยะเวลายาวนานและได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไปไม่ว่าจะเป็นวิธีพิจารณาความแพ่งในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ หรือในระบบกฎหมายซีวิลลอร์ก็ตาม³² ตามหลักนี้ คู่ความมีอำนาจเต็มที่ในการต่อสู้คดีในทางกฎหมายสารบัญญัติและสิทธิในกระบวนการ และมีสิทธิที่จะเลือกได้โดยอิสระว่าจะใช้หรือไม่ใช้สิทธิเหล่านั้น ขอบเขตของคดีและวิธีการสืบพยานเป็นไปตามความประสงค์ของคู่ความ คู่ความเป็นผู้ตัดสินใจเลือกว่าควรจะนำคดีมาสู่ศาลหรือไม่ เป็นผู้กำหนดขอบเขตของคดี เป็นผู้กำหนดทิศทางหรือความเป็นไปของกระบวนการ เป็นผู้เลือกว่าจะดำเนินกระบวนการต่อไปจนศาลมีคำพิพากษาหรือถอนคดีออกไป ส่วนศาลต้องวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดและไม่มีบทบาทในเชิงรุกในกระบวนการ หลักนี้จึงส่งผลโดยปริยายทำให้กระบวนการพิจารณามีลักษณะเป็นแบบกล่าวหา

หลักที่ตรงกันข้ามกับหลักความประสงค์ของคู่ความคือ “หลักการไต่สวนโดยศาล” (principle of officiality) ซึ่งเป็นหลักที่ตัดอำนาจของคู่ความในการดำเนินกระบวนการโดยหน้าที่ที่เป็นทางการ (official duty) ของศาลไม่ใช่เพียงการบังคับใช้กฎหมาย แต่ยังรวมถึงการกำหนดขอบเขตของสาระสำคัญอันเป็นมูลเหตุแห่งคดีด้วย³³

หลักความประสงค์ของคู่ความนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยหลายประการ ได้แก่

1) หลักคู่ความเป็นผู้ร้องขอ ในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ และระบบกฎหมายซีวิลลอร์ โดยทั่วไปศาลไม่มีอำนาจริเริ่มคดี เช่นเดียวกับที่นักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศยุโรปตะวันตกและลาตินอเมริกาถือว่า หลักคู่ความเป็นผู้ร้องหมายความว่า กระบวนการวิธี

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

พิจารณาความไม่อาจมีขึ้นได้เว้นแต่โดยการริเริ่มของคู่ความ หลักการนี้แสดงให้เห็นถึงความ เป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่มีทิศทางเดียวกันของระบบกฎหมายต่างๆ ในยุโรปตะวันตก อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ซึ่งแตกต่างจากระบบของประเทศยุโรปตะวันออกที่ให้อำนาจอัยการในการฟ้อง คดีแพ่งได้อย่างกว้างขวาง³⁴

2) หลักการฟ้องแย้งและต่อสู้คดีของเอกชน ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และ ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ การฟ้องแย้งแต่เดิมต้องมีขึ้นจากการดำเนินกระบวนการหรือเหตุการณ์ที่ สืบเนื่องจากคดีเดิม ต่อมาในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มีแนวโน้มที่จะขยายขอบเขตสิทธิของ คู่ความในการฟ้องแย้งเพิ่มมากขึ้น แต่ตรงข้ามในประเทศยุโรปตะวันออกที่ใช้ระบบกฎหมายสังค มนิยม ศาลและอัยการมีอำนาจพิจารณาว่ามีประเด็นที่อาจฟ้องแย้งได้ระหว่างคู่ความหรือไม่³⁵

3) หลักการไม่พิพากษาเกินคำขอ

ศาลในระบบกฎหมายซีวิลลอว์ยึดถือหลักการว่าจะไม่พิพากษาเกินสิ่งที่คู่ความร้อง ขอ ซึ่งศาลจะถือหลักนี้อย่างเคร่งครัด แต่ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และประเทศยุโรปที่เป็น สังคมนิยม ศาลอาจยกเว้นหลักการนี้ได้บ้าง โดยเฉพาะประเทศยุโรปในกลุ่มสังคมนิยมยิ่งยึดถือ หลักว่า ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อปกป้องสิทธิหรือประโยชน์ของรัฐที่กฎหมายคุ้มครอง ศาลอาจ พิพากษานอกเหนือจากที่โจทก์ร้องขอได้³⁶

4) สิทธิเด็ดขาดในการโต้แย้งคำพิพากษา

ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว เฉพาะ คู่ความ (หรือในบางกรณีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง) เท่านั้นที่มีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาดังกล่าว โดยศาล เองไม่มีอำนาจในเรื่องนี้ไม่ว่าจะศาลชั้นสูงที่สุดก็ตาม นอกจากนี้ ศาลที่พิจารณาอุทธรณ์คำ พิพากษาก็จะต้องพิจารณาโดยมีข้อต่อสู้อย่างจำกัดเช่นกัน แต่ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการ พัฒนาหลักการสำคัญในเรื่องนี้คือ มีการขยายอำนาจศาลซึ่งพิจารณาอุทธรณ์ให้สามารถริเริ่ม

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75-76.

การพิจารณาข้อโต้แย้งที่คู่ความมิได้ยกขึ้นในศาลล่างหรือในอุทธรณ์ได้ การพัฒนารูปแบบนี้มีที่มาจากกรณีที่ศาลอุทธรณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกาต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้นในการวางหลักคำวินิจฉัยเพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในบางกรณี ซึ่งจะต้องมองถึงประเด็นที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยไม่เฉพาะที่อยู่ในขอบเขตของคดีที่พิจารณาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาได้ยังคงเป็นคู่ความเท่านั้น³⁷

5) สิทธิเด็ดขาดในการประนีประนอมยอมความ

การที่คู่ความสามารถยุติคดีได้ไม่ว่าในขั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณาโดยการตกลงประนีประนอมยอมความ ในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ถือเป็นกรณีปกติที่คู่ความมักจะทำข้อตกลงร่วมกันในท้ายที่สุดเมื่อได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีกันมาอย่างยาวนาน แม้แต่ในขณะที่ลูกขุนกำลังทำคำชี้ขาดก็ตาม³⁸

2.4.2 หลักฟังความทุกฝ่าย

หลักการฟังความทุกฝ่ายถือเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (natural justice) ของประเทศอังกฤษ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “due process of law” ซึ่งแต่เดิมเป็นหลักในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล และใช้บังคับในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้หรือบัญญัติไว้ไม่เพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ถือปฏิบัติมาเป็นเวลานานและถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน ทั้งยังมีการนำไปใช้บังคับในทุกประเภทคดี ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง³⁹

หลักฟังความทุกฝ่ายมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดย่อมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริง และบุคคลที่จะรู้ข้อเท็จจริงได้ดีที่สุดก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิ

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

จากคำวินิจฉัยนั่นเอง ฉะนั้น การรับฟังข้อเท็จจริงต่างๆ จากบุคคลดังกล่าวย่อมทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม⁴⁰

ความหมายหรือขอบเขตของหลักการนี้มีหลายแง่มุม เช่น สิทธิของคุณค่าในการได้รับการแจ้งว่ามี การฟ้องคดีต่อตนและได้รับการแจ้งเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา สิทธิของคุณค่าในการเสนอหรือโต้แย้งพยานหลักฐาน สิทธิที่จะต้องมีความอยู่ด้วยในขณะนำสืบ พิสูจน์ข้อเท็จจริง และสิทธิที่จะไม่ถูกผูกพันโดยคำพิพากษาที่ตนมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์อื่นที่สืบเนื่องมาจากสิทธิในการได้รับฟัง ได้แก่ การห้ามศาลใช้ประโยชน์จากข้อเท็จจริงที่ตนรู้มาเอง เช่น ข้อเท็จจริงที่ได้มานอกศาลหรือที่คู่ความไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมรู้เห็น หรือที่ได้มาโดยไม่มีหลักประกันในการได้มาซึ่งพยานหลักฐาน หรือแม้แต่ในคดีรูปแบบใหม่ เช่น การฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ก็ยังต้องนำสิทธิในการได้รับฟังมาใช้ให้เหมาะสมตามพฤติการณ์ เช่น โดยไม่ต้องมีตัวแทนในการดำเนินคดีที่มีความสามารถในการคุ้มครองสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้เข้าในคดี เป็นต้น⁴¹

หลักการนี้อาจจะมีข้อยกเว้นได้ในบางกรณีคือ การที่จะเป็นบทลงโทษคู่ความที่ไม่ร่วมมือในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่น การพิจารณาโดยขาดนัด หรือกรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน เช่น การขอให้คุ้มครองชั่วคราวในระหว่างพิจารณา หรือคำร้องขอฝ่ายเดียวต่างๆ เป็นต้น

2.4.3 หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ และศาลต้องทำคำพิพากษาในศาลโดยเปิดเผย แม้จะถือว่าหลักการนี้เป็นเรื่องสำคัญและได้รับการยอมรับในรัฐธรรมนูญของหลายประเทศ แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นหลักการที่เด็ดขาด เพราะอาจมีข้อจำกัดบางประการที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของความสงบเรียบร้อยของสังคม ความมั่นคงของประเทศ หรือความลับทางการค้า เป็นต้น⁴²

⁴⁰ สมศักดิ์ อินทร์พันธ์, “วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 37.

⁴¹ วรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ, หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 98.

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

2.4.4 หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษา

หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานดั้งเดิมสำหรับคู่ความหลักหนึ่งในสองหลักของหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (natural justice) ของประเทศอังกฤษ ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “due process of law” ซึ่งหลักนี้มีที่มาจากกฎหมายธรรมชาติ เช่น การห้ามมิให้เลือกผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาคดีใดคดีหนึ่งแต่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว การกำหนดว่าผู้พิพากษาจะต้องไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับคู่ความและต้องไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ฟ้องร้อง เป็นต้น⁴³

2.4.5 หลักความไม่เปลี่ยนแปลงของรูปคดี

หลักนี้หมายความว่า เมื่อคดีได้เข้าสู่ศาลแล้วไม่ควรที่จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระหรือขอบเขตของคดี เช่น การที่บุคคลอื่นเข้ามาแทนที่คู่ความในคดี การเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติของคู่ความ การเปลี่ยนแปลงวัตถุแห่งคดี หรือการแก้ไขเพิ่มเติมคำขอท้ายฟ้อง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าหลักนี้ค่อนข้างจะสอดคล้องและมีผลมาจาก “หลักความประสงค์ของคู่ความ” กล่าวคือ แม้ว่าคู่ความจะมีอิสระในการที่จะกำหนดลักษณะและขอบเขตของคดีก็ตาม แต่เมื่อได้มีการกำหนดอย่างไรแล้วก็ควรที่จะคงไว้จนคดีเสร็จสิ้น

ในปัจจุบันหลักนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเคร่งครัด เนื่องจากคู่ความยังสามารถแก้ไขเพิ่มเติมคำคู่ความได้ เพียงแต่การแก้ไขเพิ่มเติมนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับคำคู่ความเดิม นอกจากนี้หลักนี้ยังมีผลบังคับกับศาลด้วยเช่นกัน เช่น ศาลไม่สามารถที่จะตัดสินคดีเกินไปกว่าประเด็นแห่งคดี และไม่มีอำนาจด้วยตนเองที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้ที่เป็นคู่ความหรือคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวหรือคำขอตามคำฟ้อง เป็นต้น⁴⁴

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

2.5 การดำเนินคดีผู้บริโภครายได้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทยที่มีอยู่ส่วนใหญ่ เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการในการดำเนินการ เพื่อป้องกันอันตรายและการเอาเปรียบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้บริโภค เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 เป็นต้น แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 หรือกฎหมายสารบัญญัติฉบับอื่นที่มีอยู่นั้นไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคจึงต้องอาศัยหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่คดีผู้บริโภค และเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการดำเนินคดีผู้บริโภคก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงควรศึกษาหลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเสียก่อน ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

2.5.1 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภค

ในการดำเนินคดีผู้บริโภค นอกจากผู้บริโภคแต่ละรายซึ่งเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือเป็นผู้เสียหายโดยตรงจะมีสิทธิและมีอำนาจนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ศาลพิจารณาคดีทั้งทางแพ่งและทางอาญาได้แล้ว พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้กำหนดให้มีผู้มีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคอีก 2 องค์กร ได้แก่ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค และสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้าที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยมีหลักเกณฑ์คือ เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือเมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้บริโภคและคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เห็นว่า การดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคสามารถดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภคได้ โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคต้องแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอัยการสูงสุด หรือข้าราชการของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางด้านนิติศาสตร์เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล พร้อมทั้งต้องแจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบ เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคจึงจะมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการคุ้มครอง

ผู้บริโภคมอบหมายได้ โดยเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ และคดีคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าวจะได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง ส่วนการดำเนินคดีของสมาคมนั้น สมาคมที่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว มีอำนาจดำเนินคดีแพ่งและอาญาเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคได้ ซึ่งสมาคมมีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้ด้วย แต่สมาคมต้องมีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนจากสมาชิกของสมาคมเสียก่อน ทั้งนี้ ในการดำเนินคดีแทนผู้บริโภค สมาคมจะไม่ได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม⁴⁵

ในทางปฏิบัติ เมื่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นว่าการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคขึ้น เจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะเสนอเรื่องเพื่อให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีมติดำเนินคดี หากมีผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดสิทธินั้นๆ ด้วย ผู้บริโภคสามารถมาร้องขอต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเรียกร้องค่าเสียหายหรือทรัพย์สินให้ได้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 วรรคสอง

กรณีที่ผู้บริโภคประสงค์ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคดำเนินคดีแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ผู้บริโภคจะต้องร้องเรียนเกี่ยวกับการกระทำละเมิดสิทธิต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีอำนาจและหน้าที่รับเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

เมื่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้รับเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคแล้ว สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะมีหนังสือแจ้งไปยังบุคคลหรือนิติบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และผู้บริโภคเพื่อนัดให้มาเจรจาไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทที่มีต่อกัน หากตกลงกันได้ เจ้าหน้าที่จะทำบันทึกการตกลงโดยให้ทั้งสองฝ่ายลงลายมือชื่อในบันทึกนั้นด้วย ถ้าตกลงกันไม่ได้ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจจัดให้มีการทดสอบหรือพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการได้ เมื่อตรวจสอบและรวบรวม

⁴⁵ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552), หน้า 33-35.

ข้อเท็จจริงแล้ว สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะนำเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาการลั่นกรองเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคให้ความเห็นเบื้องต้นว่า กรณีตามที่มีผู้บริกร้องทุกข์นั้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคหรือไม่ และการดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวมหรือไม่ เพื่อเสนอความเห็นดังกล่าวต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคพิจารณาใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 ต่อไป

เมื่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคพิจารณาความเห็นเบื้องต้นของคณะกรรมการพิจารณาการลั่นกรองเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคแล้วเห็นว่า กรณีที่ผู้บริกร้องทุกข์นั้นเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคและการดำเนินคดีจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 มอบหมายให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคดำเนินคดีแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในชั้นศาลต่อไป

2.5.2 วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น

การดำเนินคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น ไม่ว่าจะผู้บริโภคจะดำเนินคดีด้วยตนเอง หรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค หรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองแล้วเป็นผู้ดำเนินคดีแทน จะมีขั้นตอนการดำเนินคดีที่เหมือนกัน แตกต่างกันเพียงเล็กน้อยในส่วนของกรณีเสียค่าธรรมเนียมศาลเท่านั้น ผู้วิจัยจึงขออธิบายขั้นตอนการดำเนินคดีผู้บริโภคในภาพรวมทั้งหมดซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญดังนี้

2.5.2.1 เขตอำนาจศาลที่จะเสนอคำฟ้องคดีผู้บริโภค

การเสนอคดีเป็นคำฟ้องโจทก์มีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาหรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น ศาลใดศาลหนึ่งก็ได้ แล้วแต่โจทก์จะเลือก⁴⁶

คำว่า “มูลคดีเกิด” หมายถึง ต้นเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์เกิดอำนาจฟ้อง⁴⁷ เช่น ถ้าเป็นการฟ้องให้รับผิดชอบในมูลละเมิด เหตุละเมิดเกิดขึ้นในเขต

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1)

⁴⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 2437/2540, 7788/2546 (ประชุมใหญ่), 2841/2547

ศาลใด ถือว่ามูลคดีเกิดในเขตศาลนั้น ถ้าเป็นการฟ้องให้รับผิดตามสัญญา ศาลที่มูลคดีเกิดคือที่
ทำสัญญาและที่ผิดสัญญา เป็นต้น

กรณีจำเลยไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร ถ้าจำเลยเคยมีภูมิลำเนา
อยู่ในราชอาณาจักรภายใน 2 ปีก่อนฟ้อง ให้ถือว่าที่นั่นเป็นภูมิลำเนาของจำเลย⁴⁸ ถ้าจำเลยเคย
ประกอบหรือเคยประกอบกิจการทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะโดยตนเองหรือ
ตัวแทนหรือโดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ติดต่อในการประกอบกิจการนั้นในราชอาณาจักร ให้
ถือว่าสถานที่ที่ใช้หรือเคยใช้ประกอบกิจการหรือติดต่อดังกล่าวหรือสถานที่อันเป็นที่อยู่ของ
ตัวแทนหรือของผู้ติดต่อในวันที่มีการเสนอคำฟ้องหรือภายในกำหนด 2 ปีก่อนนั้น เป็นภูมิลำเนา
ของจำเลย⁴⁹

ส่วนคำฟ้องที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยว
ด้วยอสังหาริมทรัพย์ต้องฟ้องต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนา
อยู่ แล้วแต่โจทก์จะเลือกยื่นฟ้องต่อศาลใด⁵⁰

คำฟ้องเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ คำฟ้องที่บังคับเอาแก่ตัวทรัพย์
โดยตรง เช่น ฟ้องบังคับให้โอนที่ดิน หรือฟ้องขับไล่ คำฟ้องขอให้บังคับจำนอง⁵¹ เป็นต้น

กรณีจำเลยไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีไม่ได้เกิดขึ้นใน
ราชอาณาจักร โจทก์สามารถฟ้องจำเลยต่อศาลแพ่งหรือศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ก็ได้ หรือถ้า
จำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับได้อยู่ในราชอาณาจักร โจทก์ก็สามารถฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้น
อยู่ในเขตศาลก็ได้ แต่โจทก์จะต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทย หรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร⁵²

นอกจากนี้ ในกรณีที่มูลคดีเกิดขึ้นในเรือไทย หรืออากาศยานไทยที่อยู่
นอกราชอาณาจักร ให้ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษา⁵³

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (2) (ก)

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (2) (ข)

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ทวิ

⁵¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1115/2523, 1517/2525, 1134/2514, 3530/2542

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ตริ

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (1)

กรณีที่มีคดีอยู่ในเขตอำนาจหลายศาล เช่น คดีที่มีจำเลยร่วมกันหลายคน ซึ่งมีมูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน และจำเลยแต่ละคนมีภูมิลำเนาต่างกัน หรือคดีที่มีมูลคดีเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลหลายศาล หรือคดีที่ทรัพย์สินตั้งอยู่ในเขตอำนาจศาลหลายศาล หรือคดีที่มีข้อหาหลายข้อ ซึ่งมีมูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกันแต่ละข้อหาอยู่ในเขตอำนาจศาลต่างกัน เป็นต้น โจทก์สามารถเสนอคำฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งก็ได้⁵⁴

อย่างไรก็ตาม กรณีคำฟ้องที่เสนอภายหลังเกี่ยวเนื่องกับคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลใด จะต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลนั้น⁵⁵ เช่น จำเลยจะฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหายจากโจทก์ จำเลยก็ต้องยื่นฟ้องแย้งต่อศาลที่โจทก์ได้เสนอคำฟ้องไว้ก่อนแล้ว เป็นต้น ทั้งนี้ คำฟ้องที่เสนอเกี่ยวเนื่องกับคดีที่ค้างพิจารณาในศาลใด จะต้องไม่เกินอำนาจของศาลนั้นด้วย เช่น จะฟ้องแย้งในศาลแขวงด้วยทุนทรัพย์เกินอำนาจศาลแขวงไม่ได้ เป็นต้น

กรณีคำฟ้องที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ซึ่งคำฟ้องนั้นจำเป็นต้องมีคำวินิจฉัยของศาลก่อนที่การบังคับคดีจะได้ดำเนินการไปได้โดยครบถ้วนและถูกต้องนั้น ให้เสนอต่อศาลที่มีอำนาจในการบังคับคดีตามมาตรา 302⁵⁶ ซึ่งก็คือศาลที่ได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นต้น

กรณีคำร้องขอสืบพยานไว้ล่วงหน้าตามมาตรา 101 ถ้าได้เสนอคำฟ้องต่อศาลใดแล้วให้เสนอต่อศาลนั้น ในกรณีที่ยังไม่ได้เสนอคำฟ้องต่อศาลใด ถ้าพยานหลักฐานซึ่งจะเรียกมาสืบหรือบุคคลหรือทรัพย์หรือสถานที่ที่จะต้องตรวจอยู่ในเขตศาลใด ให้เสนอต่อศาลนั้น⁵⁷

2.5.2.2 ค่าฤชาธรรมเนียม

ผู้บริโศกที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือได้รับความเสียหายจากการบริโศกสินคำหรือบริการมีสิทธิเสนอคำฟ้องด้วยตนเองต่อศาลที่มีเขตอำนาจ ซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลตามอัตราที่กำหนดไว้ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ หากเป็นคดีที่มีค่าขอปลด

⁵⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 792/2541, 2403/2523, 4760/2534, 99/2524, 8647/2544

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 7 (1)

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 7 (2)

⁵⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 7 (3)

เปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้หรือคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าสิบล้านบาท ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในอัตราร้อยละ 2 ของทุนทรัพย์ที่เรียกร้อง แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกินห้าสิบล้านบาทขึ้นไปเรียกเก็บในอัตราร้อยละ 0.1 ส่วนคดีที่มีค่าขอปลดเปลื้องทุกข์อันมีอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลอัตราเดียวคือ 200 บาท แต่หากเป็นกรณีที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคดำเนินคดีแทนผู้บริโภค โดยแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้ดำเนินคดีแทนในศาล ในกรณีนี้จะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 วรรคสอง ส่วนกรณีที่สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า ซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองแล้ว เป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิสมาคมจะไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลเช่นเดียวกับกรณีที่ผู้บริโภคเป็นผู้ฟ้องคดีด้วยตนเอง

2.5.2.3 ภาระการพิสูจน์

ผู้บริโภคที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการรวมถึงเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ให้ศาลเห็นว่าความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับนั้นเกิดจากสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 เว้นแต่ ข้อเท็จจริงนั้นจะเป็นข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไป หรือไม่อาจโต้แย้งได้หรือเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาล⁵⁸

คำว่า “ภาระการพิสูจน์” หมายถึง หน้าที่หรือภาระที่กฎหมายกำหนดให้คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างหรือข้อเถียงของตน⁵⁹

⁵⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84

⁵⁹ พรเพชร วิชิตชลชัย, สรุปหลักการสำคัญของ การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550 (พยานหลักฐาน) (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 4.

ดังนั้น หากผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายหรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค หรือสมาคมที่เป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมาในคำฟ้องได้จนเป็นที่พอใจศาลว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ ศาลย่อมกำหนดความรับผิดให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้บริโภคได้ แต่หากผู้บริโภค พิสูจน์ข้อเท็จจริงตามที่ตนกล่าวอ้างมาในคำฟ้องไม่ได้ ผู้บริโภคก็ต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดีไปตามหลัก “ภาระการพิสูจน์”

2.5.2.4 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค

เมื่อผู้บริโภคที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือได้รับความเสียหายจากการบริโภค สินค้าหรือบริการหรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้ยื่นฟ้องผู้ประกอบธุรกิจต่อศาลที่มีเขตอำนาจแล้ว หากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เกิน 300,000 บาทหรือที่เรียกว่า “คดีแพ่งสามัญ” เมื่อศาลมีคำสั่งรับฟ้องแล้ว ศาลจะออกหมายเรียกให้จำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจมาให้การภายใน 15 วันนับแต่วันรับสำเนาคำฟ้อง⁶⁰ หากจำเลยไม่ยื่นคำให้การภายในกำหนด ผู้บริโภคหรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่เป็นโจทก์จะต้องยื่นคำขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การภายในกำหนด 15 วันนับแต่วันพ้นกำหนดยื่นคำให้การ หากไม่ยื่นคำขอภายในกำหนด ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีของโจทก์ออกเสียจากสารบบความ⁶¹

ในคดีแพ่งสามัญส่วนใหญ่ ศาลจะกำหนดวันนัดชี้สองสถานก่อน เมื่อถึงวันนัด ศาลจะสอบถามถึงประเด็นในคำฟ้องและคำให้การ หากคู่ความยอมรับข้อเท็จจริงข้อใดได้ ข้อเท็จจริงนั้นก็จะเป็นอันยุติ แต่ข้อเท็จจริงใดหรือข้อกฎหมายข้อใดที่คู่ความไม่ยอมรับ ศาลจะกำหนดเป็นประเด็นข้อพิพาท จากนั้นจะกำหนดภาระการพิสูจน์และลำดับก่อนหลังในการพิสูจน์ เพื่อให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำพยานหลักฐานมาสืบถึงข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้าง แล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป⁶² ส่วนข้อกฎหมาย ศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยเอง กรณีที่จำเลยได้รับหมายเรียกแล้วไม่ยื่น

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 183

คำให้การภายในกำหนด ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ⁶³ กรณีนี้ศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้โจทก์เป็นฝ่ายชนะคดีโดยจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเมื่อศาลเห็นว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย⁶⁴ แต่หากจำเลยยื่นคำให้การภายในกำหนด ศาลจะกำหนดวันนัดสืบพยานโจทก์และจำเลย

ในวันสืบพยาน คู่ความต้องมาศาล ถ้าคู่ความฝ่ายในฝ่ายหนึ่งทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลในวันสืบพยานและไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ถือว่าคู่ความฝ่ายนั้นขาดนัดพิจารณา⁶⁵ หากคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นออกจากสารบบความ⁶⁶ ถ้าโจทก์ขาดนัดพิจารณา ศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความเช่นกัน เว้นแต่จำเลยขอให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไป กรณีนี้ศาลจะพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว⁶⁷ ส่วนกรณีที่จำเลยขาดนัดพิจารณา ศาลจะพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียวเช่นกัน⁶⁸

กรณีเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท หรือที่เรียกว่า “คดีมโนสำเนา”^{*} จะมีวิธีพิจารณาที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ เมื่อศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ศาลจะต้องกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัดเพื่อการไต่ถามไต่สวน ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน โดยในส่วนฝ่ายโจทก์ ศาลต้องมีคำสั่งให้มาศาลในวัน

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 197

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ

⁶⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200

⁶⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 201

⁶⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202

⁶⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 204

^{*} คดีมโนสำเนา คือ ประเภทคดีที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 189 ได้แก่

ก) คดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท

ข) คดีที่ฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นฟ้องไม่เกินเดือนละ 30,000 บาท

นัดพิจารณานั้นด้วย⁶⁹ ในส่วนฝ่ายจำเลย เมื่อได้รับหมายเรียกแล้ว จำเลยไม่จำเป็นต้องยื่นคำให้การภายใน 15 วันดังหลักเกณฑ์ในคดีแพ่งสามัญ โดยจำเลยสามารถยื่นคำให้การภายในวันนัดพิจารณาได้

เมื่อถึงวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ศาลต้องทำการไต่ถามเพื่อให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อน ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ ศาลจะต้องสอบถามคำให้การของจำเลยก่อน โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ แต่ถ้าจำเลยไม่ให้การ และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลายื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

ในวันนัดพิจารณา หากโจทก์ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป และให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ กรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ถ้าจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเพียงอย่างเดียว ซึ่งต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าจำเลยได้ยื่นคำให้การไว้แล้ว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และศาลต้องพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว ในกรณีนี้ต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 204 ถึง 207 มาใช้บังคับโดยอนุโลม⁷⁰

2.5.2.5 คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจะต้องชี้ขาดคดีโดยทำเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งในวันที่เสร็จการพิจารณา⁷¹ โดยศาลต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ และห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งเกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง⁷² เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (1) ถึง (6)

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ทวิ

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 133

⁷² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142

เมื่อได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฟังโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะแก้ไขไม่ได้ เว้นแต่ เป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย⁷³ หรือเป็นกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งถูกกลับหรือแก้ไขโดยศาลในลำดับที่สูงกว่า ได้แก่ ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ทั้งนี้ คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ถือว่าผูกพันคู่ความในคดีนับแต่วันที่ได้พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรืองดเสีย⁷⁴ (โดยศาลในลำดับที่สูงกว่า ได้แก่ ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา)

2.5.3 การอุทธรณ์และฎีกา

เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขาดตัดสินคดีแล้ว คู่ความที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นมีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์⁷⁵ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค) ได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น⁷⁶ และหากศาลอุทธรณ์ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค) มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างไรแล้ว หากคู่ความไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค) คู่ความสามารถยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์⁷⁷ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค) อย่างไรก็ตาม หากเป็นการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย คู่ความสามารถอุทธรณ์ได้โดยตรงต่อศาลฎีกาโดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์ (รวมถึงศาลอุทธรณ์ภาค) ก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 ทวิ ทำให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ส่วนสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาในข้อเท็จจริงนั้นต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 และมาตรา 248 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

คดีที่มีราคาทรัพย์สินหรือทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกิน 50,000 บาท และในชั้นฎีกาไม่เกิน 200,000 บาท ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง เว้นแต่⁷⁸

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 143

⁷⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145

⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223

⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 229

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 247

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 วรรคสอง และมาตรา

ก) คดีเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล

ข) คดีเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว

ค) คดีที่มีคำขอปลดเปลื้องทุกข์อันมีอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ เว้นแต่ คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นฟ้องไม่เกิน 4,000 บาท และในชั้นฎีกาไม่เกิน 10,000 บาท ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงแล้วแต่กรณี

ในคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาในข้อเท็จจริง คู่ความอาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้ในกรณีดังต่อไปนี้⁷⁹

ก) ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลชั้นต้น (กรณีอุทธรณ์) หรือในศาลชั้นอุทธรณ์ (กรณีฎีกา) ได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือ

ข) ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลชั้นต้นได้รับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ (กรณีอุทธรณ์) หรือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาในศาลชั้นต้น หรือศาลชั้นอุทธรณ์ได้รับรองว่ามีเหตุอันควรฎีกาได้ (กรณีฎีกา)

ค) อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นอนุญาตให้อุทธรณ์ (กรณีอุทธรณ์) หรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคอนุญาตให้ฎีกาได้ (กรณีฎีกา)

2.5.4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา

เมื่อโจทก์ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว โจทก์และจำเลยอาจขอให้ศาลมีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาได้ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1) จำเลยขอคุ้มครอง

จำเลยอาจขอให้ศาลสั่งให้โจทก์วางเงินประกันในศาลชั้นต้นได้ ถ้าโจทก์มิได้มีภูมิลำเนาหรือสำนักทำการงานอยู่ในราชอาณาจักรและไม่มีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักรหรือถ้าเป็นที่เชื่อได้ว่าเมื่อโจทก์แพ้คดีแล้วจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย เมื่อศาลไต่สวนแล้วเห็นว่ามีเหตุอันสมควรหรือมีเหตุเป็นที่เชื่อได้ ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์วางเงินต่อศาลหรือหาประกันมาให้ตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่กำหนดก็ได้ ถ้า

⁷⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 วรรคหนึ่ง และมาตรา 248 วรรคหนึ่ง

โจทก์ไม่ปฏิบัติตาม ศาลอาจมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้ เว้นแต่จำเลยจะขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปหรือมีการอุทธรณ์คำสั่งศาล⁸⁰

ในกรณีที่โจทก์ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคัดค้านคำพิพากษา และมีเหตุตั้งกล่าวข้างต้น จำเลยอาจร้องขอให้ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี สั่งให้โจทก์วางเงินหรือหาประกัน เพื่อการชำระค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายได้⁸¹

2) โจทก์ขอคุ้มครอง

โจทก์อาจขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 แต่คดีที่โจทก์จะขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวนั้นต้องไม่ใช่คดีมีโนสาเร่

การขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตรา 254 นี้ โจทก์ต้องมีคำขอต่อศาลในระหว่างการพิจารณาคดีคำพิพากษา กล่าวคือ โจทก์จะขอได้ต่อเมื่อได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วเท่านั้น และการขอต้องอยู่ในขอบเขตประเด็นแห่งคดี หรือการกระทำที่ถูกฟ้อง หรือคำขอทำายฟ้อง และที่สำคัญต้องอยู่ในขอบเขตตามมาตรา 254 (1) ถึง (4) ได้แก่

ก) ขอให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ก่อนพิพากษา รวมทั้งจำนวนเงินหรือทรัพย์สินของบุคคลภายนอกซึ่งถึงกำหนดชำระแก่จำเลย

ข) ขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำซ้ำหรือกระทำต่อไป ซึ่งการละเมิดหรือการผิดสัญญาหรือการกระทำที่ถูกฟ้องร้อง หรือมีคำสั่งอื่นใดในอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายที่โจทก์อาจได้รับต่อไปเนื่องจากการกระทำของจำเลยหรือมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยโอน ขาย ยักย้าย หรือจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลย หรือมีคำสั่งให้หยุดหรือป้องกันการเปลี่ยนแปลงไปเปล่าหรือการนุสลายซึ่งทรัพย์สินดังกล่าว ทั้งนี้ จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ค) ให้ศาลมีคำสั่งให้นายทะเบียน พนักงานเจ้าที่หรือบุคคลอื่นผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระเบียบการจดทะเบียน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน หรือการเพิกถอนการจด

⁸⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253 ทวิ

ทะเบียนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยหรือที่เกี่ยวกับการกระทำที่ถูกรื้อฟื้นไว้ชั่วคราวจนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ง) ให้จับกุมและกักขังจำเลยไว้ชั่วคราว

ในกรณีฉุกเฉิน เมื่อโจทก์ยื่นคำขอตามมาตรา 254 โจทก์อาจยื่นคำร้องไปอีกฉบับหนึ่งเพื่อให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายโดยไม่ชักช้าได้ด้วย⁸² เมื่อศาลได้รับคำร้องและคำขอดังกล่าวแล้ว ศาลต้องพิจารณาคำขอเป็นการด่วน ถ้าเป็นที่พอใจจากคำแถลงของโจทก์หรือพยานหลักฐานของโจทก์ที่นำมาสืบ ศาลอาจมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอขึ้นได้ แต่ถ้าศาลมีคำสั่งยกคำขอ คำสั่งนี้เป็นที่สุด ส่วนจำเลยอาจยื่นคำขอโดยพลัน ให้ศาลยกเลิกคำสั่งหรือหมายนั้นได้ ถ้าศาลมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งเดิม คำสั่งนี้เป็นที่สุดเช่นเดียวกัน⁸³

อย่างไรก็ตาม การที่ศาลยกคำขอในเหตุฉุกเฉินหรือยกเลิกคำสั่งที่ได้ออกตามคำขอในเหตุฉุกเฉินนั้น ไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะเสนอคำขอตามมาตรา 254 ได้ใหม่

3) คู่ความขอคุ้มครอง

คู่ความอาจขอให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวิธีการเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ขอในระหว่างพิจารณาหรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษา เช่น ให้นำทรัพย์สินหรือเงินที่พิพาทมาวางศาลหรือต่อบุคคลภายนอกหรือให้ตั้งผู้จัดการหรือผู้รักษาทรัพย์สินของห้างร้านที่ทำการค้าที่พิพาทหรือให้จัดให้บุคคลผู้ไร้ความสามารถอยู่ในความปกครองของบุคคลภายนอก เป็นต้น⁸⁴

มีข้อสังเกตว่า ในคดีโมโนสแเว่ คู่ความมีสิทธิขอให้ศาลกำหนดวิธีการคุ้มครองประโยชน์ตามมาตรา 264 ได้ ต่างจากกรณีตามมาตรา 254 ที่โจทก์จะขอคุ้มครองตามมาตรา 254 ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คำขอตามมาตรา 264 จะขอในกรณีฉุกเฉินไม่ได้

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 266

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 267

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 264

2.5.5 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างใดซึ่งจะต้องมีการบังคับคดี ศาลจะต้องออกคำสั่งกำหนดวิธีที่จะปฏิบัติตามคำสั่งในวันที่ย่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง และให้เจ้าพนักงานศาลส่งคำสั่งไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษา เว้นแต่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้อยู่ในศาลในเวลาที่มีคำสั่งนั้น และศาลได้สั่งให้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ⁸⁵ เมื่อครบกำหนดตามคำสั่งแล้ว ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาชอบที่จะขอให้ศาลออกหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป⁸⁶ โดยเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องร้องขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุด⁸⁷ มิฉะนั้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหมดสิทธิในการบังคับคดี

มีข้อสังเกตว่า เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาฟ้องขอให้บังคับคดีภายใน 10 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว แม้เจ้าพนักงานบังคับคดีจะดำเนินการบังคับคดีพันกำหนดเวลาดังกล่าวก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหมดสิทธิในการบังคับคดี⁸⁸

2.6 สภาพปัญหาการดำเนินคดีผู้บริโภคนก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 (1) บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง” และมาตรา 61 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองในการได้รับข้อมูลที่เป็นความจริง และมีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย รวมทั้งมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค” แต่จากการศึกษาพบว่า กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่กำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการในการดำเนินการเพื่อป้องกันอันตรายและการเอาผิดเอา

⁸⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 272

⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275

⁸⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271

⁸⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 4728/2543, 4079-4082/2541, 4816/2528, 5709/2537

เปรียบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้บริโภค เช่น กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และกฎหมายว่าด้วยอาหารและยา เป็นต้น

ในส่วนกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้นก็ยังไม่มีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความสำหรับคดีผู้บริโภคไว้โดยเฉพาะ ทำให้เมื่อเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสินค้าหรือการให้บริการระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ ศาลจึงต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งรวมทั้งหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น นิติกรรม สัญญา ละเมิด และเอกเทศสัญญา ซึ่งเป็นหลักกฎหมายสำหรับคดีแพ่งทั่วไปมาใช้บังคับแก่คดีผู้บริโภคดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งไม่เหมาะสมกับการดำเนินคดีผู้บริโภค เพราะหลักเกณฑ์การดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่บนพื้นฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายมีสถานะที่เท่าเทียมกันโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างของคู่ความทั้งในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ หรือระดับการศึกษา แต่ในคดีผู้บริโภคนั้นมีลักษณะแตกต่างออกไป กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจมักจะเป็นฝ่ายที่มีความรู้และสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าผู้บริโภค จึงทำให้มีอำนาจต่อรองที่เหนือกว่า ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจจึงอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน หลักการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่อาจทำให้เจตนารมณ์ในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคบรรลุเป้าประสงค์ได้ ซึ่งสามารถสรุปสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

2.6.1 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีในศาล

2.6.1.1 ปัญหาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล

ตามหลักทั่วไปเรื่องเขตอำนาจศาลในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้สิทธิโจทก์เลือกฟ้องคดีได้หลายศาลดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น โดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวกับสัญญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1) ให้โจทก์เลือกฟ้องศาลที่มูลคดีเกิดหรือศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร แต่ขายสินค้าไปทั่วประเทศ ไปจนถึงชนบท หมู่บ้าน และผู้ประกอบการเหล่านี้มักจะระบุไว้ในสัญญาว่าสัญญาได้ทำขึ้นที่สำนักงานใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร เพราะฉะนั้น เมื่อผู้บริโภคผิดสัญญา ผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นโจทก์จึงมักจะเลือกฟ้องคดีต่อศาลที่มูลคดีเกิดซึ่งก็คือสถานที่ที่ได้ทำสัญญาซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ผู้บริโภคที่มีภูมิลำเนาอยู่

ต่างจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัดไกลๆ เช่น ยะลา หรือแม่ฮ่องสอน ต้องเดินทางมาต่อผู้คดีใน กรุงเทพมหานคร หากไม่มีผู้บริโภครายไหนเดินทางมาต่อผู้คดีก็ต้องตกเป็นฝ่ายขาดนัดยื่น คำให้การหรือขาดนัดพิจารณาและแพ้คดีไปในที่สุด⁸⁹

ศาลฎีกาเองก็พยายามตีความและตัดสินคดีเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคมากที่สุด* แต่เนื่องจากข้อจำกัดของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ให้สิทธิโจทก์เลือกฟ้องได้หลายศาล จึงทำให้ไม่อาจเยียวยาความเสียหายแก่ผู้บริโภคได้

2.6.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

การฟ้องคดีต่อศาลต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล** และค่าใช้จ่ายในการ ว่าจ้างทนายความสูงมาก ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่ได้รับความเสียหายจากสินค้า มักจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก ทำให้ผู้บริโภคไม่มีกำลังทรัพย์มากพอที่จะใช้ดำเนินคดีในศาล ยิ่งการ

⁸⁹ จรัญ ภักดีธนากุล, “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค,” ฎี 51 (สิงหาคม 2551): 86-87.

* คำพิพากษาฎีกาที่ 7788/2546 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า ในสำเนาใบสมัครสมาชิกบัตรเครดิตระบุว่าสถานที่รับบัตรเครดิตคือธนาคารโจทก์สาขาหนองคาย มิใช่สำนักงานใหญ่ของโจทก์ การอนุมัติและการออกบัตรเครดิตจึงเป็นเพียงขั้นตอนปฏิบัติระหว่างโจทก์สำนักงานใหญ่กับสาขาหนองคาย เมื่อจำเลยทำสัญญาและรับบัตรเครดิตจากโจทก์สาขาหนองคาย อันเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จำเลยจะสามารถนำบัตรเครดิตของโจทก์ไปชำระค่าสินค้าและบริการจนเป็นเหตุพิพาท ซึ่งเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิและมูลหนี้ตามฟ้อง หากปราศจากเหตุและขั้นตอนสุดท้ายดังกล่าว โจทก์และจำเลยย่อมไม่มีนิติสัมพันธ์เกี่ยวกับบัตรเครดิตหรือสินเชื่อต่อกัน ดังนั้น มูลคดีนี้จึงเกิดในเขตศาลที่ธนาคารโจทก์สาขาหนองคายตั้งอยู่

** ตามตาราง 1 ทำายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดว่า คดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้หรือคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าสิบล้านบาท ให้คิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกินห้าสิบล้านบาทขึ้นไปให้คิดเพิ่มอีกต่างหากในอัตราร้อยละ 0.1

ดำเนินคดีนานมากเท่าใดยิ่งทำให้ผู้บริโภคเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งไม่คุ้มค่ากับค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับมาในท้ายที่สุด ทำให้ผู้บริโภคเสียโอกาสในการดำเนินคดี อีกทั้งในการดำเนินคดีแพ่งสามัญในแต่ละคดีต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก และไม่สามารถเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคได้ทันเวลาที่

2.6.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับภาระการพิสูจน์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 บัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น...” จากหลักการของกฎหมายมาตรานี้ทำให้ในคดีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้า ผู้บริโภคต้องเป็นฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ว่าความเสียหายเกิดจากสินค้าของผู้ประกอบธุรกิจรายนั้น

แต่โดยเหตุที่ในปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างมาก ส่งผลให้กระบวนการผลิตสินค้ามีความซับซ้อนและมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากมากขึ้น ทั้งขั้นตอนการผลิตสินค้าเหล่านี้ย่อมต้องปกปิดเป็นความลับและอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจที่ผลิตสินค้าเหล่านั้นเท่านั้น ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุของความเสียหายที่เกิดจากกระบวนการผลิตสินค้าซึ่งไม่ได้อยู่ในความรู้เห็นของตนหรือหากพิสูจน์ได้ก็เป็นไปด้วยความยากลำบากซึ่งอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ทำให้ไม่คุ้มค่ากับค่าเสียหายที่ผู้บริโภคจะได้รับมา

ตัวอย่างเช่น กรณีการร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กล่าวคือ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้รับหนังสือจากนายสมพล ชิวโสดสกุล เรื่อง ขอความเป็นธรรมกรณีระบบถุงลมนิรภัย สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้ทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบว่า นายสมพลได้ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ ยี่ห้อ TOYOTA รุ่น VIGO กับ บริษัทพิธานพาณิชย์ จำกัด พร้อมแถมอุปกรณ์พิเศษถุงลมนิรภัย ระบบ ABS ทางบริษัทแจ้งแก่นายสมพลว่าถุงลมนิรภัยจะทำงานก็ต่อเมื่อเกิดอุบัติเหตุและชนตรงหน้าของรถด้วยความเร็ว 60 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ต่อมานายสมพลได้ขับรถด้วยความเร็วประมาณ 90 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และได้ประสบอุบัติเหตุรถยนต์ชนกับต้นไม้ เนื่องจากที่เกิดเหตุมีฝนตกถนนลื่น ซึ่งในขณะที่รถประสบอุบัติเหตุขณะนั้น ถุงลมนิรภัย ระบบ ABS ไม่ทำงาน เป็นเหตุให้นายสมพลกระตุกซี่โครงหัก และหัวไหล่หลุด ต้องทำการรักษาและพักรักษาตัวอีกหลายเดือน นายสมพลจึงเสนอให้ทางบริษัท

จ่ายค่าชดเชย ค่ารักษาพยาบาลจากการบาดเจ็บ 300,000 บาท ค่าเสียหายที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้วันละ 3,800 บาท เป็นระยะเวลา 8 เดือน โดยทางบริษัทพิธานพาณิชย์ จำกัด และบริษัท ไทโยต้า มอเตอร์ (ประเทศไทย) จำกัด ชี้แจงข้อเท็จจริงว่า แรงหนุนที่เกิดขึ้นขณะที่เกิดการชนนั้น ไม่เพียงพอที่จะไปกระตุ้นให้ถุงลมนิรภัยทำงานได้ เนื่องจากทิศทางและแรงปะทะจากการชนใน ลักษณะเฉียงและปะทะ (จุดชน) มีการเสียรูป ซึ่งการชนลักษณะนี้จะมีการดูดซับแรงกระแทก และ แรงหนุนมาก ทำให้แรงที่จะกระทำกับเซ็นเซอร์ถุงลมนิรภัย (ภายในกล่อง ECU) มีไม่เพียงพอที่จะ สั่งการให้ถุงลมนิรภัยพองตัวออกมาในขณะที่เกิดการชนได้ ทางบริษัทพิจารณาแล้วไม่สามารถ ปฏิบัติตามข้อเสนอที่เรียกร้องมาได้ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงได้นัดทั้ง 3 ฝ่ายมาเพื่อพิจารณาไกล่เกลี่ย โดยใช้ข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งผลการไกล่เกลี่ยสรุปว่า นายสมพลมีส่วนผิดจาก ความประมาทเลินเล่อที่ซ้บรัดเร็วในขณะที่ฝนตก ถนนลื่น ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากนาย สมพลก่อน ส่วนทางบริษัทก็ต้องรับผิดชอบเหตุการณ์อย่างรุนแรงแล้วถุงลมนิรภัยไม่ทำงาน สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงเห็นว่าให้นายสมพลมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย จากบริษัทได้ไม่เกิน 1 ใน 3 ของค่าเสียหายที่นายสมพลได้รับ⁹⁰

จากกรณีเรื่องจริงที่เกิดขึ้นตามตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า สินค้าที่ผู้ ประกอบธุรกิจผลิตขึ้นมานั้นมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้ความรู้ความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ และอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจเท่านั้น จึงเป็นการยากที่ผู้บริโภคจะสามารถพิสูจน์ถึง ความเสียหายว่าเกิดจากขั้นตอนใดในการผลิต ประกอบกับกฎหมายที่มีอยู่ในขณะเกิดเหตุก็ไม่ อาจคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง ส่งผลให้ผู้บริโภคตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่เสมอมา

⁹⁰ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, “เอกสารประกอบการประชุม คณะอนุกรรมการพิจารณาถ้อยแถลงเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภค, ครั้งที่ 262-10/2551,” 19 มีนาคม 2551. (อัดสำเนา)

2.6.1.4 ปัญหาเกี่ยวกับการนำสืบพยานบุคคลถึงข้อตกลงที่อยู่นอกเอกสารสัญญาที่ต้องทำตามแบบ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 บัญญัติหลักการว่า ในกรณีที่มีกฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมาแสดง ห้ามมิให้มีการนำสืบพยานบุคคลเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขเอกสาร ซึ่งในทางการค้ำนั้นบางกรณีผู้ประกอบการก็จะโฆษณาว่าจะให้สิ่งของ บริการ หรือจัดหาสาธารณูปโภคเพื่อจูงใจหรือตอบแทนผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าหรือบริการ แต่ไม่มีการระบุข้อตกลงดังกล่าวไว้ในสัญญา เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจหมู่บ้านจัดสรรจัดทำประกาศหรือแผ่นพับ โฆษณาว่า หมู่บ้านจัดสรรจะมีสระว่ายน้ำและสโมสร เป็นต้น แต่ผู้ประกอบการไม่ได้จัดทำตามที่ โฆษณาไว้ เมื่อผู้บริโภคฟ้องคดีเพื่อบังคับให้ผู้ประกอบการจัดทำสระว่ายน้ำและสโมสรดังที่ได้ โฆษณาไว้ดังกล่าว ผู้บริโภคก็ไม่อาจนำพยานบุคคลมาสืบว่าผู้ประกอบการมีข้อตกลงตามที่ได้ โฆษณานั้น เพราะไม่มีการระบุไว้ในสัญญาอันเป็นการต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 94 ทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบไม่อาจฟ้องบังคับให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตาม ข้อตกลงที่ได้โฆษณาไว้ได้ ซึ่งศาลฎีกาพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยแปลความมาตรา 94 ว่า ผู้บริโภคสามารถนำสืบพยานบุคคลเพื่อให้เห็นว่า ผู้ประกอบการมีข้อตกลงจะสร้างสระว่ายน้ำ และสโมสร โดยถือว่าเป็นการนำสืบอธิบายข้อความในสัญญา ไม่เป็นการต้องห้ามตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 มีผลทำให้ผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตามที่ได้โฆษณา ไว้ แม้จะไม่ได้ระบุข้อตกลงดังกล่าวไว้ในสัญญาก็ตาม⁹¹

แต่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวของศาลฎีกาก็เป็นเพียงการอุดช่องว่างของ กฎหมายในขณะที่ยังไม่มีกรณบัญญัติกฎหมายออกมารองรับอย่างเป็นทางการเท่านั้น ทั้งคำ พิพากษาศาลฎีกาเองก็ไม่ใช้กฎหมาย ที่ศาลในคดีหลังจำต้องยึดถือตาม ดังนั้น หากมีปัญหาดังกล่าว เกิดขึ้นอีกในภายหลังก็น่าจะทำให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพในผลของคำพิพากษาที่วินิจฉัยออกมา ไม่เหมือนกันก็เป็นได้

⁹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1861/2535, 4036/2546

2.6.2 ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

2.6.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี ผูกพันเฉพาะคู่ความในคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 บัญญัติเป็นหลักการว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้นไม่ผูกพันบุคคลภายนอก⁹² ดังนั้น ถ้าหากภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ผู้บริโภคแล้วปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบการรายเดียวกันเป็นจำเลยโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอยู่อย่างเดียวกับคดีก่อนซึ่งศาลได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังก็ไม่อาจถือเอาข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นจากคดีก่อนมารับฟังเป็นยุติในคดีใหม่ได้ ทำให้ต้องสืบพยานกันใหม่ ส่งผลให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเกิดความล่าช้าและเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นโดยไม่จำเป็น ทั้งๆ ที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเป็นอยู่อย่างเดียวกัน

2.6.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับการขอให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่

บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บางมาตรายังเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 ศาลฎีกาได้ตัดสินเป็นบรรทัดฐานมาโดยตลอดว่า ความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายอันผู้ขายจะต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472 นั้น ต้องเป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือมีอยู่ในระหว่างทำสัญญาซื้อขายหรือในเวลาส่งมอบ ส่วนความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นภายหลัง ผู้ขายหาต้องรับผิดชอบไม่⁹³ แต่ในปัจจุบันสินค้าบางประเภท เช่น รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น หากสินค้าเหล่านี้มีความชำรุดบกพร่องซ่อนเร้นอยู่ภายใน แม้ผู้บริโภคจะได้ใช้ความระมัดระวังตรวจสอบตราสินค้าอย่างรอบคอบแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถตรวจพบความชำรุดบกพร่องได้ ทั้งการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวก็กระทำได้ยากมาก ผู้

⁹² คำพิพากษาฎีกาที่ 2865/2530, 8015/2543

⁹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 459/2514, 5618/2530

ประกอบธุรกิจจึงมักหลุดพ้นไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องดังกล่าว เพราะไม่ใช่ความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนแล้ว หรือมีอยู่ในขณะทำสัญญาซื้อขายหรือในเวลาส่งมอบ หรือในกรณีที่ผู้บริโภคฟ้องว่ารถยนต์ที่ผู้ประกอบการขายให้เกิดมีความชำรุดบกพร่องของอุปกรณ์อันเป็นวัสดุที่ผู้ประกอบการรับประกันไว้ว่าจะซ่อมหรือเปลี่ยนให้ และขอให้บังคับผู้ประกอบการชำระเงินจำนวนเท่ากับราคารถยนต์ที่ผู้บริโภคซื้อไปหรือให้นำรถยนต์คันใหม่ที่มีลักษณะเหมือนรถยนต์คันที่พิพาทและมีสภาพใช้งานได้ดีมาเปลี่ยนให้ ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่า ตามคำขอท้ายฟ้องเป็นเรื่องนอกเหนือจากที่รับประกันไว้ จึงไม่อาจบังคับผู้ประกอบการโดยอาศัยข้อตกลงรับประกันดังกล่าวได้ คำขอบังคับจึงเป็นคำขอที่ศาลไม่อาจบังคับให้ได้⁹⁴ แสดงให้เห็นว่าศาลไม่มีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบการส่งมอบสินค้าใหม่ให้แทนการซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง เพราะไม่มีข้อกำหนดไว้ในสัญญา

2.6.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหาย

ในกรณีผิดสัญญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 กำหนดไว้ว่า การเรียกค่าเสียหายคือการเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้น แต่การไม่ชำระหนี้และการเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว และในกรณีละเมิด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 กำหนดไว้ว่า ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใด เพียงใด ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเฉพาะที่กำหนดค่าเสียหายในกรณีเกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพ ตลอดจนค่าเสียหายที่มีใช้ตัวเงิน ค่าเสียหายในชื่อเสียง อื่นหลายมาตราที่กำหนดถึงสิทธิของโจทก์ที่สามารถเรียกให้จำเลยชดใช้ให้ตนได้⁹⁵ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 ถึงมาตรา 447 แสดงให้เห็นว่าการกำหนดค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลจะกำหนดค่าเสียหายตามจำนวนความเสียหายที่แท้จริงตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น เช่น ภริยาถูกทำละเมิดถึงแก่ความตาย

⁹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 464/2545

⁹⁵ สุขุม ศุภนิศย์, คำอธิบายกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์, พิมพ์ครั้งที่ 2

สามีจะเรียกค่าเสียหายทางจิตใจเพราะเกิดความหว้าเหว่ไม่ได้ หรือบิดามารดาจะเรียกค่าเสียหายเพราะสูญเสียบุตรไม่ได้ เป็นต้น⁹⁶

อย่างไรก็ตาม ศาลไม่มีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเกินไปกว่าที่โจทก์เสียหาย หรือเกินไปกว่าค่าชดเชยของโจทก์เพราะต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 อีกทั้งไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายฉบับใดที่ให้อำนาจศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายในลักษณะที่เป็นการลงโทษผู้ประกอบการธุรกิจที่ไม่สุจริตและไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อประชาชนโดยรวม ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจบางรายที่ไม่สุจริตละเลยไม่เอาใจใส่ในการรักษาคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า ส่งผลให้ความเสียหายตกแก่ประชาชนโดยรวมในท้ายที่สุด

2.6.3 ปัญหาในการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

เมื่อผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีและชนะคดีในที่สุด ผู้บริโภคต้องดำเนินการบังคับคดีตามกฎหมายต่อไป ซึ่งขั้นตอนการบังคับคดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดเงื่อนไขให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาต้องยื่นคำขอให้ศาลออกคำบังคับ เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามคำบังคับที่ศาลกำหนดแล้ว จึงจะยื่นคำขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีเพื่อตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาต่อไป ขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องใช้ระยะเวลาดำเนินการนานพอสมควร จึงเป็นภาระและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมาย นอกจากนี้ในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจที่ถูกฟ้องเป็นนิติบุคคลได้ดำเนินการโดยไม่สุจริตทำการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลนั้น เป็นเหตุให้ทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอชำระหนี้ตามฟ้อง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 บัญญัติไว้ว่า “ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น” ดังนั้น ศาลจึงไม่อาจเรียกผู้ถือหุ้นให้เข้ามาร่วมรับผิดชอบได้ เพราะผู้ถือหุ้นจำกัดความรับผิดชอบเฉพาะส่วนที่ค้างชำระค่าหุ้นเท่านั้น ทำให้เมื่อคดีเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ชนะคดีกลับไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหาย เพราะทรัพย์สินของผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งเป็นลูกหนี้ตาม

⁹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1742/2499, 789/2502, 1550/2518

คำพิพากษาได้ถูกถ่ายโอนไปยังกรรมการผู้มีอำนาจของผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้น เสียแล้ว

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว สืบเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ประกอบกับมีการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจแข่งขันกันผลิตสินค้ามากขึ้น จึงส่งผลให้ สินค้าที่มีอยู่ในท้องตลาดมีทั้งที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพปะปนกันอยู่ แม้ว่ารัฐจะพยายามหา วิธีการเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคแล้วก็ตาม แต่มาตรการที่รัฐนำมาใช้นั้น เป็นเพียงมาตรการเชิงป้องกัน เท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันแล้วจะเห็นได้ว่ายังมี ผู้บริโภคเป็นจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ ซึ่งบ่งชี้ว่ามาตรการ ทางกฎหมายที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองผู้บริโภค จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องมีมาตรการเชิงเยียวยา ที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างแท้จริง แต่มาตรการเชิงเยียวยาที่ใช้กัน อยู่ก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีผลใช้บังคับนั้น ไม่มีการตราเป็น กฎหมายไว้โดยเฉพาะ ดังนั้น การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคจึงต้องนำหลักเกณฑ์ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของคุณค่า ทั้งในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา หรืออำนาจต่อรอง แต่ในคดีผู้บริโภคนั้นมีลักษณะแตกต่างออกไป ผู้ประกอบ ธุรกิจมักจะเป็นฝ่ายที่มีความรู้และสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่าฝ่ายผู้บริโภค ดังนั้น ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้ประกอบธุรกิจจึงอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกัน หลักเกณฑ์ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงไม่อาจทำให้เจตนารมณ์ในการเยียวยาความเสียหาย ให้แก่ผู้บริโภคบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนั้น หากกระบวนการเยียวยาความเสียหายไม่ได้รับการ แก้ไขให้เหมาะสมกับคดีผู้บริโภคแล้ว เท่ากับเป็นการยอมให้ผู้ประกอบธุรกิจที่ขาดจริยธรรมยังคง ดำเนินธุรกิจต่อไปโดยไม่ต้องนำพาต่อความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค ผลที่ตามมาคือ ผู้บริโภคจะถูกเอารัดเอาเปรียบในระดับที่รุนแรงขึ้น คุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและบริการ จะต่ำลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมและระบบเศรษฐกิจโดยรวมของ ประเทศ

บทที่ 3

การปรับใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และ เปรียบเทียบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกากับกฎหมาย วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของประเทศไทย

3.1 ความจำเป็นของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

จากสภาพปัญหาของการดำเนินคดีผู้บริโภคที่กล่าวมาในบทที่ 2 ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามที่จะแก้ไขข้อขัดข้องดังกล่าว โดยเฉพาะสำนักงานศาลยุติธรรมได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมากร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค โดยยึดหลักการความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม จนในที่สุดได้มีการนำร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติและได้ผ่านการพิจารณาจนกระทั่งมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 38 ก หน้า 51 เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งแสดงความจำเป็นของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ ไว้ดังนี้

“โดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลาและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกัน เป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มีหลักวิธีพิจารณาพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่¹

1) หลักความสะดวกและประหยัด เป็นหลักการสำคัญเพื่อให้ผู้บริโภคนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ที่กำหนดให้ผู้บริโภคนหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง หรือมาตรา 20 และมาตรา 26 ที่ให้โจทก์และจำเลยสามารถยื่นฟ้องและให้การด้วยวาจาได้ เป็นต้น

2) หลักความรวดเร็ว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริโภคนได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็วและไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจเกินสมควร ดังปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 24 และมาตรา 35 ที่กำหนดให้การนัดพิจารณาคดีครั้งแรกจะต้องกระทำโดยเร็วและในกรณีที่จำเป็นต้องสืบพยานจะต้องสืบพยานติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดี เว้นแต่ มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ หรือมาตรา 49 ที่บัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เป็นต้น

3) หลักไม่เป็นทางการ หลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 9 ที่ให้อำนาจศาลสั่งให้คู่ความทำการแก้ไขข้อผิดระเบียบหรือผิดหลงภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมาตรา 24 ที่กำหนดกระบวนการไกล่เกลี่ยในการระงับข้อพิพาท เป็นต้น

4) หลักสุจริต การใช้สิทธิภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 จะต้องกระทำด้วยความสุจริตไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการหรือผู้บริโภคน ดังที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 12 หรือมาตรา 18 วรรคสอง ที่กำหนด

¹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 4-5.

สภาพบังคับว่า ถ้าผู้บริโภครู้หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนาคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับยกเว้นก็ได้ หรือมาตรา 41 ที่ให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคได้นั้น จะต้องคำนึงถึงความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย เป็นต้น

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลายประการ เช่น เขตอำนาจศาลในการฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย วิธีการฟ้องคดีและการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม การกำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาล การใช้วิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม ภาระการพิสูจน์ การพิพากษาเกินคำขอ การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ สิทธิในการยื่นอุทธรณ์และฎีกา เป็นต้น ซึ่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย สะดวก ประหยัด รวดเร็วและเป็นธรรมขึ้น จึงทำให้กฎหมายฉบับนี้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ระบบคุ้มครองผู้บริโภคและการพัฒนาภาพรวมการบริโภคของประเทศไทยเป็นรูปร่างสมบูรณ์และชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2 การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

เมื่อบุคคลใดถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่ง บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งหากคดีดังกล่าวเป็นคดีผู้บริโภคแล้ว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปิดช่องทางให้บุคคลนั้นมีโอกาสรับการชดใช้เยียวยาและฟื้นฟูสิทธิที่ตนต้องเสียไปกลับคืนมาดังเดิมโดยผ่านกระบวนการทางศาล

ดังนั้น ในเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจหลักการสำคัญของการเสนอคดีต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เสียก่อน ซึ่งมีหลักพิจารณาดังนี้

1) ผู้ที่จะเป็นคู่ความจะต้องเป็นบุคคล

คำว่า “บุคคล” หมายถึง บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ในส่วนของบุคคลธรรมดาไม่มีปัญหาในการตีความแต่อย่างใด เพราะเป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ มาตรา 15* กล่าวคือ เมื่อเริ่มมีสภาพเป็นบุคคลแล้ว ย่อมสามารถเข้าเป็นคู่ความในคดีได้ ส่วนความสามารถในการดำเนินคดีจะทำได้แค่ไหนเพียงไรเป็นอีกเรื่องหนึ่ง สำหรับนิติบุคคลนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 65 บัญญัติว่า “นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น” ดังนั้น จึงแยกนิติบุคคลได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ในส่วนที่หนึ่ง คือ นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ สมาคม มูลนิธิ ที่ได้รับการรับรองแล้ว ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด ส่วนที่สอง คือ นิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่น ได้แก่ ส่วนราชการ กระทรวง ทบวง กรม มหาวิทยาลัย ฉะนั้น หากหน่วยงานหรือองค์กรใดไม่มีกฎหมายรองรับย่อมไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีผลทำให้ไม่อาจเป็นคู่ความในคดีได้² เช่น รัฐบาล แม้จะหมายถึงรัฐอันเป็นหน่วยแห่งประเทศชาติ หรือหมายถึงคณะบุคคลก็ตาม เมื่อไม่มีกฎหมายอื่นบัญญัติว่าเป็นนิติบุคคล รัฐบาลจึงไม่อาจเป็นคู่ความในคดีได้³ นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ไม่เป็นนิติบุคคลอีก เช่น คณะบุคคล⁴ และกองมรดก⁵ เป็นต้น

2) ต้องมีการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่

การโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่นั้น ต้องเป็นสิทธิหรือหน้าที่ที่มีกฎหมายรองรับ กฎหมายที่รองรับสิทธิหรือหน้าที่ก็คือกฎหมายสารบัญญัติ⁶

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 บัญญัติว่า “สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่างๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้ว อยู่รอดเป็นทารก”

² อุดม เฟื่องฟุ้ง, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551), หน้า 414-415.

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 724/2490

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 495/2519

⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 1583-1587/2521

⁶ วินัย หนูโท, คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ทฤษฎี : ปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร: สุตรไพศาล, 2552), หน้า 115.

กล่าวโดยสรุป บุคคลที่จะเสนอคำฟ้องในคดีผู้บริโภคมุ่งต่อศาลได้นั้นต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 เสียก่อน ซึ่งก็คือ ผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งอาจจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการธุรกิจก็ได้ ส่วนหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีผู้บริโภคจะมีขั้นตอนอย่างไรนั้น สามารถสรุปหลักการสำคัญได้ดังนี้

3.2.1 ความหมายของคดีผู้บริโภค

ในเบื้องต้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคเสียก่อน โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ได้ให้นิยามความหมายของคดีผู้บริโภคไว้ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กับผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ⁷

การนิยามความหมายของคดีผู้บริโภคตามอนุมาตรานี้ยึดเอาสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างคู่ความซึ่งฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเป็นหลักในการกำหนดลักษณะคดีผู้บริโภค องค์ประกอบที่จะทำให้คดีใดเป็นคดีผู้บริโภคตามอนุมาตรานี้มีด้วยกัน 4 ประการ คือ

1.1) ต้องเป็นคดีแพ่ง หากเป็นคดีอาญาย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์เป็นคดีผู้บริโภค และไม่รวมถึงคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

1.2) ต้องเป็นคดีพิพาทระหว่าง ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นฝ่ายหนึ่ง กับ ผู้ประกอบการธุรกิจอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งความหมายของคำว่า “ผู้บริโภค” และ “ผู้ประกอบการธุรกิจ” เป็นไปตามที่นิยามไว้ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัตินี้ ส่วนคำว่า “ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้นิยามไว้แต่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 19 ว่าองค์กรใดบ้าง และมีปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่น เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เป็นต้น

⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (1)

1.3) ต้องเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

มีข้อสังเกตว่า แม้จะเป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจก็ตาม แต่หากคดีแพ่งที่พิพาทกันนั้นเป็นเรื่องอื่นที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 3 (1) คดีดังกล่าวย่อมไม่ใช่คดีผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น

คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 5/2551 วินิจฉัยว่า โจทก์มีวัตถุประสงค์ในการจำหน่ายรถยนต์และทำสัญญาให้ทุนฝึกอบรมแก่จำเลยซึ่งเป็นพนักงานขายของโจทก์ อันเป็นการเสริมสร้างบุคลากรเพื่อกิจการของโจทก์เอง แม้ต่อมาจำเลยผิดสัญญาดังกล่าว แต่การผิดสัญญาของจำเลยหาได้เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่อันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการตามวัตถุประสงค์ในการประกอบธุรกิจของโจทก์แต่อย่างใดไม่ คดีพิพาทจึงไม่เป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1)

2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย⁸ มีองค์ประกอบดังนี้

2.1) ต้องเป็นคดีแพ่ง

2.2) ต้องเป็นคดีพิพาทตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มุ่งคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยให้ได้รับการชดเชยความเสียหาย โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เว้นแต่ผู้ประกอบการจะพิสูจน์ได้ว่าสินค้านั้นได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือความเสียหายเกิดจากความผิดของผู้เสียหายเอง ดังนั้น ผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดี คือผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10

⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (2)

ส่วนผู้ที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย คือผู้ประกอบการซึ่งตามบทนิยามในพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 มีด้วยกัน 4 ประเภท คือ

- ก. ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต
- ข. ผู้นำเข้า
- ค. ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้าได้
- ง. ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความ หรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้า

3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีตามมาตรา 3 (1) หรือ (2)⁹ มีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1) ต้องเป็นคดีแพ่ง
- 3.2) ต้องเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีตามมาตรา 3 (1) หรือ (2) เช่น คดีที่ฟ้องให้รับผิดตามสัญญาค่าประกัน สัญญาจ้าง หรือสัญญาประกันภัยค่าจุน เป็นต้น ซึ่งโดยปกติคดีเหล่านี้ไม่อยู่ในความหมายของคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) หรือ (2)

4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค¹⁰

อนุमतรานี้เปิดช่องให้กฎหมายที่ออกมาในภายหลังสามารถกำหนดให้นำวิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไปใช้กับคดีอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในมาตรา 3 (1) (2) (3) และให้ถือว่าคดีเหล่านั้นเป็นคดีผู้บริโภคด้วย

3.2.2 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภค ได้แก่

- 1) ผู้บริโภค หมายความว่า ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่

⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (3)

¹⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (4)

เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย¹¹ จากนิยามของกฎหมายดังกล่าว ผู้บริโภคจึงแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1) ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้นิยามความหมายของคำว่า “ผู้บริโภค” หมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และหมายความรวมถึงผู้ใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม จึงสามารถแยกบุคคลที่เป็นผู้บริโภคตามบทนิยามนี้ออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

ก. ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ

เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ซื้อ” ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว “ผู้ซื้อ” จึงหมายความรวมถึง ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ หรือผู้ได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น และเมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “บริการ” ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคแล้ว “ผู้ได้รับบริการ” หมายความว่า ผู้ได้รับการจัดทำกรงานให้ ผู้ได้รับสิทธิใดๆ หรือได้ใช้หรือได้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใดๆ โดยเสียค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น แต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

ตัวอย่างกรณีที่เป็นผู้บริโภค

คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 50/2551 วินิจฉัยว่า โจทก์ทำสัญญาซื้อลิฟต์จากจำเลยที่ 1 ไปติดตั้งเพื่อบริการลูกค้าและพนักงานที่โรงแรมของโจทก์ ลิฟต์ดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่โจทก์ซื้อมาเพื่อใช้อำนวยความสะดวกแก่บุคคลที่เข้ามาในอาคารโรงแรม การซื้อลิฟต์ดังกล่าวต้องถือว่าเป็นการซื้อมาเพื่อใช้สอยในกิจการของโจทก์ มิใช่การซื้อมาเพื่อนำไปขายหรือให้บริการต่อโดยได้รับค่าตอบแทนจากตัวสินค้าหรือการให้บริการนั้นโดยตรง โจทก์จึงเป็นผู้ซื้อและเป็นผู้บริโภค ส่วนจำเลยที่ 1 ประกอบกิจการจำหน่ายพร้อมติดตั้งลิฟต์และอุปกรณ์ ถือได้ว่าจำเลยที่ 1 เป็นผู้ขายและผู้ประกอบธุรกิจ

คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 56/2551 วินิจฉัยว่า โจทก์มีอาชีพประกอบการค้าจำหน่ายกุ้งกุลาดำ ถือได้ว่าโจทก์เป็นผู้ขายสินค้าและผู้ประกอบธุรกิจ จำเลยทั้งสองได้ร่วมกันทำกิจการเลี้ยงกุ้งและเป็นลูกค้าโจทก์โดยร่วมกันซื้อสินค้าจากโจทก์หลาย

¹¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3

รายการเพื่อนำไปใช้ในการประกอบกิจการเลี้ยงกุ้ง แม้จะฟังว่าจำเลยทั้งสองประกอบกิจการเลี้ยงกุ้ง แต่ไม่ปรากฏว่าสินค้าที่ซื้อไปนั้นถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของสินค้าที่ผลิตออกขาย กรณีจึงเป็นการซื้อสินค้าไปใช้สอยในกิจการตามปกติ ถือได้ว่าจำเลยทั้งสองเป็นผู้บริโภค

มีข้อสังเกตจากคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ทั้งสองเรื่องข้างต้นว่า ไม่ได้หมายความว่าผู้ซื้อสินค้าหรือบริการทุกรายจะเป็นผู้บริโภคเสมอไป เพราะหากเป็นการซื้อไปเพื่อขายหรือให้บริการอีกต่อหนึ่ง ซึ่งตามบทนิยามคำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจ” ให้ถือว่าผู้ซื้อเหล่านั้นเป็นผู้ประกอบธุรกิจมิใช่ผู้บริโภค ดังนั้น ผู้ซื้อหรือได้รับบริการที่จะถือว่าเป็นผู้บริโภค ต้องเป็นผู้ที่ซื้อสินค้าหรือบริการนั้นไปเพื่อการใช้สอยไม่ว่าโดยตัวเองหรือให้ผู้อื่นใช้ มิใช่拿去ขายหรือให้บริการต่อไป

ตัวอย่างกรณีที่ไม่เป็นผู้บริโภค

คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 35/2551 วินิจฉัยว่า โจทก์เป็นนิติบุคคลประกอบกิจการขายอุปกรณ์ก่อสร้าง ส่วนจำเลยเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์ในการประกอบกิจการรับเหมาก่อสร้างงานตกแต่งภายใน งานระบบไฟฟ้า ประปา และระบบปรับอากาศ ฯลฯ จำเลยได้สั่งซื้ออุปกรณ์ก่อสร้างจากโจทก์เพื่อไปใช้ในกิจการรับจ้างของจำเลย แสดงว่าจำเลยมิได้ซื้อไปใช้เองหากแต่นำไปขายต่อในลักษณะเป็นงานรับเหมา ถือไม่ได้ว่าจำเลยเป็นผู้บริโภค

คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ที่ 37/2551 วินิจฉัยว่า จำเลยทำสัญญาว่าจ้างให้โจทก์ก่อสร้างอาคาร ถึงแม้ว่าโจทก์จะเป็นผู้ให้บริการและเป็นผู้ประกอบธุรกิจ แต่ตามหนังสือรับรองความเป็นนิติบุคคลของจำเลย ระบุว่า จำเลยมีวัตถุประสงค์ในการประกอบกิจการให้เช่าอาคารที่พักอาศัยและสภาพของอาคารที่จำเลยว่าจ้างให้โจทก์ทำการก่อสร้างมีลักษณะแบ่งเป็นห้องเพื่อใช้เป็นที่พักอาศัย (อพาร์ทเมนต์) แสดงว่าเป็นการจ้างก่อสร้างอาคารขึ้นเพื่อนำออกให้เช่าอีกต่อหนึ่ง จำเลยจึงมิใช่ผู้ให้บริการหรือผู้บริโภค

มีข้อสังเกตจากคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ทั้งสองเรื่องนี้ว่า กรณีผู้บริโภคเป็นนิติบุคคลจำต้องดูวัตถุประสงค์ตามหนังสือรับรองประกอบด้วยว่าผู้บริโภคดีงกล่าวมีวัตถุประสงค์ประกอบกิจการใด หากผู้บริโภคดีงกล่าวซื้อสินค้ามาใช้สอยในกิจการของตนเองย่อมเป็นผู้บริโภค แต่ถ้าซื้อมาเพื่อแสวงหาประโยชน์ต่อไปย่อมไม่ใช่ผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ถ้าสินค้าที่ซื้อมานั้นเป็นวัตถุดิบหรือสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการประกอบธุรกิจ เช่น ที่ดิน อาคาร ไฟฟ้า น้ำประปา หรืออุปกรณ์สำนักงาน ซึ่งไม่ได้นำออกขายหรือให้บริการแก่ลูกค้าโดยตรงโดยได้รับค่าตอบแทน ถือว่าเป็นการซื้อมาเพื่อการใช้สอยเอง ดังนั้น ในการซื้อสินค้านี้ถือว่าใช้ในการ

ประกอบธุรกิจย่อมเป็นผู้บริโภค แต่ถ้ามีการนำสินค้าที่ได้รับมานั้นไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้า เช่น ใช้เป็นส่วนผสมหรือส่วนประกอบของสินค้า หรือไปขายแก่ลูกค้าโดยตรง กรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นการซื้อมาเพื่อการใช้สอย ย่อมไม่ใช่ผู้บริโภค¹²

ข. ผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ

บุคคลกลุ่มนี้ถูกจัดให้เป็นผู้บริโภคด้วย ดังนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้ซื้อหรือใช้สินค้าหรือบริการแต่อย่างใด

มีข้อสังเกตว่า เพียงแต่ได้รับการเสนอหรือชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจ เพื่อให้ซื้อสินค้าหรือบริการ หากตราบใดที่ยังไม่มีการตกลงซื้อขายสินค้าหรือบริการกัน กรณีนี้น่าจะยังไม่มีข้อโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการอันจะทำให้ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา คดีแพ่ง มาตรา 55 ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7¹³

ค. ผู้ใช้สินค้าหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม

บุคคลที่จะเป็นผู้บริโภคในกลุ่มนี้จะต้องได้ใช้สินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้จะไม่ได้เสียค่าตอบแทนด้วยตนเองก็ถือว่าเป็นผู้บริโภคเช่นกัน อันเป็นหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคของสหประชาชาติ (General Assembly Resolution) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2542)¹⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹² ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 7-8.

¹³ ธานิศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 15.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

มีข้อสังเกตว่า ถ้ามีการนำสินค้าไปใช้หรือได้รับบริการโดยไม่ชอบ เช่น ลักขโมยไปใช้ กรณีนี้ย่อมถือไม่ได้ว่าผู้ใช้สินค้าหรือรับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจนั้นเป็นผู้บริโภค¹⁵

1.2) ผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ได้นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” หมายความว่า ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

ดังนั้น การวินิจฉัยว่าผู้ใดเป็น “ผู้เสียหาย” จึงต้องทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “สินค้า” “ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม” “ผลิต” “ความเสียหาย” “ความเสียหายต่อจิตใจ” และ “สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” ตามที่บัญญัติไว้ในคำนิยามในพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ประกอบด้วย

“สินค้า” หมายความว่า สิ่งหรือทรัพย์สินทุกชนิดที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขายรวมทั้งผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม และให้หมายความรวมถึงกระแสไฟฟ้า ยกเว้นสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรม” หมายความว่า ผลิตผลอันเกิดจากเกษตรกรรมต่างๆ เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงไหม เลี้ยงผึ้ง เพาะเห็ด แต่ไม่รวมถึงผลิตผลที่เกิดจากธรรมชาติ

“ผลิต” หมายความว่า ทำ ผสม ปู รัง แต่ง ประกอบ ประดิษฐ์ แปรสภาพ เปลี่ยนรูป ดัดแปลง คัดเลือก แบ่งบรรจุ แขนเยือกแข็ง หรือขายรังสี รวมถึงการกระทำใดๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

“ความเสียหาย” หมายความว่า ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเสียหายต่อตัวสินค้าที่ไม่ปลอดภัยนั้น

“ความเสียหายต่อจิตใจ” หมายความว่า ความเจ็บปวด ความทุกข์ ทรมาน ความหวาดกลัว ความวิตกกังวล ความเศร้าโศกเสียใจ ความอับอาย หรือความเสียหายต่อจิตใจอย่างอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16-17.

“สินค้าที่ไม่ปลอดภัย” หมายความว่า “สินค้าที่ก่อหรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็เพราะเหตุเกิดจากความบกพร่องในการผลิตหรือการออกแบบ หรือไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา ค่าเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้แต่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ชัดเจนตามสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสภาพของสินค้า รวมทั้งลักษณะการใช้งานและการเก็บรักษาตามปกติธรรมดาของสินค้าอันพึงคาดหมายได้”

2) ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่น กฎหมายไม่ได้ให้คำนิยามไว้ แต่เป็นที่เข้าใจได้ว่าจะต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้บุคคลนั้นมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้โดยตรง ซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายอยู่ 4 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

กล่าวโดยสรุป ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคมีอยู่ 3 องค์กร ได้แก่

ก. คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 มาตรา 40 วรรคสอง พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10

ข. สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 41 พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 มาตรา 40 วรรคสอง พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10

ค. มูลนิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องคดีเฉพาะการเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10

ทั้งนี้ ในการฟ้องคดีแทนดังกล่าว จะต้องนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามกฎหมายฉบับนั้นๆ มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วย ซึ่งผู้วิจัยจะไม่แสดง

รายละเอียดเกี่ยวกับบทบัญญัติดังกล่าว เนื่องจากไม่เป็นประโยชน์ต่อการพิสูจน์สมมติฐานและการจัดทำข้อเสนอแนะของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

3) ผู้ประกอบธุรกิจ หมายความว่า ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย¹⁶ ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจตามความหมายนี้จึงแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่

3.1) ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยาม “ผู้ประกอบธุรกิจ” หมายความว่า ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขายหรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า หรือผู้ให้บริการ และหมายความรวมถึงผู้ประกอบกิจการโฆษณาด้วย

จากคำนิยามดังกล่าวจึงสรุปลักษณะของผู้ประกอบธุรกิจได้ว่า ได้แก่บุคคลเหล่านี้

ก. ผู้ขาย เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ขาย” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แล้ว “ผู้ขาย” จึงหมายถึง ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ หรือผู้จัดหาให้ไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นตลอดจนผู้เสนอหรือชักชวนเพื่อการดังกล่าวด้วย

ข. ผู้ผลิตเพื่อขาย เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ผลิต” และ “ขาย” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แล้ว “ผู้ผลิตเพื่อขาย” จึงหมายถึง ผู้ทำ (ทำให้เกิดสินค้าขึ้นไม่ว่าด้วยวิธีการใด) ผสม ปิ้ง ประกอบ ประดิษฐ์ หรือ แปรรูป และหมายความรวมถึงผู้ทำการเปลี่ยนรูป ดัดแปลง คัดเลือก หรือแบ่งบรรจุ เพื่อขาย ให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือจัดหาให้ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ซึ่งสินค้าโดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น

ค. ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย

¹⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3

ง. ผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ซื้อ” และ “ขาย” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แล้ว “ผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งสินค้า” หมายถึง ผู้ซื้อ เช่า เช่าซื้อ หรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆ โดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น เพื่อขาย ให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือจัดหาให้ไม่ว่าด้วยประการใดๆ ซึ่งสินค้าโดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น

จ. ผู้ให้บริการ เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “บริการ” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แล้ว “ผู้ให้บริการ” หมายถึง ผู้รับจัดทำกรงาน ผู้ให้สิทธิใดๆ หรือให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใดๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่น แต่ไม่รวมถึงผู้รับจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน

ฉ. ผู้ประกอบกิจการโฆษณา เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “โฆษณา” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แล้ว “ผู้ประกอบกิจการโฆษณา” หมายถึง ผู้ประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะกระทำการไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ ให้ประชาชนเห็นหรือทราบข้อความ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า

มีปัญหาต้องวินิจฉัยว่า “ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้า” ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคมีความหมายว่าอย่างไร

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้นิยามคำว่า “สินค้า” หมายความว่า สิ่งของที่ผลิตหรือมีไว้เพื่อขาย แต่ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้ให้นิยามคำว่า “สิ่งของ” ว่าหมายความว่าอย่างไร แต่เมื่อพิจารณาความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า “สิ่งของ” หมายถึง วัตถุต่างๆ เช่น ก้อนลงจากรถควรถรวจ สิ่งของให้ครบถ้วน, ของ หรือข้าวของ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า สินค้า หมายความว่าถึงเฉพาะวัตถุต่างๆ ที่มีรูปร่างที่ผลิตหรือมีไว้เพื่อขาย เมื่อพิจารณาประกอบคำว่า “ผู้ประกอบธุรกิจ” แล้ว ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค จึงหมายถึง ผู้ขาย ผู้ผลิตเพื่อขาย ผู้ส่งหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย หรือผู้ซื้อเพื่อขายต่อซึ่งวัตถุต่างๆ ที่มีรูปร่างที่ผลิตหรือมีไว้เพื่อขาย

มีข้อสังเกตว่า อสังหาริมทรัพย์เช่น ที่ดิน บ้าน อาคาร ห้างชุด เป็นต้น เป็นสินค้าตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฯ หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 139 บัญญัติว่า “อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ที่ดิน และทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และ

หมายความรวมถึงทรัพย์สินอันเกี่ยวกับที่ดินหรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย” จากนิยามคำว่า อสังหาริมทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ แสดงให้เห็นว่าอสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไปไม่ได้ ดังนั้น อสังหาริมทรัพย์จึงไม่ใช่สินค้าตามความหมายของกฎหมายฉบับนี้

มีข้อสังเกตต่อไปว่า กระแสไฟฟ้าเป็นสินค้าตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือไม่ แม้ว่ากระแสไฟฟ้าจะมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น แต่ศาลฎีกาก็เคยตัดสินไว้ในคดีอาญาว่า จำเลยลักกระแสไฟฟ้า เป็นความผิดฐานลักทรัพย์* เมื่อพิจารณาถ้อยคำตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 ที่บัญญัติว่า “ผู้ใดเอาทรัพย์ของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์...” แต่ตามประมวลกฎหมายอาญาไม่มีการให้นิยามความหมายคำว่า “ทรัพย์” เอาไว้ แต่เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 แล้วมีการให้นิยามคำว่า “ทรัพย์” เอาไว้ โดยบัญญัติว่า “ทรัพย์” หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง” จากคำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องนี้จึงสันนิษฐานได้ว่า ศาลฎีกาเห็นว่ากระแสไฟฟ้าเป็นทรัพย์อย่างหนึ่ง เมื่อพิจารณาเหตุผลทั้งหมดประกอบกันแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า กระแสไฟฟ้าเป็นวัตถุมีรูปร่างอย่างหนึ่งจึงเป็นสินค้าประเภทหนึ่งตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค

มีข้อสังเกตประการสุดท้ายว่า โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งของตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่า โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์อย่างหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะ ดังนั้น โปรแกรมคอมพิวเตอร์จึงไม่ใช่สินค้าตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 577/2501 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า การลักกระแสไฟฟ้าเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ และต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1880/2542 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า สัญญาณโทรทัศน์เป็นกระแสไฟฟ้าที่แปลงมาจากเสียงพูดเคลื่อนที่ไปตามสายลวดตัวนำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง จำเลยลักสัญญาณโทรทัศน์จากตู้โทรทัศน์สาธารณะซึ่งอยู่ในความครอบครองขององค์การโทรทัศน์แห่งประเทศไทยไปใช้เพื่อประโยชน์ของจำเลยโดยทุจริต จึงเป็นความผิดฐานลักทรัพย์เช่นเดียวกับการลักกระแสไฟฟ้า

3.2) ผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ได้ให้คำนิยาม “ผู้ประกอบการ” หมายความว่า

ก) ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ผลิต” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แล้ว “ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต” หมายถึง ผู้ทำหรือผู้ว่าจ้างให้ทำ ผสม ปู รุ้ง แต่ง ประกอบ ประดิษฐ์ แปรสภาพ เปลี่ยนรูป ดัดแปลง คัดเลือก แบ่งบรรจุ แขนเยือกแข็ง หรือฉายรังสี รวมถึงการกระทำใดๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน

ข) ผู้นำเข้า เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “นำเข้า” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แล้ว “ผู้นำเข้า” หมายถึง ผู้นำหรือผู้ส่งสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อขาย

ค) ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้าได้ เมื่อพิจารณาประกอบกับนิยามคำว่า “ขาย” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แล้ว “ผู้ขายสินค้า” หมายถึง ผู้จำหน่าย จ่าย แจก หรือแลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ทางการค้า รวมถึงผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้จัดหา ผู้เสนอ ชักชวน หรือผู้นำออกแสดงเพื่อการดังกล่าว

ง) ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความ หรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้า

มีปัญหาต้องวินิจฉัยว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า” ตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยมีความหมายอย่างไร

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ แล้ว ไม่มีคำจำกัดความคำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า” ไว้ เพียงแต่กฎหมายได้ให้คำนิยามคำว่า “ผู้ประกอบการธุรกิจ” ว่าหมายความว่าอย่างไรเท่านั้นดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่วนคำว่า “สินค้า” ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ ก็ไม่มีคำจำกัดความเช่นกัน แต่เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แล้วมีการกำหนดนิยามคำว่า “สินค้า” เอาไว้ ในมาตรา 4 ซึ่งได้ให้คำนิยาม

คำว่า “สินค้า” หมายความว่า สัณหริมทรัพย์ทุกชนิดที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขาย รวมทั้งผลิตผลเกษตรกรรม และให้หมายความรวมถึงกระแสไฟฟ้า ยกเว้นสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มีข้อสังเกตว่า คำว่า “สินค้า” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย มีความหมายกว้างและชัดเจนกว่า คำว่า “สินค้า” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ดังนั้น ในการตีความจึงไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เมื่อพิจารณาประกอบคำว่า “ผู้ประกอบการ” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย แล้ว “ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย จึงหมายถึง ผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขายสังหาริมทรัพย์ทุกชนิด รวมทั้งผลิตผลเกษตรกรรม และกระแสไฟฟ้า แต่ไม่รวมถึงสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้า

มีข้อสังเกตประการต่อไปว่า พระราชบัญญัติบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย มาตรา 5 บัญญัติว่า “ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย และสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าจะความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม” แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีผู้บริโภคภายใต้พระราชบัญญัตินี้คงมีได้เฉพาะผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนเท่านั้น ส่วนผู้ประกอบการธุรกิจต้องตกเป็นจำเลยในคดีเท่านั้น ไม่อาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคได้

3.2.3 เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีความมุ่งหมายคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสำคัญ จึงมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลสามารถค้นหาความจริงด้วยตนเองได้ เช่น มาตรา 33 กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร มาตรา 34 กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน ส่วนคู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล ตลอดจนให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม เป็นต้น กระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคดังกล่าวมี

ลักษณะคล้ายกับกระบวนการพิจารณาคดีแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 และวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นระบบที่ค่อนข้างมาทางระบบไต่สวน¹⁷ กล่าวคือ ศาลมีบทบาทสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยสามารถค้นหาความจริงด้วยตนเองได้ แต่มีข้อแตกต่างกันในประการสำคัญคือ กระบวนการพิจารณาคดีแรงงานและคดีมิโนสาเร่กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นมิได้มีการกำหนดให้มีเจ้าพนักงานศาลขึ้นทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการที่จะตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี ส่วนในคดีผู้บริโภคนั้น ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลตามที่ศาลมอบหมาย ตลอดจนมีหน้าที่ช่วยเหลือคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางอย่างตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี อันจะช่วยทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

3.2.3.1 คุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดี

เจ้าพนักงานคดีคือบุคคลที่ได้รับการพิจารณาและแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 5 ดังนี้

1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาเอกทางกฎหมาย

มีข้อสังเกตว่า ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดีในประเภทนี้เป็นผู้ที่มีความรู้สูง ดังนั้น จึงไม่ต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาและไม่ต้องประกอบวิชาชีพทางกฎหมายมาก่อน

2) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาและได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่คณะกรรมการ

¹⁷ ธานิศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 36.

ข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.) กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งวิชาชีพทางกฎหมายดังกล่าวนี้ ระเบียบข้าราชการศาลยุติธรรมว่าด้วยการแต่งตั้งเจ้าพนักงานคดี พ.ศ. 2551 ข้อ 4 กำหนดไว้ว่า ต้องเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดี พนักงานอัยการ นายทหารเหล่าพระธรรมนูญ ทนายความ หรือเป็นผู้ประกอบวิชาชีพอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น เป็นข้าราชการศาลยุติธรรมตำแหน่งเจ้าพนักงานศาลยุติธรรม (วุฒิต่างกฎหมาย) ซึ่งผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายอย่างแท้จริงในหน้าที่ดังกล่าวตามมาตรฐานในสายงานนิติการที่ ก.ศ. กำหนด เป็นข้าราชการตำแหน่งเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวน (วุฒิต่างกฎหมาย) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายอย่างแท้จริง เป็นอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ หรือภาควิชานิติศาสตร์ หรือสาขาวิชานิติศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ หรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่กระทรวงศึกษาธิการให้การรับรอง มาตรฐานการศึกษาของหลักสูตรนิติศาสตร์ ซึ่งคณบดีหรือตำแหน่งที่เทียบเท่ารับรองว่าได้สอน วิชากฎหมายตามหลักสูตรในคณะนิติศาสตร์ หรือภาควิชานิติศาสตร์ หรือสาขาวิชานิติศาสตร์ เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งทำหน้าที่พนักงานสอบสวนและผู้บังคับบัญชารับรองว่าได้ปฏิบัติงานในหน้าที่พนักงานสอบสวน เป็นต้น

3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายและปริญญาใน สาขาวิชาอื่นที่ ก.ศ. กำหนดซึ่งไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และได้ประกอบวิชาชีพอื่นตามที่ ก.ศ. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี

มีข้อสังเกตว่า ผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดีในประเภทนี้ไม่ต้อง เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา แต่จะต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย หรือปริญญาในสาขาอื่นที่ ก.ศ. กำหนดซึ่งไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีและต้องประกอบวิชาชีพตามที่ ก.ศ. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ปี โดยปริญญาในสาขาวิชาดังกล่าว ระเบียบ คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรมว่าด้วยการแต่งตั้งเจ้าพนักงานคดี พ.ศ. 2551 ข้อ 5 กำหนด ไว้ได้แก่ ปริญญาในวิชาแพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ หรือการบัญชี ส่วนการประกอบวิชาชีพ ระเบียบดังกล่าวได้กำหนดไว้ในข้อ 6 ได้แก่ วิชาชีพเวชกรรม ทันตกรรม เภสัชกรรม ผู้ประกอบการ บำบัดโรคสัตว์ การพยาบาล วิศวกรรม สถาปัตยกรรมหรือเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแล้วแต่กรณี ในหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน โดยจะต้องมีหนังสือรับรองของผู้บังคับบัญชามาแสดงว่าได้

ประกอบวิชาชีพดังกล่าวอย่างแท้จริง ส่วนในกรณีที่มีได้ประกอบวิชาชีพดังกล่าวในหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน จะต้องมียุทธศาสตร์รับรองตนเองมาแสดงว่าได้ประกอบวิชาชีพดังกล่าวอย่างแท้จริง และมีหลักฐานแสดงผลงานในการทำงานด้วย

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดี ถือว่าเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และมีอำนาจเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการพิจารณาได้โดยการออกเป็นหนังสือเรียกไปยังบุคคลนั้น¹⁸ ดังนั้น ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าวจึงอาจมีความผิดอาญา¹⁹

3.2.3.2 อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดี

อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 4 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 กล่าวคือ เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภคนตามที่ศาลมอบหมาย อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีไม่ได้มีเพียงเท่าที่บัญญัติไว้ดังกล่าวเท่านั้น หากแต่มีตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตราอื่นด้วย ซึ่งอาจจำแนกอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีได้เป็น 2 ส่วน คือ

1) อำนาจหน้าที่ที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้โดยตรง คือ

ก) การให้คำแนะนำและช่วยเหลือโจทก์เกี่ยวกับการยื่นฟ้องเป็นหนังสือหรือด้วยวาจา²⁰

¹⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 4 วรรคสอง

¹⁹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 37.

²⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 20 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 6 และข้อ 7

ข) การไกล่เกลี่ยคดี โดยทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้
เจรจาตกลงกัน²¹

ค) การรายงานเกี่ยวกับมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวที่สมควรใช้
ในระหว่างพิจารณา²²

2) อำนาจหน้าที่ศาลมีคำสั่งมอบหมาย คือ

ก) ไกล่เกลี่ยคดีผู้บริโศค เช่น ในกรณีที่คู่ความมีความประสงค์
ร่วมกันที่จะให้บุคคลใดเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ประสานงาน
กับบุคคลที่คู่ความตกลงกันเพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย²³ เป็นต้น

ข) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน²⁴ เช่น การสอบถาม
ข้อเท็จจริงเบื้องต้นจากคู่ความ แล้วจัดทำรายงานสรุปข้อเท็จจริงและประเด็นข้อพิพาทเสนอต่อ
ศาล (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 18) ตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี
ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน
ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้
หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใด เพื่อ
ประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 20) ตรวจสอบ
ข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์แก่การวินิจฉัยตามมาตรา 57 และทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวที่
เหมาะสม (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 25) ตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อ
ประกอบการใช้อำนาจทำคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีตามมาตรา 39 ถึงมาตรา 44 (ข้อกำหนด
ของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 28) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใด
มาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสารเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติตามคำสั่งศาลมาตรา 43 (ข้อกำหนดของ

²¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 25

²² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 63

²³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (1) และ

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้า
พนักงานคดีในคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 ข้อ 14 วรรคสอง

²⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (2)

ประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 29) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้อำนาจบังคับคดีตามมาตรา 64 และมาตรา 65 (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 42) เป็นต้น

ค) บันทึกคำพยาน²⁵ เช่น ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อความที่บันทึก ตลอดจนการจัดทำสำเนาข้อความเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่นในกรณีที่มีการบันทึกคำพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 121 วรรคสอง (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 23) เป็นต้น

ง) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา²⁶ เช่น ตรวจสอบข้อเท็จจริงบางประการเพื่อประโยชน์ในการมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 25) เป็นต้น

จ) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาในการทำหน้าที่ช่วยเหลืออื่น กล่าวคือ นอกจากหน้าที่ที่ศาลมอบหมายตามข้อ ก) ถึงข้อ ง) แล้ว ศาลยังอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการในเรื่องอื่นได้อีก หากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดให้ศาลมีอำนาจมอบหมายในเรื่องนั้นๆ ได้ เช่น ศาลอาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 หรืออาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ประกาศ รับคืน หรือเรียกคืนสินค้าแทนผู้ประกอบการธุรกิจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 43 การช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำให้การหรือบัญชีระบุพยานแล้วรับรายงานเสนอต่อศาลเพื่อออกนั่งพิจารณา (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 17) การตรวจสอบและดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย หากพบว่ามีข้อบกพร่องให้รายงานต่อศาลพร้อมด้วยแนวทางแก้ไข (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาฯ ข้อ 24) เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีผู้บริโภค เพราะไม่เพียงแต่เป็นผู้ช่วยเหลือศาลตามที่ศาลมอบหมาย เจ้าพนักงาน

²⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (3)

²⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (4)

คดียังมีหน้าที่ช่วยเหลือคู่ความให้ดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมายอีกด้วย ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จึงกำหนดคุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดีไว้ค่อนข้างสูงโดยต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านกฎหมายเป็นอย่างดี ทั้งยังต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมายหรืองานด้านอื่นมาพอสมควรด้วย อย่างไรก็ตาม นอกจากคุณสมบัติตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เจ้าพนักงานคดีจะต้องเป็นผู้มีความรู้ในศาสตร์แขนงอื่นด้วย ทั้งสำนักงานศาลยุติธรรมต้องมีการพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ให้แก่เจ้าพนักงานคดีอย่างต่อเนื่อง เช่น จัดอบรมสัมมนาเชิงวิชาการร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง มอบทุนให้เจ้าพนักงานคดีไปศึกษาดูงาน ณ ต่างประเทศ เป็นต้น และที่สำคัญต้องจัดให้มีเจ้าพนักงานคดีประจำศาลต่างๆ ทั่วประเทศโดยให้มีจำนวนที่เหมาะสมกับปริมาณคดีผู้บริโภครของศาลนั้นๆ ด้วย ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานศาลยุติธรรมได้ส่งเจ้าพนักงานคดีไปปฏิบัติหน้าที่ตามศาลจังหวัดต่างๆ จนครบทุกศาลแล้ว เจ้าพนักงานคดีจึงเป็นเสมือนกลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภครมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ได้และทำให้คู่ความทุกฝ่ายได้รับประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยมีความเห็นต่อไปว่า ถ้าพึงแค่ศาลมีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยเหลือในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภครอาจทำให้คู่ความไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จึงกำหนดให้ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงในคดีให้ได้ความแน่ชัด โดยให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการดำเนินคดีผู้บริโภครอย่างมากมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจเรียกหน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าวนี้ ศาลต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวด้วย²⁷ แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ยังคงยึดหลักการพื้นฐานของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ต้องฟังความทุกฝ่ายก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาพยานหลักฐานอย่างเที่ยงธรรม เช่น ผู้บริโภครซื้อโทรศัพท์มือถือมาแล้วโทรศัพท์เกิดระเบิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ กรณีดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัย

²⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 33

ผู้เชี่ยวชาญมาพิสูจน์หาสาเหตุ เพราะโทรศัพท์เป็นอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกผลิตขึ้นด้วยกระบวนการที่สลับซับซ้อนและใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ดังนั้น ศาลจึงมีความจำเป็นต้องเรียกผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุที่โทรศัพท์เกิดระเบิดขึ้น

สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ศาลเรียกมานี้ ในเบื้องต้นศาลอาจสอบถามคู่ความทุกฝ่ายก่อนว่าจะยอมรับผู้เชี่ยวชาญที่ศาลเรียกมาเป็นพยานหรือไม่ หากคู่ความทุกฝ่ายยอมรับแล้ว ก็สามารถสืบพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลเรียกมาเป็นพยานเพียงปากเดียว ซึ่งจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้น แต่ในกรณีที่คู่ความไม่ยอมรับผู้เชี่ยวชาญที่ศาลเรียกมาสืบ ศาลต้องให้โอกาสคู่ความที่ไม่ยอมรับได้โต้แย้งคัดค้านโดยให้คู่ความฝ่ายนั้นนำผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาสืบหักล้างได้ ส่วนการใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานว่าศาลจะเชื่อผู้เชี่ยวชาญฝ่ายไหนนั้นเป็นอีกขั้นตอนหนึ่ง เป็นต้น

3.2.4 วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น

3.2.4.1 เขตอำนาจศาลที่จะเสนอคำฟ้องคดีผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติเรื่องเขตอำนาจไว้เป็นการเฉพาะ กรณีจึงต้องบังคับตามมาตรา 7 ที่บัญญัติว่า “กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม” ดังนั้น การยื่นฟ้องคดีผู้บริโภคต่อศาลชั้นต้น โจทก์ (ผู้บริโภค และผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค) จึงอยู่ในบังคับที่จะต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 2, 3, 4, 4 ทวิ, 4 ตริ, 5 และ 7 กล่าวโดยสรุป คือ

1) หากเป็นการฟ้องคดีเกี่ยวกับหนี้เนื้อบุคคล ผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่เป็นโจทก์มีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล ไม่ว่าผู้ประกอบการธุรกิจที่เป็นจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ใน

ราชอาณาจักรหรือไม่²⁸ ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคฟ้องให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย กรณีผู้บริโภคมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้ประกอบธุรกิจมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลก็ได้ ไม่ว่าผู้ประกอบธุรกิจจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่

คำว่า “มูลคดี” หมายถึง ต้นเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์เกิดอำนาจฟ้อง²⁹ ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นการฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญา ศาลที่มูลคดีเกิดคือสถานที่ที่ทำสัญญาและสถานที่ที่ประพาศผิดสัญญา³⁰ เป็นต้น

2) หากเป็นการฟ้องคดีเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ ผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่เป็นโจทก์มีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล³¹ ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจให้โอนอสังหาริมทรัพย์ให้แก่ผู้บริโภคตามสัญญาจะซื้อจะขาย กรณีนี้ย่อมอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 4 ทวิ ที่ผู้บริโภคจะต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือจะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลก็ได้

คำฟ้องเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ คำฟ้องที่บังคับเอาแก่ตัวอสังหาริมทรัพย์โดยตรง ตัวอย่างเช่น ฟ้องบังคับให้โอนที่ดิน หรือฟ้องขับไล่ เป็นต้น³²

3) กรณีผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นจำเลยมิได้มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีก็มีได้เกิดขึ้นในราชอาณาจักรซึ่งไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1)

²⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2437/2540, 2786/2540, 4443/2546

³⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 2464/2542, 6155/2540

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ทวิ

³² คำพิพากษาฎีกาที่ 1115/2523, 1517/2525, 1134/2514

ความแพ่ง มาตรา 4 (1) และมีโชคดีเกี่ยวกับยอสังหาริมทรัพย์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ทวิ แต่ผู้บริโศค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศคที่เป็นโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทย หรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรไทยก็สามารถที่จะเสนอคำฟ้องต่อศาลแพ่ง หรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้ แต่ถ้าหากจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โจทก์ก็มีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ในเขตศาลได้ด้วย³³

4) นอกจากนี้เพื่อประโยชน์แก่การเสนอคำฟ้อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3 (1) บัญญัติให้ศาลแพ่งเป็นศาลที่มีเขตอำนาจสำหรับกรณีที่เกิดคดีเกิดขึ้นในเรือไทยหรืออากาศยานไทยที่อยู่นอกราชอาณาจักรด้วย และในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นจำเลย ไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักร มาตรา 3 (2) ก็ได้ขยายความให้ถือว่าสถานที่ต่อไปนี้เป็นภูมิลำเนาของจำเลยด้วย คือ (ก) ถ้าจำเลยเคยมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่ใดในราชอาณาจักร ภายในกำหนด 2 ปีก่อนวันที่มีการเสนอคำฟ้อง ให้ถือว่าที่นั้นเป็นภูมิลำเนาของจำเลย (ข) ถ้าจำเลยประกอบหรือเคยประกอบกิจการทั้งหมดหรือแต่บางส่วนในราชอาณาจักรไม่ว่าโดยตนเองหรือตัวแทน หรือโดยมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ติดต่อในการประกอบกิจการนั้นในราชอาณาจักร ให้ถือว่าสถานที่ที่ ใช้หรือเคยใช้ประกอบกิจการหรือติดต่อดังกล่าว หรือสถานที่อันเป็นที่อยู่ของตัวแทนหรือของผู้ติดต่อในวันที่มีการเสนอคำฟ้องหรือภายในกำหนด 2 ปีก่อนนั้น เป็นภูมิลำเนาของจำเลย

5) ในกรณีการฟ้องคดีที่มูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็เพราะภูมิลำเนาของบุคคล เพราะที่ตั้งของทรัพย์สิน เพราะสถานที่ที่เกิดมูลคดี หรือเพราะมีข้อหาหลายข้อหา ผู้บริโศค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศคที่เป็นโจทก์มีสิทธิที่จะเลือกเสนอคำฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งดังกล่าวก็ได้³⁴

ดังที่ได้สรุปมาข้างต้น เห็นได้ว่ากฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้บริโศค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศคที่เป็นโจทก์มีสิทธิเลือกที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้หลายแห่ง แต่ในทาง

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 ตริ

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5

กลับกันหากเป็นกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคนั้นคดีผู้บริโภค พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 ได้จำกัดสิทธิของผู้ประกอบการธุรกิจที่จะฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภค ให้ผู้ประกอบการธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

มีข้อสังเกตว่า หลักเกณฑ์เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีสิทธิเลือกที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลได้หลายแห่ง เช่น ถ้าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ ผู้ประกอบการธุรกิจอาจฟ้องต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่หรือศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจอยู่ก็ได้ หรือถ้าเป็นคดีเกี่ยวกับหนี้เนื้อบุคคล ผู้ประกอบการธุรกิจอาจฟ้องผู้บริโภคนั้นต่อศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจอยู่หรือศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นก็ได้ เป็นต้น ดังนั้น ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาผู้ประกอบการธุรกิจจึงมักเลือกฟ้องผู้บริโภคนั้นต่อศาลที่ตนเองสะดวก ซึ่งอาจไม่ใช่ศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจอยู่ ทำให้ผู้บริโภคนั้นไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปต่อสู้คดีที่ศาลนั้น ต้องตกเป็นผู้ขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาและต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดีในที่สุด³⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านสินเชื่อแก่ผู้บริโภค ผู้ประกอบการธุรกิจมักวางแผนเลือกศาลที่สะดวกแก่ตนเองในการฟ้องร้องตั้งแต่ขณะทำสัญญากับผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ในการทำสัญญาเช่าซื้อกับผู้บริโภคที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด จะมีการส่งสัญญาเช่าซื้อฉบับที่สำนักงานใหญ่ของผู้ประกอบการธุรกิจที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งศาลฎีกาเคยตัดสินว่า การที่ผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อลงชื่อในสัญญาไม่พร้อมกันและต่างสถานที่กัน ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเกิดขึ้นทั้งสองแห่ง คือทั้งสถานที่ที่ผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อลงชื่อในสัญญาเช่าซื้อ³⁶ ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจสามารถฟ้องผู้บริโภคนั้นที่กรุงเทพมหานครได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคในการต่อสู้คดีของผู้บริโภคเป็นอย่างยิ่ง

3.2.4.2 ค่าฤชาธรรมเนียม

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 บัญญัติว่า

³⁵ จรัญ ภักดีธนากุล, “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค,” ฎพี 51 (สิงหาคม 2551): 82-92.

³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 8553/2547, 2586/2540

“ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดีผู้บริโภคซึ่งดำเนินการโดยผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด

ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุอันสมควร เรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ประพฤติตนไม่เรียบร้อย ดำเนินกระบวนการพิจารณาอันมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น หรือมีพฤติการณ์อื่นที่ศาลเห็นสมควร ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตาม ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

ในกรณีตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบเสียค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของคู่ความทั้งสองฝ่าย ให้ศาลพิพากษาในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมโดยสั่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นชำระต่อศาลในนามของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคซึ่งค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนั้นได้รับยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควร”

การได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามมาตรานี้ นอกจากผู้บริโภคแล้ว ผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค เช่น คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค และสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรอง ก็ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามมาตรานี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งบทบัญญัติมาตรานี้มีหลักการทำนองเดียวกับหลักการของพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10 ที่บัญญัติว่า

“ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้เสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงแต่ไม่รวมถึงความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด”

มีข้อสังเกตว่า บทบัญญัติของกฎหมายทั้งสองฉบับมีความแตกต่างกันตรงที่การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มี

ช้อยกเว้นอยู่ 2 ประการ คือ ตามความในวรรคสอง ที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ที่ประพฤตินั้น ไม่เหมาะสมชำระค่าฤชาธรรมเนียม และตามความในวรรคสาม ที่กำหนดให้ศาลพิพากษาให้ คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งชำระค่าฤชาธรรมเนียมในส่วนที่มีการยกเว้นได้

ปัญหาดังกล่าว คณะกรรมาธิการวิสามัญ ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีความเห็นว่า การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และ มูลนิธิ ที่ฟ้องคดีแทนผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก สินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ควรปล่อยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ดังกล่าว ไม่ควรนำเอาช้อยกเว้นตามวรรคสองและวรรคสามของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ไปใช้ จึงได้มีการเพิ่มเติมข้อความว่า “ภายใต้บังคับของกฎหมาย ว่าด้วยความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย...” ลงไปในวรรคหนึ่งของ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ดังนั้น ในการฟ้องคดีโดย คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 จึงได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมด โดยไม่มีช้อยกเว้นดังกล่าวในวรรคสองและวรรคสามของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18³⁷

สำหรับผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แม้มาตรา 10 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ยกเว้น ค่าฤชาธรรมเนียมให้ แต่ตามบทนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” ในมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นผู้บริโภคด้วย ดังนั้น ผู้เสียหายดังกล่าว ย่อมได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เช่นเดียวกัน และต้องอยู่ภายใต้ช้อยกเว้นในวรรคสองและวรรคสามของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ด้วย

ค่าฤชาธรรมเนียมที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้รับ ยกเว้นตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 หมายถึง ค่าฤชาธรรมเนียม

³⁷ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 76-77.

นิยมทุกประเภทตามตารางท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ว่าจะเป็น ค่าธรรมเนียมศาล (ตาราง 1 และ 2) หรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ (ตาราง 3 ถึง 5) และเป็นการยกเว้น ให้แก่การดำเนินคดีทุกชั้นศาล แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด ดังนั้น ในกรณีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ผู้บริโศก หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้เสียไป ถ้าผู้บริโศก หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกยื่นอุทธรณ์ก็ต้องนำ ค่าฤชาธรรมเนียมที่ต้องใช้แทนดังกล่าวมาวางศาลด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 229 และหากศาลชั้นต้นไม่รับอุทธรณ์และมีการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้น ผู้บริโศกหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกก็ต้องนำเงินที่ต้องชำระตามคำพิพากษามาวางศาลหรือหาประกันมาวางต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 ด้วย เพราะเงินจำนวนดังกล่าวเป็นหนี้ตามคำพิพากษา ไม่ใช่ค่าฤชาธรรมเนียม

อย่างไรก็ตาม การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 18 กฎหมายไม่ได้ยกเว้นให้โดยเด็ดขาด โดยมีข้อยกเว้น ดังความในวรรคสอง กล่าวคือ หากความปรากฏแก่ศาลว่าผู้บริโศก หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร หรือประพฤติดนไม่เรียบร้อย หรือดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้บริโศกหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับยกเว้นทั้งหมด หรือแต่บางส่วนต่อศาลได้ หากไม่ปฏิบัติตามศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้ ซึ่งเป็นมาตรการลงโทษผู้บริโศกหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกที่นำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร หรือประพฤติดนไม่เรียบร้อย หรือดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นมีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น

3.2.4.3 แบบของคำฟ้องคดีผู้บริโศก

ในคดีแพ่งทั่วไป โจทก์ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ โจทก์จะต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือและต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาด้วย มิฉะนั้น ถือว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุม ซึ่งหากจำเลยให้การต่อสู้เป็นประเด็นข้อพิพาทไว้ และศาลเห็นว่าฟ้องโจทก์เคลือบคลุมจริง ศาลต้องพิพากษายกฟ้องของโจทก์ นอกจากนี้ หากคำฟ้องของ

โจทก์บกพร่องถึงขนาดขาดสาระสำคัญของความรับผิด เช่น ในคดีละเมิด จำเลยที่ 1 ขับรถยนต์ มาชนโจทก์จนได้รับบาดเจ็บ ซึ่งรถยนต์คันที่จำเลยที่ 1 ขับนั้น มีจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นบริษัท ประกันภัยได้รับประกันภัยไว้ โจทก์จึงนำคดีมาฟ้องให้จำเลยทั้งสองร่วมกันรับผิดชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนแก่โจทก์ โดยฟ้องขอให้จำเลยที่ 2 รับผิดในฐานะผู้รับประกันภัยค่าจนตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 887 แต่ปรากฏว่าโจทก์มิได้บรรยายฟ้องว่า ผู้เอาประกันภัย รถยนต์คันที่จำเลยที่ 2 รับประกันภัยไว้คือใคร และจำเลยที่ 1 ขับรถยนต์คันนั้นในฐานะอะไร หรือ มีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้เอาประกันภัยอันจะเป็นเหตุให้ผู้เอาประกันภัยต้องร่วมรับผิดในผล แห่งการทำละเมิดของจำเลยที่ 1 ศาลฎีกาจึงตัดสินว่าฟ้องโจทก์ในส่วนของจำเลยที่ 2 เป็นฟ้อง เคลือบคลุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคสอง และพิพากษายก ฟ้องของโจทก์³⁸ เป็นต้น

ด้วยรูปแบบของคำฟ้องที่เคร่งครัดเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องยากที่ประชาชน ผู้บริโภคจะเข้าใจและปฏิบัติด้วยตนเองได้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่มี วัตถุประสงค์จะช่วยเหลือให้ประชาชนผู้บริโภคเข้าถึงซึ่งความยุติธรรมจากศาลได้ง่าย จึงผ่อน คลายความเคร่งครัดในเรื่องรูปแบบของคำฟ้องลง โดยให้โจทก์ไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ ประกอบธุรกิจสามารถฟ้องคดีผู้บริโภคด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้³⁹ ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้อง เป็นหนังสือ หากคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญในเรื่องใด เจ้าพนักงานคดีอาจให้ คำแนะนำแก่โจทก์เพื่อจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องครบถ้วนได้ และในกรณีที่โจทก์ฟ้องด้วยวาจา เจ้า พนักงานคดีก็มีหน้าที่บันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องลงในแบบพิมพ์คำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือ ชื่อไว้⁴⁰ ทั้งนี้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้⁴¹

³⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1928/2550

³⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง

⁴⁰ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 6

⁴¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 วรรคสอง

แสดงให้เห็นว่าหลักเกณฑ์เรื่องฟ้องเคลือบคลุมหรือฟ้องที่ขาดสาระสำคัญของความรับผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 ไม่อาจนำมาใช้ในคดีผู้บริโภคได้⁴²

นอกจากการให้คำแนะนำและช่วยเหลือโจทก์เพื่อจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องครบถ้วนแล้ว เจ้าพนักงานคดีก็อาจให้ความช่วยเหลือตรวจสอบสถานะการเป็นนิติบุคคลหรือภูมิลำเนาของคู่ความเพื่อประโยชน์ในการจัดทำคำฟ้อง เช่น ในการส่งสำเนาคำฟ้องและหมายเรียกให้แก่จำเลยตามกฎหมาย โจทก์จะต้องแนบหนังสือรับรองการเป็นนิติบุคคลหรือแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎรของจำเลยเพื่อประโยชน์แก่การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งให้ส่งสำเนาคำฟ้องและหมายเรียกให้แก่จำเลยโดยวิธีปิดหมายได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องส่งโดยวิธีธรรมดาที่ก่อน ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป ที่การตรวจสอบสถานะการเป็นนิติบุคคลหรือภูมิลำเนาของจำเลย ถือเป็นภาระหน้าที่ที่โจทก์จะต้องดำเนินการด้วยตนเองซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยากและเสียเวลาทั้งอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงเปิดช่องทางให้เจ้าพนักงานคดีมาช่วยเหลือโจทก์ให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นเรื่องง่ายและสะดวก รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้คำแนะนำและช่วยเหลือดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เจ้าพนักงานคดีจะต้องพิจารณาช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณี และต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ⁴³

มีปัญหาคำว่า “ตามสมควรแก่กรณี” มีขอบเขตอย่างไร และเพียงไร สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ในเบื้องต้นเจ้าพนักงานคดีควรต้องคำนึงถึงฐานะ ความรู้ความเข้าใจกฎหมาย รวมถึงประสบการณ์ในการดำเนินคดีของโจทก์มาเป็นข้อพิจารณาว่าโจทก์สามารถช่วยเหลือตนเองในการดำเนินคดีได้หรือไม่ เพราะโจทก์ในความหมายของมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้หมายถึงเฉพาะประชาชนผู้บริโภคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจด้วย ดังนั้น โจทก์บางคนจึงมีฐานะ และศักยภาพมากพอที่จะดำเนินคดีด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องให้เจ้าพนักงานคดีมาช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำ เช่น โจทก์เป็นบริษัทจำกัดประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ได้ฟ้องผู้บริโภคให้รับผิดตามสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ จะ

⁴² ธานิศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 95.

⁴³ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 7

เห็นได้ว่าโจทก์เป็นบริษัทจำกัดดำเนินธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ ในฐานะทางการเงินของโจทก์ย่อมดีพอที่จะมีเงินว่าจ้างทนายความที่มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายเป็นอย่างดีให้ว่าต่างแก้ต่างแทนตนได้ นอกจากนี้โจทก์ซึ่งดำเนินธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ย่อมต้องมีประสบการณ์ในการฟ้องร้องดำเนินคดีเกี่ยวกับการให้เช่าซื้อรถยนต์มาพอสมควร จากตัวอย่างนี้จึงไม่มีความจำเป็นที่เจ้าพนักงานคดีจะต้องเข้าไปช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่โจทก์ในการจัดทำคำฟ้องหรือช่วยเหลือในด้านอื่นๆ ตามที่กฎหมายฉบับนี้จะเปิดช่องให้เจ้าพนักงานคดีทำได้

อย่างไรก็ตาม การให้ความช่วยเหลือหรือคำแนะนำดังกล่าวนั้น ต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ กล่าวคือ เจ้าพนักงานคดีคงทำได้เพียงให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่โจทก์ว่าคำฟ้องที่ยื่นมานั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญในเรื่องอะไร และช่วยเหลือแก้ไขให้ถูกต้องเท่านั้น เจ้าพนักงานคดีจะให้ความช่วยเหลือหรือคำแนะนำเกินเลยไปถึงขนาดเป็นการตั้งรูปคดีในลักษณะทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความไม่ได้

มีปัญหาประการต่อไปว่า กรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องคดีผู้บริโภคด้วยวาจา แล้วเจ้าพนักงานคดีได้บันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องให้แก่โจทก์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง และเจ้าพนักงานคดีคนเดียวกันนั้นจะสามารถทำคำให้การให้แก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นจำเลยในคดีนั้นได้หรือไม่ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจะรวมถึงการยื่นบัญชีระบุพยาน การยื่นคำขอ หรือคำแถลงต่างๆ และช่วยเหลือดำเนินการในชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกาได้หรือไม่ สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า แม้เจ้าพนักงานคดีจะได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือในการจัดทำคำฟ้องให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นโจทก์ก็ตาม หากศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือผู้บริโภคซึ่งเป็นจำเลยในการจัดทำคำให้การตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17 วรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานคดีก็มีหน้าที่ต้องดำเนินการตามคำสั่งศาล โดยให้การช่วยเหลือตามสมควรแก่กรณี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือโจทก์หรือจำเลยจะต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีในทำนองเดียวกับการทำหน้าที่ของทนายความ⁴⁴ ส่วนการให้ความช่วยเหลือในการยื่นบัญชีระบุพยาน คำขอ หรือคำแถลง

⁴⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17 วรรคสอง ประกอบข้อ 7

ต่างๆ เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ต้องดำเนินการควบคุมกันไปด้วยตามแต่ศาลจะมอบหมาย สำหรับการดำเนินการในชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา ต้องนำวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 50 ดังนั้น เจ้าพนักงานคดีย่อมมีหน้าที่ให้คำแนะนำ หรือช่วยเหลือคู่ความตามสมควรแก่กรณีเช่นเดียวกัน แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้คำแนะนำในลักษณะที่เป็นกำหนัดรูปคดีในการอุทธรณ์ หรือฎีกาในลักษณะเช่นเดียวกับ ทนายความ

3.2.4.4 ภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ ในคดีผู้บริโภค ซึ่งศาลเห็นข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29

บทบัญญัติมาตรานี้เป็นการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การกำหนดภาระการพิสูจน์ของคู่ความในคดีผู้บริโภคนอกเหนือจากหลักเกณฑ์ที่มีอยู่แล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ซึ่งนำมาใช้บังคับแก่คดีผู้บริโภคด้วยโดยอนุโลมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 โดยสรุปหลักเกณฑ์ที่ใช้กำหนดภาระการพิสูจน์ในคดีผู้บริโภคได้ 3 ประการ คือ

- 1) ผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น⁴⁵

หลักเกณฑ์นี้ยังใช้เป็นหลักทั่วไปในคดีผู้บริโภค เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นซึ่งผู้ที่มีภาระการพิสูจน์ตามหลักเกณฑ์ข้อนี้ส่วนใหญ่จะเป็นโจทก์ เนื่องจากโจทก์มักเป็นผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงขึ้นก่อนในการฟ้องคดี แต่บางครั้งภาระการพิสูจน์อาจตกแก่จำเลยก็ได้ ถ้าจำเลยให้การรับข้อเท็จจริงตามฟ้อง แต่ยกข้อกล่าวอ้างขึ้นใหม่เพื่อให้ตนพ้นความรับผิด เช่น จำเลยให้การ

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

รับหรือไม่ปฏิเสธหนี้ตามที่โจทก์ฟ้อง แต่ได้ยกข้อต่อสู้ว่าได้ชำระหนี้แล้วหรือไม่ต้องรับผิดเพราะเหตุอื่น เป็นต้น

2) เมื่อมีข้อสันนิษฐานเป็นคุณแก่ฝ่ายใดแล้ว ภาระการพิสูจน์ตกแก่อีกฝ่ายหนึ่งต้องสืบหักล้างข้อสันนิษฐานนั้น⁴⁶ (Presumption)

ข้อสันนิษฐาน (Presumption) หมายถึง การสรุปหรืออนุมานเอาว่ามีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดอยู่โดยที่ยังไม่มีพยานหลักฐานชี้ชัดว่าไม่ใช่เช่นนั้น ซึ่งโดยปกติจะต้องเป็นการสรุปเอาจากข้อเท็จจริงพื้นฐาน (Basic Fact) หรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้ที่จะอ้างเอาประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน จะต้องพิสูจน์หรือแสดงให้เห็นว่ามีข้อเท็จจริงพื้นฐานหรือที่กฎหมายเรียกว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของข้อสันนิษฐานเสียก่อน จึงจะทำให้เกิดข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐาน (Presumed Fact) นั้นขึ้น

3) ถ้าข้อเท็จจริงใดอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดโดยเฉพาะ ฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น (Exclusive Knowledge)⁴⁷

หลักการข้อนี้หมายความว่า ถ้าข้อเท็จจริงใดอยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะแต่เพียงฝ่ายเดียว คู่ความฝ่ายนั้นจะต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวโดยไม่ต้องคำนึงว่าฝ่ายใดเป็นผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้น อย่างไรก็ตาม ภาระการพิสูจน์ที่จะตกแก่คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจตามมาตรฐานนี้ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก) ประเด็นข้อพิพาทต้องเป็นปัญหาข้อเท็จจริง

ข) ข้อเท็จจริงที่จะต้องนำสืบนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใดซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจ

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

⁴⁷ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 104-105.

เมื่อข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นไปตามหลักเกณฑ์นี้ ภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้นย่อมตกแก่คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจโดยไม่ต้องคำนึงว่าคู่ความฝ่ายใดเป็นผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงนั้น

มีข้อสังเกตว่า บทบัญญัติมาตรานี้มิได้หมายความว่า ในคดีผู้บริโภค ผู้บริโภคไม่มีหน้าที่หรือภาระการพิสูจน์ใดๆ เลย เพราะถ้าข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์ไม่ใช่เรื่องที่มาตราที่กำหนดให้เป็นภาระการพิสูจน์ของผู้ประกอบธุรกิจ ก็ยังคงต้องบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 กล่าวคือ ถ้าผู้บริโภคกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ย่อมมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น และในกรณีที่มีบทกฎหมายอื่นผลักระการพิสูจน์ไปยังผู้ประกอบธุรกิจโดยกำหนดเงื่อนไขไว้อย่างไร ผู้บริโภคก็ยังคงมีหน้าที่พิสูจน์ให้เข้าเงื่อนไขที่จะได้รับประโยชน์จากบทกฎหมายนั้น

มีข้อสังเกตประการต่อไปว่า กรณีที่เป็นการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ภาระการพิสูจน์ย่อมเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 และมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ ผู้เสียหาย หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่เป็นโจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าตนได้รับความเสียหายจากสินค้าของผู้ประกอบการ และการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้านั้นเป็นไปตามปกติธรรมดา ก่อน ผู้ประกอบการจึงจะมีภาระการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้องตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา ค่าเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้อย่างถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้ว ส่วนในระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันใครจะต้องรับผิดอย่างไร พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8 กล่าวคือ ผู้ผลิตตามคำสั่งของผู้ว่าจ้างให้ผลิตไม่ต้องรับผิด หากพิสูจน์ได้ว่าความไม่ปลอดภัยของสินค้าเกิดจากการออกแบบของผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือจากการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ว่าจ้างให้ผลิต ทั้งผู้ผลิตไม่ได้คาดเห็นและไม่ควรจะได้คาดเห็นถึงความไม่ปลอดภัย ส่วนผู้ผลิตในส่วนประกอบของสินค้าไม่ต้องรับผิด หากพิสูจน์ได้ว่าความไม่ปลอดภัยของสินค้าเกิดจากการออกแบบหรือการประกอบหรือการกำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา ค่าเตือน หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าของผู้ผลิตสินค้านั้น

อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนดภาระการพิสูจน์ในคดีผู้บริโภคมีบัญญัติอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ คู่ความจึงไม่ทราบว่าจะตนมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องนั้น จนกว่าศาลจะได้วินิจฉัยว่ามีข้อสันนิษฐานเช่นว่านั้นอยู่ หรือเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่าย

นั้น ดังนั้น ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 19 จึงกำหนดว่า ก่อนการสืบพยานในคดีผู้บริโภค ศาลจะต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้ผู้ความทราบตามมาตรา 32 ทั้งยังต้องแจ้งภาระการพิสูจน์ในแต่ละประเด็น และลำดับก่อนหลังในการนำพยานหลักฐานของคุณความแต่ละฝ่ายเข้าสืบให้คุณความทุกฝ่ายทราบด้วย

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร และมาตรา 34 กำหนดให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเอง บทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวเป็นเพียงการกำหนดให้ศาลเข้าไปมีบทบาทในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่คุณความแต่ละฝ่ายอ้างมากขึ้นกว่าในคดีแพ่งทั่วไปเท่านั้น ไม่ใช่กำหนดให้ศาลมีหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดเสียเอง โดยคุณความไม่มีภาระการพิสูจน์ใด ๆ ดังนั้น หลักการเรื่องภาระการพิสูจน์จึงยังคงมีความสำคัญ เพราะหากคุณความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่นำพยานหลักฐานมาสืบหรือนำสืบไม่ได้สมตามมาตรฐานการพิสูจน์ก็อาจแพ้คดีได้ในที่สุด

3.2.4.5 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค

1) การสืบพยานหลักฐานล่วงหน้า

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 22 ได้วางหลักเกณฑ์ในการสืบพยานล่วงหน้า ดังนี้

ก) ผู้ยื่นคำขอต้องแสดงให้เห็นว่าพยานหลักฐานที่จะนำมาสืบนั้นอาจสูญหายหรือเป็นการยากที่จะนำมาสืบในภายหลัง

ข) ศาลต้องหมายเรียกผู้ขอหรือคุณความอีกฝ่ายหนึ่งและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องมาศาลและฟังบุคคลเหล่านั้นก่อนที่จะมีคำสั่ง เว้นแต่คุณความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องนั้นไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและยังมิได้เข้ามาในคดี ศาลอาจสั่งคำขอนั้นอย่างคำขออันอาจทำได้แต่ฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องฟังบุคคลเหล่านั้นก่อนก็ได้ และถ้าศาลสั่งอนุญาตตามคำขอก็ให้สืบพยานไปฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 23 ได้วางหลักเกณฑ์เพิ่มเติมไว้ว่า ในกรณีฉุกเฉินผู้ยื่นคำขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าอาจยื่นคำ

ร้องรวมไปพร้อมกับคำขอสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าเพื่อให้ศาลมีคำสั่งหรือออกหมายตามที่ขอ โดยไม่ชักช้า ในกรณีนี้ถ้าจำเป็นจะขอให้ศาลมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดเอกสารหรือวัตถุที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานที่ขอสืบไว้ก่อนโดยมีเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

ทั้งนี้ ในการบันทึกคำพยานดังกล่าว ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยบันทึกคำพยานนั้นก็ได้⁴⁸ รวมถึงในกรณีที่มีการบันทึกคำพยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดเป็นภาพหรือเสียงหรือโดยใช้วิธีการอื่นใด ซึ่งคู่ความและพยานสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของบันทึกการเบิกความนั้นได้ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อความที่บันทึกตลอดจนการจัดทำสำเนาข้อความดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่นก็ได้⁴⁹

2) การนัดพิจารณา การไกล่เกลี่ย และการให้การ

หลักการสำคัญในการดำเนินคดีผู้บริโภคระการหนึ่ง คือ ความรวดเร็ว เนื่องจากหากล่าช้าไปคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอาจยกย้ายถ่ายเททรัพย์สิน หรือในบางครั้งอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคได้ ดังนั้น เมื่อศาลส่งรับคำฟ้องแล้ว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 24 จึงกำหนดให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัดเพื่อการไกล่เกลี่ย ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ซึ่งตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกากว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 9 กำหนดให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้อง

มีข้อสังเกตว่า ระยะเวลากำหนดนัดพิจารณาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกากว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 9 เป็นเพียงระยะเวลาสำหรับการเร่งรัดคดีเท่านั้น และเป็นระยะเวลาที่ศาลอาจขยายได้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 15 ดังนั้น หาก

⁴⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (3)

⁴⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกากว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 23

เป็นกรณีที่ปรากฏตั้งแต่ในชั้นรับฟ้องว่า โจทก์ต้องส่งหมายข้ามเขตให้แก่จำเลยร่วมบางคนที่มิ
 ภูมิลำเนาอยู่นอกเขตอำนาจศาลที่สั่งรับฟ้อง ก็ถือว่ามีเหตุจำเป็นที่ศาลจะใช้ดุลพินิจขยาย
 ระยะเวลาดังกล่าวได้ ในกรณีเช่นนี้ศาลอาจกำหนดวันนัดพิจารณาเป็นเวลา 45 วัน หรือ 60 วัน
 นับตั้งแต่วันสั่งรับฟ้องแล้วแต่ศาลเห็นสมควรก็ได้ ในส่วนฝ่ายโจทก์ ศาลต้องมีคำสั่งให้โจทก์มา
 ศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย ส่วนฝ่ายจำเลย เมื่อได้รับหมายเรียกแล้ว จำเลยไม่จำเป็นต้องยื่น
 คำให้การภายใน 15 วัน ดังหลักเกณฑ์ในคดีแพ่งทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธี
 พิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 โดยจำเลยสามารถยื่นคำให้การภายในวันนัดพิจารณาได้

เมื่อถึงวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว เจ้า
 พนักงานคดี หรือบุคคลที่ศาลกำหนด หรือที่คู่ความตกลงกันต้องทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตก
 ลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อนตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.
 2551 มาตรา 25 ในกรณีที่คู่ความมีความประสงค์ร่วมกันที่จะให้บุคคลใดเป็นผู้ไกล่เกลี่ย คู่ความ
 ต้องแจ้งต่อเจ้าพนักงานคดีพร้อมสถานที่ติดต่อและหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลนั้น ซึ่งศาลอาจ
 มอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลดังกล่าวเพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย หากไม่
 สามารถดำเนินการได้หรือบุคคลนั้นไม่ยอมรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือการกระทำเช่นนั้นจะทำให้คดี
 เน้นเข้าเสียหาย เจ้าพนักงานคดีหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลก็ต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต่อไป⁵⁰ ใน
 กรณีที่คู่ความตกลงกันได้ ซึ่งจะต้องมีการถอนฟ้องหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน
 ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลง หรือสัญญา
 ประนีประนอมยอมความแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ถ้ายัง
 ไม่สามารถตกลงกันได้และผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเห็นควรเลื่อนการพิจารณาก็ต้องทำรายงานเสนอ
 ต่อศาลเพื่อขออนุญาตเลื่อนการนัดพิจารณาออกไป ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาได้
 ไม่เกิน 3 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 7 วันตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวน
 พิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 16 ซึ่งเป็น
 มาตรการเพื่อป้องกันการประวิงคดี

⁵⁰ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 14 วรรคสอง

อย่างไรก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเลื่อนการไต่ถามไต่สวนออกไปเกินกว่า 7 วันหรือมากกว่า 3 ครั้ง เพราะมีพฤติการณ์พิเศษ ศาลมีดุลพินิจกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องระบุพฤติการณ์พิเศษดังกล่าวไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาด้วย⁵¹

ในกรณีที่คู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ ศาลจะต้องสอบถามคำให้การของจำเลยก่อน โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้ หรือศาลจะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือจำเลยในการจัดทำคำให้การหรือช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำบัญชีระบุพยานด้วยก็ได้ แต่การช่วยเหลือดังกล่าวต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ⁵² ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ในคดีแพ่งทั่วไปที่จำเลยต้องให้การโดยชัดแจ้งและต้องแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธด้วย โดยศาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือตรวจสอบความถูกต้องของคำให้การจำเลย เพราะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องตรวจสอบเอาเอง

ถ้าจำเลยไม่ให้การ และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลายื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ⁵³ ซึ่งเป็นสภาพบังคับจำเลยที่ไม่ยอมยื่นคำให้การ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้จำเลยประวิงคดี อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ที่ต้องการให้คดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

3) การขาดนัดพิจารณา

การจะถือว่าคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณาได้นั้น หลักสำคัญประการแรกจะต้องได้ความว่าคู่ความดังกล่าวได้ทราบคำสั่งให้มาศาลตามมาตรา 24 โดยชอบแล้วไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ซึ่งแบ่งกรณีของการขาดนัดพิจารณาได้ 2 กรณี คือ

⁵¹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 16

⁵² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17

⁵³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 26

ก) กรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง ให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปและให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ เว้นแต่ตามพฤติการณ์แห่งคดี ศาลจะเห็นสมควรให้พิจารณาชี้ขาดและตัดสินคดีนั้นต่อไปฝ่ายเดียวโดยให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา

ข) กรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 27 วรรคสอง กำหนดว่า

(1) ถ้าจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเพียงอย่างเดียว ซึ่งต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ถึง 199 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ดังนั้น ถ้าศาลเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่จำเป็นต้องสืบพยานบุคคลก็อาจให้โจทก์ส่งพยานเอกสารแทนการสืบพยานบุคคลแล้วพิพากษาไปทันทีก็ได้

(2) ถ้าจำเลยได้ยื่นคำให้การไว้แล้ว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และศาลต้องพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว ในกรณีนี้ต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 205 ถึง 207 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

4) การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น

ในการบริโภคสินค้าบางกรณีอาจมีผู้บริโภคได้รับความเสียหายในลักษณะเดียวกันหลายราย เช่น กรณีที่เกิดข้อผิดพลาดในกระบวนการผลิตสินค้า ทำให้สินค้าที่ผลิตออกมาในช่วงเวลาเดียวกันมีความชำรุดบกพร่องเหมือนกัน ซึ่งหากผู้บริโภครายหนึ่งได้ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจให้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นและมีการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับการผลิตสินค้าจนศาลมีคำพิพากษาไปแล้ว ต่อมาผู้บริโภครายอื่นมาฟ้องเรียกค่าเสียหายในการทำงานเดียวกันอีกเป็นคดีใหม่ ในคดีใหม่นี้ต้องมีการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันซ้ำอีก ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ที่ว่า คำพิพากษาคดีก่อนย่อมไม่ผูกพันคู่ความในคดีหลัง

แม้ว่าการแก้ไขปัญหาการพิจารณาที่ซ้ำซ้อนในกรณีดังกล่าวนี้ อาจทำได้โดยออกกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เพื่อให้ผู้บริโภครายอื่นที่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีต้องผูกพันหรือได้รับประโยชน์ในผลแห่งคดีของผู้บริโภคที่ฟ้องเป็นรายแรก

ด้วยโดยไม่ต้องยื่นฟ้องเข้ามาเป็นคดีใหม่ แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่ผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภา⁵⁴

อย่างไรก็ตาม ในคดีผู้บริโภคมักมีทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 บัญญัติว่า “ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีผู้บริโภคแล้วปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภคอีก โดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเอง หรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรได้”

หลักเกณฑ์ในการที่ศาลจะถือว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานใหม่ คือ⁵⁵

ก) คดีที่พิพาทในคดีก่อนและคดีที่ฟ้องในภายหลังต้องเป็นคดีผู้บริโภค

ข) คดีผู้บริโภคที่พิพาทไปก่อนนั้นต้องถึงที่สุด

ค) จำเลยทั้งสองคดีต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกัน

ง) ข้อเท็จจริงที่พิพาทในคดีหลังเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนซึ่งศาลได้วินิจฉัยไว้แล้ว

จ) ต้องมีคำสั่งศาลให้ถือว่าข้อเท็จจริงนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน

เว้นแต่ศาลเห็นว่า

- ข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี
- เพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี

ศาลมีอำนาจ

⁵⁴ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 108.

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108-110.

-เรียกพยานหลักฐานมาสืบเอง

-อนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่

เห็นสมควร

5) วิธีการสืบพยาน

เนื่องจากการดำเนินคดีผู้บริโภคร่วมต้นด้วยการกำหนดวันนัดพิจารณาและศาลอาจสืบพยานทันทีในวันนัดพิจารณานั้นหรือในวันนัดพิจารณาที่เลื่อนออกไปวันใดวันหนึ่งก็ได้ ดังนั้น ในกรณีเหล่านี้จะไม่มีวันสืบพยานเหมือนคดีแพ่งทั่วไป จึงไม่อาจนำหลักเกณฑ์ว่าด้วยการยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่กำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วันมาใช้บังคับได้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 31 จึงบัญญัติวิธีการยื่นบัญชีระบุพยานสำหรับคดีผู้บริโภคไว้เป็นการเฉพาะโดยกำหนดว่า เมื่อศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ศาลต้องสอบถามคู่ความเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายจะนำเข้าสู่สืบแล้วบันทึกไว้หรือจะสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ หรือศาลจะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำบัญชีระบุพยานให้เรียบร้อยก็ได้ แต่การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวนี้ จะต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ⁵⁶ โดยก่อนการสืบพยาน ศาลต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบพร้อมทั้งกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำพยานเข้าสู่สืบก่อนหรือหลังตามลำดับ⁵⁷

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปที่ศาลมีหน้าที่เพียงควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายพยานหลักฐานเท่านั้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบบของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งถูกออกแบบเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบกล่าวหามาเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบไต่สวนที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหา

⁵⁶ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17 ประกอบข้อ 7

⁵⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 32

ความจริงด้วยตนเองด้วยมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ⁵⁸ โดยในคดีผู้บริโภค ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในกรณีนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ

นอกจากนี้ ศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้⁵⁹ รวมถึงอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้⁶⁰ อย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าวนี้ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว⁶¹ รวมถึงต้องให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวด้วย⁶² ซึ่งเป็นไปตามหลักการฟังความทุกฝ่าย

ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความแจ่มชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ ตรวจสอบพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ หรือตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นสิน ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการ แล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะไปถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติมหรือ

⁵⁸ ธานีศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 113.

⁵⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง

⁶⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

⁶¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคสอง

⁶² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา⁶³
 อย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานหรือความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือ
 ผู้เชี่ยวชาญตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าว ศาลจะต้องแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการ
 สืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียก
 ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้⁶⁴ ซึ่งเป็นไปตาม
 หลักการฟังความทุกฝ่าย

ทั้งนี้ในการสืบพยาน ศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ
 ส่วนคู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานบุคคลนั้นได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยศาลมี
 อำนาจซักถามพยานบุคคลนั้นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้ว่าข้อเท็จจริงนั้นจะไม่
 มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม⁶⁵ เช่น ศาลอาจซักถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับผลกำไรที่
 คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจได้รับจากการประกอบกิจการที่ถูกฟ้องร้อง เพื่อประโยชน์ในการ
 กำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ เป็นต้น นอกจากนี้ ศาลอาจใช้ข้อมูลที่ได้จากรายงานของเจ้า
 พนักงานคดีเป็นแนวทางในการซักถามพยานก็ได้⁶⁶

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบและ
 ดูแลให้คู่ความดำเนินคดีไปตามขั้นตอนของกฎหมาย หากพบว่ามิชอบฟ้อง เจ้าพนักงานคดี
 จะต้องรายงานต่อศาลพร้อมด้วยแนวทางแก้ไขโดยเร็ว เพื่อให้ศาลพิจารณาสั่งการตามที่
 เห็นสมควร⁶⁷

⁶³ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 20

⁶⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 21

⁶⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 34

⁶⁶ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 22

⁶⁷ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ
 ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 24

เมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ศาลต้องมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ตราบไต่ที่ยังมิได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลอาจอนุญาตให้มีการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม⁶⁸

3.2.4.6 คำพิพากษาและคำสั่งที่ขาดตัดสินคดี

เนื่องจากในปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีกระบวนการผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับมีการจำหน่ายสินค้าออกสู่ท้องตลาดเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองของความต้องการของผู้บริโภค เมื่อสินค้ามีอยู่ในท้องตลาดจำนวนมากจึงอาจมีผู้บริโภคหลายรายได้รับผลกระทบจากการใช้สินค้าที่วางจำหน่ายในท้องตลาดนั้นได้ ในกรณีเช่นนี้ในคดีผู้บริโภคจึงอาจไม่ได้มีมูลคดีมาจากข้อพิพาทเฉพาะตัวระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น เพราะสินค้าที่ผู้ประกอบธุรกิจผลิตหรือนำออกจำหน่ายในท้องตลาดอาจส่งผลกระทบต่อหรือสร้างความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคและสังคมโดยส่วนรวมนอกเหนือไปจากใจทกในคดีนั้นได้

ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงให้อำนาจพิเศษแก่ศาลที่จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในลักษณะที่มีนัยสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยส่วนรวมด้วย นอกเหนือไปจากการกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจخذใช้สินค้าใหม่ทดแทนแก่ผู้บริโภคที่เป็นใจทกในแต่ละคดีเท่านั้น ซึ่งอำนาจพิเศษของศาลนี้อาจจำแนกได้ดังนี้

1) อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของใจทก

โดยปกติการชี้ขาดคดีแพ่งทั่วไปต้องอยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ที่บัญญัติว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง...” ข้อจำกัดอำนาจศาลตามมาตรานี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ศาลไม่อาจพิพากษาหรือสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้องของผู้บริโภคที่เป็นใจทกยื่นฟ้องผู้ประกอบธุรกิจโดยมิได้มีคำขอบังคับไว้ได้ ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 จึงผ่อนคลายความเคร่งครัดของหลักการตามประมวลกฎหมายวิธี

⁶⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 37

พิจารณาความแฟง มาตรา 142 โดยบัญญัติให้ศาลในคดีผู้บริโภคมียอำนาจวินิจฉัยกำหนดจำนวนค่าเสียหายและใช้มาตรการหรือวิธีการตามคำขอให้ถูกต้องและเหมาะสมได้แม้จะเป็นเรื่องเกินคำขอก็ตามหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ศาลจะพิพากษาเกินคำขอมีดังนี้

1.1) ต้องเป็นคดีที่ผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค เป็นโจทก์ หรืออาจเป็นจำเลยที่ยื่นฟ้องแย้งซึ่งถือว่าเป็นโจทก์เช่นกัน

1.2) ต้องปรากฏแก่ศาลว่าเป็นกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

ก) จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้อง เช่น คำนวณดอกเบี้ยผิดพลาดไป เป็นต้น

ข) วิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง เช่น ขอให้จำเลยสร้างอาคารจตุรตตามสัญญาโดยไม่ได้ขอว่าหากจำเลยไม่สามารถปฏิบัติได้ก็ให้ใช้ค่าเสียหายเท่ากับค่าเช่าที่จตุรตที่โจทก์ต้องเสียไปในการนำรถไปจอดที่อื่น เป็นต้น

1.3) ศาลมีอำนาจวินิจฉัยว่าจะเป็นกรณีหนึ่งกรณีใดดังต่อไปนี้

ก) หากเป็นกรณีที่จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้อง ศาลมีอำนาจวินิจฉัยให้ถูกต้องได้

ข) หากเป็นกรณีที่วิธีการบังคับตามคำขอโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจกำหนดวิธีการบังคับเพิ่มเติมให้เหมาะสมได้

1.4) ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่คู่ความได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในคดี

มีข้อสังเกตว่า ข้อยกเว้นของหลักการห้ามพิพากษาเกินคำขอที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแฟง มาตรา 142 (1) ถึง (6) ยังสามารถนำมาใช้ในคดีผู้บริโภคได้ เช่น โจทก์ซึ่งเป็นผู้บริโภคทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์จากจำเลยซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจและชำระเงินแก่จำเลยครบถ้วนแล้ว แต่จำเลยไม่จดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ให้ โจทก์จึงฟ้องเรียกเงินคืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี หากศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี ศาลอาจ

พิพากษาให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าที่โจทก์ขอมาได้แต่ต้องไม่เกินอัตราร้อยละ 15 ต่อปี⁶⁹ เป็นต้น

2) อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา

ในคดีแพ่งทั่วไป ศาลไม่อาจพิพากษาหรือสั่งแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ออกไปแล้วได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดให้ทำได้เฉพาะกรณี* หรือเป็นกรณีแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อย⁷⁰ เช่น การพิมพ์ผิด เป็นต้น หรือเป็นการกลับหรือแก้ไขโดยคำพิพากษาของศาลที่อยู่ในลำดับชั้นสูงกว่า⁷¹ เช่น ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา เป็นต้น แต่ในคดีผู้บริโภค โดยเฉพาะกรณีสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ความเสียหาย หรือโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค อันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้านั้น ในบางกรณีอาจต้องใช้ระยะเวลาอันพอสมควรที่ความเสียหาย หรือโรคภัยไข้เจ็บจะแสดงอาการออกมาให้เห็นประจักษ์ และเป็นการพันวิสัยที่ศาลจะหยั่งรู้ได้แน่ในเวลาพิพากษาคดีว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด การที่จะยึดหลักการเหมือนในคดีแพ่งทั่วไปที่ศาลไม่มีอำนาจแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ออกไปแล้วได้ จึงอาจเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคได้

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 40 จึงบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งในภายหลังได้ อันเป็นการขยายอำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายในคดีผู้บริโภคให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 (6)

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/39 บัญญัติว่า “เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงว่าพฤติการณ์ รายได้ หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งแก้ไขในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เพิกถอน ลด เพิ่ม หรือกลับให้ค่าอุปการะเลี้ยงดูอีกก็ได้...”

⁷⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 143

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145

2.1) ต้องเป็นกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยเท่านั้น ดังนั้น หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต เสรีภาพ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สิน ต่างๆ ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่ศาลจะสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งได้

2.2) เป็นการพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมี แท้จริงเพียงใดในเวลาศาลมีคำพิพากษา ดังนั้น หากในเวลาพิพากษาคดียังอยู่ในวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นแท้จริงมีเพียงใด แต่โจทก์ซึ่งเป็นผู้บริโภคไม่ชวนทนายตรวจสอบหรือนำ พยานหลักฐานที่มีอยู่มาแสดงให้ศาลเห็นว่าเป็นเช่นนั้นจริง ย่อมไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่ศาลจะสงวน สิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งได้

2.3) การสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ศาลต้อง กล่าวหรือระบุไว้ในคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยกำหนดระยะเวลาไว้ด้วย ซึ่งระยะเวลาที่กำหนดนี้ ต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

2.4) ก่อนการแก้ไข ต้องให้อีกฝ่ายที่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน มีข้อสังเกตว่า ภายในระยะเวลาที่ศาลสงวนสิทธิตามมาตรา ๓๖ ศาลจะมี คำสั่งแก้ไขจำนวนค่าเสียหายหลายครั้งก็ได้ เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติห้ามไว้ แต่เมื่อคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอให้แก้ไขจำนวนค่าเสียหาย ศาลต้องแจ้งหรือส่งสำเนาคำขอไปยังคู่ความอีก ฝ่ายหนึ่งเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งที่จะคัดค้าน

3) อำนาจศาลในการพิพากษาบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้า ใหม่ให้แก่ผู้บริโภค

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องซื้อขายได้กำหนด หลักเกณฑ์ไว้ว่า หากสินค้าที่ซื้อไปเกิดชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้สินค้านั้น เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดย สัญญานั้น ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องนั้น⁷² แต่ความรับผิดชอบของผู้ขายจะจำกัดเฉพาะ ความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนหรือในขณะที่ส่งมอบสินค้านั้นให้แก่ผู้ซื้อเท่านั้น⁷³

⁷² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472

⁷³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 473

อย่างไรก็ตาม แม้ความชำรุดบกพร่องดังกล่าวจะมีอยู่ก่อนหรือในขณะที่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ แต่ผู้ขายก็ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้ซื้อ คงรับผิดชอบเพียงซ่อมแซมแก้ไขให้สินค้านั้นกลับใช้งานได้ตามปกติเท่านั้น และแม้ว่าสัญญาซื้อขายจะมีข้อความรับประกันไว้ว่าจะซ่อมหรือเปลี่ยนชิ้นส่วนที่เกิดความเสียหายให้ใหม่ ผู้ซื้อก็ไม่อาจบังคับให้ผู้ขายเปลี่ยนสินค้าใหม่ได้ แต่ในคดีผู้บริโภคมีหลักการที่แตกต่างออกไป โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 41 ให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่แก่ผู้บริโภคแทนสินค้าที่ชำรุดบกพร่อง ภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

3.1) คดีที่พิพาทต้องเป็นคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลยฟ้องแย้งได้ฟ้องผู้ประกอบธุรกิจให้รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า

3.2) ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคต้องพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าความชำรุดบกพร่องนั้นมีอยู่ในขณะส่งมอบสินค้า

มีข้อสังเกตว่า หากเป็นความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นภายหลังส่งมอบสินค้าแล้ว จะบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่ไม่ได้

3.3) ความชำรุดบกพร่องของสินค้านั้น

ก) ไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพที่ใช้งานได้ตามปกติหรือ

ข) ถึงแม้จะแก้ไขแล้ว แต่หากนำไปใช้บริโภคแล้วอาจเกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพหรืออนามัยของผู้บริโภคที่ใช้สินค้านั้น

3.4) ในการพิพากษาให้เปลี่ยนสินค้าใหม่นั้น ศาลต้องคำนึงถึง

ก) ลักษณะของสินค้าที่อาจเปลี่ยนทดแทนกันได้

ข) พฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย

3.5) หากผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น ศาลต้องมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดเชยค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าเสียหายให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจตามสมควร

3.6) ถ้าผู้ประกอบธุรกิจที่ถูกฟ้องมิใช่ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้น ศาลต้องมีคำสั่งเรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้นให้เข้ามาในคดีตามประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความแฟ่ง มาตรา 57 (3) เสมอ และเมื่อศาลพิพากษาให้เปลี่ยนสินค้าใหม่ก็ต้องพิพากษาให้บุคคลดังกล่าวร่วมรับผิดชอบผู้บริโภคด้วย

มีข้อสังเกตว่า เมื่อมาตรานี้บังคับให้เรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้าเข้ามาในคดี ดังนั้น ผู้บริโภคจึงมีสิทธิฟ้องผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้านั้นเป็นจำเลยร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจที่ขายสินค้านั้นได้ตั้งแต่แรกเช่นกัน ส่วนเหตุผลที่ต้องบังคับให้เรียกผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้าเข้ามาในคดีและร่วมรับผิดชอบในการเปลี่ยนสินค้าใหม่แก่ผู้บริโภค เพราะผู้ผลิตและผู้นำเข้าสินค้าย่อมทราบข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและรายละเอียดของสินค้าดีกว่าผู้จำหน่ายสินค้านั้น ดังนั้น ภาระในการเปลี่ยนสินค้าใหม่แก่ผู้บริโภคจึงไม่ควรตกเป็นหน้าที่ของผู้จำหน่ายแต่เพียงฝ่ายเดียว

4) อำนาจศาลที่จะสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจจ่ายค่าเสียหายในเชิงลงโทษ แนวคิดเรื่องค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ (Punitive Damages) มีที่มาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากการให้ค่าเสียหายเชิงทดแทนหรือค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) กล่าวคือ

ค่าเสียหายเชิงทดแทนหรือค่าสินไหมทดแทนมุ่งแต่เฉพาะการเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิม และไม่ให้ค่าเสียหายเกินไปกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ((Actual Damages)

ส่วนค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษทางแพ่งแก่ผู้ที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงเกินปกติธรรมดาอันมีลักษณะคล้ายการลงโทษทางอาญาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการป้องปรามหรือยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำเช่นนั้นอีก และไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่บุคคลอื่น ภายใต้แนวคิดนี้ ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษจึงต้องอยู่บนพื้นฐานของนโยบายสาธารณะ (Public Policy) และประโยชน์ของสังคมและส่วนรวม ((The Interest of Society and for The Public Benefit) ไม่ใช่เพียงเพื่อกำหนดเป็นค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายจะได้รับเท่านั้น⁷⁴

⁷⁴ สุรัชย์ พวงชูศักดิ์, “ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ : การนำมาใช้ในระบบกฎหมายไทย,” อุลพาน 53 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2549): 90-113.

ส่วนเหตุผลที่ต้องนำหลักการเรื่องค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมาใช้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เนื่องจากการดำเนินกิจการของผู้ประกอบธุรกิจไม่ว่าจะเป็นการผลิตและขายสินค้าหรือการให้บริการ ย่อมมีผลต่อผู้บริโภคในวงกว้าง ดังนั้นหากผู้ประกอบธุรกิจกระทำการอันมีลักษณะเป็นการเอาวัดเอาเปรียบผู้บริโภคย่อมส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคจำนวนมากซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม⁷⁵ เพราะฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินธุรกิจในลักษณะเอาวัดเอาเปรียบผู้บริโภคมากเกินไป และเพื่อปกป้องผู้บริโภคโดยส่วนรวมมิให้ได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าของผู้ประกอบธุรกิจที่มีได้ดำเนินกิจกรรมโดยสุจริตหรือค่านึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม อีกทั้งเพื่อป้องกันมิให้ผู้ประกอบธุรกิจนั้นกระทำความผิดอีก พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 จึงให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษ (Punitive Damages) เพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริง (Compensatory Damages) ได้ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

4.1) การกระทำที่ถูกร้องเรียนเกิดจากการที่ผู้ประกอบธุรกิจกระทำโดย

- ก) เจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรม
- ข) จงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย
- ค) ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความ

เสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภค หรือ

ง) ฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

4.2) เมื่อเข้าหลักเกณฑ์ตามข้อ 4.1) และศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายที่แท้จริงแก่ผู้บริโภคแล้ว ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควรภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

- ก) ศาลต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น
- ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ

⁷⁵ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 132-135.

- ที่เกิเกิดขึ้น
- ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับ
 - สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการธุรกิจ
 - การที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้บรรเทาความเสียหาย
 - ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

ข) ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด

มีข้อสังเกตว่า ศาลจะสั่งจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ต่อเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจชดใช้ค่าเสียหายที่แท้จริงแก่ผู้บริโภคแล้ว และอำนาจศาลตามมาตรานี้กำหนดให้ศาลสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้เท่านั้น จะสั่งให้ผู้บริโภคจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไม่ได้ นอกจากนี้ การให้ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรานี้เป็นดุลพินิจของศาลที่จะสั่งได้เองตามสมควรภายใต้หลักเกณฑ์ของมาตรานี้ ดังนั้นผู้บริโภคที่เป็นโจทก์จึงไม่ต้องมีคำขอในส่วนนี้มาในท้ายคำฟ้อง ซึ่งแตกต่างจากคำสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่โจทก์ต้องมีคำขอมาในท้ายฟ้องและต้องนำพยานหลักฐานมานำสืบต่อศาลด้วย

มีข้อสังเกตประการต่อไปว่า หลักเกณฑ์การให้ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรานี้มีความคล้ายคลึงกับหลักเกณฑ์การให้ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 11 (2) แต่มีความแตกต่างกันในประการสำคัญเรื่องเพดานของจำนวนค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ กล่าวคือ ตามมาตรา 11 (2) แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 กำหนดเพดานขั้นสูงไว้ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงโดยไม่มีข้อยกเว้น แต่ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดเพดานขั้นสูงไว้ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงเช่นเดียวกัน แต่มีข้อยกเว้นว่า ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงมีจำนวนไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปัญหาตามมาว่า ในกรณีที่ผู้บริโภคหลายรายเข้าร่วมเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจและศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจ

คดีใช้ค่าเสียหายที่แท้จริงแก่ผู้บริโภคนั้นแต่ละรายไม่เท่ากัน เช่น ในกรณีที่นายดำ และนายแดง ได้รับความเสียหายจากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจกระทำละเมิดสิทธิในคดีผู้บริโภคด้วยสาเหตุเดียวกัน ต่อมาศาลพิพากษาให้นายดำได้รับค่าเสียหายที่แท้จริงเป็นเงิน 50,000 บาท และให้นายแดงได้รับค่าเสียหายที่แท้จริงเป็นเงิน 70,000 บาท หากศาลกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเต็มพิกดานที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา 42 วรรคสอง แล้ว กรณีของนายดำ ซึ่งมีค่าเสียหายที่แท้จริงไม่เกินห้าหมื่นบาท ศาลจึงมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ห้าหมื่นบาทเป็นเงิน 250,000 บาท เมื่อรวมกับค่าเสียหายที่แท้จริงเป็นเงินทั้งสิ้น 300,000 บาท ส่วนนายแดง ซึ่งมีค่าเสียหายที่แท้จริงเกินห้าหมื่นบาท ศาลจึงมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินสองเท่าเป็นเงิน 140,000 บาท เมื่อรวมกับค่าเสียหายที่แท้จริงเป็นเงินทั้งสิ้น 210,000 บาท เป็นอันว่านายแดง ซึ่งได้รับความเสียหายที่แท้จริงมากกว่ากลับมีสิทธิได้รับค่าเสียหายเพื่อการลงโทษน้อยกว่านายดำ จึงไม่น่าจะถูกตั้งตามหลักการของกฎหมาย

ในปัญหานี้ ท่านชาญณรงค์ ปราณจิตต์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค... ในส่วนของสำนักงานศาลยุติธรรม มีความเห็นว่า⁷⁶ การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามมาตรานี้ ควรจะต้องพิจารณาในภาพรวมว่าการกระทำของผู้ประกอบการรายนี้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคโดยรวมอย่างไร มิใช่พิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคแต่ละรายไป ดังนั้นจึงน่าจะใช้วิธีการคำนวณรวมกัน โดยนำค่าเสียหายที่แท้จริงของผู้บริโภคทั้งสองราย (นายดำและนายแดง) มารวมกันก่อน เมื่อได้เท่าใดแล้วจึงให้ศาลนำมาใช้เป็นฐานเพื่อกำหนดเป็นค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ จากนั้นนำเงินจำนวนนั้นมาแบ่งเฉลี่ยตามส่วนของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ผู้บริโภคแต่ละรายได้รับ เช่น กรณีตามตัวอย่างข้างต้น หากคำนวณด้วยวิธีนี้ ผลจะเป็นว่า นำค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดให้นายดำและนายแดงมารวมกันคิดเป็นเงิน 120,000 บาท ดังนั้น ศาลจึงมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินสองเท่าคิดเป็นเงิน 240,000 บาท จากนั้นจึงนำผลรวมที่ได้ซึ่งเท่ากับ 360,000 บาท มาแบ่งเฉลี่ยตามส่วนของค่าเสียหายที่แท้จริงที่นายดำและนายแดงได้รับ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าว เพราะผลของการนำมาแบ่งเฉลี่ยกันตามวิธีดังกล่าวนี้จะทำให้การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไม่เกิดความลักลั่นกัน ทั้งยังเป็นธรรมแก่คู่ความในคดีด้วย

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134-135.

5) อำนาจศาลในการพิพากษาหรือสั่งจัดการแก้อินค้าที่ได้จำหน่ายไปแล้วหรือหลงเหลืออยู่ในท้องตลาดที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคโดยส่วนรวม

ในกรณีมีสินค้าที่เป็นอันตรายวางจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ที่จะให้ผู้ประกอบธุรกิจดำเนินการทดสอบหรือพิสูจน์สินค้านั้น หากพบว่าสินค้านั้นอาจจะเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจที่จะสั่งห้ามขาย เปลี่ยนแปลง หรือทำลายสินค้าเหล่านั้นได้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 36 แต่สำหรับสินค้าที่ได้จำหน่ายแก่ผู้บริโภคไปแล้ว คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคไม่มีอำนาจบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเรียกสินค้ากลับคืนมาเพื่อแก้ไข คงทำได้เพียงให้ผู้บริโภคที่ได้รับอันตรายจากสินค้านั้นมาฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเป็นรายๆ ไป

ด้วยข้อจำกัดของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 43 จึงให้อำนาจพิเศษแก่ศาลที่จะมีคำสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเรียกสินค้าคืนจากผู้บริโภคหรือเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่ายออกจากท้องตลาด (Product Recall) เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคโดยส่วนรวม โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

5.1) การใช้อำนาจตามมาตรานี้ ศาลต้องมีคำสั่งไปพร้อมกับการวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

5.2) ข้อเท็จจริงปรากฏว่ายังมีสินค้าชิ้นอื่นที่ได้จำหน่ายไปแล้วหรือที่หลงเหลืออยู่ในท้องตลาดอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภคโดยส่วนรวม

มีข้อสังเกตว่า หากปรากฏว่าสินค้ามีความบกพร่องในเรื่องของคุณภาพก็ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรานี้

5.3) เป็นกรณีที่ไม้อาจใช้วิธีป้องกันอย่างอื่นได้

5.4) ศาลมีอาจมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่างดังนี้

5.4.1) กรณีสินค้าที่ได้จำหน่ายไปแล้ว ศาลอาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดการประกาศและรับสินค้าคืนจากผู้บริโภค เพื่อ

ก) แก้ไขสินค้านั้นหรือเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่โดยค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบธุรกิจเอง

ข) ถ้าเป็นกรณีที่ไม่อาจแก้ไขหรือไม่สามารถเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่ได้ ก็ให้ใช้ราคาตามที่ศาลเห็นสมควร

ทั้งนี้ คำสั่งศาลตามดังกล่าวต้องมีรายละเอียดดังนี้ด้วย

-กำหนดเวลาที่ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้อง

ดำเนินการประกาศ

-กำหนดสิ่งที่จะต้องระบุไว้ในประกาศ เช่น

ประเภทและลักษณะของสินค้าอันตรายที่อาจเกิดขึ้น กำหนดเวลาและสถานที่รับคืน เป็นต้น

-สื่อที่จะใช้ในการประกาศ เช่น สื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ โทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

-กำหนดเวลาที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องแถลงถึงผล

การปฏิบัติให้ศาลทราบ⁷⁷

5.4.2) กรณีสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่าย ศาลอาจมีคำสั่ง

อย่างหนึ่งอย่างใดดังนี้

ก) กรณีที่ยังสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ศาลอาจสั่งห้ามจำหน่ายสินค้าที่เหลืออยู่ และให้เรียกเก็บสินค้ากลับคืนมาเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงส่วนที่เป็นสาเหตุของความไม่ปลอดภัย เมื่อได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงเรียบร้อยแล้ว ศาลจึงจะยกเลิกคำสั่งห้ามจำหน่ายสินค้านั้น

ข) กรณีที่ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ศาลจะมี

คำสั่งห้ามผู้ประกอบการนั้นผลิตหรือนำเข้าสินค้าอีกต่อไป รวมทั้งจะสั่งให้ทำลายสินค้าที่เหลืออยู่ก็ได้ หากเป็นที่สงสัยว่า ผู้ประกอบการจะเก็บสินค้านั้นไว้เพื่อจำหน่ายต่อไป

ทั้งนี้ คำสั่งศาลดังกล่าวต้องมีรายละเอียดดังนี้ด้วย

-ระยะเวลาที่ผู้ประกอบการจะต้องดำเนินการ

ให้แล้วเสร็จ

-กำหนดเวลาที่ผู้ประกอบการต้องแถลงถึงผล

การปฏิบัติให้ศาลทราบ

⁷⁷ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 29.

เมื่อศาลมีคำสั่งตามมาตรา^{๗๖}แล้ว ศาลอาจกำหนดเวลาให้ผู้ประกอบธุรกิจยื่นคำแถลงถึงผลการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวให้ศาลทราบ เมื่อได้รับแจ้งผลแล้ว ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ติดตามตรวจสอบและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือส่งเอกสารเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าได้มีการปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือไม่ แล้วรายงานให้ศาลทราบ^{๗๘}

5.5) ถ้าผู้ประกอบธุรกิจไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ศาลอาจมีคำสั่ง

5.5.1) จับกุมและกักขังผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้มีอำนาจทำการแทนในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจเป็นนิติบุคคลไว้จนกว่าจะได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาล แต่ห้ามมิให้กักขังแต่ละครั้งเกินกว่า 6 เดือน นับแต่วันจับหรือกักขัง กรณีเช่นนี้ ศาลอาจมีคำสั่งปล่อยชั่วคราวผู้ถูกกักขังโดยมีประกันเพื่อให้โอกาสแก่ผู้นั้นออกไปดำเนินการตามคำสั่งศาลก็ได้

5.5.2) ให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดดำเนินการแทนโดยผู้ประกอบธุรกิจเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายและหากผู้ประกอบธุรกิจไม่ชำระให้บุคคลนั้นมีอำนาจบังคับคดีกับผู้ประกอบธุรกิจเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของนี้ตามคำพิพากษา

หากปรากฏว่าผู้ประกอบธุรกิจไม่แจ้งผลการปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลโดยถูกต้องครบถ้วน และศาลได้มีคำสั่งให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดนอกจากเจ้าพนักงานคดีดำเนินการแทนตามมาตรา 43 วรรคสอง ให้เจ้าพนักงานคดีมีหน้าที่ประสานงานเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งศาล ในกรณีที่มิใช่ค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการนั้น ให้บุคคลดังกล่าวแถลงต่อศาลพร้อมด้วยพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลกำหนดจำนวนค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบธุรกิจต้องรับผิดชอบ กรณีนี้ศาลอาจมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการตรวจสอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายดังกล่าว และหากศาลมีคำสั่งประการใดแล้วให้บังคับคดีไปตามนั้น และให้เจ้าพนักงานคดีให้ความช่วยเหลือแก่ผู้นั้นตามสมควรในการบังคับคดีแก่ผู้ประกอบธุรกิจ

^{๗๘} ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 29

เพื่อให้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายตามคำสั่งศาลดังกล่าว ทั้งนี้ในการกำหนดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบธุรกิจต้องรับผิดชอบ ศาลต้องให้โอกาสผู้ประกอบธุรกิจได้แย้งคัดค้าน⁷⁹

มีข้อสังเกตว่า การสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเรียกสินค้าคืนตามมาตรา 1015 มีอำนาจสั่งได้โดยที่โจทก์ไม่ต้องร้องขอ แต่จะสั่งได้เฉพาะผู้ประกอบธุรกิจที่ตกเป็นจำเลยเท่านั้น ไม่อาจสั่งให้มีผลไปถึงผู้ประกอบธุรกิจรายอื่นที่ไม่ได้เป็นจำเลยในคดีได้

6) อำนาจศาลในการพิพากษาให้หุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลร่วมรับผิดชอบในหนี้ของผู้ประกอบธุรกิจ

โดยปกติเมื่อได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเป็นนิติบุคคลแล้ว ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น ย่อมมีสภาพเป็นบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 ถ้าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทไปก่อนนี้ขึ้น เจ้าหนี้จะมาเรียกร้องบังคับให้หุ้นส่วนที่ไม่ใช่หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิดชอบ ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของบริษัทรับผิดชอบในหนี้ของนิติบุคคลนั้นเป็นการส่วนตัวมิได้ แต่ในทางปฏิบัติระบบควบคุมนิติบุคคลที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจของส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่เข้มแข็ง และรัดกุมเพียงพอที่จะควบคุมดูแลนิติบุคคลที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจให้ดำเนินธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เมื่อนิติบุคคลที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจกระทำการฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภคและยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินไปเป็นของส่วนตัวหรือพวกพ้อง ผู้บริโภคที่ฟ้องร้องนิติบุคคลดังกล่าวและชนะคดีแล้ว ก็ไม่สามารถบังคับคดีได้ เพราะนิติบุคคลดังกล่าวไม่มีทรัพย์สินเหลืออยู่ให้บังคับคดีได้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 44 จึงบัญญัติว่า “ในคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภคหรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นว่านั้นร่วม

⁷⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 29 วรรคสองและวรรคสาม

รับผิดชอบในหน้าที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคดีด้วย เว้นแต่ผู้ันจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคลจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน

ผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลตามวรรคหนึ่งให้ร่วมรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้ันได้รับจากนิติบุคคลนั้น”

บทบัญญัติมาตรานี้มีที่มาจากหลักการที่เรียกว่า “การเจาะม่านนิติบุคคล” (Piercing the Corporate Veil) หรือ “การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล” (Disregard of Corporate ness) ซึ่งใช้อยู่ในหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือเยอรมนี เป็นต้น หลักการดังกล่าวมีแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้สภาพความเป็นนิติบุคคลโดยไม่ชอบหรือไม่สุจริต ซึ่งหากนิติบุคคลดังกล่าวนี้ถูกใช้ในลักษณะเป็นหุ่นเชิด (Alter Ego) หรือเป็นเครื่องมือเพื่อฉ้อฉลหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิด ศาลอาจไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลและถือเสมือนว่าหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้นกับนิติบุคคลนั้นเป็นบุคคลเดียวกัน และต้องรับผิดชอบในหน้าที่อีกฝ่ายหนึ่งก้อขึ้น⁸⁰

หลักเกณฑ์การพิพากษาให้หุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลร่วมรับผิดชอบในหนี้ของผู้ประกอบธุรกิจตามมาตรา นี้ มีดังนี้

6.1) เป็นคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล

6.2) ข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าว

ก) ถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต

ข) มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภค หรือ

ค) มีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็น

ประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

6.3) ทรัพย์สินของนิติบุคคลนั้นมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้

ตามฟ้อง

⁸⁰ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 141-142.

6.4) เมื่อคู่ความร้องขอ หรือศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจเรียกบุคคลต่อไปนี้เป็นจำเลยร่วมและพิพากษาให้ร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคนั้น

ก) หุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคล

ข) ผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าว ซึ่งรับผิดชอบเกินทรัพย์สินที่ผู้รับมอบได้รับ

6.5) บุคคลที่ถูกเรียกเข้ามาเป็นจำเลยร่วมไม่ต้องร่วมรับผิดชอบหนี้ของนิติบุคคล หากพิสูจน์ได้ว่า

ก) ตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดดังกล่าว ในกรณีที่ผู้ฟ้องเป็นหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคล

ข) ตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนในกรณีที่เป็นผู้ที่ได้รับทรัพย์สินจากนิติบุคคลนั้น

มีข้อสังเกตว่า ผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 142 จะเป็นนิติบุคคลประเภทใดก็ได้ เช่น ห้างหุ้นส่วนสามัญที่จดทะเบียนแล้ว ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือบริษัทจำกัด เป็นต้น และหนี้ที่ฟ้องจะเป็นมูลหนี้ตามสัญญาหรือละเมิดก็ได้ ทั้งนี้ ในการที่ศาลจะพิพากษาให้บุคคลที่กำหนดไว้ในมาตรา 142 ร่วมรับผิดชอบในหนี้ของนิติบุคคล จะต้องมีการเรียกให้บุคคลนั้นเข้ามาเป็นจำเลยร่วมด้วย มิฉะนั้นศาลไม่อาจพิพากษาไปถึงบุคคลดังกล่าวได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า หากปรากฏข้อเท็จจริงตั้งแต่ชั้นยื่นฟ้องว่า นิติบุคคลนั้นกระทำการตามที่กฎหมายบัญญัติและไม่มีทรัพย์สินพอแก่การชำระหนี้แล้ว ผู้บริโภคยอมฟ้องบุคคลเหล่านั้นเป็นจำเลยร่วมกับนิติบุคคลตั้งแต่ตอนยื่นฟ้องได้

กล่าวโดยสรุป การใช้อำนาจพิเศษของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนเป็นข้อยกเว้นหลักการห้ามมิให้ศาลพิพากษาเกินคำขอตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 ทั้งสิ้น

ผู้วิจัยเห็นว่า การให้อำนาจพิเศษแก่ศาลดังกล่าวนี้ กฎหมายมีความมุ่งหมายสำคัญที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยส่วนรวมให้ได้รับความเป็นธรรมและได้รับการชดเชยเยียวยาแก้ไขจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าหรือบริการในท้องตลาดอันเกิดจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจที่ดำเนินการโดยไม่สุจริต เพราะฉะนั้น การใช้อำนาจพิเศษ

ของศาลดังกล่าวนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งยังเป็นการคุ้มครองเสี่ยงต่อการใช้อำนาจผิดพลาดได้เนื่องจากเป็นการพิพากษาหรือสั่งในสิ่งที่คู่ความมิได้หยิบยกขึ้นต่อสู้กันเป็นประเด็นโดยตรงในคดี ทั้งคู่ความไม่จำเป็นต้องมีคำขอมาในคำฟ้อง ศาลก็สามารถใช้อำนาจพิเศษนี้ได้

อย่างไรก็ตาม ประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 28 ให้ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อประกอบการพิจารณาใช้อำนาจพิเศษตามบทบัญญัติมาตราต่างๆ ดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ศาลได้ทบทวนตรวจสอบข้อเท็จจริงให้แน่ชัดเสียก่อนที่จะตัดสินใจใช้อำนาจพิเศษในแต่ละมาตราดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเหมาะสม และเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย

3.2.5 การอุทธรณ์และฎีกา

3.2.5.1 การอุทธรณ์

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 45 ถึง 60 กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์ โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การบัญญัติให้คำพิพากษาของศาลชั้นอุทธรณ์เป็นที่สุด ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) การจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค⁸¹

เหตุผลที่ต้องมีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นเนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีแพ่งทั่วไป และกำหนดให้คดีผู้บริโภคเป็นที่สุดในชั้นศาลอุทธรณ์ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคในศาลชั้นอุทธรณ์เพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ⁸²

⁸¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 45

⁸² ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 148.

2) กำหนดระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 46 กำหนดระยะเวลาการยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นในคดีผู้บริโภค โดยกำหนดให้กระทำได้ภายใน 1 เดือน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ซึ่งระยะเวลาตามมาตรานี้มีกำหนดเวลาเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 229 แต่สำหรับการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งในกรณีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ จึงต้องนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งต้องกระทำภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์

3) ข้อจำกัดในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 47 กำหนดข้อจำกัดในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงโดยใช้จำนวนทุนทรัพย์มาเป็นข้อจำกัดทำนองเดียวกับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 ซึ่งห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีผู้บริโภครที่มีราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกิน 50,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดการอุทธรณ์กรณีอื่นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 ถึงมาตรา 228 ยังคงนำมาใช้กับคดีผู้บริโภครได้โดยอนุโลม เพราะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ

มีข้อสังเกตว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 47 ไม่ได้นำข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 วรรคสอง มาบัญญัติไว้ด้วย ดังนั้น หากเป็นคดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ และคดีฟ้องขับไล่ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นฟ้องไม่เกินเดือนละ 4,000 บาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาย่อมไม่ต้องห้ามอุทธรณ์ตามมาตรานี้ คู่ความจึงมีสิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีประเภทดังกล่าวได้ทุกกรณี

4) การขออนุญาตอุทธรณ์

คดีผู้บริโภคดีซึ่งต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 47 คู่ความสามารถขออนุญาตอุทธรณ์ในปัญหาดังกล่าวได้ทำนองเดียวกับการขอให้รับรองหรือขออนุญาตให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 224 แต่แตกต่างกันตรงที่ในคดีผู้บริโภค ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตไม่ใช่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษาในศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น หากแต่เป็นผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์⁸³

เหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้ที่มีอำนาจอนุญาต ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นเพราะระบบการตรวจสอบโดยศาลในลำดับที่สูงกว่า ดังนั้น หากศาลชั้นอุทธรณ์ ซึ่งเป็นศาลที่จะต้องพิจารณาตรวจสอบแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น เห็นว่าศาลชั้นต้นพิพากษาหรือสั่งปัญหาข้อเท็จจริงที่ขออนุญาตอุทธรณ์นั้นอย่างถูกต้องและเป็นธรรมแล้ว ศาลชั้นอุทธรณ์ก็สามารถที่จะสั่งไม่อนุญาตให้อุทธรณ์ขึ้นมาได้เสียทีเดียว เพราะถึงอย่างไรศาลชั้นอุทธรณ์ก็ไม่เปลี่ยนแปลงผลคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นอยู่ดี ส่งผลให้คดีไม่ต้องค้างพิจารณาอยู่ในศาลชั้นอุทธรณ์เป็นจำนวนมาก

ระยะเวลาในการยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 47 กำหนดให้ทำได้ 2 ช่วง คือ

ก) ถ้าผู้อุทธรณ์เห็นว่าอุทธรณ์ของตนต้องห้ามตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 47 ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ไปพร้อมกับอุทธรณ์ได้ทันทีภายในกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์

ข) ถ้าผู้อุทธรณ์เห็นว่าอุทธรณ์ของตนไม่ต้องห้ามและได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้นไปแล้ว แต่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์เพราะเหตุต้องห้ามตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 47 ผู้อุทธรณ์อาจยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ได้ภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์ กรณีนี้ ผู้อุทธรณ์จะยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์โดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 อีกไม่ได้

⁸³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 48

อย่างไรก็ตาม หากศาลชั้นต้นเห็นว่าอุทธรณ์ไม่ต้องห้าม ศาลชั้นต้นมีอำนาจสั่งรับอุทธรณ์ได้โดยไม่ต้องส่งคำร้องดังกล่าวไปให้ศาลชั้นอุทธรณ์พิจารณาสั่งอีก

ส่วนการยื่นคำร้องขอขยายระยะเวลายื่นอุทธรณ์หรือคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ ต้องยื่นต่อศาลชั้นต้น หากศาลชั้นต้นเห็นสมควรอนุญาตก็มีอำนาจสั่งได้ แต่หากจะไม่อนุญาต ศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจสั่ง ต้องส่งไปให้ศาลชั้นอุทธรณ์เป็นผู้พิจารณาสั่ง⁸⁴

มีข้อสังเกตว่า ในคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 47 แต่ผู้อุทธรณ์ไม่ได้ยื่นคำร้องขออนุญาตอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 48 และศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์ที่ต้องห้ามมาโดยผิดหลง เมื่อคดีขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาลชั้นอุทธรณ์และศาลชั้นอุทธรณ์เห็นว่าเป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง กรณีนี้ หากเป็นคดีแพ่งทั่วไปศาลชั้นอุทธรณ์ต้องพิพากษายกอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 242 (1) แต่ในคดีผู้บริโภคน ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 35 กำหนดว่า หากศาลชั้นอุทธรณ์เห็นว่ากรณีนั้นมีเหตุสมควรอนุญาตให้อุทธรณ์ ก็มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวไปได้ทันที แต่หากเห็นว่าไม่สมควรอนุญาต ก็มีอำนาจพิพากษายกอุทธรณ์นั้นได้โดยไม่ต้องวินิจฉัยในประเด็นแห่งอุทธรณ์

5) ความเป็นที่สุดของคำพิพากษาของศาลชั้นอุทธรณ์

เนื่องจากคดีผู้บริโภคนส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับ การแก้ไขปัญหาคาความเดือดร้อนของประชาชนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือได้รับความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อพิพาทในทางหนี้สินที่ผู้บริโภคนมีต่อผู้ประกอบการธุรกิจ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว มิฉะนั้นอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและความสงบเรียบร้อยของสังคม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง จึงบัญญัติให้ศาลชั้นอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาคดีผู้บริโภคนให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็ว โดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

⁸⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ข้อ 30.

ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 37 กำหนดว่า หากพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่นำคดีลงสารบบความของศาลชั้นอุทธรณ์แล้วยังไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จได้ เพราะมีพฤติการณ์พิเศษ ให้บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวน โดยผู้ที่จัดแจ้งนั้นอาจเป็นองค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบสำนวน หรือผู้ที่รับผิดชอบในการบริหารงานของศาลชั้นอุทธรณ์นั้นก็ได้ แม้ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาในข้อนี้จะไม่ได้อำนาจกำหนดระยะเวลาให้ศาลชั้นอุทธรณ์ต้องพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดใด แต่หากพ้นกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่นำคดีลงสารบบความของศาลชั้นอุทธรณ์แล้วยังไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จได้ องค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบสำนวน หรือผู้บริหารงานของศาลชั้นอุทธรณ์นั้นต้องบันทึกพฤติการณ์พิเศษที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแล้วเสร็จได้ไว้ด้วย จึงเปรียบเสมือนการควบคุมหรือเร่งรัดคดีโดยอ้อมนั่นเอง

ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 49 วรรคสอง ได้กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์เป็นที่สุด กล่าวคือ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัยอุทธรณ์ในส่วนที่มีใช้เนื้อหาของคดี เช่น การอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่รับคำคู่ความ คำสั่งเกี่ยวกับการใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา คำสั่งไม่อนุญาตให้ขยายระยะเวลาดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดหรือคำสั่งใดๆ ในชั้นบังคับคดี เป็นต้น กรณีเหล่านี้ไม่ว่าศาลชั้นอุทธรณ์จะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นประการโดยอ้อมเป็นที่สุดทั้งสิ้น คู่ความไม่สามารถฎีกาได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา

มีข้อสังเกตว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 49 วรรคสอง มีบทบัญญัติคล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 219 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า "...ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นจะไม่ใช่สาระอันควรแก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด..." แต่แตกต่างกันในหลักการ กล่าวคือ บทบัญญัติมาตรา 219 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีหลักการคือคู่ความมีสิทธิฎีกา แต่มีข้อยกเว้นคือศาลฎีกา

อาจไม่รับฎีกาได้ แต่คดีผู้บริโภครหัสการคือห้ามฎีกา แต่มีข้อยกเว้นให้ใช้ระบบขออนุญาตฎีกาได้ในบางกรณี

6) บทบัญญัติที่ใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 50 ให้นำบทบัญญัติในหมวด 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น มาใช้บังคับในการดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์ด้วยโดยอนุโลม ซึ่งบทบัญญัติที่อาจนำมาใช้ได้ ได้แก่ มาตรา 18, 19, 29, 30, 36, 38 ถึง 44

3.2.5.2 การฎีกา

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 51 ถึงมาตรา 55 มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขออนุญาตฎีกา และการพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1) การขออนุญาตฎีกา

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาสำหรับคดีผู้บริโภค โดยให้ศาลฎีกามีอำนาจลงนกรองเฉพาะคดีผู้บริโภครหัสคดีที่มีความสำคัญหรือเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะเท่านั้น⁸⁵ ซึ่งแตกต่างจากระบบการฎีกาแบบเดิมที่คู่ความมีสิทธิฎีกาได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาลฎีกา เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นห้ามฎีกา เหตุผลที่ให้ศาลฎีกาเลือกพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่มีความสำคัญหรือเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะก็เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทั้งยังทำให้การพิจารณาพิพากษาแต่ละคดีเป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น อันเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนและผู้บริโภคโดยส่วนรวมมากยิ่งขึ้นด้วย⁸⁶

⁸⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 52

⁸⁶ ชาญณรงค์ ปราณจิตรต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 161.

คดีผู้บริโภครวมคดีไม่ว่าคู่ความประสงค์จะยื่นฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย คู่ความต้องยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกาทันที มีเพียงกรณีเดียวที่ไม่อาจยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาได้ คือ คดีที่คู่ความประสงค์จะฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง และคดีนั้นมีทุนทรัพย์ที่พิพาทในชั้นฎีกาไม่เกิน 200,000 บาท⁸⁷

ระยะเวลาในการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา คู่ความต้องยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกาภายใน 1 เดือน นับแต่วันอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ โดยต้องยื่นฎีกาไปพร้อมกับคำร้องขออนุญาตฎีกาด้วย และต้องยื่นต่อศาลชั้นต้น กรณีหากศาลชั้นต้นเห็นสมควรอนุญาตก็มีอำนาจสั่งไปได้ แต่หากจะไม่อนุญาตต้องส่งไปให้ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาสั่ง⁸⁸

2) หลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้ฎีกา

ศาลฎีกาต้องพิจารณาว่า ปัญหาตามฎีกานั้นสมควรอนุญาตให้ฎีกาหรือไม่ โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 52 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 40 กำหนดให้ศาลฎีกามีดุลพินิจที่จะอนุญาตได้ 2 กรณีคือ

- ก) เป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือ
- ข) เป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาเห็นสมควรวินิจฉัย โดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ข้อ 40 ให้ตัวอย่างกรณีที่เกี่ยวข้องว่าเป็นปัญหาสำคัญไว้ 3 ประการคือ
 - เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น
 - เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา
 - คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

⁸⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 51

⁸⁸ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 38 วรรคสอง

3) การทำคำวินิจฉัยของศาลฎีกา

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 54 บัญญัติว่า “ในคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย หากศาลฎีกาเห็นว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคไม่ถูกต้องไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ศาลฎีกาจะมีคำวินิจฉัยแต่เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายและยกคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลชั้นต้น แล้วมีคำสั่งให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลชั้นต้นแล้วแต่กรณี ทำคำพิพากษาหรือคำสั่งใหม่ภายใต้กรอบคำวินิจฉัยของศาลฎีกาก็ได้”

บทบัญญัติมาตรานี้ ได้เพิ่มกรณีที่ศาลฎีกาอาจยกคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างแล้วย้อนสำนวนกลับไปให้ศาลล่างทำคำพิพากษาหรือคำสั่งใหม่ได้ นอกเหนือไปจากที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 243 (1) ประกอบมาตรา 247

4) บทบัญญัติที่ใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 55 ให้นำบทบัญญัติในหมวด 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครในศาลชั้นต้น มาใช้บังคับในการดำเนินคดีในชั้นฎีกาด้วยโดยอนุโลม ซึ่งบทบัญญัติที่อาจนำมาใช้ได้ ได้แก่ มาตรา 18, 19, 29, 30, 36, 38 ถึง 44

3.2.6 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา

เนื่องจากคดีผู้บริโภครมีข้อคดีที่มีผลกระทบต่อผู้บริโภครและผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นคู่ความในคดีเท่านั้น ในบางกรณีอาจมีผลกระทบต่อผู้บริโภครและผู้ประกอบธุรกิจโดยส่วนรวมอีกด้วย แต่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 1 มาตรา 253 ถึงมาตรา 270 ซึ่งใช้บังคับในคดีแพ่งทั่วไป ไม่มีผลเพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภครและผู้ประกอบธุรกิจโดยส่วนรวมได้ เพราะการนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวมาใช้บังคับได้ต่อเมื่อมีการยื่นฟ้องคดีแล้วและวิธีการคุ้มครองที่นำมาใช้นั้นใช้คุ้มครองประโยชน์ได้เฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น ซึ่งหากต้องรอให้ยื่นฟ้องก่อนจึงจะใช้วิธีการชั่วคราวได้ อาจทำให้เกิดความเสียหายเพิ่มขึ้นจนยากเกินกว่าจะแก้ไขได้ นอกจากนี้ในกรณีการ

ฟ้องคดีโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะมีกระบวนการกลั่นกรองหลายขั้นตอนกว่าที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะลงมติแต่งตั้งเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคให้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ต้องใช้เวลาพอสมควร ในระหว่างนั้นหากปล่อยให้ผู้ประกอบการกระทำซ้ำหรือกระทำละเมิดต่อไปอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้

ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หมวด 5 มาตรา 56 ถึงมาตรา 63 จึงบัญญัติขึ้นเพื่อเสริมเพิ่มเติมให้มีมาตรการคุ้มครองชั่วคราวทั้งก่อนยื่นฟ้องคดีผู้บริโภคและภายหลังฟ้องคดีผู้บริโภคซึ่งช่วยคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวมได้ด้วย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) วิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดีผู้บริโภค⁸⁹

1.1) เงื่อนไขที่ทำให้ผู้ที่จะเป็นโจทก์มีสิทธิยื่นคำขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องคดีผู้บริโภคมี 2 ประการคือ

ก) มีเหตุเช่นเดียวกับกรณีที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งจัดให้มีวิธีคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (2) คือห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำซ้ำหรือกระทำต่อไปซึ่งการละเมิดหรือการผิดสัญญา

ข) มีความจำเป็นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม

1.2) ผู้มีสิทธิขอ คือ ผู้ที่จะเป็นโจทก์ เท่านั้น

มีข้อสังเกตว่า เมื่อพิจารณาความในมาตรา 56 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “คำขอตามวรรคหนึ่งต้องบรรยายถึงข้อเท็จจริงที่แสดงว่ามีเหตุที่จะฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยและมีเหตุเพียงพอที่จะทำให้เชื่อว่าสมควรที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้น รวมทั้งจะต้องมีบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของผู้รู้เห็นเหตุแห่งการขอนั้นเพื่อสนับสนุนข้ออ้างดังกล่าว” ดังนี้ ผู้ที่จะขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดีจึงมีได้แต่เฉพาะผู้บริโภค ส่วนผู้

⁸⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 56 ถึงมาตรา 62

ประกอบธุรกิจจะขอใช้วิธีการชั่วคราวตามมาตรานี้ไม่ได้ คงขอได้เฉพาะกรณีที่ได้ยื่นฟ้องผู้บริโภค เป็นคดีแล้วเท่านั้น

1.3) วิธีการยื่นคำขอ ผู้ที่จะเป็นโจทก์ต้องดำเนินการดังนี้

ก) ต้องยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้อง

มีข้อสังเกตว่า คำขอในกรณีนี้มีใช้คำขอฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด

เพราะมิใช่เป็นเรื่องขอหมายเรียกให้ให้การ หรือเพื่อยึดหรืออายัดทรัพย์สินก่อนพิพากษา หรือ เพื่อให้ออกหมายบังคับ หรือเพื่อจับหรือกักขังจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ดังนั้น ศาลจึงมีอำนาจที่จะฟังคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือคู่ความอื่นๆ ก่อนออกคำสั่งในเรื่องนั้นๆ ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21 (3) ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 และถ้าเป็นกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินและผู้ที่จะเป็นโจทก์ยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาคำขอเป็นการด่วน ศาลอาจไต่สวนไปฝ่ายเดียวได้โดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 266 ถึงมาตรา 270 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข) เนื้อหาในคำขอ ต้องบรรยายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ

-มูลเหตุที่จะฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลย

-เหตุผลที่ศาลสมควรจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ

-แนบบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของผู้รู้เห็นเหตุแห่งการขอ

นั้นมาด้วย

1.4) การพิจารณาคำขอ การที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอ

ใช้วิธีการชั่วคราวนั้น ศาลต้องไต่สวนให้ได้ความว่า

ก) คำขอที่ยื่นและในโอกาสที่ยื่นคำขอนั้นมีเหตุสมควร กล่าวคือ เหตุที่จะฟ้องร้องกันนั้นมีมูลพอ

ข) มีเหตุเพียงพอที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้นได้

ค) หากไม่ใช้วิธีการชั่วคราวจะเกิดความเสียหายในลักษณะที่ยากแก่การเยียวยาในภายหลังเพราะ

-สภาพความเสียหายของผู้ขอไม่สามารถที่จะได้รับชดใช้เป็นเงิน หรือทดแทนด้วยสิ่งอื่นใดได้

-ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะชดใช้หรือทดแทนความเสียหายแก่ผู้ขอ

-เป็นการยากที่จะบังคับคดีเอาแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้
ภายหลัง

-จะเกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคนั้นส่วนรวมอันยากต่อการ
แก้ไขเยียวยาในภายหลัง

ง) ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่ฝ่ายผู้ขอหรือผู้บริโภคโดยรวม
นั้นมีมากกว่าที่จะเกิดแก่ผู้ที่จะเป็นจำเลยในกรณีศาลมีคำสั่งให้ใช้วิธีการชั่วคราว

1.5) การออกคำสั่ง มีได้ 2 กรณี คือ

ก) คำสั่งอนุญาตตามคำขอ กรณีนี้ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยอาจ
ยื่นอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 223 หรือยื่นคำ
ขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551
มาตรา 60 ก็ได้

ข) คำสั่งให้ยกคำขอ กรณีนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี
ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 57 วรรคสาม กำหนดให้คำสั่งดังกล่าวเป็นที่สุด ผู้ยื่นคำขอจะอุทธรณ์
คำสั่งนั้นไม่ได้ ซึ่งแตกต่างจากการคุ้มครองชั่วคราวระหว่างพิจารณาในคดีแพ่งทั่วไป ที่โจทก์
สามารถอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ให้ยกคำขอคุ้มครองชั่วคราวได้ทันทีตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่ง มาตรา 228 (2) เว้นแต่ในเหตุฉุกเฉินเท่านั้นจึงจะถึงที่สุดตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 267 วรรคหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ผู้ยื่นคำขออาจยื่นคำร้อง
ขอให้ศาลมีคำสั่งใช้วิธีการชั่วคราวใหม่ได้

1.6) ผลของคำสั่งอนุญาต

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอใช้วิธีการชั่วคราวในชั้น
ก่อนยื่นฟ้องคดี พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 58 กำหนดให้ศาลแจ้ง
คำสั่งอนุญาตให้ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยทราบโดยไม่ชักช้า และคำสั่งอนุญาตดังกล่าวให้มีผล
บังคับแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ทันที

1.7) การยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาต มีหลักเกณฑ์
ดังนี้

ก) การขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตตาม
มาตรา 57 กรณีนี้เมื่อศาลได้สอบสวนแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งได้ 2 ประการคือ

- ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตเดิม กรณีนี้กฎหมายกำหนดให้คำสั่งดังกล่าวเป็นที่สุด (มาตรา 60 วรรคหนึ่ง)

- ยกคำขอของผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลย กรณีนี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้เป็นที่สุด ดังนั้น ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยจึงมีสิทธิยื่นอุทธรณ์ต่อไปได้

มีข้อสังเกตว่า แม้ว่าผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยเคยยื่นอุทธรณ์คำสั่งอนุญาตดังกล่าวมาแล้ว ก็ไม่ถูกห้ามที่จะมีคำขอตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 60 ใหม่ และไม่มีบทบัญญัติส่วนใดห้ามศาลที่จะมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 57 ในกรณีที่ข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่ศาลอาศัยเป็นหลักในการมีคำสั่งอนุญาตได้เปลี่ยนแปลงไป

ข) การขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ขอตามมาตรา 56 ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 60 วรรคสอง กำหนดว่า เมื่อศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 57 ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ขอชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้

- ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยต้องยื่นคำขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนรวมไปกับคำขอให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตตามมาตรา 57 หรือต้องยื่นคำขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมดังกล่าว

- เหตุที่จะสั่งให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ศาลต้องได้สวนและต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่า ที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตไปนั้นเกิดขึ้นเพราะความผิดหรือความเลินเล่อของผู้ขอ ทำให้ศาลมีความเห็นหลงไปว่ามีเหตุที่จะถูกฟ้องหรือมีเหตุเพียงพอที่จะสั่งอนุญาตได้

- จำนวนค่าสินไหมทดแทน ศาลมีอำนาจกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร

- ผลการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ศาลมีอำนาจบังคับผู้ขอเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา

มีข้อสังเกตว่า การขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนกรณีนี้ต้องเป็นกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตเดิม หากเป็นกรณีที่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยยื่นอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ยกคำขอใช้วิธีการชั่วคราว ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยจะยื่นคำขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 56 นี้ไม่ได้ เพราะไม่ใช่กรณีที่ศาลมี

คำสั่งให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตเดิม อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้คำสั่งศาลที่ออกตามความในมาตรา 60 วรรคสองนี้เป็นที่สุด ดังนั้น ผู้ขอใช้วิธีการชั่วคราวที่ถูกระงับคำสั่งให้ใช้คำสั่งใหม่ทดแทน หรือผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยซึ่งได้ยื่นคำขอตามมาตรา 60 วรรคสอง ย่อมมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวได้ และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์เป็นที่สุดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 49 วรรคสอง

มีข้อสังเกตประการต่อไปว่า ผลของการไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลศาลมีอำนาจบังคับผู้ขอเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา สภาพบังคับของมาตรานี้มีลักษณะคล้ายกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 263 วรรคสอง และมาตรา 296 วรรคท้าย

1.8) ผลที่จะเกิดกับคำสั่งอนุญาต กรณีที่ไม่มีการฟ้องคดีภายในเวลาที่กำหนด

เมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดี ผู้ขอต้องรีบยื่นคำฟ้องต่อศาลภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หากไม่ยื่นคำฟ้องภายในกำหนดดังกล่าว คำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวถือว่าเป็นอันยกเลิกเมื่อครบกำหนดเวลาดังกล่าว และผู้ขออาจถูกศาลสั่งให้ชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนแก่ผู้ที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยได้ ถ้าผู้ขอใช้วิธีการชั่วคราวไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล อาจถูกบังคับคดีได้เสมือนหนึ่งว่าเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา⁹⁰

1.9) ผลที่จะเกิดกับคำสั่งอนุญาต กรณีที่มีการฟ้องคดีภายในเวลาที่กำหนด

กรณีที่ผู้ขอใช้วิธีการชั่วคราวได้ฟ้องคดีภายในกำหนดเวลาตาม มาตรา 61 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 62 กำหนดให้คำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการชั่วคราวตามมาตรา 57 หรือคำสั่งอนุญาตที่ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงตามมาตรา 60 วรรคหนึ่ง มีผลใช้บังคับต่อไปจนกว่าศาลจะมีคำสั่งตามคำขอของจำเลยให้ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

⁹⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 61

อย่างไรก็ตาม เพื่อประโยชน์แก่การวินิจฉัย ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวที่เหมาะสม รวมทั้งเงื่อนไขและระยะเวลาของการใช้วิธีการดังกล่าว แต่ความเห็นของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าว ศาลมีอำนาจที่จะฟังผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องก่อนมีคำสั่งในเรื่องนั้นก็ได้⁹¹ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายต่อผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยจนมากเกินไป

2) วิธีการชั่วคราวในระหว่างพิจารณา⁹² มีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1) ต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อบรรเทาความเสียหายหรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความหรือผู้บริโศกเป็นส่วนรวม

2.2) อาจเป็นกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือคู่ความมีคำขอ หรือปรากฏจากรายงานเจ้าพนักงานคดีก็ได้

2.3) วิธีการคุ้มครองแบบพิเศษที่นำมาใช้นี้ ให้ใช้ได้เท่าที่จำเป็นและพอสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งนอกจากวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253 ถึงมาตรา 273 แล้ว ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ข้อ 26 วรรคหนึ่ง ได้ระบุถึงมาตรการหรือวิธีการอื่นที่อาจนำมาใช้ได้ เช่น ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำหรือห้ามกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดดังนี้

ก) ให้ประกาศหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ผู้บริโศกทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการโดยถูกต้องครบถ้วน

ข) ห้ามกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดที่อาจทำให้ผู้บริโศกหลงผิดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ

ค) ให้จำหน่ายสินค้าหรือบริการภายใต้เงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ศาลเห็นสมควร

⁹¹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ข้อ 25

⁹² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 63

ง) ห้ามหรือให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดทำนองเดียวกับ ก)
ข) หรือ ค)

การที่ศาลจะมีคำสั่งให้ใช้มาตรการหรือวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดข้างต้น ศาลจะพิจารณาสั่งได้เท่าที่จำเป็นและไม่เกินสมควรแก่กรณี โดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยรวมประกอบกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอต่อการที่ศาลจะกำหนดวิธีการคุ้มครองดังกล่าว ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องแจ้งข้อมูล หรือออกหมายเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาไต่สวนเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้ได้ตามที่เห็นสมควร

ก) ความเสียหาย

ข) เหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย

ค) กิจการและทรัพย์สินของจำเลย

3.2.7 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ในอดีตที่ผ่านมาคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการเป็นฝ่ายชนะคดี มักประสบปัญหาในชั้นบังคับคดี เนื่องจากกระบวนการบังคับคดีมีหลายขั้นตอนและต้องใช้เวลาอันนาน ทำให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่ไม่สุจริต (ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคหรือฝ่ายผู้ประกอบการ) มีโอกาสจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินไปก่อนที่จะถูกบังคับคดี หรือในบางครั้งปรากฏในระหว่างการบังคับคดีว่าวิธีการเยียวยาความเสียหายที่ศาลกำหนดไว้ในคำพิพากษานั้นไม่สามารถปฏิบัติได้ ทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มีโอกาสที่จะได้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นทดแทน บทบัญญัติของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หมวด 6 มาตรา 64 และมาตรา 65 จึงได้ผ่อนคลายความเคร่งครัดในเรื่องการออกคำบังคับและให้อำนาจศาลแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีเพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) กรณีที่สามารถออกหมายบังคับคดีโดยไม่ต้องออกคำบังคับ

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 64 บัญญัติว่า “ในการบังคับคดี หากการออกคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษาก่อนมีการออกหมายบังคับคดีจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหายและหากเน้นเข้าไปจะไม่อาจบังคับ

คดีได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจมีคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีไปทันที โดยไม่ต้องออกคำบังคับก่อนก็ได้”

โดยปกติเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีผู้บริโภคนั้น หากต้องการการบังคับคดี ก็ต้องมีการออกคำบังคับโดยนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 272 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งในคำบังคับนั้นต้องระบุถึงระยะเวลาที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 273 และเมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบังคับ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงจะขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275 และมาตรา 276

อย่างไรก็ตาม หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า

ก) หากออกคำบังคับไปก่อนจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหาย และ

ข) หากเนินช้าไปจะไม่อาจบังคับคดีได้

เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีไปทันทีได้ ซึ่งคำขอฝ่ายเดียวเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีนี้ เป็นคำขอฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด ดังนั้น ศาลจึงไม่จำเป็นต้องฟังลูกหนี้ตามคำพิพากษาก่อนออกคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 21 (3) แต่เนื่องจากคำขอฝ่ายเดียวตามมาตรานี้เป็นการขอลงหมายบังคับคดี ดังนั้น ในคำขอจะต้องระบุข้อความตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 275 ไว้โดยชัดเจน คือ

ก) คำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งจะขอให้มีการบังคับคดีตามนั้น

ข) จำนวนที่ยังมีได้รับชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น

ค) วิธีการบังคับคดีซึ่งขอให้ออกหมายนั้น

2) การออกคำสั่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดี

โดยปกติเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดคดีอย่างไรแล้ว ก็ต้องบังคับคดีไปตามนั้น แต่บางครั้งข้อเท็จจริงมาปรากฏในชั้นบังคับคดีว่า ไม่อาจบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามชำระหนี้ได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับได้อีก หรือมี

เหตุขัดข้องประการอื่นที่ทำให้การบังคับคดีดำเนินการต่อไปไม่ได้ กรณีเช่นนี้ หากเป็นคดีแพ่งทั่วไป ศาลจะเปลี่ยนไปใช้วิธีการอื่นที่มีได้กำหนดไว้ในคำพิพากษาไม่ได้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2364/2526 วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยยอมรับการไถ่ถอนที่ดิน 2 แปลง ในราคา 64,000 บาท จากโจทก์ ไม่ได้มีคำขอว่าถ้าไม่สามารถไถ่ถอนที่ดินคืนก็ให้ใช้ค่าเสียหายแทน ศาลพิพากษาตามคำขอของโจทก์ว่าให้จำเลยยอมรับการไถ่ถอนที่ดินทั้งสองแปลงตามฟ้องในราคา 64,000 บาท จากโจทก์ ฉะนั้น ที่ศาลชั้นต้นสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายแทนเพราะสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับได้ เนื่องจากจำเลยโอนที่ดินให้แก่บุตรแล้ว จึงเป็นการบังคับจำเลยนอกเหนือจากคำพิพากษา ที่โจทก์ฎีกาว่าศาลชั้นต้นมีอำนาจสั่งโดยบทบัญญัติมาตรา 276 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นั้น เห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 276 เป็นเรื่องการออกหมายบังคับคดีลงในหมายเพียงเท่าที่สภาพแห่งการบังคับคดีจะเปิดช่องให้ทำได้โดยทางศาลหรือโดยทางเจ้าพนักงานของศาล ไม่ได้หมายความว่าถ้าสภาพแห่งการบังคับคดีไม่เปิดช่องให้ทำได้ ศาลก็มีอำนาจสั่งให้ใช้ค่าเสียหายแทนทั้งๆ ที่ศาลไม่ได้พิพากษาเช่นนั้น ซึ่งเป็นการบังคับคดีผิดไปจากคำพิพากษา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1793/2538 วินิจฉัยว่า สัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์และจำเลยทั้งสองมีใจความเพียงว่า จำเลยทั้งสองยอมโอนใบอนุญาตโรงเรียนและเอกสารเกี่ยวกับกิจการโรงเรียนให้แก่โจทก์กับยอมออกจากทรัพย์สินมรดกภายใน 15 วัน หากจำเลยทั้งสองไม่ปฏิบัติตาม ยอมให้บังคับคดีได้ทันที และหากไม่ยอมโอนใบอนุญาตและเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับกิจการโรงเรียน ให้ถือเอาคำพิพากษาของศาลเป็นการแสดงเจตนาของจำเลยทั้งสอง หรือให้ศาลมีคำสั่งบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลง หากได้มีข้อความว่า ถ้าจำเลยทั้งสองส่งมอบเอกสารให้โจทก์ไม่ครบถ้วน จำเลยทั้งสองต้องชำระเงิน 3,000,000 บาท แก่โจทก์ เป็นการชดใช้ค่าเสียหายด้วย เช่นนี้ หากโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยทั้งสองส่งมอบเอกสารให้แก่โจทก์ไม่ครบถ้วน อันเป็นการผิดสัญญาประนีประนอมยอมความแล้ว โจทก์ก็ชอบที่จะขอให้บังคับคดีแก่จำเลยทั้งสองเพื่อให้จำเลยทั้งสองส่งมอบเอกสารให้ตามสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น หากมีสิทธิขอให้บังคับจำเลยทั้งสองนำเงินจำนวน 3,000,000 บาท มาวางศาลเพื่อชดใช้เงินค่าเสียหายแก่โจทก์ด้วยไม่ เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 271 เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะขอให้บังคับคดีนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำพิพากษาหรือคำสั่งหาได้ไม่ เมื่อเอกสารเกี่ยวกับกิจการโรงเรียนที่จำเลยทั้งสองจะต้องส่งมอบให้แก่โจทก์สูญหายไป โดยจำเลยทั้งสองไม่

มีเจตนาถ่วงถ่วงใจทัก การส่งมอบเอกสารพิพาทจึงกลายเป็นพันวิสัย ศาลย่อมไม่อาจบังคับให้จำเลยทั้งสองปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความให้ส่งเอกสารพิพาทนั้นได้

คำพิพากษาฎีกาทั้งสองเรื่องข้างต้นได้วางหลักการสำคัญไว้ว่า ศาลไม่อาจบังคับคดีให้ผิดไปจากคำพิพากษาได้ ดังนั้น เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีดังกล่าวข้างต้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 65 จึงกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งแก้ไขข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในชั้นบังคับคดีไม่ว่าจะมีลักษณะอย่างไร เพื่อให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคหรือฝ่ายผู้ประกอบการได้รับการเยียวยาในกรณีที่ไมอาจดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการบังคับคดีนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำพิพากษาหรือคำสั่ง

การใช้อำนาจตามมาตรานี้ จะใช้ได้ต่อเมื่อคดีผู้บริโภคนั้นมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว โดยศาลจะมีคำสั่งแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีต้องปรากฏว่า

ก) มีข้อขัดข้องทำให้ไม่อาจดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้

ข) มีความจำเป็นต้องกำหนดวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

ทั้งนี้ การออกคำสั่งใด ๆ เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีตามมาตรา นี้ จะต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม ในการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 64 และ 65 หรือในกรณีที่ปรากฏว่ามีข้อขัดข้องในการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว รวมทั้งแนวทางแก้ไขหรือความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวิธีการใดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา แต่รายงานข้อเท็จจริงของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าว ศาลมีอำนาจที่จะฟังคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือคู่ความอื่นๆ ก่อนที่จะออกคำสั่งในเรื่องนั้นก็ได⁹³ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย ทั้งนี้ เพื่อให้การวินิจฉัยและมีคำสั่งเป็นไปโดยถูกต้อง และเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย

⁹³ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 42

3.2.8 บทเฉพาะกาล

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 66 บัญญัติว่า “บรรดาคดีผู้บริโภคซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับให้ศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไปและให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนี้จะถึงที่สุด”

“คดีค้างพิจารณา” หมายถึง คดีแพ่งซึ่งได้ยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (ก่อนวันที่ 24 สิงหาคม 2551) โดยไม่ต้องคำนึงว่าคดีเหล่านั้นอยู่ในขั้นตอนใด แม้จะอยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา หรือแม้จะยังไม่มีการยื่นอุทธรณ์ หรือฎีกา ก็จัดว่าคดีค้างพิจารณาและต้องบังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับไปจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

ส่วนคดีผู้บริโภคที่ยื่นฟ้องตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นต้นไป ย่อมอยู่ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ แม้ว่ามูลคดีที่พิพาทจะเกิดขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับก็ตาม

3.3 เปรียบเทียบกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกากับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของประเทศไทย

ประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบสหพันธรัฐ มีรัฐบาลแห่งมลรัฐเป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองในระดับรัฐและมีรัฐบาลกลางทำหน้าที่ปกครองประเทศ ดังนั้น จึงมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคทั้งในระดับสหพันธรัฐและมลรัฐ กฎหมายในระดับสหพันธรัฐจะเป็นกฎหมายที่รัฐกำหนดเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์สำคัญที่จะใช้คุ้มครองผู้บริโภคทุกคนในประเทศ เช่น The Federal Trade Commission Act 1994, The Consumer product Safety Act 1972 เป็นต้น ซึ่งแต่ละมลรัฐจะบัญญัติกฎหมายไปในแนวทางเดียวกับกฎหมายระดับสหพันธรัฐ แต่จะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด⁹⁴

⁹⁴ คณิงนิจ บุญบานเย็น, “ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 30.

โดยภาพรวมแล้ว บุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครองหรือผู้บริโภคตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งในระดับสหพันธรัฐและมลรัฐ คือ บุคคลที่ทำธุรกรรมว่าด้วยการบริโภค (consumer transaction) ได้แก่ บุคคลที่ซื้อหรือใช้สินค้าหรือบริการ ซึ่งจะมีนิยามที่แตกต่างกันไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง กฎหมายบางฉบับกำหนดว่าบุคคลธรรมดาเท่านั้นจึงจะเป็นผู้บริโภคได้ บางฉบับกำหนดให้ถือว่านิติบุคคลเป็นผู้บริโภคด้วย แต่ส่วนใหญ่กฎหมายจะกำหนดให้คุ้มครองบุคคลที่ใช้สินค้าหรือบริการในเชิงส่วนบุคคลหรือใช้ในครัวเรือน เช่น The Consumer product Safety Act 1972, Section 3 (a) ที่กำหนดว่าผลิตภัณฑ์อุปโภคสำหรับใช้ในหรือบริเวณบ้าน ที่อยู่อาศัย โรงเรียน หรือเพื่อการใช้ส่วนบุคคล เพื่อบริโภค หรือความบันเทิงในหรือบริเวณดังกล่าว เป็นต้น⁹⁵

สำหรับองค์กรที่มีบทบาทในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค คือ องค์กรภาคเอกชนและประชาชน ส่วนหน่วยงานภาครัฐจะทำหน้าที่เพียงควบคุม ตรวจสอบการดำเนินการของผู้ประกอบธุรกิจ กำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อให้เกิดการแข่งขันในการประกอบธุรกิจที่เป็นธรรมและให้ความรู้และข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงสิทธิของตน หน่วยงานของรัฐจึงเป็นองค์กรหลักที่มีบทบาทในการควบคุมสภาพตลาดให้มีการแข่งขันที่แท้จริงและเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองโดยอัตโนมัติ องค์กรที่มีบทบาทอย่างมากในการควบคุมตลาดการค้า คือ Federal Trade Commission (FTC) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตาม The Federal Trade Commission Act 1994 โดยมีหน้าที่สำคัญ คือ การกำกับดูแลกิจการพาณิชย์ของประเทศเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในตลาดการค้า FTC ประกอบไปด้วยคณะกรรมการที่มาจากแต่งตั้งของประธานาธิบดีและรับรองโดยสภาสูงจำนวน 5 คน มีวาระ 7 ปี กรรมการไม่เกิน 3 คนต้องมาจากสมาชิกพรรคการเมือง

⁹⁵ The Consumer product Safety Act 1972, Section 3 (a) “For purposes of this act

(1) The term “consumer product” means any articles, or component part thereof, produced or distributed (i) for sale to a consumer for use in or around a permanent or temporary household or residence, a school, in recreation, or otherwise, or (ii) for the personal use, consumption or enjoyment of a consumer in or around a permanent or temporary household or residence, a school, in recreation, or otherwise,...

ต่างพรรคกันและต้องไม่มีความเกี่ยวข้องกับธุรกิจ การประกอบอาชีพและการรับจ้างใดๆ โดยประธานาธิบดีแต่งตั้งกรรมการ 1 ใน 5 คน ทำหน้าที่เป็นประธาน คณะกรรมการ และประธานาธิบดีมีอำนาจถอดถอนกรรมการออกจากตำแหน่งได้⁹⁶ FTC มีอำนาจเสนอกฎหมายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการกระทำทางการค้าที่เห็นว่าเป็นธรรมได้ ดังนั้น กฎหมายในระดับสหพันธรัฐที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคส่วนใหญ่จึงเป็นกฎหมายที่ FTC เป็นผู้บังคับและกำกับการให้เป็นไปตามกฎหมาย เช่น The Fair Packaging and Labeling Act, The Fair Debt Collection Practices Act, The consumer Leasing Act เป็นต้น นอกจากนี้ภาครัฐจะทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตาม และออกกฎเกณฑ์บังคับใช้แล้ว ยังสามารถเป็นโจทก์และจำเลยในศาล หากมีการโต้แย้งมติหรือคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่กระทบถึงตลาดการแข่งขันและผู้บริโภค⁹⁷

สำหรับการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคนั้น เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาที่พัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนเป็นพื้นฐาน การแสดงออกเพื่อเรียกร้องให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อความเสียหายแก่ปัญหานั้นจึงเกิดขึ้นโดยการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง ด้วยเหตุนี้ ผู้บริโภคจึงดำเนินการฟ้องร้องคดีเอง ส่วนหน่วยงานของรัฐจะทำหน้าที่คอยให้คำช่วยเหลือหรือคำปรึกษาทางด้านกฎหมายเท่านั้น แต่ก็มีบางมลรัฐที่หน่วยงานของรัฐสามารถดำเนินคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภคได้ เช่น ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย Section 17200 ของ California's Unfair Competition Law กำหนดไว้ว่า การดำเนินคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายสามารถดำเนินการได้โดยบุคคลต่อไปนี้ คือ สำนักงานอัยการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹⁶ สุขุม ศุภนิติย์, เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ 7 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.... กรณีศึกษากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรอังกฤษ (กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา, 2545), หน้า 69.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

แคลิฟอร์เนีย หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของท้องถิ่น และบุคคลใดๆ รวมถึงโจทก์ที่ไม่ได้รับความเสียหาย⁹⁸

จากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีการจัดตั้งศาลคดีผู้บริโภคไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น ในการฟ้องคดีและการดำเนินคดีผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงกระทำที่ศาลตามปกติเหมือนคดีแพ่งทั่วไป นอกจากนี้ การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ไม่มีการใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะเช่นกัน แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับการดำเนินคดีผู้บริโภค⁹⁹ ดังนั้น ในการศึกษาถึงที่มา แนวคิด และหลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเฉพาะหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลักเพื่อแสดงให้เห็นถึงที่มา แนวคิด หลักเกณฑ์ ตลอดจนเหตุผลของกฎหมาย และแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของหลักเกณฑ์การดำเนินคดีผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกากับของประเทศไทย

การดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือ Class Action เป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกธรรมให้แก่ประชาชน เนื่องจากสามารถคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีเพียงครั้งเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวิธีที่สามารถช่วยให้ผู้เสียหายที่ไม่สามารถฟ้องคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายด้วยตนเองได้ หรือผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจำนวนเพียงเล็กน้อย เช่น คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย (Consumer Claims) หรือในคดีสิ่งแวดล้อมที่ผู้เสียหายได้รับสารพิษหรือผลกระทบจากมลภาวะ (Environmental Conditions and Toxic Exposure Litigation) การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงเป็นมาตรการที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและยังช่วยลดความเสี่ยงความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีและป้องกันความขัดแย้งกันของคำพิพากษา และเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

⁹⁸ Kenneth A. Bamberger, "Consumer Case Procedure in US,"

Documentation of the Presentation Thailand Judiciary Course at UC Berkeley School of Law, 15 June 2009. (Unpublished Manuscript)

⁹⁹ สมชาย อติกรจุฑาศิรี, "ปัญหาในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 50.

ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีพัฒนาการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาเป็นเวลาช้านาน ได้กำหนดวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้เป็นพิเศษโดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ทั้งในกฎหมายระดับมลรัฐและสหพันธรัฐ โดยในระดับสหพันธรัฐมีหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มบัญญัติอยู่ในข้อกำหนด Rule 23 ของ The Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) การดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 สามารถนำไปใช้กับการดำเนินคดีตามกฎหมายสารบัญญัติได้ทุกประเภทคดี แต่คดีที่มักนิยมนำวิธีการนี้ไปใช้ ได้แก่ คดีผู้บริโภค (Consumers Claims) คดีเกี่ยวกับสินค้าไม่ปลอดภัย (Product Liability) คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Toxic Exposure Litigation) คดีละเมิดสิทธิซึ่งมีผู้เสียหายพร้อมกันจำนวนมาก (Mass Torts) ซึ่งผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้โดยอาศัยสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือที่เรียกว่าคดี Civil Rights¹⁰⁰

3.3.1 หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม Rule 23 ของ FRCP มีหลักเกณฑ์ดังนี้

3.3.1.1 เงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Prerequisite)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีได้ทั้งบุคคลที่เป็นโจทก์ จำเลย หรือผู้ฟ้องแย้ง บุคคลที่จะร้องขอหรือถูกฟ้องให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าคดีมีลักษณะเป็นไปตามเงื่อนไขเบื้องต้นที่กฎหมายกำหนดไว้ทุกข้อตาม Rule 23 (a)¹⁰¹ ก่อน ได้แก่

¹⁰⁰ ธนารักษ์ เนาวรัตน์, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions): ประสบการณ์ของประเทศสหรัฐอเมริกา,” ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 3 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2551): 49-76.

¹⁰¹ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (a) Prerequisites to a Class Action. One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all only if (1) the class so numerous that joinder of all members is impracticable, (2) there are common questions of law or fact to the class, (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class, and (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.

1) จำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมาก (numerous) ซึ่งการฟ้องคดีร่วมกันของสมาชิกทุกคนของกลุ่มเป็นไปได้ยาก (impracticable)

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดจำนวนสมาชิกกลุ่มไว้แน่นอนว่าเท่าใดจึงจะถือว่ากลุ่มมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก เนื่องจากสิ่งที่สำคัญกว่าและเป็นเสมือนเงื่อนไขหลักในข้อนี้คือ ความเป็นไปได้ยากที่สมาชิกทุกคนของกลุ่มจะร่วมกันฟ้องคดี ซึ่งความหมายว่าการฟ้องคดีร่วมกันของสมาชิกทุกคนของกลุ่ม “เป็นไปได้ยาก” มีความหมายเพียงเป็นไปได้ยาก แต่ไม่ถึงขนาดเป็นไปได้ไม่ได้ (impossible) ดังนั้น จึงเป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณาโดยขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี แนวทางในการพิจารณา ศาลไม่ได้พิจารณาจากจำนวนบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเพียงอย่างเดียว ศาลจะพิจารณาถึงปัจจัยอื่นๆ ในคดีด้วย เช่น การประหยัดค่าใช้จ่ายทางคดี หากมีการแยกฟ้องเป็นแต่ละคดี ถิ่นที่อยู่ของสมาชิกของกลุ่ม ขนาดของการฟ้องคดีแต่ละคดี ฐานะทางการเงินของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถของโจทก์ในการดำเนินคดีเป็นการส่วนบุคคล คำขอให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับต่อสมาชิกกลุ่มในอนาคต เป็นต้น

ในขณะที่ฟ้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม โจทก์ยังไม่จำเป็นต้องระบุจำนวนสมาชิกที่แน่นอน เพียงแต่ต้องแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงหรือสถานการณ์ที่สนับสนุนการกำหนดขนาดตามสมควรของกลุ่มได้อย่างชัดเจนก็เป็นการเพียงพอแล้ว เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวในระยะยื่นฟ้องคดีจะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในการระดมสมาชิกกลุ่มที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ จำนวนของกลุ่มบุคคลจะหมายถึงจำนวนของผู้เสียหายซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ไม่ใช่เป็นเพียงการคาดคะเนถึงบุคคลที่อาจได้รับความเสียหายเท่านั้น

2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงชนิดเดียวกันในกลุ่ม (common question to fact or law)

ตาม Rule 23 (a) (2) นี้ กลุ่มบุคคลไม่จำเป็นต้องมีปัญหาร่วมกันในทุกประเด็น อาจมีปัญหาร่วมกันเพียงหนึ่งข้อก็สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ แต่โจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายร่วมกันของกลุ่มนั้นมีความสำคัญกว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายของสมาชิกแต่ละคน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อเท็จจริงเดียวกันอาจพิจารณาจากสถานะเวลา ชนิด เนื้อหา และความเข้าใจของผู้แทนกลุ่ม หรือข้อเรียกร้องที่เกิดจากการกระทำในเหตุการณ์ครั้งหนึ่งหรือผลแพ้ชนะคดี¹⁰²

3) มีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่มุ่งหมายเพื่อผลของคำพิพากษาอย่างเดียวกันหรือในลักษณะเดียวกัน (typical of claim or defenses)

หลักเกณฑ์นี้มุ่งหมายให้เกิดความเป็นเอกภาพในการดำเนินคดีและเพื่อมิให้ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแตกต่างจากผู้แทนกลุ่มอันจะก่อให้เกิดการขัดกันของผลประโยชน์และทำให้ผู้แทนกลุ่มไม่มีความเป็นตัวแทนอย่างเพียงพอ

แนวทางในการพิจารณาความเหมือนกันของข้อเรียกร้องระหว่างผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะพิจารณาได้จาก การที่ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของโจทก์เกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือการปฏิบัติหรือพฤติกรรมเดียวกันกับกลุ่มที่ก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกร้องของกลุ่ม และที่ตั้งอยู่บนหลักกฎหมายเช่นเดียวกับกลุ่ม ถือว่าเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่มุ่งหมายเพื่อผลคำพิพากษาอย่างเดียวกันหรือในลักษณะเดียวกัน หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของผู้แทนกลุ่มและของกลุ่มมุ่งต่อผลเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าคุณค่าความอีกฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบ

4) ผู้แทนกลุ่มต้องสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (fairly and adequately protect the interest)

เงื่อนไขข้อนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำตามมาตรฐานในเรื่องกระบวนการยุติธรรมที่ต้องมีในการดำเนินคดีแบบกลุ่มทุกชั้นตอน เนื่องจากคำพิพากษาหรือคำสั่งในการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน บัญญัติสำคัญที่กำหนดว่าผู้ร้องมีความเป็นตัวแทนเพียงพอหรือไม่ ผู้แทนต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มและจำเป็นต้องปรากฏว่าผู้แทนมุ่งมั่นที่จะเรียกร้องเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มไม่ว่าด้วยตนเองหรือโดยผ่านทนายความที่มีคุณสมบัติเพียงพอ โดยศาลจะเป็นผู้ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้แทนกลุ่มโดยได้

¹⁰² Jack H. Friedenthal and Mary Kay Kane and Authur R. Miller, Civil Procedure, (St.Pual Minn: West Publishing Co., 1985), p. 727.

สวนว่ามีคุณสมบัติเหมาะสมหรือไม่ แนวทางหลักที่ศาลใช้พิจารณา คือ ไม่มีการขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้แทนกลุ่ม ทนายความของผู้แทนกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม หรือความขัดแย้งอื่นที่เป็นผลเสียต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Absence of conflict) และผู้แทนกลุ่มมีเจตจำนงที่จะฟ้องคดีเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มและเจตนาดังกล่าวต้องมีอยู่ตลอดในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม นอกจากนี้ อาจพิจารณาจากแนวทางการพิจารณาอื่นๆ เช่น แรงจูงใจในการฟ้องคดี แหล่งสนับสนุนทางการเงินของผู้ฟ้องคดี เป็นต้น

ส่วนเงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะคำนึงถึงสถานะของคุณความเป็นหลัก กล่าวคือ ผู้ที่จะเป็นโจทก์หรือจำเลยนั้นจะต้องเป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีฝ่ายหนึ่ง ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจและมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ โดยไม่คำนึงถึงจำนวนบุคคลที่จะเป็นโจทก์หรือจำเลยว่าจะมีมากน้อยเพียงใด ซึ่งแตกต่างจากเงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่คำนึงถึงจำนวนสมาชิกของกลุ่มเป็นสำคัญ

ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ผู้แทนกลุ่มจะมีบทบาทและเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินคดี โดยผู้แทนกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำนวนสมาชิกของกลุ่มมีเป็นจำนวนมากและการฟ้องคดีร่วมกันเป็นไปได้ยาก และพิสูจน์ว่าคดีมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงชนิดเดียวกันในกลุ่ม ทั้งมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่มุ่งหมายเพื่อผลของคำพิพากษาอย่างเดียวกันหรือในลักษณะเดียวกัน ประกอบกับผู้แทนกลุ่มต้องสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ต่างจากการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนไม่จำเป็นต้องพิสูจน์เงื่อนไขต่างๆ อย่างเช่นการดำเนินคดีแบบกลุ่มให้ศาลเห็น เพียงแต่ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น กรณีเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 หรือกรณีสมาคมที่วัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้ดำเนินคดีแทนก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 40 เป็นต้น

3.3.1.2 เงื่อนไขลักษณะคดีที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

(maintainable)

การร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม นอกจากจะต้องเข้าเงื่อนไขเบื้องต้นตาม Rule 23 (a) ดังกล่าวแล้ว จะต้องเข้าองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งตาม Rule 23 (b) ด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขเพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเหมาะสมหรือช่วยให้ระงับข้อพิพาทได้ดีกว่าหรือไม่ เงื่อนไขตาม Rule 23 (b)¹⁰³ มี 3 ประการ ได้แก่

¹⁰³ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (b) Class Action Maintainable. An action may be maintained as a class action if the prerequisites of subdivision (a) are satisfied, and in addition:

(1) the prosecution of separate actions by or against individual members of the class would create a risk of

(A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual members of the class which would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class, or

(B) adjudications with respect to individual members of the class which would as a practical matter be dispositive of the interests of the other members not parties to the adjudications or substantially impair or impede their ability to protect their interests; or

(2) the party opposing the class has acted or refused to act on grounds generally applicable to the class, thereby making appropriate final injunctive relief or corresponding declaratory relief with respect to the class as a whole; or

(3) the court finds that the questions of law or fact common to the members of the class predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for the fair and efficient adjudication of the controversy. The matters pertinent to the findings include:

(A) the interest of members of the class action in individually controlling the prosecution

1) ลักษณะคดีที่เมื่อแยกการดำเนินคดีโดยสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเป็นแต่ละคดีหรือต่อสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนเป็นแต่ละคดี อาจจะทำให้เกิดความเสียหายดังต่อไปนี้ (Rule 23 (b) (1))

ก) การพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลที่แตกต่างกันหรือไม่เป็นไปทำนองเดียวกันที่มีต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดในกลุ่มจะก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในข้อปฏิบัติสำหรับคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Rule 23 (b) (1) (A)) เช่น กรณีที่จำเลยดำเนินกิจการร้านอาหารที่เปิดเพลงเสียงดัง หากจำเลยถูกฟ้องเป็นหลายคดี ศาลในคดีหนึ่งอาจสั่งให้จำเลยปิดกิจการ แต่ศาลในอีกคดีหนึ่งอาจสั่งให้จำเลยทำการแก้ไข การตัดสินที่แตกต่างกันส่งผลต่อจำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษา เป็นต้น การกำหนดลักษณะของคดีตาม (A) มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียง ความไม่ยุติธรรมต่อจำเลยหรือสมาชิกกลุ่มซึ่งมิใช่เป็นผู้ฟ้องคดีเอง ข้อกำหนดนี้ได้พิจารณาถึงประโยชน์ของจำเลยและสมาชิกกลุ่มเป็นหลัก

หรือ (B) การพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกของกลุ่มนั้นโดยทางปฏิบัติจะกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของสมาชิกที่มีใช้คู่ความในคดีหรือเป็นเหตุให้บุคคลที่มีใช้คู่ความในคดีหย่อนความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่ (Rule 23 (b) (1) (B))

กรณีตาม (B) นั้นเป็นแนวคิดเพื่อรองรับคดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีจำนวนจำกัด ซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพย์สินนั้น และการฟ้องคดีมีลักษณะเป็นแบบใครมาก่อนได้สิทธิ์ก่อน (First-come, First-serve) ดังนั้น คำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีอาจทำให้ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มที่ยังไม่ได้ฟ้องคดีลดลงหรือเป็นอุปสรรคต่อสมาชิกที่ยังไม่ได้ฟ้องคดีที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของตนหรืออาจทำให้ทรัพย์สินของจำเลยลดน้อยลงเรื่อยๆ และไม่เพียงพอต่อการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีในภายหลัง ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายที่ฟ้องคดีในภายหลังไม่ได้รับชำระหนี้ ดังนั้น การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงสามารถปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในกรณีเช่นนี้ได้

or defense of separate actions; (B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already commenced by or against members of the class; (C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; (D) the difficulties likely to be encountered in the management of a class action.

2) ลักษณะคดีที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามได้กระทำการหรืองดเว้นที่จะกระทำการเพราะเหตุใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม อันเป็นผลให้ศาลจะมีคำสั่งห้ามหรือคำสั่งบังคับในลักษณะเดียวกันต่อกลุ่มทั้งหมด (Rule 23 (b) (2))

กรณีนี้เป็นการฟ้องเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้มีคำพิพากษาแสดงสิทธิที่เหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่ม เนื่องจากการกระทำของคู่ความฝ่ายตรงข้ามมีผลบังคับต่อสมาชิกกลุ่มทุกรายหรืออ้างเหตุผลเดียวกันในการออกคำสั่งหรือกระทำการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม อาจมีการร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวแทนด้วยก็ได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ต้องการขอให้ชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวแทนนั้นมีเพียงเล็กน้อยและประเด็นสำคัญอยู่ที่การฟ้องให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ

3) ลักษณะคดีที่ปรากฏว่าปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงของกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าปัญหาที่กระทบต่อสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีเดียวที่ดีกว่าวิธีอื่นในการพิจารณาข้อโต้แย้งอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (Rule 23 (b) (3))

กรณีตาม Rule 23 (b) (1) และ (2) นั้น เป็นกรณีที่โจทก์หรือจำเลยเป็นผู้ร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งผู้ร้องขอต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงเงื่อนไขต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ส่วนกรณีตาม Rule 23 (b) (3) นี้ เป็นกรณีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามความเห็นหรือการพิจารณาของศาล แต่การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามข้อนี้ได้ จะต้องปรากฏก่อนว่าข้อเท็จจริงมีองค์ประกอบครบถ้วนตามที่เงื่อนไขเบื้องต้นกำหนด จากนั้นศาลจะต้องตรวจสอบว่าปัญหาทางกฎหมายหรือข้อเท็จจริงของสมาชิกของกลุ่มที่มีอยู่นั้น มีผลต่อสมาชิกของกลุ่มเป็นรายบุคคลหรือไม่ และวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ศาลจะกำหนดจะเป็นวิธีการที่สามารถให้ความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพดีกว่าวิธีอื่นๆ ที่มีอยู่ โดยรายละเอียดที่ศาลจะต้องพิจารณาประกอบด้วย

ก) ผลประโยชน์ของสมาชิกของกลุ่มรายบุคคลในการควบคุมการแยกฟ้องหรือแยกต่อสู้คดี คือ หากมีการดำเนินคดีใดๆ โดยสมาชิกกลุ่มรายบุคคลหรือต่อสมาชิกกลุ่มรายบุคคลจะสามารถรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกนั้นๆ ได้ดีกว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่

ข) ขอบเขตและลักษณะของคดีที่เกี่ยวข้องกับข้อโต้แย้งที่สมาชิกของกรุปได้เริ่มฟ้องหรือถูกฟ้องไปแล้ว ซึ่งข้อกำหนดนี้มีวัตถุประสงค์ให้ศาลพิจารณาจากคดีว่าการดำเนินคดีแบบกรุปจะป้องกันการดำเนินคดีซ้ำซ้อนโดยสมาชิกกรุปหรือไม่

ค) ความประสงค์หรือไม่ประสงค์ในการดำเนินคดีในเขตศาลหนึ่งศาลใด

ง) ปัญหาที่อาจพบในการดำเนินคดีแบบกรุป เช่น ความยุ่งยากในการจัดส่งคำบอกกล่าว การเสนอประเด็นพิจารณารายบุคคล เป็นต้น

เมื่อศาลได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ แล้ว ในทันทีที่สามารถทำได้หลังจากได้ฟ้องคดีแบบกรุป ศาลจะต้องมีคำสั่งว่าการฟ้องคดีนั้นจะเป็นการฟ้องคดีแบบกรุปได้หรือไม่ แต่ไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน

ในการขอฟ้องคดีแบบกรุปนั้น โจทก์จะต้องยื่นคำฟ้องโดยยกข้อกล่าวอ้างของตนเองและข้อกล่าวอ้างของกลุ่ม และต้องยื่นคำขอ (motion) เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแบบกรุป โดยจะยื่นคำขอไปพร้อมกับคำฟ้องหรือยื่นภายหลังก็ได้ โจทก์จะต้องยื่นเอกสารและหลักฐานประกอบคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแบบกรุป รวมทั้งต้องระบุว่ากรุปฟ้องคดีแบบกรุปที่ขออนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่สมควรที่จะสั่งให้ฟ้องแบบกรุปตาม Rule 23 (b) (1) หรือ (2) หรือ (3) ด้วย และโจทก์มีหน้าที่นำเสนอเพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคำขอฟ้องคดีแบบกรุปเป็นไปตามเงื่อนไขเบื้องต้นตาม Rule 23 (a) ซึ่งศาลมีดุลพินิจในการที่จะสั่งให้มีการฟ้องคดีแบบกรุปหรือไม่ก็ได้

ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 กำหนดหลักเกณฑ์การยื่นฟ้องไว้ว่าโจทก์สามารถยื่นฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ หากโจทก์ฟ้องด้วยวาจาให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อในบันทึกคำฟ้องแล้วเสนอต่อศาล หากศาลเห็นว่าคำฟ้องไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญ ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องชัดเจนได้

ผู้วิจัยเห็นว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และการดำเนินคดีแบบกรุปตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มีวิธีการยื่นฟ้องที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากหลักการของกฎหมายแตกต่างกันนั่นเอง กล่าวคือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวก จึงมีวิธีพิจารณาคดีที่รวดเร็ว และขั้นตอนไม่ยุ่งยาก แต่การดำเนินคดีแบบกรุปจะมุ่ง

คุ้มครองผู้เสียหายเป็นจำนวนมาก โดยผู้ที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มได้นั้นจะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจศาลว่าสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้จึงทำให้มีขั้นตอนการยื่นฟ้องและวิธีพิจารณาคำขอดำเนินคดีแบบกลุ่มที่เคร่งครัด

ผู้วิจัยยังมีความเห็นต่อไปว่า หากผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายมีจำนวนไม่มาก การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 น่าจะมีความคล่องตัวมากกว่า เพราะวิธีการสามารถทำได้ง่าย สะดวก และรวดเร็วกว่า แต่หากผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายมีเป็นจำนวนมาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มน่าจะเหมาะสมมากกว่า เพราะมีผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ดูแลและปกป้องผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกของกลุ่มได้ สมาชิกกลุ่มจึงไม่ต้องดำเนินคดีด้วยตนเองทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและลดขั้นตอนและความซ้ำซ้อนในการดำเนินคดีได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายทั้งสองฉบับที่แตกต่างกันแล้ว จะเห็นได้ว่าวิธีการยื่นฟ้องคดีของกฎหมายทั้งสองฉบับนี้น่าจะมีความเหมาะสมกับหลักการและวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับอยู่แล้ว ดังนั้น การเลือกนำมาใช้จึงต้องดูวัตถุประสงค์ วัฒนธรรม และสภาพสังคมของประเทศตนเองประกอบด้วย จึงจะใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.1.3 กระบวนพิจารณาของศาล

เมื่อโจทก์ได้มีการร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และได้มีการพิสูจน์เงื่อนไขเบื้องต้นและหลักเกณฑ์ที่สมควรอนุญาตแล้ว ก็จะเข้าสู่กระบวนพิจารณาของศาลในการสั่งให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งกำหนดกระบวนพิจารณาไว้เป็นพิเศษ ตาม Rule 23 (c)¹⁰⁴ ได้แก่

¹⁰⁴ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (c) Determination by Order Whether Class Action to be Maintained; Notice; Judgment; Actions Conducted Partially as Class Actions.

(1) As soon as practicable after the commencement of an action brought as a class action, the court shall determine by order whether it is to be so

1) การอนุญาตให้ฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Certification)

ตาม Rule 23 (c) (1) กำหนดให้ศาลมีคำสั่งว่าจะให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ในทันทีที่สามารถปฏิบัติได้หลังจากเมื่อมีการนำคดีแบบกลุ่มขึ้นสู่ศาล โดยศาลอาจมีคำสั่งโดยมีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขหรือไม่ก็ได้ เช่น โจทก์จะได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้หากได้กำหนดขอบเขตของสมาชิกกลุ่มให้ชัดเจน เป็นต้น และอาจมีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระแห่งคดีก่อนมีคำพิพากษาก็ได้ โดยศาลมีอำนาจในการพิจารณาประเด็นที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เช่น คดีที่มีการฟ้องแบบกลุ่มนั้นมีหลายประเด็น ศาลอาจแบ่งแยกเฉพาะบางประเด็นให้เป็นการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ได้ (ตาม Rule 23 (c) (4) (A)) รวมทั้งมีอำนาจในการ

maintained. An order under this subdivision may be conditional, and may be altered or amended before the decision on the merits.

(2) In any class action maintained under subdivision (b) (3), the court shall direct to the members of the class the best notice practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through reasonable effort. The notice shall advise each member that (A) the court will exclude the member from the class if the member so requests by a specified date; (B) the judgment, whether favorable or not, will include all members who do not request exclusion; and (C) any member who does not request exclusion may, if the member desires, enter an appearance through counsel.

(3) The judgment in an action maintained as a class action under subdivision (b) (1) or (b) (2), whether or not favorable to the class, shall include and describe those whom the court finds to be members of the class. The judgment in an action maintained as a class action under subdivision (b) (3), whether or not favorable to the class, shall include and specify or describe those whom the noticed provide in subdivision (c) (2) was directed, and who have not requested exclusion, and whom the court finds to be members of the class.

(4) When appropriate (A) an action may be brought or maintained as a class action with respect to particular issues, or (B) a class may be divided into shall then be construed and applied accordingly.

มีคำสั่งให้ความเห็นชอบกับลักษณะของกลุ่ม ซึ่งการขออนุญาตให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มจะต้องกำหนดลักษณะของกลุ่มบุคคลไว้ในคำขอด้วย ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มและเห็นว่าลักษณะของกลุ่มนั้นชัดเจนแล้ว ศาลก็จะให้ความเห็นชอบกับลักษณะกลุ่ม แต่ถ้าศาลเห็นว่าลักษณะกลุ่มที่โจทก์เสนอนั้นไม่ชัดเจน ศาลสามารถกำหนดลักษณะของกลุ่มให้ชัดเจนขึ้น โดยการลดขนาดของกลุ่มหรือแบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อย (Sub-Class) ซึ่งศาลสามารถมีคำสั่งดังกล่าวได้จนกระทั่งในขั้นก่อนทำคำพิพากษา แต่ละกลุ่มย่อยที่ถูกแบ่งออกไปก็ให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเสมือนเป็นกลุ่มเฉพาะอีกกลุ่มหนึ่งต่างหาก ตาม Rule 23 (c) (4) (B) เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีลักษณะที่ชัดเจนขึ้นและช่วยป้องกันการขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกกลุ่มและสมาชิกกลุ่มย่อย¹⁰⁵ นอกจากนี้ ศาลยังมีอำนาจที่จะกำหนดว่าบุคคลใดจะอยู่ในกลุ่มบ้างและแต่งตั้งผู้แทนกลุ่ม

ในกรณีที่คู่ความไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม คู่ความอาจอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้¹⁰⁶

2) การบอกกล่าว (Notification)

การบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มนั้น เป็นไปตามหลักการโต้แย้งหรือคัดค้านต่อผู้คดี หรือหลักฟังความสองฝ่าย ซึ่งจะต้องบอกกล่าวด้วยข้อมูลที่เพียงพอที่จะตัดสินใจได้ว่าให้ดำเนินคดีแทนหรือจะแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม โดยต้องบอกกล่าวเกี่ยวกับสิทธิในการดำเนินคดีที่สำคัญ เช่น สิทธิในการเสนอให้มีการประนีประนอมยอมความ สิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นต้น และจะต้องบอกให้ทราบถึงระยะเวลาในการแสดงเจตนาขอลออกจากกลุ่มซึ่งต้องเป็นระยะเวลาพอสมควรที่สมาชิกกลุ่มจะพิจารณาสิทธิของตนในการเลือกแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้

สมาชิกกลุ่มคือบุคคลที่มีชื่อเรียกหรืออันเกิดจากชื่อเท็จจริงหรือชื่อกฎหมายเดียวกัน เช่น กรณีที่จำเลยจำหน่ายสินค้าที่มีสารพิษเจือปนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง บุคคล

¹⁰⁵ Herbert B. Newberg, *Newberg on Class Action*, 2nd ed. (Colorado: McGraw-Hill, 1985), p. 118.

¹⁰⁶ รชฎ บุญสินสุข, “การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 49.

ที่ซื้อสินค้าดังกล่าวและได้รับอันตรายจากสารพิษนั้นถือได้ว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม เพราะข้อเรียกร้องของบุคคลเหล่านั้นเกิดจากการกระทำของจำเลย อย่างไรก็ตาม บุคคลที่ซื้อสินค้านั้นอาจไม่ได้รับอันตรายในทันที แต่อาจค่อยๆ เกิดการสะสมสารพิษในร่างกาย ซึ่งจะปรากฏผลในอนาคต บุคคลเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มด้วยเช่นกัน เพราะถือว่าข้อเรียกร้องที่จะเกิดขึ้นนั้นเกิดจากการกระทำเดียวกันของจำเลย

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งลักษณะคดีออกเป็น 3 ลักษณะ (Rule 23 (b)) คือ ลักษณะที่ป้องกันความเสี่ยงจากความแตกต่างในผลของคำพิพากษาที่มีต่อจำเลยหรือสมาชิกกลุ่ม (Rule 23 (b) (1)) ลักษณะคดีที่ขอให้ศาลมีคำสั่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ หรือมีคำพิพากษาแสดงสิทธิ (Rule 23 (b) (2)) ลักษณะคดีที่การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นไปเพื่อการระงับข้อพิพาทที่ดีกว่าการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น (Rule 23 (b) (3)) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ลักษณะคดีตาม Rule 23 (b) (1) และ (2) นั้น มุ่งป้องกันผลจากความแตกต่างของคำพิพากษาและเพื่อให้เกิดผลการเยียวยาสิทธิในทางกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน กฎหมายจึงไม่ให้สิทธิในการขอออกจากกลุ่ม ดังนั้น จึงไม่ต้องจัดให้มีการส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม แต่สมาชิกกลุ่มก็มีสิทธิได้รับคำบอกกล่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ใดๆ ในระหว่างการพิจารณาเมื่อศาลเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มหรือเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่าง เป็นธรรมตาม Rule 23 (d) (2) ได้ ซึ่งวิธีการส่งคำบอกกล่าวนี้จะส่งโดยวิธีการใดๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นต้องส่งโดยตรงไปยังสมาชิกทุกคนหรือการโฆษณา เพียงส่งคำบอกกล่าวด้วยวิธีที่เหมาะสม และดีที่สุดสำหรับแต่ละคดีก็เพียงพอแล้ว

ส่วนลักษณะคดีตาม Rule 23 (b) (3) นั้นเป็นคดีที่กำหนดให้ปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันของสมาชิกกลุ่มเป็นสาระสำคัญว่าปัญหารายบุคคลของสมาชิกแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ดีกว่าวิธีอื่น ดังนั้น สมาชิกกลุ่มอาจประสงค์จะรักษาสิทธิของตนเองโดยการเลือกวิธีพิจารณาเพื่อระงับข้อพิพาทของตนได้ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อให้รักษาสิทธิของตนเองโดยการ แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม

การบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้กำหนดให้บุคคลใดเป็นผู้เตรียมคำบอกกล่าว ในทางปฏิบัติ ศาลจะกำหนดให้ผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ร่างคำบอกกล่าวและจัดส่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ เพื่อป้องกันการแก้คำบอก

กล่าวที่ไม่ถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งตาม Rule 23 (c) (2) (A)-(C) กำหนดเนื้อหาในหนังสือบอกกล่าวไว้ โดยกำหนดให้ต้องแจ้งให้สมาชิกทราบเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

ก) ศาลจะไม่รวมสมาชิกกลุ่มอยู่ในกลุ่ม หากสมาชิกกลุ่มได้ร้องขอออกจากกลุ่มภายในวันที่กำหนดไว้

ข) คำพิพากษาไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้ร้องขอแสดงเจตนาออกจากกลุ่ม และ

ค) สมาชิกกลุ่มคนใดซึ่งไม่ได้ร้องขอออกจากกลุ่มอาจจะแต่งตั้งนายเพื่อให้ทำหน้าที่แทนได้

ส่วนเนื้อหาอื่นๆ เช่น ลักษณะคดี กฎหมายมิได้กำหนดไว้ จึงเป็นดุลพินิจของคุณค่า แต่มีแนวทางในการกำหนดเนื้อหาในคำบอกกล่าวคือ คำบอกกล่าวต้องบรรยายข้อเรียกร้องที่เป็นสาระสำคัญอย่างเพียงพอและมีข้อมูลที่จำเป็นสมเหตุสมผลในการตัดสินที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มและถูกผูกพันโดยคำพิพากษาถึงที่สุด

วิธีการส่งหนังสือคำบอกกล่าวเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ได้กำหนดไว้เฉพาะเจาะจง ตามบทบัญญัติใช้คำว่า “best notice practice” จึงจะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงของแต่ละคดี ผู้แทนกลุ่มต้องใช้ความพยายามตามสมควรในการจัดหารายชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่ม และผู้แทนกลุ่มต้องจัดส่งตามชื่อและที่อยู่ที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าว โดยทั่วไปผู้แทนกลุ่มจะต้องส่งคำบอกกล่าวซึ่งลงนามโดยศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาลไปยังสมาชิกกลุ่มทุกคน หากทราบชื่อและที่อยู่ที่แน่นอนก็ต้องส่งไปยังสมาชิกคนนั้นโดยตรง หากไม่ทราบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกก็จะส่งโดยการประกาศโฆษณา ซึ่งการประกาศนั้นจะไม่มีกำหนดรายละเอียดไว้เป็นหลักกฎหมาย แต่เป็นหลักของการโฆษณา ส่วนใหญ่แต่ละคดีจะมีการประกาศสามครั้ง โดยการประกาศครั้งแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเกิดความสนใจว่ามีคดีอะไรเกิดขึ้น การประกาศครั้งที่สองประชาชนจำได้แล้วว่ามีปัญหานี้เกิดขึ้น และเมื่อประกาศครั้งที่สามผู้ที่ได้รับทราบข้อมูลที่ได้ประกาศและโฆษณาก็จะทบทวนว่าตนเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีดังกล่าวหรือไม่ และขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงของแต่ละคดี

การไม่บอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มที่โจทก์ทราบชื่อและที่อยู่ที่ชัดเจนโดยตรง ถือว่าเป็นการขัดกับหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย ซึ่งสมาชิกกลุ่มอาจกล่าวอ้างได้ว่าคำพิพากษาคดีดังกล่าวไม่ผูกพันตนเอง

สำหรับค่าใช้จ่ายในการบอกกล่าว กำหนดให้โจทก์ผู้เสนอคดีต่อศาลเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนจำเลยยังไม่เกิดความรับผิด จึงบังคับให้จำเลยเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวไม่ได้

3) กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี (Pre-Trial)

ในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีกระบวนการพิจารณาคดีในเบื้องต้นเป็นกระบวนการก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาจะให้คู่ความเจรจาตกลงกันก่อน ในชั้น Pre-Trial นี้มีขั้นตอนที่เรียกว่า Discovery Process¹⁰⁷ คือ ผู้พิพากษาจะสั่งให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่มีอยู่มาโต้แย้งกัน กระบวนการดังกล่าวนี้คู่ความจะเป็นผู้ดำเนินการกันเองไม่ใช่กระบวนการที่ทำต่อหน้าศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยืนยันว่าเอกสารที่กล่าวอ้างนั้นมีอยู่จริง เพื่อให้มีการบันทึกไว้เป็นทางการและเพื่อหลีกเลี่ยงความล่าช้าในการพิจารณาคดี¹⁰⁸ กระบวนการดังกล่าวจะมีการบันทึกรายละเอียดไว้เพื่อใช้เป็นหลักฐานที่สามารถนำมาเสนอต่อศาลได้ ในทางปฏิบัติจะมีการบันทึกผลการดำเนินการดังกล่าวไว้โดยจะมีศาลเป็นผู้จัดประเด็นพิพาทที่ยุติแล้ว

หากเป็นคดีที่มีความซับซ้อนมากจะมีการทำ Pre-Trial หลายครั้ง โดยวิธีการดำเนินการนั้น หนายความแต่ละฝ่ายจะนำพยานหลักฐานมาโต้แย้งกัน โดยจะไม่มีศาลหรือคนกลางเข้าร่วมในกระบวนการดังกล่าวด้วย ยกเว้นในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกันระหว่างคู่ความอย่างมากจนเห็นว่าไม่อาจดำเนินการต่อไปอีกได้ จึงจะมีการตั้งคนกลางเข้ามาเพื่อยุติข้อขัดแย้งดังกล่าว

ในกระบวนการ Pre-Trial หากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่นำพยานหลักฐานมาแสดงหรือพยานบุคคลไม่ยอมมาปรากฏตัวก็สามารถขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานหลักฐานนั้นมาได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่าพยานหลักฐานนั้นไม่เกี่ยวข้องกับคดี ก็สามารถสั่งงดสืบ

¹⁰⁷ Delmar Karlen, Robert Meisenholder, George Neff Stevens and Allan D. Vestal, Civil Procedure: Case and Material (St. Paul Minn: West Publishing Co., 1975), p.507.

¹⁰⁸ Antonio Gidi, 'Class Action in Brazil-A Model for Civil Law Countries', The American Journal of Comparative Law (vol.51: 2003), p. 316.

พยานหลักฐานนั้นได้ ในการสืบพยาน ฝ่ายหนึ่งจะส่งคำถามเป็นลายลักษณ์อักษรไปให้อีกฝ่ายหนึ่งพร้อมกับบัญชีพยานที่ต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งนำมาแสดง ซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายจะทราบอยู่แล้วว่าตนต้องการพยานหลักฐานอะไรจากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และแต่ละฝ่ายก็มีทนายความเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวจึงไม่เป็นปัญหาในทางปฏิบัติแต่อย่างใด

ในกระบวนการ Pre-Trial แม้ว่าผู้พิพากษาจะไม่อยู่ด้วยในชั้นตอนที่คู่ความโต้แย้งพยานหลักฐานกัน แต่ในระหว่างนั้น ผู้พิพากษาจะกำหนดช่วงระยะเวลาไว้สำหรับทนายความเพื่อให้สามารถโทรศัพท์สอบถามผู้พิพากษาได้ตลอดช่วงระยะเวลาที่กระบวนการดังกล่าวดำเนินอยู่

ในการแสดงรายละเอียดของแต่ละคดีนั้นจะแตกต่างกันไปตามข้อเท็จจริงและประเภทคดี โดยกรณีที่เป็นคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยาก การแสดงข้อเท็จจริงก็จะทำโดยการกรอรายละเอียดลงในแบบฟอร์มตามที่กำหนด แต่หากเป็นคดีที่มีความซับซ้อน เช่น คดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับหลักทรัพย์ ก็จะมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดว่าจะต้องแสดงรายละเอียดอะไรบ้าง

อย่างไรก็ดี กระบวนการ Pre-Trial โดยเฉพาะวิธีการ Discovery Process นั้น มีค่าใช้จ่ายสูงมาก และปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจะมีการดึงข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองของตนเอาไว้ ไม่ยอมส่งมอบให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ต้องใช้วิธีการขอให้ศาลออกหมายเรียกพยานหลักฐานนั้น ซึ่งมีผลทำให้กระบวนการดังกล่าวมีค่าใช้จ่ายสูงมาก ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้โดยผู้พิพากษาผู้รับผิดชอบต้องจำกัดระยะเวลาที่ใช้ในการทำ Discovery Process ให้ชัดเจนเพื่อเป็นการควบคุมค่าใช้จ่าย โดยหากคู่ความดำเนินการไม่เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ คู่ความต้องร้องขอต่อศาลเพื่อขอขยายระยะเวลา แต่ต้องแสดงผลในการขอขยายระยะเวลาให้เป็นที่พอใจของศาล

แม้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีดังเช่นกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ถ้าคู่ความฝ่ายใดเกรงว่าพยานหลักฐานที่ตนอาจต้องอ้างอิงในภายหน้าจะสูญหายหรือยากแก่การนำมาเมื่อมีการฟ้องเป็นคดีแล้วหรือพยานหลักฐานดังกล่าวจะสูญหายหรือยากที่จะนำมาสืบในภายหลัง คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งสืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีได้ ซึ่งวิธีการสืบพยานก่อนฟ้องหรือก่อนสืบพยานในชั้นพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะเป็นกระบวนการที่ทำต่อหน้าผู้พิพากษาในห้องพิจารณาของศาล โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ทำการ

สืบพยานด้วยตนเอง ต่างจากกระบวนการ Discovery Process ที่ไม่ได้ทำต่อหน้าผู้พิพากษา โดยกระบวนการ Discovery Process นี้ ผู้พิพากษาจะสั่งให้คู่ความนำพยานหลักฐานที่มีอยู่มาได้แย้งกันเท่านั้น ส่วนกระบวนการตรวจสอบหรือพิสูจน์พยานหลักฐานที่นำมาแสดงต่อกัน คู่ความจะเป็นผู้ดำเนินการกันเอง

ข้อดีของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาคือทำให้คู่ความได้รู้และตรวจสอบได้ว่าพยานเอกสารหรือพยานบุคคลที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ หากพยานเอกสารหรือพยานบุคคลนั้นมีอยู่จริงและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจสอบแล้วว่าถูกต้อง คู่ความฝ่ายนั้นอาจยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ส่งผลให้คดีเสร็จสิ้นไปได้โดยไม่ต้องสืบพยาน แต่ข้อเสียของกระบวนการ Discovery Process คือมีค่าใช้จ่ายสูงเพราะเป็นการดำเนินการกันเองของคู่ความซึ่งมิได้กระทำต่อหน้าศาล บางกรณีอาจต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญหรือทนายความซึ่งมีค่าจ้างสูง และปัญหาในทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นจะมีการดึงข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองของตนเอาไว้ไม่ยอมส่งมอบให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ

ส่วนการสืบพยานก่อนฟ้องหรือก่อนการพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นเพียงการสืบพยานที่เกรงว่าจะสูญหายหรือยากที่จะนำมาสืบในภายหลังเท่านั้น ซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวไม่ใช่พยานหลักฐานทั้งหมดในคดีและอาจไม่ใช่พยานหลักฐานที่สำคัญที่จะทำให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับได้ ดังนั้น แม้ว่าจะสืบพยานหลักฐานดังกล่าวไปแล้ว คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็อาจจะไม่ยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้ยังคงต้องสืบพยานในชั้นพิจารณาต่อไปอีก

4) คำสั่งระหว่างพิจารณา

ในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลอาจมีคำสั่งระหว่างพิจารณาได้เมื่อเห็นเป็นการสมควรภายใต้หลักเกณฑ์ตาม Rule 23 (d)¹⁰⁹ ดังนี้

¹⁰⁹ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (d) Order in Conduct of Actions. In the conduct of actions to which this rule applies, the court may make appropriate orders: (1) determining the course of proceedings or prescribing measures to prevent undue repetition or complication in the presentation of evidence or argument; (2) requiring, for the protection of the members of the class or otherwise for the fair

ก) กำหนดกระบวนการพิจารณาหรือมาตรการเพื่อป้องกันการนำเสนอพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้งที่ซ้ำซ้อนหรือสับสน เช่น การรวมการพิจารณาแบบกลุ่มหลายๆ คดีเข้าด้วยกัน การรวมการพิจารณาคดีที่มีการฟ้องคดีโดยบุคคลธรรมดาให้เป็นการดำเนินคดีแบบกลุ่ม การโอนการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่มีอยู่ในศาลหลายๆ รัฐเข้ามาอยู่ในศาลแห่งเดียวกัน เป็นต้น

ข) เพื่อที่จะคุ้มครองสมาชิกของกลุ่มหรือเพื่อความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลอาจสั่งให้มีการส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกบางคนหรือทั้งหมดถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาในขั้นตอนใดๆ หรือวัตถุประสงค์ในการขยายการมีคำพิพากษา หรือเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงว่าการดำเนินคดีโดยผู้แทนกลุ่มเป็นธรรมและเพียงพอหรือไม่ หรือเพื่อให้สมาชิกร้องขอและเสนอข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้หรือเข้ามาเป็นคู่ความในคดี ซึ่งในกรณีนี้ศาลอาจสั่งให้ส่งหนังสือบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มโดยตรงหรือโดยการประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ก็ได้

ค) กำหนดเงื่อนไขของการเป็นคู่ความหรือผู้ร้องขอ การร้องขอในที่นี้มีความหมายเฉพาะการร้องขอของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับคดีเดิมนั้น¹¹⁰

ง) สั่งให้แก้ไขคำฟ้องเพื่อตัดประเด็นที่ไม่มีผู้แทนกลุ่มหรือผู้ร้องขอ

จ) สั่งให้ดำเนินการอื่นใดที่เป็นวิธีพิจารณาแบบเดียวกัน โดยอาจสั่งรวมกับคำสั่งตาม Rule 16 และอาจจะแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้ตามความประสงค์เป็นครั้งคราว

conduct of the action, that notice be given in such manner as the court may direct to some or all of members of any step in the action, or of the proposed extent of the judgment, or of the opportunity of members to signify whether they consider the representation fair and adequate, to intervene and present claims or defenses, or otherwise to come into the action; (3) imposing conditions on the representative parties or on interveners; (4) requiring that the pleading be amended to eliminate therefore allegations as to representation of absent persons, and that action proceed accordingly; (5) dealing with similar procedural matters. The orders may be combined with an order under Rule 16, and may be altered or amended as may be desirable from time to time.

¹¹⁰ นิดา ว่องเจริญ, “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 74.

5) การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ

การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เนื่องจากว่าผู้แทนกลุ่มได้ดำเนินคดีเพื่อตนเองและเพื่อผลประโยชน์ของทุกคนในกลุ่มโดยอาศัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเดียวกัน การกระทำใดๆ จึงจำเป็นต้องเป็นการกระทำเพื่อบุคคลอื่นเหล่านั้นด้วย การที่ต้องได้รับความยินยอมจากศาลก่อนจึงเป็นการป้องกันมิให้ผู้แทนกลุ่มใช้สิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางที่ไม่เป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่ม

การถอนฟ้องถือเป็นการยกเลิกการใช้สิทธิฟ้องคดีแทนกลุ่ม กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงกำหนดให้ต้องขออนุญาตต่อศาลเสมอ (Rule 23 (e))¹¹¹ ไม่ว่าจะคดีดังกล่าวจะได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม การถอนฟ้องอาจมิได้เกิดจากการไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปของโจทก์ แต่อาจเกิดจากเหตุอื่น เช่น การถอนฟ้องเนื่องจากคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาล การถอนฟ้องเนื่องจากความไม่เหมาะสมที่จะดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นต้น การถอนฟ้องลักษณะนี้ไม่ต้องขออนุญาตต่อศาล เพราะในกรณีนี้ศาลยังไม่ได้วินิจฉัยกระทบถึงสิทธิของสมาชิกกลุ่ม

การประนีประนอมยอมความก็ต้องขออนุญาตต่อศาลเช่นเดียวกับกับการถอนฟ้อง (Rule 23 (e)) ไม่ว่าจะการประนีประนอมยอมความนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มหรือเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มก็ตาม

เมื่อศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือให้ประนีประนอมยอมความแล้ว ศาลจะมีคำสั่งให้โจทก์ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังสมาชิกของกลุ่มทั้งหมดตามที่ศาลกำหนด (Rule 23 (e)) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มร้องสอดเข้ามา (intervene) หรือคัดค้านหรือเสนอข้อต่อสมาชิกกลุ่มบุคคลอื่นที่มีเจตนาจะดำเนินคดีแบบกลุ่มเข้ามาดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนเพื่อรักษาสีทธิของตนและของสมาชิกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ศาลเห็นว่า การถอนฟ้องไม่ใช่การถอนฟ้องโดยไม่สุจริตหรือเห็นว่าข้อเสนอนี้เป็นการประนีประนอมยอมความเป็นที่ยอมรับได้ และการบอกกล่าวจะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในทางคดี ศาลอาจอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความโดยไม่ต้องแจ้งสมาชิกกลุ่มก็ได้

¹¹¹ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23 (e) Dismissal or Compromise. A class action shall not be dismissed or compromised without the approval of the court, and notice of the proposed dismissal or compromise shall be given to all members of the class in such manner as the court directs.

ส่วนการถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มีบัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสาม ซึ่งเป็นกรณีที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้บริโภค กรณีนี้กฎหมายกำหนดว่าหากผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนเหล่านี้จะถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความในคดีจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคเสียก่อนและต้องนำหนังสือยินยอมมาแสดงต่อศาลด้วยศาลจึงจะอนุญาตให้ถอนฟ้องได้ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ทั้งนี้ เพราะผู้ดำเนินคดีแทนนั้นเป็นเพียงตัวแทนของผู้บริโภคในการดำเนินคดีในศาลเท่านั้น ดังนั้น หากผู้ดำเนินคดีแทนต้องการถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้บริโภคและต้องได้รับอนุญาตจากศาล แต่มีข้อสังเกตว่า การถอนฟ้องตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ศาลจะอนุญาตหรือไม่ จะต้องพิจารณาแล้วเห็นว่าการถอนฟ้องไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม ซึ่งเงื่อนไขข้อนี้ไม่ปรากฏในหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

3.3.1.4 คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของคดีแบบกลุ่มแบ่งแยกออกเป็นสองกลุ่มตาม Rule 23 (c) (3) ได้แก่

1) คำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ดำเนินการตาม Rule 23 (b) (1) ที่ลักษณะคดีเป็นการป้องกันความแตกต่างในผลของคำพิพากษา และ Rule 23 (b) (2) ที่ลักษณะคดีเป็นการให้ศาลมีคำสั่งกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมีคำพิพากษาให้แก่กลุ่มบุคคล คำพิพากษาในคดีลักษณะนี้จะมีผลผูกพันต่อบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือที่ศาลพิจารณาว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคนหรือเป็นโทษต่อสมาชิกของกลุ่มก็ตาม

2) คำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ดำเนินการตาม Rule 23 (b) (3) ซึ่งเป็นคดีที่อนุญาตให้มีการแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้ ดังนั้น คำพิพากษาจะมีผลผูกพันต่อผู้ที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23 (c) (2) ซึ่งไม่ได้แสดงเจตนาขอออกจากกลุ่ม

หรือผู้ที่ศาลพิจารณาเห็นว่าเป็นสมาชิกของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคนหรือเป็นโทษต่อสมาชิกของกลุ่มก็ตาม

กล่าวโดยสรุป ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายของประเทศไทยจะมีผลผูกพันต่อบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทุกคน เว้นแต่กรณีศาลอนุญาตให้มีการแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้ ซึ่งในกรณีนี้คำพิพากษาหรือคำสั่งจะมีผลผูกพันต่อผู้ที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวซึ่งไม่ได้แสดงเจตนาขอยกออกจากกลุ่ม ทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีแบบกลุ่มจะมีความเป็นเอกภาพ เพราะคดีจะขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลเพียงแห่งเดียว ซึ่งต่างจากผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่คำพิพากษาหรือคำสั่งจะไม่ผูกพันบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่คู่ความในคดี ส่งผลให้ในกรณีที่มีผู้บริโภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจากข้อเท็จจริงเดียวกัน และต่างคนต่างยื่นฟ้องคดี อาจได้รับผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งที่แตกต่างกันได้

แม้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 จะกำหนดว่าศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนซึ่งศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้วและคดีถึงที่สุดแล้ว เป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานก็ตาม แต่การที่ศาลในคดีหลังจะรับฟังข้อเท็จจริงในคดีก่อนเป็นยุติได้นั้นถือเป็นการวินิจฉัยของศาล หากศาลในคดีหลังเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อผู้คดี ศาลในคดีหลังก็มีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออาจจะอนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมได้ ดังนั้นในท้ายที่สุด ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งก็อาจไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยก็เล็งเห็นประโยชน์ของหลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทย โดยคณะกรรมการร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในส่วนของสำนักงานศาลยุติธรรมเคยนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาบัญญัติไว้ในร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ....มาตรา 19 แต่ในชั้นพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาได้มีมติให้ตัดร่างหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกไป โดยให้เหตุผลว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการที่แตกต่างจากการดำเนินคดีผู้บริโภค จึงให้แยกออกมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย

คนละฉบับกัน¹¹² แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า หากเป็นกรณีที่ผู้บริโภคมีเป็นจำนวนมากได้รับความเสียหายภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกันแล้ว ควรนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้ เพราะจะทำให้ผู้บริโภคทั้งหมดได้รับการเยียวยาชดใช้ค่าเสียหายอย่างทั่วถึง และผู้ประกอบการก็ไม่ต้องถูกผู้บริโภคดำเนินคดีหลายครั้ง ทั้งยังเป็น การประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล จะมีความเป็นเอกภาพ

3.3.2 การใช้อำนาจพิเศษของศาล

3.3.2.1 การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ

1) การตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ในมลรัฐส่วนใหญ่ของประเทศสหรัฐอเมริกาจะอนุญาตให้มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ โดยธรรมเนียมปฏิบัติของการประเมินจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น จะให้ลูกขุนเป็นผู้มีบทบาทในการไต่ร่ตรวจพิจารณาได้อย่างกว้างขวาง จากนั้นคำตัดสินของลูกขุนจะถูกตรวจสอบอีกครั้งโดยผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีหรือศาลอุทธรณ์

2) การควบคุมจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษ

ในระดับสหพันธรัฐนั้น มีการตรากฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร อนุญาตให้มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ แต่เป็นการให้อำนาจไว้เฉพาะการกระทำละเมิด บางกรณีเท่านั้น ตัวอย่างเช่น The Fair Credit Reporting Act ศาลอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเมื่อตัวแทนลูกค้าจงใจละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่อนุญาตให้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นสามเท่า ได้แก่

¹¹² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ..., เรื่องเสร็จที่ 867/2550,” พุทธศักราช 2550. (อัดสำเนา)

The Clayton Act, The Racketeer Influenced and Corrupt Organization Act (RICO) และ The Comprehensive Environment Response Compensation and Liability Act (CERCLA) อย่างไรก็ตาม มีกฎหมายบางฉบับที่ห้ามกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ได้แก่ The Foreign Sovereign Immunities Act และ The Federal Tort Claims Act¹¹³ เป็นต้น

ในส่วนระดับมลรัฐนั้น จะมีหลักเกณฑ์ในการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น ในมลรัฐ New Jersey จะจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้ที่ห้าเท่าของจำนวนค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้แต่จำนวนสูงสุดของค่าเสียหายเชิงลงโทษจะไม่เกิน 350,000 เหรียญสหรัฐ ส่วนมลรัฐ Oklahoma กำหนดหลักเกณฑ์ในการจำกัดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้โดยแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ¹¹⁴

ประเภทที่ 1 เมื่อ ลูกขุน เห็นโดยชัดเจนและมั่นใจในพยานหลักฐานว่า จำเลยมีความผิดโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง กระทำการใดโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นเช่นนี้ ลูกขุนอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนไม่เกินไปกว่า

- (1) 100,000 เหรียญสหรัฐ หรือ
- (2) จำนวนของค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้

ประเภทที่ 2 เมื่อ ลูกขุน เห็นโดยชัดเจนและมั่นใจในพยานหลักฐานว่า จำเลยกระทำละเมิดโดยจงใจและมีเจตนาร้ายต่อผู้อื่น ลูกขุนอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวนไม่เกินไปกว่า

- (1) 500,000 เหรียญสหรัฐ หรือ
- (2) สองเท่าของจำนวนค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้ หรือ
- (3) ผลกำไรที่จำเลยได้รับในฐานะที่เป็นผลโดยตรงมาจากการกระทำที่จำเลยทำให้โจทก์ และผู้อื่นได้รับความเสียหาย

¹¹³ ปริญญาวัน ชมแสวก, “ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 71.

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

ประเภทที่ 3 เมื่อลูกขุนเห็นโดยชัดเจนและมั่นใจใน พยานหลักฐานว่า จำเลยกระทำโดยจงใจและมีเจตนาร้ายต่อผู้อื่น และศาลยังพบว่า มี พยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นจนปราศจากความสงสัยถึงการที่จำเลยกระทำโดยจงใจและมีเจตนา ร้าย ทั้งยังเป็นความประพฤติน่าตำหนิเอาชีวิตมนุษย์ ลูกขุนอาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็น จำนวนที่เห็นว่าเหมาะสมได้

ค) แนวทางการทบทวนค่าตัดสินในกรณีค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็น จำนวนมากเกินไป

ศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ปฏิเสธการจำกัดจำนวน ค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ลูกขุนตัดสินขึ้นโดยใช้เหตุผลเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่ยึดถือเป็นเวลากว่า 200 ปีมาสนับสนุน พร้อมกันนี้ยังได้วางแนวทางการทบทวนค่าตัดสินเพื่อให้ศาลต่างๆ นำไปใช้ใน กรณีที่เห็นว่าค่าตัดสินที่ลูกขุนกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นเป็นจำนวนที่มากเกินไป ซึ่งคดี แรกที่ทำให้การกำหนดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ตัดสินโดยลูกขุนมีอันต้องเสียไป เนื่องมาจากค่าเสียหายเชิงลงโทษนั้นมีจำนวนมากเกินไปคือ คดี BMW of North America, Inc v. Gore¹¹⁵ โดยข้อเท็จจริงมีอยู่ว่า Gore กล่าวหาว่าบริษัท BMW ได้กระทำการฉ้อโกงโดยไม่เปิดเผย ข้อเท็จจริงที่ว่ารถคันที่ Gore ซื้อไปจากผู้จัดจำหน่ายนั้นเสียหาย และมีการนำสีมาพ่นทับก่อนที่จะ จำหน่ายให้แก่ตน ลูกขุนตัดสินให้บริษัท BMW ชดใช้ค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้เป็นเงิน 4,000 เหรียญ สหรัฐ และให้ชดใช้ค่าเสียหายเชิงลงโทษอีกเป็นเงิน 4,000,000 เหรียญสหรัฐ โดยสรุปว่าการ กระทำของ BMW เป็นการกระทำที่กดขี่อย่างร้ายแรงหรือกระทำการฉ้อโกงโดยมีเจตนาชั่วร้าย ต่อมา BMW ได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลสูงสุดมลรัฐ Alabama แต่ศาลได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องของ BMW ที่ต้องการให้จำนวนค่าเสียหายดังกล่าวเป็นจำนวนที่เกินควรซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญของประเทศ สหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ศาลสูงสุดมลรัฐ Alabama ได้ลดจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษลง เหลือ 2,000,000 เหรียญสหรัฐ และได้วางสิ่งชี้แนะ 3 ประการในการทบทวนค่าตัดสินค่าเสียหาย เชิงลงโทษคือ

สิ่งชี้แนะประการที่ 1 พิจารณาจากระดับความชั่วร้ายหรือน่า ตำหนิของความประพฤติน่าตำหนิ ศาลจึงได้ข้อสรุปว่าความประพฤติน่าตำหนิของ BMW ไม่มีความน่าตำหนิ

¹¹⁵ BMW of North America, Inc v. Gore, 517 U.S. 559 (1996)

พอที่จะตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นจำนวน 2,000,000 เหรียญสหรัฐ และความเสียหายที่เกิดขึ้นกับ Gore นั้น ล้วนแต่เป็นความเสียหายทางการเงิน มิได้เป็นความเสียหายที่กระทำต่อบุคคลแต่อย่างใด อีกทั้งยังไม่มีพยานเอกสารใดที่แสดงให้เห็นถึงการจงใจไม่ซื้อสตัค การกระทำที่เป็นเครื่องมือยืนยันถึงความประพฤติอันชั่วร้าย หรือมีการปิดบังพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจที่ไม่เหมาะสมของ BMW

สิ่งชี้้นำประการที่ 2 คือ อัตราส่วนระหว่างค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้ และค่าเสียหายเชิงลงโทษ ต้องมีความสัมพันธ์ที่สมเหตุสมผลกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แต่เมื่อนำปัจจัยดังกล่าวมาพิจารณาจึงพบว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษจำนวน 2,000,000 เหรียญสหรัฐ นั้นเป็นอัตราส่วนถึง 500 เท่าของความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งแน่นอนว่าอัตราส่วนนี้ได้สร้างความสงสัยแก่ศาลอย่างมาก

สิ่งชี้้นำประการที่ 3 คือ ความแตกต่างระหว่างค่าตัดสินของค่าเสียหายเชิงลงโทษและบทลงโทษอื่นที่อาจกำหนดขึ้นในความประพฤติอย่างเดียวกัน ศาลอธิบายว่าในการนำปัจจัยนี้มาใช้ ศาลควรทำการทบทวนโดยให้ค่าตัดสินมีความสอดคล้องกับบทลงโทษที่สถานิติบัญญัติได้วางไว้ในความประพฤติเช่นนั้น และบทลงโทษทางแพ่งสูงสุดสำหรับความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในมลรัฐ Alabama คือ 2,000 เหรียญสหรัฐ นับว่าเป็นจำนวนที่น้อยกว่าค่าเสียหายเชิงลงโทษ 2,000,000 เหรียญสหรัฐ มากทีเดียว

มีข้อสังเกตจากคดีนี้ว่า ศาลสูงสุดมลรัฐ Alabama กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษโดยพิจารณาจากความชั่วร้ายหรือความประพฤติของจำเลย เช่น การจงใจไม่ซื้อสตัค หรือการปิดบังพยานหลักฐาน เป็นต้น ส่วนจำนวนค่าเสียหายนั้น ศาลสูงสุดมลรัฐ Alabama ใช้เทียบเคียงกับบทลงโทษทางแพ่งสูงสุดสำหรับความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงในมลรัฐ Alabama ประกอบกับเทียบเคียงอัตราส่วนกับค่าเสียหายที่แท้จริงด้วย

ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 ให้อำนาจศาลที่จะสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงได้โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาในการให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษที่ชัดเจนกว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าหลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษทั้งของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ก็มีหลักการคล้ายกัน กล่าวคือ ศาลจะพิจารณาจากความชั่วร้ายหรือความประพฤติของจำเลยเป็นสำคัญ แต่ในส่วนขอเพดานของค่าเสียหายเชิงลงโทษตามกฎหมายของประเทศ

ไทยกฎหมายกำหนดไว้ว่าให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด แต่ถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนไม่เกินห้าหมื่นบาท ให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด ซึ่งในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาจะไม่มีการกำหนดเพดานเอาไว้ เว้นแต่ในบางมลรัฐดังที่กล่าวมาข้างต้น

3.3.2.2 อำนาจศาลในการเรียกให้ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบ

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดรูปแบบการประกอบธุรกิจหลากหลายรูปแบบเช่นเดียวกับประเทศไทยเพื่อให้ผู้ประกอบการเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของธุรกิจและความต้องการของผู้ประกอบการแต่ละราย เช่น ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด เป็นต้น ซึ่งยึดหลักความเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นเช่นเดียวกับกฎหมายของประเทศไทย

รูปแบบการประกอบธุรกิจแต่ละแบบจะแตกต่างกันในแง่ของจำนวนบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้อง ขอบเขตความรับผิดชอบและอำนาจควบคุมของผู้ประกอบการ แต่หลักการพื้นฐานที่สำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับรูปแบบการประกอบธุรกิจคือ ความเป็นธรรม (Fair) และการอำนวยความสะดวกต่อการประกอบธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมาย (Facilitation of legitimate commerce)

ต่อมาผู้ประกอบการใช้เครื่องมือที่กฎหมายให้ไว้เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจเหล่านี้ไปใช้แสวงหาประโยชน์โดยไม่ชอบหรือไม่สุจริต โดยใช้นิติบุคคลดังกล่าวนี้ในลักษณะเป็นหุ่นเชิด (Alter Ego) หรือเป็นเครื่องมือเพื่อฉ้อฉลหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิด ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงเริ่มตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้และพยายามหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นโดยไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลและถือเสมือนว่าหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้นกับนิติบุคคลนั้นเป็นบุคคลเดียวกัน และต้องรับผิดชอบในหนี้ที่อีกฝ่ายหนึ่งก่อขึ้น เรียกหลักการนี้ว่า หลักการเจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) หรือ การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล (Disregard of Corporate ness) แต่หลักการดังกล่าวไม่มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษร หากแต่เกิดจากการพัฒนาขึ้นจากคำพิพากษาคดีต่างๆ โดยถือว่าเป็น มาตรการเยียวยาเพื่อความเป็นธรรม (equitable

remedy) ประการหนึ่งที่ศาลสามารถนำมาใช้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเฉพาะคดีได้ ทั้งการที่ศาลนำมาใช้ก็ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นคดีผู้บริโภคนั้น ในคดีแพ่งประเภทอื่นๆ ศาลก็อาจนำหลักดังกล่าวนี้มาใช้ได้ตามความเหมาะสม

ในปี ค.ศ. 1979 ศาลสูงสุดของมลรัฐ Minnesota ได้ตัดสินวางแนวบรรทัดฐานไว้ในคดี Vitoria Elevator Co. v. Meriden Grain Co., Inc.¹¹⁶ คดีนี้จำเลยคือนาย Harold Schroeder เป็นผู้ก่อตั้งและผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท Meriden Grain ซึ่งเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาในคดีที่บริษัท Vitoria Elevator ฟ้องร้องให้ชำระหนี้ในคดีก่อนหน้านี้ แต่บริษัท Vitoria Elevator ไม่สามารถบังคับคดีตามคำพิพากษาในคดีเรื่องก่อนได้ เนื่องจากบริษัท Meriden Grain ไม่มีทรัพย์สินที่จะให้บังคับคดี บริษัท Vitoria Elevator จึงอ้างหลักเรื่อง เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) เพื่อเรียกให้นาย Harold รับผิดชำระหนี้ของบริษัท Meriden Grain เหตุผลสำคัญที่ศาลสูงสุดของมลรัฐ Minnesota วินิจฉัยไว้คือ เนื่องจากจำเลย(นาย Harold) ซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของบริษัท Meriden Grain และเป็นผู้ดำเนินกิจการของบริษัท ลูกหนี้แต่เพียงผู้เดียวไม่ได้ปฏิบัติต่อบริษัทที่ตนเองก่อตั้งขึ้นในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าบริษัทที่ก่อตั้งขึ้นนั้นมีสถานะทางกฎหมายเป็นอีกบุคคลหนึ่งแยกต่างหากจากตัวจำเลย ตรงกันข้ามจำเลยยังปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ได้ชื่อว่าเป็นของบริษัทในลักษณะที่ไม่แตกต่างจากทรัพย์สินอื่นๆ ของจำเลยเอง ศาลจึงเห็นว่าเมื่อจำเลยซึ่งเป็นผู้ยกข้อต่อสู้เรื่องการจำกัดความรับผิดของผู้ถือหุ้นขึ้นอ้างโดยอาศัยเหตุความมีสภาพเป็นนิติบุคคลที่แยกต่างหากของบริษัทไม่ได้ปฏิบัติให้สมกับข้ออ้างที่ตนยกขึ้นต่อสู้เอง จำเลยจึงไม่ควรจะมีสิทธิได้รับความคุ้มกันจากสภาพความเป็นนิติบุคคลที่แยกต่างหาก¹¹⁷

มีข้อสังเกตจากคดีนี้ว่า พฤติการณ์ที่เป็นเหตุให้ศาลพิพากษาให้จำเลยต้องรับผิดมีหลายประการด้วยกัน เช่น การฉ้อฉล การที่ทุนมีไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการ การละเลยที่จะให้ความสำคัญกับแบบพิธีของนิติบุคคล การไม่จ่ายเงินปันผล ความมี

¹¹⁶ Vitoria Elevator Co. v. Meriden Grain Co., Inc., 283 N.W. 2d 509 (Minn. 1979)

¹¹⁷ สรวิศ ลิ้มปริงซี่, "สัมผัสดคดีต่างประเทศ : เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) (1)," อุลพาท 56 (มกราคม-เมษายน 2552): 214-225.

หนี้สินล้นพ้นตัวของบริษัทลูกหนี้ในขณะเข้าทำธุรกรรม การยกย้ายเงินโดยผู้ถือหุ้นรายใหญ่ การไม่จัดทำบัญชีของบริษัท และการมีบริษัทเพียงเพื่อใช้ทำธุรกรรมส่วนบุคคล เป็นต้น ซึ่งในคดีนี้ปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยทำแบบแสดงรายการเสียภาษีปะปนกันระหว่างแบบของบริษัทกับแบบของจำเลยเอง โดยใช้แบบผิดประเภทสำหรับการยื่นชำระภาษีทั้งสองกรณี จำเลยยินยอมให้บริษัทหักค่าเสื่อมราคาสำหรับทรัพย์สินที่บริษัทไม่ได้เป็นเจ้าของ บริษัทไม่ได้จ่ายค่าเช่าสำหรับการใช้ทรัพย์สินที่จำเลยเป็นเจ้าของ จำเลยแสดงข้อความอันเป็นเท็จต่อหน่วยงานของมลรัฐและรัฐบาลกลาง จำเลยถอนเงินจากบริษัทโดยอ้างว่าเป็นค่าจ้าง ในขณะที่บริษัทกำลังประสบปัญหาทางการเงิน ศาลจึงอาศัยพฤติการณ์เหล่านั้นมารวมกันจนทำให้เห็นว่าจำเลยไม่ได้ยึดถือบริษัทที่ตนเองก่อตั้งขึ้นมานั้นมีสภาพนิติบุคคลแยกต่างหากจากตัวจำเลยที่เป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว

ดังนั้น การที่จะนำหลักเรื่อง เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) มาใช้ได้จึงต้องประกอบไปด้วยพฤติการณ์และองค์ประกอบอีกหลายส่วนประกอบเข้าด้วยกันที่แสดงให้เห็นว่าจำเลยซึ่งเป็นผู้ถือหุ้นได้ปฏิบัติต่อบริษัทในลักษณะที่ไม่ถือว่าบริษัทนั้นมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากตนเอง และผลของการไม่ยึดถือหลักการดังกล่าวเป็นผลให้สภาพของบริษัทอยู่ในลักษณะที่มีทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้¹¹⁸

ต่อมาศาลได้วางบรรทัดฐานสำคัญในคดี *Laya v. Erin Homes, Inc.* โดยได้วางหลักการสำคัญเพื่อใช้พิจารณาว่า ควรจะเจาะม่านนิติบุคคลหรือไม่ ดังนี้¹¹⁹

(1) การผสมปนเปกันระหว่างเงินและทรัพย์สินอย่างอื่นของบริษัทและของผู้ถือหุ้นแต่ละคน

(2) การนำเงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของบริษัทไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการของบริษัท เช่น การใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้ถือหุ้น

(3) การละเลยไม่ดำเนินการตามแบบพิธีของบริษัทที่จำเป็นสำหรับการออกหรือเข้าซื้อหุ้น เช่น การเห็นชอบอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการบริษัทต่อการออกหุ้น

(4) ข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ถือหุ้นได้แสดงออกต่อบุคคลภายนอกในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าตนเองจะรับผิดชอบต่อการชำระหนี้สินหรือหนี้ประการอื่นของบริษัท

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 220.

¹¹⁹ สรวิศ ลิ้มปริงซี่, "สัมผัสดคดีต่างประเทศ : เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) (2)," *อุลพาท* 56 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2552): 181-190.

- (5) การไม่จัดทำรายงานการประชุมหรือการบันทึกการ
กิจการที่จำเป็นของบริษัท
- (6) การจัดกรรมสิทธิ์ในลักษณะที่เหมือนกันในนิติบุคคล
มากกว่าหนึ่งแห่ง
- (7) บุคคลที่ทำหน้าที่กรรมการและเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่
รับผิดชอบในการควบคุมและการจัดการนิติบุคคลสองแห่ง เช่น หุ้นส่วน ผู้ถือกรรมสิทธิ์คนเดียว
และบริษัทที่ถือกรรมสิทธิ์และจัดการโดยบุคคลกลุ่มเดียวกัน เป็นต้น
- (8) การจัดสรรเงินทุนที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการ เมื่อ
คำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดจากกิจการของบริษัท
- (9) การไม่ปรากฏว่าบริษัทมีทรัพย์สินของตัวเองโดยเฉพาะ
- (10) การใช้บริษัทในฐานะที่เป็นเพียง “เปลือก” หรือ “เครื่องมือ”
ในการประกอบกิจการบางอย่างหรือกิจการบางลักษณะของผู้ถือหุ้นหรือของบริษัทอีกบริษัทหนึ่ง
- (11) การที่บุคคลคนใดคนหนึ่งหรือสมาชิกในครอบครัวคนหนึ่ง
เป็นผู้ถือหุ้นทั้งหมดของบริษัท
- (12) การที่บริษัทและผู้ถือหุ้นใช้สำนักงานหรือสถานประกอบ
กิจการแห่งเดียวกัน
- (13) การที่บริษัทและผู้ถือหุ้นว่าจ้างพนักงานหรือทนายความ
รายเดียวกัน
- (14) การปกปิดหรือการแสดงข้อความอันเป็นเท็จเกี่ยวกับ
บุคคลที่ถือกรรมสิทธิ์ การจัดการหรือส่วนได้เสียทางการเงินในบริษัท และการปกปิดเกี่ยวกับ
กิจกรรมทางธุรกิจส่วนตัวของผู้ถือหุ้น เช่น การที่ผู้ถือหุ้นเพียงรายเดียวของบริษัทไม่เปิดเผยความ
เกี่ยวพันกับบริษัทที่ให้เงินกู้แก่ผู้ถือหุ้นของตัวเองโดยไม่ได้หลักประกันที่เพียงพอ เป็นต้น
- (15) การไม่คำนึงถึงแบบพิธีทางกฎหมายและการไม่รักษา
ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ทำให้เห็นว่านิติบุคคลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมีสถานะที่เท่าเทียมกัน
- (16) การใช้สถานะความเป็นนิติบุคคลเป็นเครื่องมือในการ
จัดหาลูกจ้าง บริการหรือสินค้าสำหรับบุคคลอีกคนหนึ่งหรือนิติบุคคลอีกรายหนึ่ง
- (17) การที่ผู้ถือหุ้นนำทรัพย์สินของบริษัทออกใช้ หรือการโอนไป
เป็นของผู้ถือหุ้นของอีกบุคคลหรือนิติบุคคลอีกรายหนึ่งในลักษณะที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทเสีย

ประโยชน์ หรือการจัดแจงทรัพย์สินและหนี้สินในระหว่างบริษัทที่เกี่ยวข้องในลักษณะที่ทำให้ทรัพย์สินอยู่ในบริษัทหนึ่งและให้หนี้สินอยู่ที่อีกบริษัทหนึ่ง

(18) การที่บริษัททำสัญญากับอีกบุคคลหนึ่งโดยมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบอันเกิดจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญา โดยอาศัยสถานะความเป็นนิติบุคคล หรือการใช้สถานะความเป็นนิติบุคคลเป็นกลไกในการดำเนินธุรกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(19) การก่อตั้งบริษัทและการใช้บริษัทเพื่อรับโอนหนี้ที่มีอยู่ของบุคคลหรือนิติบุคคลอีกรายหนึ่ง

ในส่วนของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 44 มีหลักการคล้ายกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ กรณีที่ศาลจะมีอำนาจพิพากษาให้หุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น บุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคล หรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้นั้น จะต้องเป็นกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่านิติบุคคลนั้น

(ก) ถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต

(ข) มีพฤติการณ์ซ่อนหลอกลวงผู้บริโภค หรือ

(ค) มีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งและนิติบุคคลนั้นมีทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่นิติบุคคลมีทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้เพียงประการเดียวไม่ถือเป็นเหตุผลอันเพียงพอที่จะนำหลักการเจาะม่านนิติบุคคลไปบังคับใช้ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เดียวกับที่ศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้มาตลอดในคดีต่างๆ แต่จะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงอย่างอื่นด้วย ซึ่งข้อเท็จจริงที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ มาตรา 44 กำหนดไว้มีลักษณะคล้ายกับหลักเกณฑ์ในคดีต่างๆ ที่ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาเคยตัดสินเอาไว้ เช่น กรณีลูกหนี้ซ่อนหลอ หรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นต้น ดังนั้น ในการปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีผู้บริโภค ผู้วินิจฉัยเห็นว่า ศาลของประเทศไทยน่าจะนำหลักการที่ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาเคยตัดสินไว้มาเป็นแนววินิจฉัยในคดีที่จะพิพากษาให้หุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น บุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคล หรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้

3.3.3 การอุทธรณ์และฎีกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การอุทธรณ์ชั้นแรกต่อศาลอุทธรณ์นั้นเป็นสิทธิอย่างหนึ่งโดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมาย การอุทธรณ์จึงไม่มีข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น¹²⁰

สำหรับจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทที่จะอุทธรณ์ได้นั้น แต่เดิม กฎหมายเคยบัญญัติจำนวนทุนทรัพย์ขั้นต่ำที่จะนำคดีสู่ศาลอุทธรณ์ของสหรัฐ เช่น Judiciary Act 1789 กำหนดไว้ 500 เหรียญสหรัฐ ต่อมาในปี ค.ศ. 1887 เปลี่ยนแปลงเป็น 2,000 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1911 เปลี่ยนแปลงเป็น 3,000 เหรียญสหรัฐ ปี ค.ศ. 1958 เปลี่ยนแปลงเป็น 10,000 เหรียญสหรัฐ และปี ค.ศ. 1988 เปลี่ยนแปลงเป็น 50,000 เหรียญสหรัฐ เป็นต้น

ดังนั้น ศาลอุทธรณ์ซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลระดับแรกของการอุทธรณ์จึงต้องรับพิจารณาคดีทุกคดี ไม่มีกรณีการใช้ดุลพินิจเลือกพิจารณาดังเช่นศาลฎีกา แต่ศาลอาจกำหนดบทลงโทษคู่ความที่ทำให้ศาลเสียเวลาในการพิจารณาอุทธรณ์ที่เป็นสาระแก่คดีได้

สำหรับการยื่นฎีกาในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบอนุญาต ไม่ใช่สิทธิของคู่ความ แต่เป็นดุลพินิจของศาลฎีกา (discretion)ว่าจะรับพิจารณาฎีกาหรือไม่และการฎีกาจะทำได้เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น¹²¹

ศาลฎีกาของสหรัฐมีหลักเกณฑ์ในการเลือกรับคดีดังนี้

- (1) คู่ความต้องเสนอคดีอย่างถูกต้องตามวิธีพิจารณาคดี ต้องทำตามกฎของศาลและเสนอคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจรับพิจารณา
- (2) เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่ศาลตีความต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัญหานั้นๆ ด้วย
- (3) คดีที่มีปัญหาเกี่ยวกับชนหมู่มากและเกี่ยวกับนโยบายสำคัญ

¹²⁰ Delmar Karlen, American Criminal Justice (New York: Oxford University Press, 1967), pp. 210-211.

¹²¹ *Ibid.*, pp. 210-211.

(4) เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับนโยบายที่ศาลฎีกาต้องการกำหนด เช่น แนวอนุรักษนิยมกับความก้าวหน้าซึ่งมักจะขัดแย้งกันเสมอ

(5) ลักษณะเฉพาะตัวของผู้อนุญาตฎีกา หากมีลักษณะพิเศษหรือเป็นกลุ่มผลประโยชน์อาจทำให้ศาลรับคดีไว้พิจารณาก็ได้ คู่ความที่มีบทบาทสำคัญทำให้ศาลฎีการับคดีไว้พิจารณามากที่สุดคือ รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกา

(6) ศาลฎีกาอาจหลีกเลี่ยงการพิจารณาคดีที่สร้างปัญหาได้ เช่น คดีที่ข้อเท็จจริงเคลือบคลุมเกินไป หรือคดีที่อาจมีผลทางลบแก่ศาล เช่น ศาลฎีกาเคยไม่รับพิจารณาคดีที่มีประเด็นว่า การส่งทหารไปร่วมรบในสงครามเวียดนามเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ในทางปฏิบัติ ศาลฎีกาจะไม่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่ถูกชี้ขาดโดยคณะลูกขุน ศาลฎีกาจะไม่หยิบยกขึ้นพิจารณาใหม่ แม้จะไม่มีรัฐธรรมนูญห้ามไว้ก็ตาม โดยรัฐธรรมนูญบัญญัติว่าศาลฎีกามีเขตอำนาจในการรับอุทธรณ์ทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง¹²² แต่ตามปกติแล้ว ศาลฎีกาจะไม่วินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงเพราะศาลมีอำนาจพิเศษ คือ การพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยศาลจะปฏิบัติตามหลักแห่งการจำกัดของตนเอง (rule of self-limitation) ในการพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น¹²³

หลักเกณฑ์การนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลสูงสหรัฐ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเน้นพิจารณาเฉพาะ U.S. Courts of Appeal และ U.S. Supreme Court เท่านั้น

1) กำหนดเวลายื่นฎีกา

หากเป็นคดีแพ่งไม่ว่าคดีจะมาจากศาลมลรัฐหรือศาลสหพันธรัฐต้องยื่นฎีกาภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่หากเป็นการยื่นอุทธรณ์โดยตรงจากศาลจังหวัดจะต้องยื่นฎีกาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง¹²⁴

2) การรับรองให้ฎีกา (Certification)

นอกจากการยื่นคำร้อง writ of certiorari แล้ว วิธีอื่นในการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลฎีกา คือ การรับรองโดยศาลอุทธรณ์ กล่าวคือ ศาลอุทธรณ์อาจรับรองปัญหาข้อกฎหมายในคดีแพ่งในเวลาใดก็ได้ การรับรองนี้จำกัดเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น และ

¹²² Section 2 (2), Article III, U.S. Constitution

¹²³ Charles Alan Wright, Law of Federal Courts, 5th ed. (St. Paul Minn:

West Publishing Co., 1994), p. 530.

¹²⁴ *Ibid.*, p. 796.

ปัญหาข้อกฎหมายนั้นต้องมีลักษณะพิเศษและแน่นอน ศาลฎีกาจะไม่ยอมรับการรับรองในปัญหาที่กว้างเกินไป Section 1254, Title 28 U.S.C.A. ให้อำนาจศาลฎีกาที่จะพิจารณาคำพิพากษาที่มีการรับรองฎีกาไปยังศาลฎีกา แต่ศาลฎีกาอาจไม่รับพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวได้ หากเห็นว่าการรับรองนั้นไม่เหมาะสม เนื่องจากอำนาจศาลฎีกาในการพิจารณาการรับรองนี้เป็นดุลพินิจของศาลฎีกา¹²⁵

3) การอุทธรณ์คำสั่งระหว่างพิจารณา

โดยหลักการทั่วไป คำสั่งระหว่างพิจารณาไม่อาจอุทธรณ์ได้ การอุทธรณ์จะทำได้เฉพาะแต่กรณีที่คำสั่งถึงที่สุดหรือกรณีที่มิใช่คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วเท่านั้น เว้นแต่จะมีกฎหมายหรือบทบัญญัติโดยบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น หลักคำพิพากษาถึงที่สุดเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับเขตอำนาจศาล เมื่อคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นยังไม่เสร็จเด็ดขาด ศาลอุทธรณ์จะไม่มีอำนาจพิจารณาหรือชี้ขาดคำวินิจฉัยนั้นในเนื้อหาของคดี และต้องยกอุทธรณ์นั้น อย่างไรก็ตาม หลักการนี้มีข้อยกเว้นคือ แม้จะเป็นคำสั่งที่ไม่ใช่คำพิพากษาหรือไม่ใช่คำสั่งถึงที่สุด แต่มีลักษณะที่จะกระทบสิทธิของคู่ความทำให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจแก้ไขได้ หากจะต้องรอการทบทวนคำพิพากษาดังกล่าวไว้จนกว่าคดีเสร็จเด็ดขาดก็สามารถอุทธรณ์ได้

3.3.4 วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา

คดีแพ่งส่วนใหญ่ในศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา มักจะเป็นคดีฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากเหตุละเมิดต่อชีวิต ร่างกายของโจทก์ แต่บางครั้งก็มีการฟ้องร้องในลักษณะเฉพาะ เช่น การฟ้องร้องเรียกสั่งห้ามทรัพย์สินจากจำเลยที่ไม่สุจริตยึดถือหรือครอบครองที่เรียกว่า replevin หรือการฟ้องเรียกเอาสิทธิการครอบครองอสังหาริมทรัพย์คืนที่เรียกว่า ejectment นอกจากการฟ้องในแบบต่างๆ ที่กล่าวมานี้ การฟ้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินดูจะเป็นเรื่องปกติ เว้นแต่โจทก์แสดงให้เห็นว่าค่าสินไหมทดแทนเป็นตัวเงินนั้นจะไม่พอ ศาลอาจใช้การเยียวยาตามหลัก equity ที่เรียกว่า specific performance คือการบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามเฉพาะสิ่งหรือ injunction คือการห้ามไม่ให้จำเลยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งบางครั้งในการฟ้องคดีนั้น ในคำฟ้องอาจมีคำขอให้ศาลใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาเพื่อยึด

¹²⁵ Ibid., p. 777.

ทรัพย์สินของจำเลยไว้ก่อน ถ้าหากโจทก์เกรงว่าเมื่อต้นชนะคดีแล้ว จำเลยอาจไม่มีทรัพย์สินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา บางครั้งอาจเป็นเรื่องที่โจทก์ขอให้ศาลห้ามจำเลยกระทำการบางอย่างอันเป็นผลเสียหายแก่คดีของโจทก์เป็นการชั่วคราว เพราะระยะเวลาในการดำเนินคดีอาจใช้เวลานาน เนื่องจากจำนวนคดีในแต่ละศาลมีมากน้อยต่างกัน ซึ่งบางคดีอาจต้องรอมากกว่า 1 ปีจึงจะพิจารณาคดีนั้น¹²⁶

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการดำเนินคดีผู้บริโภครวมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับการดำเนินคดีผู้บริโภครวมตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา

หัวข้อพิจารณา	การดำเนินคดีผู้บริโภครวมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	การดำเนินคดีผู้บริโภครวมตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา
1. รูปแบบวิธีพิจารณา	มีวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง	ไม่มีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะ วิธีพิจารณาคดีเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งใช้รูปแบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม
2. เงื่อนไขเบื้องต้นในการดำเนินคดี	คำนึงถึงสถานะของคู่ความซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้บริโภคหรือมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจ	ไม่คำนึงถึงสถานะของคู่ความแต่คำนึงถึงจำนวนสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งต้องมีจำนวนมาก มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเดียวกัน มุ่งต่อผลคำพิพากษาอย่างเดียวกัน

¹²⁶ ดวงจิตต์ กำประเสริฐ, กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: ประชาชน, 2528), หน้า 54.

หัวข้อพิจารณา	การดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	การดำเนินคดีผู้บริโภคตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา
3. การยื่นคำฟ้อง 4. กระบวนการก่อนการพิจารณา 1) กระบวนการก่อนการพิจารณา 2) การถอนฟ้อง การประนีประนอมยอมความ 5. คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี 6. การใช้อำนาจพิเศษของศาล 1) ค่าเสียหายเชิงลงโทษ	โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือโดยวาจาก็ได้ มีการขอให้สืบพยานก่อนฟ้องหรือก่อนการพิจารณาได้ ต้องได้รับอนุญาตจากศาล ผู้กึ่งพิเศษเฉพาะคู่ความในคดี ตามมาตรา 42 ซึ่งมีหลักการคล้ายกับของสหรัฐ แต่ต่างกันตรงที่ศาลจะเป็นผู้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษและมีกำหนดเพดานชั้นสูง	โจทก์ซึ่งเป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือพร้อมกับมีคำขอให้ศาลดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณา ต้องได้รับอนุญาตจากศาล ผู้กึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคน ไม่ทบทบัญญัติเป็นกฎหมาย แต่มาจากหลักของ common law โดยคณะลูกขุนจะเป็นผู้กำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ส่วนเพดานชั้นสูง บางมลรัฐจะไม่กำหนดไว้

หัวข้อพิจารณา	การดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	การดำเนินคดีผู้บริโภครวมกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา
2) การเรียกให้ผู้ถือหุ้นรับผิดชอบ	ตามมาตรา 44 ซึ่งมีหลักการคล้ายกับสหรัฐฯ	ไม่มีบัญญัติเป็นกฎหมาย แต่มาจากหลักของ common law
7. การอุทธรณ์และฎีกา	เป็นระบบอนุญาต	เป็นระบบอนุญาต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิเคราะห์ผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้า

จากคำอธิบายเกี่ยวกับการดำเนินคดีผู้บริโภคภายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในบทที่ 2 และการดำเนินคดีผู้บริโภคภายใต้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ในบทที่ 3 ทำให้สามารถสรุปได้ว่าผลกระทบจากกฎหมายทั้งสองฉบับส่งผลให้เกิดภาวะด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีผู้บริโภคในศาลของผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า หรือยานยนต์ ไม่ว่าจะเริ่มต้นด้วยการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ การพิจารณาคดีในศาล การพิจารณาพิพากษา การใช้อำนาจพิเศษของศาล การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ตลอดจนการใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา จะมีหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินคดีที่เหมือนกัน ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดความซ้ำซ้อน การวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ ต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้านี้ ผู้วิจัยจึงขอวิเคราะห์ไปในคราวเดียวกัน ดังนี้

4.1 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4.1.1 หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี

ในการฟ้องร้องดำเนินคดีแพ่ง หลักเกณฑ์ที่สำคัญประการหนึ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดบังคับไว้คือ การที่กฎหมายกำหนดให้การฟ้องร้องดำเนินคดีตามสัญญาบางประเภทจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดงจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ เช่น สัญญาจะซื้อจะขายหรือค้ำประกันในการซื้อขาย (มาตรา 456 วรรคสอง) สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 538) สัญญากู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไป (มาตรา 653) สัญญาค้ำประกัน (มาตรา 680 วรรคสอง) สัญญาตัวแทน (มาตรา 798 วรรคสอง) สัญญาประนีประนอมยอมความ (มาตรา 851) สัญญาประกันภัย (มาตรา 867) เป็นต้น หรือกรณีที่กฎหมายบังคับว่าสัญญาใดบ้างจะต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้นจะตกเป็นโมฆะ เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 456 วรรคหนึ่ง) สัญญาเช่าซื้อ (มาตรา 572 วรรคสอง)

สัญญาจ้าง (มาตรา 714) เป็นต้น การไม่มีหลักฐานดังกล่าวอาจจะมีผลให้ไม่สามารถฟ้องร้องบังคับคดีได้ หรืออาจจะมีผลต่อความสมบูรณ์ของสัญญาที่ทำขึ้นแล้วแต่ว่าเป็นกรณีของสัญญาชนิดใด

ในทางปฏิบัติ ผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแบบของสัญญาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ผู้บริโภคเหล่านี้จึงอาจไม่รู้หรือไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการทำสัญญาให้อยู่ในรูปแบบตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้องดำเนินคดี ทำให้ผู้บริโภคซึ่งด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้วถูกเอาเปรียบจากคนอื่นกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในสถานะที่ดีกว่า มีความพร้อมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เหนือกว่าหาประโยชน์จากความไม่รู้ของผู้บริโภคเหล่านี้¹

ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคหนึ่ง จึงถูกบัญญัติขึ้นเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาของการถูกเอาเปรียบจากความไม่รู้เหล่านี้โดยการกำหนดข้อยกเว้นไม่ให้นำบทบัญญัติที่กำหนดให้การทำสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดงมาใช้บังคับกับกรณีที่ผู้บริโภคเป็นผู้ฟ้องร้องบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจชำระหนี้ แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้ประกอบธุรกิจยังคงตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดิม กล่าวคือ หากผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้องผู้บริโภคให้ชำระหนี้ตามสัญญาที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือมาแสดง ผู้ประกอบธุรกิจต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้บริโภคมาแสดง จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกับผู้บริโภคได้

ส่วนที่กฎหมายกำหนดเกี่ยวกับแบบของสัญญานั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคสอง บัญญัติหลักการที่สำคัญไว้ว่า ในกรณีสัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจจะต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด แม้สัญญาดังกล่าวจะยังมีได้ทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด หากผู้บริโภควางมัดจำหรือชำระหนี้บางส่วนแล้ว ผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาให้เป็นไปตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือชำระหนี้เป็นการตอบแทนได้ ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างสิ้นเชิง เพราะหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีความ

¹ สรวิศ ลิ้มปริงษ์, สิทธิผู้บริโภค (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552), หน้า 87-88.

เคร่งครัดมากกว่า ซึ่งหากสัญญาทำไม่ถูกต้องตามแบบที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดไว้ สัญญานั้นย่อมตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152 ทำให้สัญญานั้นเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้นเสมือนหนึ่งไม่เคยมีการทำสัญญากันเลย² แต่หากเป็นกรณีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคสอง ผู้บริโภคมีสิทธิฟ้องบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาให้เป็นไปตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือชำระหนี้เป็นการตอบแทนได้ ซึ่งมีผลทำให้สัญญาเดิมที่ควรจะตกเป็นโมฆะหรือเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้นโดยที่ผู้บริโภคไม่สามารถทำอะไรได้เลย กลับกลายเป็นสัญญาที่มีผลใช้บังคับกันได้เมื่อได้มีการฟ้องร้องให้มีการทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดแล้ว

มีข้อสังเกตว่า กรณีนี้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคสอง นี้ก็เช่นเดียวกับกรณีตามมาตรา 10 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ กฎหมายมุ่งคุ้มครองผู้บริโภคเท่านั้น ในส่วนของผู้ประกอบการยังคงต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดิม

อย่างไรก็ดี มาตรา 10 วรรคสอง มีข้อแตกต่างจากมาตรา 10 วรรคหนึ่ง ในประการสำคัญคือ กรณีที่ได้มีการทำสัญญากันแล้วระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องร้องผู้ประกอบการได้ทันทีโดยไม่ต้องมีแบบสัญญาที่กฎหมายกำหนดเหมือนอย่างกรณีของหลักฐานเป็นหนังสือ โดยผู้บริโภคจะฟ้องร้องให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือชำระหนี้เป็นการตอบแทนได้ต้องปรากฏว่าผู้บริโภคได้วางมัดจำหรือชำระหนี้บางส่วนแล้ว ทั้งนี้ เนื่องจากกรณีที่กฎหมายกำหนดแบบไว้นี้ถือว่าเป็นสัญญาที่มีความสำคัญและการไม่ทำให้ถูกต้องมีผลในทางกฎหมายที่แตกต่างกันอีกด้วย เช่น กรณีที่กฎหมายบังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสือ ผลในทางกฎหมายมีแค่คู่สัญญาจะใช้ฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้เท่านั้น แต่ไม่มีผลทำให้สัญญานั้นเป็นโมฆะหรือเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้นในทางกลับกันหากเป็นกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำตามแบบ แต่ไม่ทำตามแบบ ผลในทางกฎหมายคือสัญญานั้นตกเป็นโมฆะและเสียเปล่ามาตั้งแต่ต้นเสมือนหนึ่งไม่เคยมีการทำสัญญากันเลย เป็นต้น

² คำพิพากษาฎีกาที่ 965/2530

มีข้อสังเกตประการต่อไปว่า การใช้สิทธิของผู้บริโภคที่จะบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจชำระหนี้เป็นการตอบแทนตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 วรรคสองนี้ ผู้บริโภคจะต้องไม่ตกเป็นผู้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ด้วย เพราะหากผู้บริโภคผิดนัดชำระหนี้แล้ว ผู้ประกอบธุรกิจย่อมยกเป็นข้อต่อสู้ได้ว่าตนยังไม่มีหน้าที่ต้องชำระหนี้เป็นการตอบแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 210 และมาตรา 369

ผู้วิจัยเห็นว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10 มิได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด เพราะมิได้ทำให้สิทธิของผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าที่มีอยู่เดิมก่อนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ออกใช้บังคับลดน้อยลงแต่อย่างใด เพียงแต่กฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่รู้กฎหมาย และมีอำนาจต่อรองทางด้านเศรษฐกิจด้อยกว่าผู้ประกอบธุรกิจเป็นสำคัญ ประกอบกับในสภาพความเป็นจริง ผู้ประกอบธุรกิจจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า มีอำนาจต่อรองมากกว่า และมีความรู้ทางด้านกฎหมายที่ดีกว่าฝ่ายผู้บริโภคอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ประกอบธุรกิจย่อมรู้ดีอยู่แล้วว่าในธุรกรรมที่ตนต้องทำเป็นอาชีพอยู่ทุกวันนี้จะต้องทำนิติกรรมหรือสัญญาอะไรบ้าง และมีขั้นตอนดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ได้อย่างไรให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อจะทำให้สิทธิของตนได้รับความคุ้มครอง ดังนั้น ในการฟ้องร้องต่อศาล จึงแทบจะไม่เคยเกิดกรณีที่ฝ่ายผู้ประกอบธุรกิจต้องตกเป็นฝ่ายแพ้คดีด้วยเหตุที่ว่า ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือสัญญามาฟ้องร้องต่อศาล หรือทำสัญญาไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หากผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้ากระทำด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมแล้ว ก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากมาตรานี้แต่อย่างใด³

³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ..., เรื่องเสร็จที่ 867/2550,” พศุฉิกายน 2550). (อัตสำเนา)

4.1.2 ผลของข้อตกลงขณะทำสัญญา

โดยทั่วไปผู้ประกอบการมักใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าของตนเอง เช่น การให้ของแถมหรือการให้ค้ำประกันสัญญาว่าจะให้สิทธิประโยชน์หรือบริการพิเศษอย่างอื่นเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ระบุไว้ในสัญญา ซึ่งโดยมากผู้ประกอบการจะไม่ระบุสิทธิพิเศษเหล่านี้ไว้ในสัญญา แต่จะทำในรูปแบบต่างๆ กันไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยทำเป็นแผ่นพับ หรือป้ายโฆษณา เป็นต้น ดังนั้น เมื่อผู้บริโภคตกลงซื้อสินค้าเพราะเชื่อตามที่ผู้ประกอบการโฆษณาไว้ในแผ่นพับ หรือป้ายโฆษณา ต่อมาปรากฏว่าผู้ประกอบการไม่ทำตามที่ได้โฆษณาไว้ในแผ่นพับ หรือป้ายโฆษณา ในบางกรณีผู้บริโภคก็ไม่อาจฟ้องร้องบังคับให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามคำโฆษณาในแผ่นพับ หรือป้ายโฆษณาดังกล่าวได้ เพราะเป็นเรื่องนอกเหนือสัญญา ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1561/2520 วินิจฉัยว่า ข้อที่ว่าโจทก์ตกลงรับรองว่าถ้าหาเครื่องอะไหล่ไม่ได้ ยอมให้ผู้เช่าซื้อปรับเป็นรายวันนั้น ไม่มีเขียนไว้ในหนังสือสัญญาเช่าซื้อ จึงนำสืบเพิ่มเติมไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 3088/2526 วินิจฉัยว่า โจทก์ จำเลยทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินกันเป็นหนังสือ แม้จะมีการวางมัดจำด้วยก็ถือได้ว่า การวางมัดจำเป็นแต่เพียงข้อสัญญาข้อหนึ่งเท่านั้น หาใช่ทำสัญญาด้วยการวางมัดจำไม่ การที่โจทก์นำสืบพยานบุคคลว่ายังมีข้อตกลงเพิ่มเติมว่าจำเลยจะต้องรื้อบ้านหรือไถ่ถอนจำนองก่อนจะมีการโอนกรรมสิทธิ์ จึงเป็นข้อความที่เพิ่มเติมจากสัญญาต้องห้ามมิให้รับฟังและถือไม่ได้ว่ามีข้อตกลงดังกล่าว

คดีตามคำพิพากษาฎีกาทั้งสองเรื่องข้างต้นเป็นการฟ้องให้รับผิดชอบตามสัญญาซึ่งกฎหมายบังคับว่าจะต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดง อันเป็นกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมาแสดงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 ซึ่งห้ามมิให้นำพยานบุคคลมาสืบเพิ่มเติม ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในพยานเอกสารดังกล่าว การที่โจทก์นำสืบพยานบุคคลมาสืบเพิ่มเติมจากข้อความในสัญญาจึงต้องห้ามมิให้รับฟัง

อย่างไรก็ดี มีบางกรณีที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า คู่ความสามารถนำสืบถึงข้อตกลงที่อยู่นอกสัญญาว่าเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาได้ โดยถือว่าเป็นการนำสืบอธิบายข้อความในเอกสารสัญญา มิใช่การสืบเพิ่มเติม ตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในเอกสาร เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 851/2544 วินิจฉัยว่า แผ่นพับโฆษณาของจำเลยระบุว่าเริ่มก่อสร้างบ้านเดือนกันยายน 2537 จะแล้วเสร็จปลายปี 2539 โจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อได้พบแผ่นพับโฆษณาดังกล่าว ได้พิจารณารูปแบบบ้าน ทำเลที่ดินและเงื่อนไขต่างๆ ที่ระบุไว้ และใช้เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจที่จะซื้อ จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องก่อสร้างบ้านให้เสร็จในวันดังกล่าว การที่โจทก์นำสืบแผ่นพับโฆษณาเสนอขายบ้านพร้อมที่ดินของจำเลยที่กำหนดเวลาเริ่มก่อสร้างไว้และกำหนดเวลาแล้วเสร็จเพื่อจะอธิบายให้เห็นชัดในสัญญาจะซื้อจะขายว่ากำหนดเวลาสร้างแล้วเสร็จจะเป็นวันเวลาใด มิใช่เป็นการนำพยานบุคคลมาสืบเพิ่มเติม ตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในเอกสาร

คำพิพากษาฎีกาที่ 2729/2545 วินิจฉัยว่า โจทก์เสนอขายที่ดินในโครงการ โดยมีแผ่นพิมพ์โฆษณาและแผนผังประกอบการขายด้วย จำเลยเข้าทำสัญญาจะซื้อจะขายเพราะเชื่อว่าโจทก์จะสร้างสาธารณูปโภค อันได้แก่ สะพาน ตลาด ระบบประปา ไฟฟ้าและโรงเรียนอนุบาลตามที่ระบุไว้ในแผ่นพิมพ์โฆษณาและแผนผังดังกล่าว แต่ต่อมาโจทก์ไปยื่นคำขออนุญาตทำการค้าที่ดินระบุว่าขายราคาตารางวาละ 300 บาท ไม่มีการจัดทำสาธารณูปโภคอย่างอื่น เว้นแต่ทำถนนลูกรังเท่านั้น การกระทำของโจทก์เป็นการปฏิเสธการชำระหนี้ตามสัญญาจะซื้อจะขาย จำเลยจึงไม่มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้แก่โจทก์ ถือว่าโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญา จำเลยย่อมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

คำพิพากษาฎีกาทั้งสองเรื่องข้างต้นเป็นคดีที่ศาลฎีกาพยายามที่จะตีความกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภคที่มักจะไม่รู้กฎหมายและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้ประกอบการธุรกิจอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย ซึ่งคำพิพากษาของศาลฎีกาไม่ใช่กฎหมายดังเช่นประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ดังนั้น การปล่อยให้เกิดช่องว่างดังกล่าวอยู่ตลอดไปโดยไม่มีกฎหมายมารองรับ แล้วผลักภาระให้ศาลเป็นผู้พิจารณาตีความให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคนั้น จะเป็นการเพิ่มภาระให้ศาลมากขึ้น ประกอบกับคำพิพากษาอาจจะไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันตลอดไป ฉะนั้น เพื่อขจัดปัญหาดังกล่าวพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 11 จึงบัญญัติให้ชัดเจนว่า ถึงแม้ไม่ปรากฏแผนผัง แผ่นพับโฆษณาแนบท้ายสัญญา หรือข้อความใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำโฆษณา ผู้บริโภคก็สามารถนำสืบถึงข้อความที่โฆษณานั้นได้ เพราะกฎหมายให้ถือว่าข้อความเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา ซึ่งผู้บริโภคสามารถนำสืบพยานบุคคลหรือพยานหลักฐานอื่นถึงข้อความดังกล่าวได้

ผู้วิจัยเห็นว่า แม้ในอดีตที่ผ่านมาจะยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับ แต่ศาลฎีกาก็ได้พยายามพิพากษาคดีเพื่อให้ความคุ้มครอง
ผู้บริโศคมาโดยตลอด พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 11 จึงเป็นเพียง
บทบัญญัติที่ตราขึ้นเพื่อให้บรรลวุฒิตุประสงค์ดังกล่าวเท่านั้น อีกทั้ง การประกาศ โฆษณา หรือการ
กระทำด้วยประการใดๆ ของผู้ประกอบการธุรกิจก็เพื่อเป็นการตอบแทนหรือจูงใจให้ผู้บริโศคเข้าทำ
สัญญากับตน ซึ่งเป็นเจตนาของผู้ประกอบการธุรกิจมาตั้งแต่แรกแล้ว เพียงแต่ไม่ได้ระบุการประกาศ
คำโฆษณา หรือข้อตกลงใดๆ ไว้ในสัญญาเท่านั้น นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี
ผู้บริโศค พ.ศ. 2551 มาตรา 11 ให้ผู้บริโศคนำสืบพยานบุคคล หรือพยานหลักฐานอื่นเกี่ยวกับ
ข้อความที่ปรากฏในแผนผัง แผ่นพับโฆษณาแนบท้ายสัญญา หรือข้อความใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำ
โฆษณาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำให้ผู้บริโศคเข้าใจได้ในขณะทำสัญญาว่าผู้ประกอบการธุรกิจตกลงจะ
มอบให้ หรือจัดหาให้ซึ่งสิ่งของ บริการ หรือสาธารณูปโภคอื่นใดเท่านั้น หากเป็นเรื่องอื่น
นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้แล้ว ผู้บริโศคก็ยังคงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 ที่ห้ามนำสืบพยานบุคคลมาเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือ
เพิ่มเติม หรือตัดทอนข้อความในพยานเอกสารในกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมา
แสดงเช่นเดียวกับผู้ประกอบการธุรกิจ

ตัวอย่างเช่น กรณีที่โจทก์ฟ้องบังคับตามสัญญาซื้อขายบ้านพร้อมที่ดิน ซึ่งมี
ข้อความระบุว่าซื้อขายบ้านพร้อมที่ดินในราคา 1,000,000 บาท การที่โจทก์นำพยานบุคคลเข้า
สืบอ้างว่าซื้อขายบ้านพร้อมที่ดินกันในราคา 1,870,000 บาท จึงเป็นการนำสืบเพื่อเปลี่ยนแปลง
แก้ไขข้อความในสัญญาซื้อขายต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94⁴
เป็นต้น

ดังนั้น หากผู้ประกอบการธุรกิจอยู่บนพื้นฐานของความสุจริตไม่อาศัยช่องว่างของ
กฎหมาย หรือใช้อำนาจต่อรองที่เหนือกว่ามาเอาเปรียบประชาชนผู้บริโศคแล้ว บทบัญญัติมาตรานี้
ก็นับว่าเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโศค และมีได้ก่อให้เกิดภาระด้านกฎหมายต่อผู้
ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด

⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1514/2538

4.1.3 อายุความ

4.1.3.1 อายุความฟ้องร้องคดีผู้บริโภคร

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกับอายุความตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 12 วรรคสอง และมีลักษณะคล้ายกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติว่า “สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันที่ทำละเมิด”

ในส่วนของอายุความชั้นสูงสุดนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง จะมีอายุความชั้นสูงสุดเท่ากันคือ 10 ปี แต่ที่แตกต่างกันคือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 ใช้คำนวณนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย อันแสดงให้เห็นว่าวันที่ทำละเมิดกับวันที่รู้ถึงความเสียหายอาจจะเป็นคนละวันกันได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ซื้อนมมาดื่มเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2553 หลังจากนั้นอีก 1 ปี นาย ก. มีผื่นคันขึ้นตามตัว และได้ไปพบแพทย์เพื่อทำการรักษา จึงรู้ว่าอาการผื่นคันนั้นเกิดจากนมที่นาย ก. ซื้อมาดื่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 อายุความชั้นสูงสุดในกรณีนี้จึงมีกำหนด 10 ปีนับแต่วันที่นาย ก. รู้ถึงความเสียหายคือวันที่ 1 มกราคม 2554 แต่อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่งจะแตกต่างกัน กล่าวคือ หากเป็นกรณีตามตัวอย่างข้างต้น อายุความชั้นสูงสุดจะมีกำหนด 10 ปีนับแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 ซึ่งเป็นวันที่นาย ก. ซื้อนมมาดื่ม ดังนั้น อายุความชั้นสูงสุดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงอาจยาวกว่าอายุความชั้นสูงสุดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้

ข้อแตกต่างประการต่อมาคือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 ได้ระบุความเสียหายไว้เพียง 4 ประเภทเท่านั้น คือ ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ และอนามัย แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ได้

บัญญัติรวมค่าเสียหายเกี่ยวกับมูลละเมิดทุกชนิด ไม่ว่าจะ เป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย
อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

ในส่วนของเรื่องอายุความใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13 กำหนดไว้ว่าจะต้องฟ้องคดีต่อศาล
ภายใน 3 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งมีระยะเวลา
ยาวนานกว่าอายุความที่เกี่ยวกับคดีผู้บริโภคตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ที่กำหนดห้ามมิให้เรียกร้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึง
การละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน

เหตุที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 13
ขยายอายุความให้ยาวนานกว่าหลักเกณฑ์เดิมนั้น เพราะว่าการใช้สินค้าบางครั้งอาจก่อให้เกิด
อันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภคอันเนื่องมาจากสารเคมีที่เป็นส่วนผสม
อยู่ในสินค้าเหล่านั้น ซึ่งกว่าที่ความเสียหายหรืออันตรายหรือโรคภัยจะแสดงอาการออกมาอาจใช้
ระยะเวลาอันยาวนาน จึงเป็นผลทำให้คดีขาดอายุความได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การขยายอายุความตามมาตรานี้ ขยายให้เฉพาะการใช้
สิทธิเรียกร้องเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยเท่านั้น ส่วนความ
เสียหายอย่างอื่นยังคงต้องฟ้องภายในกำหนดอายุความตามปกติดังที่บัญญัติไว้ในประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น ในกรณีที่รถยนต์ที่ผู้บริโภคซื้อทำให้เกิดความชำรุดบกพร่อง โดย
รถยนต์มีปัญหาที่ฉีดน้ำหน้ากระจกไม่ทำงานหรือปัญหา น้ำจากภายนอกสามารถซึมผ่านเข้า
ภายในรถยนต์ได้ ซึ่งเป็นความเสียหายต่อตัวทรัพย์สิน กรณีตามตัวอย่างนี้ ผู้บริโภคต้องใช้สิทธิ
ฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่องดังกล่าวตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา 474* เป็นต้น นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551
มาตรา 13 ก็บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค เฉพาะในกรณีความเสียหายเพิ่งปรากฏผลหรือ
แสดงอาการในภายหลัง โดยผลของสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภค แสดงให้เห็นว่าความ

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 474 บัญญัติว่า “ในข้อรับผิดเพื่อ
ชำรุดบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุด
บกพร่อง”

เสียหายที่เกิดขึ้นต้องเกิดจากสารเคมีหรือสารอันตรายที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภค ดังนั้นในส่วนผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าไม่ว่าจะเป็นสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า หรือยานยนต์ หากควบคุมคุณภาพสินค้าด้วยการวางแผนโครงสร้าง ขั้นตอน และกระบวนการผลิตสินค้าอย่างสมบูรณ์ โดยมีระบบการควบคุม ตรวจสอบคุณภาพของสินค้าอย่างต่อเนื่อง มีระบบควบคุมคุณภาพขั้นสุดท้ายก่อนส่งสินค้าออกจากโรงงาน ตลอดจนประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าอย่างชัดเจน เช่น ระบุค่าเตือน ค่าแนะนำ วิธีใช้ วิธีเก็บรักษาไว้ที่ป้ายฉลาก หีบห่อ บรรจุภัณฑ์ เป็นต้น รวมถึงไม่ใช้สารเคมีหรือสารพิษที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคแล้ว สินค้าที่ผลิตออกมาก็จะไม่มีสารเคมีหรือสารพิษตกค้างที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตร่างกาย สุขภาพ หรือนามัยของผู้บริโภคแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ หากความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความเสียหายอันเนื่องมาจากสารที่สะสมอยู่ในร่างกายของผู้บริโภคหรือแสดงอาการออกมาในภายหลังแล้ว อายุความตามมาตรานี้ก็ไม่มีผลกระทบอันทำให้เกิดภาระด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด เพราะหากไม่ใช่กรณีดังกล่าวแล้ว ก็ต้องใช้อายุความตามหลักเกณฑ์ทั่วไปดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4.1.3.2 เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติเรื่องอายุความฟ้องคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีผู้บริโภคไว้มากมายหลายบทหลายมาตราด้วยกัน เช่น มาตรา 474 ในเรื่องข้อรับผิดเพื่อชำระดอกเบี้ย ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 1 ปีนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำระดอกเบี้ย มาตรา 481 ในเรื่องการฟ้องคดีให้ผู้ขายรับผิดในการรอนสิทธิ ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด 3 เดือนนับแต่วันคำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด หรือนับแต่วันประนีประนอมยอมความ หรือวันที่ยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกกร้อง มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ในเรื่องละเมิด ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้น 10 ปี นับแต่วันทำละเมิด มาตรา 504 ในเรื่องการฟ้องคดีให้ผู้ขายรับผิดเพื่อการส่งของไม่ตรงตามตัวอย่างหรือไม่ตรงตามคำพรรณนา ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่เวลาส่งมอบ มาตรา 601 ในเรื่องจ้างทำของ ห้ามมิให้ฟ้องผู้รับจ้างเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่วันการชำระดอกเบี้ยได้ปรากฏขึ้น มาตรา 624 ในเรื่องรับขน ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่ส่งมอบ หรือ 1 ปี นับแต่วันที่ควรจะได้ส่งมอบ เว้นแต่ในกรณีที่มีการทุจริต มาตรา 671 ในเรื่องฝากทรัพย์ ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 6 เดือนนับแต่วันผิดสัญญา หรือ

มาตรา 678 ในเรื่องความรับผิดชอบของเจ้าสำนักโรงแรม ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้น 6 เดือนนับแต่วันที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยออกไปจากสถานที่นั้น เป็นต้น⁵

อายุความต่างๆ เหล่านี้ คู่กรณีจะตกลงกันงดใช้หรือขยายออกหรือยื่นเข้าไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/11 และหากมีการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ระยะเวลาการเจรจาระหว่างนั้นย่อมไม่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ เพราะเหตุที่จะทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่นั้นมีเฉพาะเหตุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/14* เท่านั้น ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจบางรายอาจใช้ช่องทางของกฎหมายมาตรานี้เอาเปรียบผู้บริโภคได้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 7053/2540 วินิจฉัยว่า ผู้แทนของจำเลยได้ทำบันทึกต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคว่า จำเลยยอมรับจะซ่อมแซมบ้านส่วนที่ชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ร้องเรียน ถ้าผู้บริโภคไม่พอใจฟ้องร้องทางแพ่งและทางอาญาต่อจำเลยนั้น เป็นเพียงหนังสือบันทึกถ้อยคำหรือคำให้การของจำเลยในฐานะผู้ถูกร้องเรียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค อันเป็นกรณีที่จำเลยให้ถ้อยคำไปตามหน้าที่ที่ถูกร้องเรียน และมีใช้กระทำต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนเจ้าหน้าที่ ยังเป็นการยอมรับจะชำระหนี้คือซ่อมแซมบ้านส่วนที่ชำรุดบกพร่องโดยมีเงื่อนไขว่าผู้บริโภค

⁵ ธานิศ เกศพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 49.

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/14 บัญญัติว่า “อายุความย่อมสะดุดหยุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ลูกหนี้รับสภาพหนี้ต่อเจ้าหนี้ตามสิทธิเรียกร้องโดยทำเป็นหนังสือรับสภาพหนี้ให้ ชำระหนี้ให้บางส่วน ชำระดอกเบี้ย ให้ประกัน หรือกระทำการใดๆ อันปราศจากข้อสงสัยแสดงให้เห็นเป็นปริยายว่ายอมรับสภาพหนี้ตามสิทธิเรียกร้อง

(2) เจ้าหนี้ได้ฟ้องคดีเพื่อตั้งหลักฐานสิทธิเรียกร้องหรือเพื่อให้ชำระหนี้

(3) เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

(4) เจ้าหนี้ได้มอบข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการพิจารณา

(5) เจ้าหนี้ได้กระทำการอื่นใดอันมีผลเป็นอย่างเดียวกันกับการฟ้องคดี

ต้องไม่ตีใจฟ้องร้องทางแพ่งและทางอาญาต่อจำเลย ดังนั้นกรณีถือไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาจะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ก็ด้วยจึงไม่เป็นการรับสภาพหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 (มาตรา 193/14 (1) ที่แก้ไขใหม่)

จากตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้ เหตุที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าบันทึกถ้อยคำของจำเลยที่กระทำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคไม่เป็นการรับสภาพหนี้เพราะว่า ประการแรกคือ พนักงานเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคไม่ใช่เจ้าหนี้ หรือผู้แทนเจ้าหนี้ ประการที่สองคือ การที่จำเลยยอมรับจะชำระหนี้คือซ่อมแซมบ้านส่วนที่ชำรุดบกพร่องโดยมีเงื่อนไขว่าผู้บริโภคต้องไม่ตีใจฟ้องร้องทางแพ่งและทางอาญาต่อจำเลยด้วยนั้น ถือไม่ได้ว่าจำเลยมีเจตนาจะชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ เมื่อบันทึกถ้อยคำดังกล่าวไม่ใช่การรับสภาพหนี้ จึงทำให้อายุความไม่สะดุดหยุดอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 (มาตรา 193/14 (1) ที่แก้ไขใหม่)

แต่ถ้าข้อเท็จจริงในคดีนี้เกิดขึ้นภายหลังพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีผลใช้บังคับแล้ว ผลในคดีย่อมเปลี่ยนไปอย่างแน่นอน ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 14 บัญญัติให้ถือว่าหากมีการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคแล้วให้อายุความสะดุดหยุดอยู่จนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะบอกเลิกการเจรจา ดังนั้น หากข้อเท็จจริงเป็นไปตามตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้ การที่จำเลยทำบันทึกถ้อยคำยอมรับจะซ่อมแซมบ้านส่วนที่ชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้บริโภคถือได้ว่าเป็นการเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายแล้ว แม้ว่าจำเลยจะทำบันทึกดังกล่าวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคก็ถือได้ว่าเป็นการกระทำต่อผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 14 ย่อมมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่

จากตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ยกมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหลักเกณฑ์ในเรื่องอายุความสะดุดหยุดอยู่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แตกต่างไปจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างมาก

มีข้อสังเกตว่า การบอกเลิกการเจรจาตามมาตรา 14 เพียงแต่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบอกเลิกการเจรจาก็มีผลทำให้เริ่มนับอายุความใหม่ตั้งแต่นั้น ส่วนวิธีการบอกเลิกการเจรจาจะต้องทำอย่างไรหรือโดยวิธีใด กฎหมายมิได้กำหนดเอาไว้ สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การบอกเลิกการเจรจาตามมาตรานี้น่าจะบอกเลิกการเจรจาได้ทั้งทางวาจาหรือเป็นหนังสือก็

ได้ ทั้งหากตามพฤติการณ์แห่งคดีก็อาจถือว่ามี การบอกเลิกการเจรจาแล้วโดยปริยายก็ได้ แต่ทั้งนี้คงต้องรอผลคำวินิจฉัยของศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาต่อไปว่าจะตีความถ้อยคำตาม มาตรานี้เช่นใด

ในส่วนของ “ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค” ตามมาตรา 14 นี้ อาจมี ปัญหาตามมาว่า หากผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคจะบอกเลิกการเจรจาจะต้องได้รับความ ยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่มอบหมายให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนเรียกค่าเสียหายด้วยหรือไม่ สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า หากผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคจะบอกเลิกการเจรจาจะต้อง ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่มอบหมายให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนเรียกค่าเสียหาย ด้วย เพราะการบอกเลิกการเจรจามีผลทำให้อายุความกลับมาเริ่มต้นนับกันใหม่อีกครั้ง ซึ่งมี ผลกระทบต่อสิทธิของผู้บริโภคเกี่ยวกับการฟ้องร้องคดีต่อไปด้วย

ด้วยหลักเกณฑ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากหลักเกณฑ์เดิมตามที่บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ย่อมส่งผลให้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 14 มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ซึ่งผู้ประกอบการ ประเภทสินค้าต้องคำนึงถึงเหตุที่อาจทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เพราะไม่ใช่มีแต่เพียงเหตุตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/14 เท่านั้น แต่การ เจรจาทันทีเกี่ยวกับค่าเสียหายก็มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่เช่นเดียวกัน แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า บทบัญญัติมาตรานี้ได้ถูกตราขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ประกอบการที่ไม่สุจริตใช้การเจรจามาซื้อ เวลาเพื่อให้อายุความฟ้องร้องสิ้นสุดลง อันเป็นการเอาเปรียบประชาชนผู้บริโภคที่อาจจะไม่รู้ข้อ กฎหมายดังกล่าว ด้วยความไม่เท่าเทียมกันเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ต้องมีบทบัญญัติมาตรานี้ เพื่อทำให้กลไกทางกฎหมายเกิดความสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้ประกอบการประเภท สินค้าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสุจริต และมีความจริงใจที่จะเจรจาเพื่อนำไปสู่การยุติข้อขัดแย้งที่ เกิดขึ้นแล้ว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 14 ก็ไม่มีผลทำให้เกิด ภาวะด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

4.1.4 การควบคุมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบการ

เพื่อควบคุมให้ผู้ประกอบการตระหนักถึงจริยธรรมและการรักษามาตรฐานใน กระบวนการผลิต ตลอดจนการกระจายสินค้าและการให้บริการแก่ผู้บริโภคอันจักช่วยส่งเสริมการ

คุ้มครองผู้บริโภคอย่างยั่งยืน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 12 จึงบัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำการด้วยความสุจริต โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสม ภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม” ซึ่งบทบัญญัติมาตรานี้มีลักษณะคล้ายกับมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” เพียงแต่มาตรฐานในการควบคุมจริยธรรมของผู้ประกอบธุรกิจตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ จะมีมาตรฐานที่สูงกว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะนอกจากผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำการด้วยความสุจริตแล้ว ยังต้องคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมด้วย

หากพิจารณาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 12 เพียงผิวเผิน ดูเหมือนมาตรานี้จะไม่มีควมสำคัญหรือมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้แต่อย่างใด เพราะไม่มีบทลงโทษผู้ประกอบธุรกิจที่ฝ่าฝืนมาตรานี้ แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า มีบทบัญญัติในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 อีกหลายมาตราที่ให้ศาลใช้ดุลพินิจในการดำเนินกระบวนการพิจารณา สั่งการ หรือมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีให้เป็นผลร้ายแก่ผู้ประกอบธุรกิจที่จงใจฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ เช่น อำนาจศาลในการสั่งให้คู่ความดำเนินการแก้ไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบหรือผิดหลงตามมาตรา 9 อำนาจศาลในการสั่งยื่นหรือขยายระยะเวลาตามมาตรา 15 อำนาจศาลในการพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องตามมาตรา 41 อำนาจศาลในการสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษตามมาตรา 42 อำนาจศาลในการสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดการประกาศและรับสินค้าหรือเรียกเก็บสินค้าที่ไม่ปลอดภัยกลับคืนเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคโดยส่วนรวมตามมาตรา 43 อำนาจศาลในการเรียกผู้เป็นหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจเข้ามาเป็นจำเลยร่วมและพิพากษาให้บุคคลเหล่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลนั้นมีต่อผู้บริโภคตามมาตรา 44 อำนาจศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาในการที่จะพิจารณาอนุญาตให้ผู้ประกอบธุรกิจใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาตามมาตรา 48 และมาตรา 52 ตลอดจนอำนาจศาลในการมีคำสั่งเกี่ยวกับการใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามมาตรา 57 มาตรา 59 มาตรา 60 และมาตรา 63 รวมถึงการบังคับคดีตามมาตรา 64 และมาตรา 65 อำนาจศาลต่างๆ เหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากพยานหลักฐานในคดีว่าผู้ประกอบธุรกิจได้ประกอบธุรกิจตาม

มาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมและภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมตามมาตรา 12 หรือไม่ ย่อมมีความสำคัญต่อการใช้ดุลพินิจของศาลเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยมีความเห็นต่อไปว่า แม้บทบัญญัติมาตรา 12 นี้จะไม่มีบทลงโทษอย่างชัดแจ้งก็ตาม แต่ก็มียุติธรรมที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่จงใจฝ่าฝืนมาตรานี้ ซึ่งจะสะท้อนกลับมาในรูปแบบที่ศาลใช้อำนาจในบทมาตราต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 12 ได้วางมาตรฐานด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบการธุรกิจไว้สูงกว่าวิญญูชนทั่วไป บทบัญญัติมาตรานี้จึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือให้ศาลใช้ประกอบดุลพินิจในด้านอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น การตีความสัญญาในคดีผู้บริโภค ศาลอาจนำมาตรฐานด้านคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบการธุรกิจตามบทบัญญัติไว้ในมาตรา 12 มาใช้ประกอบดุลพินิจในการตีความของศาลได้ ส่งผลให้สัญญาในคดีผู้บริโภคอาจมีมาตรฐานสูงกว่าสัญญาทั่วไปได้ ดังนั้น ข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ประกอบการธุรกิจได้ประกอบธุรกิจโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมหรือไม่ อาจมีความสำคัญถึงขนาดกลายเป็นข้อพยานะในคดีผู้บริโภคได้ ซึ่งเป็นข้อที่ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าควรต้องตระหนักไว้ให้ดี

อย่างไรก็ดี หากผู้ประกอบการประเภทสินค้าประกอบธุรกิจด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมแล้ว บทบัญญัติมาตรานี้ย่อมไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด ในทางกลับกันในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจถูกผู้บริโภคฟ้องเป็นคดี บทบัญญัติมาตรานี้กลับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้ประกอบการประเภทสินค้าที่จะใช้ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในทางคดีได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 กับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หัวข้อพิจารณา	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
1. หลักฐานการฟ้องร้องบังคับคดี 1) กรณีกฎหมายบังคับให้นิติกรรมใดต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดง 2) กรณีกฎหมายบังคับให้นิติกรรมใดต้องทำตามแบบ 3. อายุความในกรณีความเสียหายเกิดขึ้นต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย โดยผลของสารที่สะสมในร่างกาย	-กรณีผู้บริโภครฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจให้ชำระหนี้ไม่ต้องมีหลักฐานดังกล่าวมาแสดงก็ฟ้องร้องบังคับคดีได้ -กรณีผู้ประกอบการใช้หลักการเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ -กรณีผู้บริโภคร หากวางมัดจำหรือชำระหนี้บางส่วนแล้ว แม้ไม่ทำตามแบบก็ไม่ตกเป็นโมฆะ ทั้งยังฟ้องให้ผู้ประกอบการธุรกิจทำสัญญาให้เป็นไปตามแบบที่กฎหมายกำหนดหรือให้ชำระหนี้ตอบแทนได้ด้วย -กรณีผู้ประกอบการใช้หลักการเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 3 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกิน 10 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย	หากไม่มีหลักฐานดังกล่าวมาแสดงฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ หากไม่ทำตามแบบตกเป็นโมฆะตามมาตรา 152 1 ปีนับแต่วันที่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันทำการละเมิด

หัวข้อพิจารณา	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
4. เหตุที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่	การเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่	การเจรจาเกี่ยวกับค่าเสียหายไม่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่
5. การใช้สิทธิหรือการชำระหนี้	ผู้ประกอบการธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม	บุคคลทุกคนต้องกระทำด้วยความสุจริต

4.2 ผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับการดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

4.2.1 วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น

4.2.1.1 เขตอำนาจศาลในการฟ้องคดีผู้บริโภค

เฉพาะในกรณีที่ผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภคเท่านั้น ที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ให้สิทธิผู้ประกอบการที่เป็นโจทก์เลือกที่จะฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจได้มากกว่าหนึ่งแห่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 มาตรา 4 ทวิ มาตรา 4 ตริ มาตรา 5 และมาตรา 7

ในส่วนของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบธุรกิจยังคงเป็นไปตามหลักเกณฑ์เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังที่ได้อธิบายไว้แล้วในบทที่ 3

ที่มาของบทบัญญัติมาตรานี้สืบเนื่องจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน แต่ในคดีผู้บริโภคกลับเป็นไปในทางตรงกันข้ามเพราะผู้ประกอบการธุรกิจมักมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจึงมีอำนาจต่อรองได้มากกว่าผู้บริโภคเสมอ ซึ่งในทางปฏิบัติที่ผ่านมา ผู้ประกอบการธุรกิจมักจะเลือกฟ้องต่อศาลที่ตนเองสะดวก ซึ่งอาจไม่ใช่ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ ทำให้ผู้บริโภคที่ไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปต่อสู่อันที่ศาลนั้น ต้องตกเป็นผู้ขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาและตกเป็นฝ่ายแพคดีไปในที่สุด⁶ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งมีอำนาจต่อรองมากกว่ามักวางแผนเลือกศาลที่สะดวกแก่ตนเองไว้ตั้งแต่ขณะทำสัญญากับผู้บริโภค เช่น ในการทำสัญญาการใช้บัตรเครดิต หรือสัญญาเช่าซื้อ ระหว่างผู้ประกอบการซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานครกับผู้บริโภคที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด มักจะมีการส่งสัญญามาให้ผู้มีอำนาจลงนามของผู้ประกอบธุรกิจเพื่ออนุมัติและลงนามที่สำนักงานในกรุงเทพมหานครเพื่อให้เห็นว่ามูลคดีเกิดขึ้นที่กรุงเทพมหานครด้วย เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมา ศาลฎีกาก็มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นธรรมดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 819/2547 วินิจฉัยว่า เมื่อใบสมัครสมาชิกบัตรเครดิตระบุสถานที่รับบัตรเครดิตคือที่ทำงานของจำเลยซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง แม้การอนุมัติและการออกบัตรเครดิตจะกระทำที่สำนักงานใหญ่ของโจทก์ ก็เป็นเพียงขั้นตอนปฏิบัติของโจทก์เท่านั้น การที่จำเลยรับบัตรเครดิต ณ ที่ทำงานของจำเลยอันเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จำเลยจะสามารถนำบัตรเครดิตไปใช้จนเป็นเหตุพิพาทซึ่งเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิและมูลหนี้ตามฟ้องหากปราศจากเหตุและขั้นตอนสุดท้ายดังกล่าว โจทก์และจำเลยย่อมไม่มีนิติสัมพันธ์เกี่ยวกับบัตรเครดิตหรือสินเชื่อต่อกัน เช่นนี้มูลคดีจึงมิได้เกิดขึ้นในเขตศาลชั้นต้น

⁶ จรัญ ภักดีธนากุล, “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค,” ฎพี 51 (สิงหาคม 2551): 86-87.

ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางการตีความตามคำพิพากษากฎีกาดังกล่าวข้างต้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมได้อย่างถาวร หากข้อเท็จจริงในคดีเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษากฎีกาที่ 6509/2547 วินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องว่าจำเลยเป็นสมาชิกบัตรเครดิตของโจทก์ได้ทำหนังสือรับสภาพหนี้อันเนื่องมาจากการใช้บัตรเครดิตต่อโจทก์ และได้ชำระหนี้ดังกล่าวแก่โจทก์บางส่วนแล้วผิดนัดไม่ชำระ ขอให้บังคับจำเลยชำระเงิน ดังนี้ แม้ตามสำเนาใบสมัครสมาชิกบัตรเครดิตระบุว่า สถานที่รับบัตรและส่งใบเรียกเก็บเงินคือบ้านจำเลย ซึ่งอยู่อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นสถานที่มูลคดีเกิด แต่ในคดีแต่ละคดี มูลคดีอาจเกิดขึ้นได้หลายแห่ง คดีพิพาทเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน หลังจากจำเลยผิดสัญญาใช้บัตรเครดิตเป็นหนี้จำนวนหนึ่ง โจทก์จำเลยได้ทำหนังสือรับสภาพหนี้ซึ่งแม้ว่าไม่ลบล้างหนี้เดิมหรือเกิดหนี้ใหม่ แต่หนังสือรับสภาพหนี้เป็นนิติกรรมอันชอบด้วยกฎหมายมีผลผูกพันคู่สัญญา จึงถือได้ว่าสถานที่ทำหนังสือรับสภาพหนี้เป็นสถานที่เกิดมูลคดีอีกแห่งหนึ่ง เมื่อหนังสือรับสภาพหนี้ทำที่สำนักงานใหญ่ของโจทก์อีกทั้งโจทก์ฟ้องขอบังคับตามหนังสือรับสภาพหนี้และแนบสำเนาหนังสือมาทำยฟ้องอันเป็นส่วนหนึ่งของคำฟ้อง การที่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลจึงชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1)

ตามคำพิพากษากฎีกาฉบับนี้จะเห็นได้ว่า โจทก์ซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจก็ยังคงอาศัยช่องว่างของกฎหมายและอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจที่มากกว่ามากำหนดทิศทางการฟ้องคดีต่อศาลได้ ซึ่งแม้ว่าศาลฎีกาจะพยายามตีความให้เป็นธรรมแก่ผู้บริโภคแล้วก็ตาม ก็ไม่อาจเยียวยาแก่ผู้บริโภคได้ทุกคดี ด้วยเหตุนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 จึงจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีของผู้ประกอบธุรกิจให้ฟ้องบริโภคได้เฉพาะศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่เท่านั้น แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่า ด้วยความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางเศรษฐกิจ และความรู้ทางกฎหมาย ตลอดจนการขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญา จึงทำให้ผู้บริโภคต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบผู้ประกอบธุรกิจอยู่เสมอ อันเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17 ถูกตราขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิบางประการของผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการฟ้องคดี โดยให้ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องผู้บริโภคต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาได้เพียงแห่งเดียวเท่านั้น ส่งผลทำให้ผู้ประกอบธุรกิจอาจต้องแบกรับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นเมื่อผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าจะต้องเดินทางไปฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจเหนือภูมิลำเนาของผู้บริโภค ซึ่งเกี่ยวกับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าซึ่งมีฐานะ

ทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าผู้บริโภคยอมแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้ได้ และผู้ประกอบการประเภทสินค้ายอมหาแนวทางแก้ปัญหาเรื่องนี้ได้ไม่ยาก โดยอาจพิจารณาตั้งแต่เริ่มก่อนนิติสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประกอบการประเภทสินค้ากับผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคต้องการกู้เงิน หรือเช่าซื้อรถยนต์ หรือซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าจากผู้ประกอบการ ในขั้นตอนการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ หรือการตั้งราคาขายสินค้าดังกล่าว ผู้ประกอบการประเภทสินค้าก็สามารถนำภาระด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาคิดเป็นต้นทุนและนำมาบวกไว้ในราคาของสินค้าเหล่านั้นได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จึงเท่ากับเป็นการผลักภาระกลับไปยังผู้บริโภคเหมือนเดิม⁷ บทบัญญัติมาตรานี้จึงไม่ได้ก่อให้เกิดภาระด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

มีปัญหาว่า ผู้บริโภคซึ่งถูกฟ้อง ณ ศาลที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ตามมาตรานี้จะขอโอนคดีไปยังศาลอื่นเพราะเหตุว่าการพิจารณาคดีที่ศาลนั้นจะไม่สะดวก หรือจำเลยอาจไม่ได้รับความยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 6 ได้หรือไม่

ผู้วิจัยเห็นว่า มาตรา 17 บัญญัติจำกัดสิทธิเฉพาะผู้ประกอบการให้มีให้ฟ้องผู้บริโภคที่ศาลอื่นนอกจากศาลที่ผู้บริโภคมมีภูมิลำเนาอยู่เท่านั้น มิได้ถึงกับตัดอำนาจของศาลอื่นที่มีเขตอำนาจเหนือคดีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแต่อย่างใด ดังนั้น หากคดีที่ฟ้องนั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่นด้วย ต้องถือว่าศาลเหล่านั้นยังคงมีเขตอำนาจเหนือคดีดังกล่าว ผู้บริโภคที่เป็นจำเลยย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้โอนคดีไปยังศาลเหล่านั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 6

มีปัญหาประการต่อไปว่า ถ้าผู้ประกอบการประสงค์จะฟ้องผู้ค้าประกัน หรือผู้จ้างเป็นจำเลยร่วมกับผู้บริโภค จะฟ้องต่อศาลที่ผู้ค้าประกันหรือผู้จ้างมีภูมิลำเนาอยู่ หรือศาลที่มูลคดีเกิด โดยอ้างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5 ได้หรือไม่

ผู้วิจัยเห็นว่า โดยหลักการของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 สามารถที่จะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดย

⁷ วินัย หนูโท, คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ทฤษฎี : ปฏิบัติ

อนุโลมได้ แต่ต้องไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ และหลักการของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 ดังนั้น แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5 ผู้ประกอบธุรกิจ อาจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้ค้าประกันหรือผู้จ้างงมีภูมิลำเนาอยู่หรือศาลที่มูลคดีเกิดได้ก็ตาม แต่หากศาลที่จะยื่นฟ้องนั้นมีใช้ศาลที่ลูกหนี้ชั้นต้นซึ่งเป็นผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ ย่อมเป็นการ ต้องห้ามตามบทบัญญัติมาตรา 17 นี้ เพราะผู้ประกอบธุรกิจไม่อาจฟ้องผู้บริโภคต่อศาลอื่นที่มีใช้ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ประกอบธุรกิจจึงต้องฟ้องผู้ค้าประกันหรือผู้ จ้างงเป็นจำเลยร่วมกับผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้หนี้ชั้นต้น ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่โดยปริยาย แต่ถ้าข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปเป็นว่า ถ้าผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยร่วมไม่ใช่ผู้ค้าประกันหรือผู้จ้างง แต่ เป็นลูกหนี้ชั้นต้น ซึ่งเป็นผู้บริโภคเหมือนกัน เช่น เป็นผู้กู้ยืมเงินร่วมกัน กรณีตามตัวอย่างนี้ ผู้วิจัย เห็นว่า ผู้ประกอบธุรกิจย่อมอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5 ฟ้องผู้บริโภค ทั้งสองเป็นจำเลยร่วมกัน ณ ศาลที่ผู้บริโภคคนใดคนหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ได้ เพราะไม่ต้องห้ามตาม มาตรา 17 นี้

มีปัญหาว่า ถ้าผู้ประกอบธุรกิจได้ยื่นฟ้องผู้ค้าประกันต่อศาลที่ผู้ค้า ประกันมีภูมิลำเนาอยู่หรือศาลที่มูลคดีเกิด แล้วผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้ค้าประกันที่ถูกฟ้องยื่นคำขอ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (3) ให้เรียกผู้กู้ยืมเงินซึ่งเป็นผู้บริโภคเข้า มาเป็นจำเลยร่วมในศาลนั้น ซึ่งมีใช้ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่จะทำได้หรือไม่

ผู้วิจัยเห็นว่า การขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกผู้บริโภคเข้ามาในกรณีเช่นนี้ มี ผลเท่ากับเป็นการฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลย จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 17 ด้วยเช่นกัน แต่ถ้า ข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปเป็นว่าผู้บริโภคเป็นฝ่ายยื่นคำร้องสอดเข้ามาเองด้วยความสมัครใจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 (1) หรือ (2) ย่อมมิใช่กรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจ ฟ้องผู้บริโภคอันจะตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรานี้ ศาลจึงอาจมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้บริโภคที่ยื่นคำ ร้องนั้นเข้ามาในคดีได้

4.2.1.2 ค่าฤชาธรรมเนียม

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 กำหนด หลักการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมในการฟ้องและดำเนินคดีให้แก่ผู้บริโภคและผู้มีอำนาจฟ้องคดี

แทนผู้บริโภครวม ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่คู่ความไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องและดำเนินคดีทั้งสิ้น เว้นแต่กรณีที่เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคจะฟ้องและดำเนินคดีแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39* เท่านั้นที่จะได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

จากหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 นี้ จึงอาจเกิดปัญหาตามมาว่าเมื่อผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการฟ้องและดำเนินคดีในศาล อาจมีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคบางคนที่ไม่สุจริตอาศัยสิทธิตามมาตรา 18 นี้ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร อันอาจส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าได้

ผู้วิจัยเห็นว่า กฎหมายฉบับนี้ได้วางแนวทางป้องกันปัญหาดังกล่าวไว้แล้วตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 วรรคสอง ซึ่งเป็นบทลงโทษผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่ใช้สิทธิไม่สุจริตนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ซึ่งหากความปรากฏแก่ศาลว่ามีเหตุดังกล่าวแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนได้ หากไม่ปฏิบัติตาม ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักสุจริตอันเป็นหลักการเดียวกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในหลายๆ มาตรา เช่น มาตรา 159 และมาตรา 160 ในเรื่องการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล มาตรา 263 ในเรื่องการขอใช้วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา มาตรา 288 ในเรื่องร้องขอชดเชยทรัพย์ หรือมาตรา 296 ในเรื่องการบังคับคดี เป็นต้น

ดังนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าจึงคลายความกังวลได้ในระดับหนึ่งว่า จะไม่ถูกผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่ไม่สุจริตใช้สิทธิที่กฎหมายยกเว้นค่าธรรมเนียมให้ดังกล่าวนำคดีมาฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของค่าธรรมเนียมในชั้นที่สุดที่ศาล

* พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีในศาล ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สิน หรือค่าเสียหาย ให้แก่ผู้บริโภคที่ร้องขอได้ด้วย และในการนี้ให้ได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมทั้งปวง”

จะพิพากษาสั่งโดยกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 161 ผู้บริโภคก็ไม่ได้รับสิทธิยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าว ส่งผลให้ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบใช้ค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด ผู้บริโภคยังคงต้องรับผิดชอบใช้ให้แก่ผู้ประกอบการด้วย⁸ กล่าวคือ หากผู้ประกอบการเป็นฝ่ายชนะคดี ผู้บริโภคที่ตกเป็นฝ่ายแพคดีต้องรับผิดชอบใช้ค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนให้แก่ผู้ประกอบการ เพราะไม่ได้รับการยกเว้นตามมาตรานี้

นอกจากนี้ ในกรณีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภครับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้เสียไป ถ้าผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคยื่นอุทธรณ์ ผู้บริโภคต้องนำค่าฤชาธรรมเนียมที่ต้องใช้แทนดังกล่าวมาวางศาลพร้อมอุทธรณ์ด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 229 หรือกรณีที่ศาลชั้นต้นไม่รับอุทธรณ์ของผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคและมีการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวของศาลชั้นต้นขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคต้องนำเงินมาชำระตามคำพิพากษาศาลชั้นต้นหรือหาประกันมาวางต่อศาลด้วยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 234 เพราะค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนเหล่านี้เป็นเงินวางศาลในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา ซึ่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ มาตรา 18 ไม่ได้ยกเว้นไว้แต่อย่างใด

จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้มิได้มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งบทบัญญัติมาตรานี้ได้วางมาตรการลงโทษผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคที่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตไว้แล้ว นอกจากนี้ หากผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตกเป็นฝ่ายแพคดีก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุดแก่ผู้ประกอบการที่เป็นฝ่ายชนะคดีอีกด้วย จึงนับว่าบทบัญญัติมาตรานี้มีความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการ บทบัญญัติมาตรานี้จึงไม่ก่อให้เกิดภาระด้านกฎหมายต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

ผู้วิจัยเห็นว่า แม้ว่าผู้ประกอบการจะไม่ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลในการฟ้องและดำเนินคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แต่

⁸ ธานิศ เกศพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนียน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 83.

ผู้ประกอบการก็มิสิทธิขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลได้เช่นกันด้วยช่องทางตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 156 โดยยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่จะฟ้องหรือได้ฟ้องคดีนั้นไว้แล้ว พร้อมกับคำฟ้อง หรือคำร้องสอด หรือคำให้การแล้วแต่กรณี เพื่อขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลทั้งหมด หรือแต่บางส่วน แต่จะต่างกันตรงที่ผู้ประกอบการต้องมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 กฎหมายจะยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้โดยอัตโนมัติ ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคไม่ต้องพิสูจน์ว่าตนไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล

4.2.1.3 ภาระการพิสูจน์

ตามหลักกฎหมายพยานหลักฐานของไทยไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งทั่วไปหรือคดีเกี่ยวกับผู้บริโภค เดิมได้นำเอาหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น” มาใช้เป็นหลักในการกำหนดภาระการพิสูจน์ และนำ “หลักเรื่องข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย” มาใช้เป็นข้อยกเว้น ซึ่งปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (เดิม) แต่ปัจจุบันได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยแยกเรื่องภาระการพิสูจน์มาบัญญัติไว้ต่างหากในมาตรา 84/1 และนำเอา “หลักเรื่องข้อสันนิษฐานตามกฎหมายข้อเท็จจริง” มาใช้เป็นข้อยกเว้นเพิ่มเติม

ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นำเอา “หลักเรื่องข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใดโดยเฉพาะ” (Exclusive Knowledge) มาบัญญัติเพิ่มเติมในมาตรา 29⁹

ผลการศึกษาพบว่า หลักเรื่องข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายใด โดยเฉพาะ หรือหลัก Exclusive Knowledge มีที่มาจากแนวคิดที่ว่า การจะให้คู่ความฝ่ายอื่นนำสืบถึงข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะย่อมเป็นการยาก เพราะพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์มักจะอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายที่รู้เห็นข้อเท็จจริง

⁹ ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 101-107.

นั้น ซึ่งเป็นหลักมาตรฐานสากลที่จะเข้ามาช่วยให้ผู้บริโภคได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมมากขึ้น¹⁰ ด้วยการลดภาระการพิสูจน์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใดซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็น โดยเฉพาะของผู้ประกอบธุรกิจ ให้ตกเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจที่จะต้องนำพยานหลักฐานมา พิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว

ผู้วิจัยเห็นว่า สาเหตุที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจ เพราะเป็นการยากที่ผู้บริโภคจะรู้ถึงรายละเอียดดังกล่าว ซึ่งผู้ที่ดีที่สุดคือผู้ประกอบธุรกิจที่ผลิตสินค้านั้น การลดภาระการพิสูจน์ในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใดให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจ นอกจากจะเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคแล้ว ยังทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ตรงกับความจริงมากที่สุด ส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปโดยถูกต้องและเที่ยงธรรม บทบัญญัติมาตรานี้จึงไม่ได้ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี ภาระการพิสูจน์ดังกล่าวมิได้ถือเป็นเด็ดขาดว่าผู้ประกอบธุรกิจจะต้องมีภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวทุกกรณี เพราะการกำหนดภาระการพิสูจน์ดังกล่าวเป็นดุลพินิจของศาล หากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็น โดยเฉพาะของผู้ประกอบธุรกิจ ศาลจึงจะกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่แก่ผู้ประกอบธุรกิจ แต่หากศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่ได้อยู่ในความรู้เห็น โดยเฉพาะของผู้ประกอบธุรกิจ หรือปรากฏว่าข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์เป็นเรื่องอื่นที่ไม่ใช่เรื่องที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 กำหนดให้เป็นภาระการพิสูจน์ของผู้ประกอบธุรกิจ ก็ต้องกลับไปใช้หลักการเดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่ผู้บริโภคต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่ตนเองกล่าวอ้าง¹¹ เช่น กรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการใช้เครื่องกดเงินสดอัตโนมัติหรือตู้เอทีเอ็ม ในประเด็นที่ว่าความเสียหายเกิดจากตู้เอทีเอ็มหรือไม่อย่างไร ผู้บริโภคต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวว่าได้รับความเสียหายอย่างไร แต่ไม่จำเป็นต้องนำสืบว่าตู้เอทีเอ็มนั้นทำงานอย่างไร เพราะเป็นภาระการพิสูจน์ของผู้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น

¹⁰ จรัญ ภัคดีธนากุล, “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค,” *รพี* 51 (สิงหาคม 2551): 82-92.

¹¹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, *คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551* (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 105-106.

สำหรับสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ภาระการพิสูจน์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 และมาตรา 7 ที่กำหนดไว้ว่า ผู้เสียหาย หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่เป็นโจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าตนได้รับความเสียหายจากสินค้าของผู้ประกอบการ และการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้านั้นเป็นไปตามปกติธรรมดา ผู้ประกอบการจึงจะมีภาระการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้ หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้องตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้อย่างถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้ว ซึ่งเป็นไปตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

แต่ระหว่างผู้ประกอบการด้วยกันใครจะต้องรับผิดชอบอย่างไร พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 8 กล่าวคือ ผู้ผลิตตามคำสั่งของผู้ว่าจ้างให้ผลิตไม่ต้องรับผิด หากพิสูจน์ได้ว่าความไม่ปลอดภัยของสินค้าเกิดจากการออกแบบของผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือจากการปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ว่าจ้างให้ผลิต ทั้งผู้ผลิตไม่ได้คาดเห็นและไม่ควรจะได้คาดเห็นถึงความไม่ปลอดภัย ส่วนผู้ผลิตในส่วนประกอบของสินค้าไม่ต้องรับผิด หากพิสูจน์ได้ว่าความไม่ปลอดภัยของสินค้าเกิดจากการออกแบบหรือการประกอบหรือการกำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าของผู้ผลิตสินค้านั้น

มีข้อสังเกตว่า หลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) เป็นการกำหนดให้บุคคลที่กฎหมายสันนิษฐานว่ามีความสามารถดีกว่าหรือได้รับประโยชน์จากการนั้นมีหน้าที่ป้องกันมิให้เกิดความเสียหายเป็นผู้มีภาระการพิสูจน์มากกว่าฝ่ายผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เสียหายนำคดีมาฟ้องเท่ากับอ้างว่ามีความเสียหายเกิดขึ้น จึงต้องมีหน้าที่ในการพิสูจน์บางประการด้วยเหมือนกัน ข้อเท็จจริงที่ผู้เสียหายต้องนำสืบตามกฎหมายฉบับนี้คือ

1) ผู้เสียหายได้รับความเสียหาย ซึ่งเป็นการพิสูจน์ถึงความเป็นผู้เสียหาย เช่นเดียวกับคดีละเมิดทั่วไป เนื่องจากผู้เสียหายเป็นผู้กล่าวอ้างว่าได้รับความเสียหาย ทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้มุ่งคุ้มครองความเสียหายที่เกิดจากความบกพร่องของสินค้าเป็นสำคัญ มิได้มุ่งรับรองคุณภาพหรือมาตรฐานสินค้า ดังนั้นถ้าฟังแต่ความไม่พึงพอใจคุณภาพของสินค้าที่เข้ายอมไม่อาจเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายฉบับนี้ได้ เช่น ซื้อรถมาใช้แล้วไม่พอใจเพราะรู้สึกว่าจะเบาที่นั่งของผู้โดยสารนั่งไม่สบาย หรือรถยนต์มีเสียงดังเกินไป เป็นต้น หรือในกรณีที่สินค้าที่ออกจำหน่ายในภายหลังมีคุณภาพหรือคุณสมบัติที่ดีกว่ายอมไม่ใช่สาเหตุที่ผู้บริโภคอ้างว่าได้รับความเสียหาย

เช่น ผู้บริโภคซื้อเครื่องซักผ้าไปใช้แล้ว ต่อมาเครื่องรุ่นใหม่วางจำหน่ายในท้องตลาดซึ่งมีสีสนและรูปทรงที่สวยงามกว่ารุ่นที่ผู้บริโภคซื้อไปใช้ ย่อมไม่ใช่สาเหตุที่ผู้บริโภคอ้างว่าได้รับความเสียหายเป็นต้น

2) ความเสียหายเกิดจากสินค้า เป็นการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลว่าความเสียหายที่ได้รับเกิดจากสินค้าโดยตรง หากผู้เสียหายมิได้รับความเสียหายเพราะสินค้านั้น ผู้ประกอบการย่อมไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งหลักการนี้ค่อนข้างแตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดให้ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ต้องพิสูจน์ว่าความบกพร่องของสินค้าที่จำเลยเป็นผู้จำหน่ายเป็นสาเหตุแห่งความเสียหายของโจทก์ ทั้งนี้ การนำสืบถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของข้อเท็จจริงนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบหรือไม่ จึงจำเป็นต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยาศาสตร์เฉพาะด้านมาให้ความเห็น พยานผู้เชี่ยวชาญจึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในคดีที่เกี่ยวกับสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

3) สินค้านั้นเป็นของผู้ประกอบการ ภาระการพิสูจน์ข้อนี้ ผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความเป็นผู้ประกอบการของจำเลย และนำสืบที่มาของสินค้าว่าเกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการอย่างไร เช่น ผู้ผลิต ผู้นำเข้าหรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต เป็นต้น

4) สินค้านั้นได้ใช้หรือเก็บรักษาตามปกติธรรมดา การพิสูจน์กรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่เป็นผู้ใช้สินค้านั้นเอง หากผู้เสียหายเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ใช้สินค้านั้นเอง แต่ได้รับความเสียหายจากสินค้านั้น ก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์กรณีนี้ เช่น คนเดินถนนแล้วถูกรถยนต์ชนได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น

ส่วนข้อเท็จจริงที่ผู้เสียหายไม่ต้องนำสืบตามกฎหมายฉบับนี้คือ เจตนาของผู้ประกอบการและความบกพร่องของสินค้า ซึ่งมีอยู่ 3 ประการคือ

- ก. ความบกพร่องในการออกแบบ (Design Defect)
- ข. ความบกพร่องในการผลิต (Manufacturing or Production Defect)
- ค. การไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า หรือกำหนดไว้ แต่ไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนตามสมควร (Warning Defect)

ดังนั้น หากผู้ประกอบการประสงค์จะหลุดพ้นความรับผิด ผู้ประกอบการจะต้องพิสูจน์ให้แจ้งชัดว่าสินค้าของตนปลอดภัยจากความบกพร่องทุกประการ หากพบว่ายังมีความบกพร่องอยู่แม้เพียงประการเดียว สินค้านั้นก็ได้ชื่อว่าไม่ปลอดภัยและผู้ประกอบการก็ไม่หลุดพ้นความรับผิด

การนำสืบว่าสินค้าไม่ได้มีความบกพร่องดังกล่าว ผู้ประกอบการอาจต้องนำสืบตั้งแต่เริ่มกระบวนการทดลองการผลิตก่อนการผลิตจริงเพื่อแสดงให้เห็นว่าในทุกขั้นตอนของการทดลองผลิตได้มีการตรวจสอบความปลอดภัยอย่างถูกต้องและที่สำคัญคือไม่พบว่ามีความบกพร่องเสียหายใดๆ เกิดขึ้น ส่วนในการขั้นตอนการผลิตจริง ก็อาจนำสืบตั้งแต่การคัดเลือกอุปกรณ์หรือวัสดุชิ้นส่วนในการผลิต การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพในแต่ละส่วนของสายการผลิตและกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการผลิต รวมถึงการอ้างอิงกับมาตรฐานและกฎระเบียบต่างๆ ยกตัวอย่างกรณีรถยนต์ อาจอ้างอิงมาตรฐานระบบบริหารงานคุณภาพและความปลอดภัยสำหรับอุตสาหกรรมรถยนต์ เช่น VDA 6.1, AVSQ, ISO 9001, ISO/TS 16949 เป็นต้น¹²

อย่างไรก็ดี การพิสูจน์ว่ากระบวนการผลิตมีมาตรฐานดีและคุณภาพสูงก็อาจเป็นเรื่องยากที่จะช่วยให้ผู้ประกอบการหลุดพ้นความรับผิดได้ เพราะตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด หากเกิดความบกพร่องจากสินค้าแม้เพียงส่วนเดียว ย่อมเป็นเหตุให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดได้

เมื่อผู้เสียหายพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กฎหมายฉบับนี้ให้ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมรับผิดต่อผู้เสียหาย เท่ากับกฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนแล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ส่วนผู้ประกอบการจะพ้นความรับผิดก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า

- 1) สินค้านั้นปลอดภัย ซึ่งผู้ประกอบการจะต้องพิสูจน์ว่าไม่มีความบกพร่องในการออกแบบ (Design Defect) ในการผลิต (Manufacturing or Production Defect) หรือการเตือน (Warning Defect)
- 2) ผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เพราะหากผู้เสียหายได้รู้ว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัยเท่ากับผู้เสียหายได้เข้าเสี่ยงภัยเอง ผู้ประกอบการจึงไม่ต้องรับผิด

มีข้อสังเกตว่า ในกรณีที่ผู้เสียหายควรได้รู้ว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เช่น ผู้ผลิตประกาศแจ้งเก็บสินค้าเนื่องจากพบข้อบกพร่องในตัวสินค้าหลังจากที่วาง

¹² เมธัส อนันต์ศิริวงษ์, “ผลกระทบจากพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 43.

จำหน่ายและมีผู้ซื้อไปใช้แล้ว แต่ผู้เสียหายไม่ทราบจึงได้รับความเสียหาย กรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้ผลิตยังไม่พ้นความรับผิดชอบ เพราะในขณะที่ผู้เสียหายได้รับสินค้านั้นไว้ยังไม่ทราบว่าสินค้านั้นเป็น สินค้าที่ไม่ปลอดภัย แม้ควรจะรู้ประกาศแจ้งการเก็บสินค้าแต่ไม่รู้เพราะความประมาทของผู้เสียหายเองก็ตาม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำความประมาทของผู้เสียหายมาพิจารณา เรื่องการเฉลี่ยความรับผิดชอบระหว่างผู้เสียหายกับผู้ผลิตได้

3) ความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้อง ตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้อย่าง ถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้ว การพิสูจน์ในเรื่องนี้เป็นภาระของผู้ประกอบการที่จะต้องนำเสนอ ให้ได้ว่า มีการแจ้งเตือนผู้เสียหายแล้ว และการแจ้งเตือนนั้นได้กระทำโดยถูกต้องและชัดเจนตาม สมควร

หากผู้ประกอบการสามารถพิสูจน์ได้ประการใดประการหนึ่งข้างต้น ผู้ประกอบการย่อมหลุดพ้นความรับผิดทุกคน อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมในการใช้สินค้าของผู้เสียหาย ย่อมเป็นข้อเท็จจริงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคดี เพราะอาจนำเสนอให้เห็นได้ว่าผู้เสียหายนั้นใช้สินค้า อย่างปกติธรรมดาหรือไม่ รวมถึงความรู้จากประสบการณ์ของผู้ใช้สินค้าก็อาจส่งผลต่อการแจ้ง เตือนของผู้ประกอบการได้ เช่น ช่างซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีประสบการณ์มานานกว่า 20 ปี ได้ถอด อุปกรณ์จากเครื่องใช้ไฟฟ้านั้นโดยไม่ได้ดึงปลั๊กไฟออกก่อน ย่อมถือว่ามีส่วนผิดในความเสียหายที่ เกิดขึ้นจากการถูกไฟช็อต แม้ผู้ประกอบการจะไม่ได้แจ้งเตือนถึงอันตรายนั้นก็ตาม

นอกจากนี้ ชากสินค้าย่อมเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญในการพิสูจน์ว่าความ บกพร่องในสินค้านั้นเกิดจากอะไร วิธีการเก็บรักษาหรือตรวจพิสูจน์หลังเกิดเหตุจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลโดยตรง

มีข้อสังเกตว่า หลักเกณฑ์ที่กำหนดภาระการพิสูจน์ในคดีผู้บริโภคมี บัญญัติอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ คู่ความจึงไม่ทราบว่าตนมีภาระการพิสูจน์ในเรื่องนั้น จนกว่า ศาลจะได้วินิจฉัยว่ามีข้อสันนิษฐานเช่นนั้นอยู่ หรือเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่าย นั้น ดังนั้น ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 19 จึงกำหนดว่า ก่อนการสืบพยานในคดี ผู้บริโภค ศาลจะต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบตามมาตรา 32 ทั้งยังต้องแจ้งภาระการ พิสูจน์ในแต่ละประเด็น และลำดับก่อนหลังในการนำพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าสืบ ให้คู่ความทุกฝ่ายทราบด้วย

นอกจากนี้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ ตรวจสอบพิสูจนสินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน หรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว เจ้าพนักงานคดีอาจประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอให้ตรวจพิสูจน์หรือขอข้อมูลที่จำเป็น หรือมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการดำเนินการแล้วจัดทำรายงานเสนอต่อศาล โดยอาจจะไปถึงพยานหลักฐานที่ศาลสมควรเรียกมาสืบเพิ่มเติม หรือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลสมควรรับฟังความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษา¹³

อย่างไรก็ดี มิใช่ศาลจะต้องรับฟังหรือเชื่อในพยานหลักฐานที่ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีไปตรวจสอบหรือเชื่อในความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีแต่ฝ่ายเดียว โดยไม่ให้โอกาสแก่คู่ความอีกฝ่ายโต้แย้งคัดค้านสำหรับประเด็นนี้มีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 21 กำหนดไว้ว่า พยานหลักฐานหรือความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีตามข้อ 20 ให้ศาลแจ้งให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานนั้นตามสมควร เพื่อให้คู่ความมีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นหลักการพื้นฐานของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจที่ตกเป็นจำเลยก็สามารถนำพยานหลักฐานอื่นมานำสืบโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีได้ รวมถึงสามารถนำผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีได้เช่นกัน หลักการเรื่องภาระการพิสูจน์ที่เปลี่ยนแปลง

¹³ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20

ไปจากหลักการเดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงไม่ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้ประกอบการธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด

4.2.1.4 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค

1) การสืบพยานหลักฐานล่วงหน้า

การสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 22 และมาตรา 23 มีหลักการทำนองเดียวกับการสืบ พยานหลักฐานล่วงหน้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 101 มาตรา 101/1 และมาตรา 101/2 แต่มีข้อแตกต่างกันในประการสำคัญคือ การสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 อาจทำได้ตั้งแต่ก่อนยื่นฟ้องหรือภายหลังจาก ฟ้องคดีแล้วก็ได้ ส่วนการสืบพยานหลักฐานล่วงหน้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นั้น จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่าคดีนั้นได้มีการฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ดังนั้น หลักการสืบพยาน ล่วงหน้าตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงมีวิธีการใช้ที่ครอบคลุม มากกว่าหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงนับว่าเป็นประโยชน์แก่คู่ความ ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการที่จะสามารถขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานที่ เกรงจะสูญหายหรือเป็นการยากที่จะนำมาสืบในภายหลังได้

การสืบพยานในคดีแพ่งทั่วไป ศาลจะเป็นผู้บันทึกคำพยานด้วย ตนเอง แต่ในคดีผู้บริโภคจะมีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยศาลทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งเจ้าพนักงานคดี จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ต่อเมื่อศาลมอบหมายให้ทำ¹⁴ และนอกจากนี้ ในกรณีที่มีการบันทึกคำ พยานโดยใช้วิธีการบันทึกลงในวัสดุ ซึ่งสามารถถ่ายทอดเป็นภาพหรือเสียงหรือโดยใช้วิธีการอื่นใด ซึ่งคู่ความและพยานสามารถตรวจสอบถึงความถูกต้องของบันทึกการเบิกความนั้นได้ ศาลก็อาจ มอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อความที่บันทึกตลอดจนการ จัดทำสำเนาข้อความดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสิ่งบันทึกอย่างอื่นได้¹⁵

¹⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณา คดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 (3)

¹⁵ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการ ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 23

2) การนัดพิจารณา การไกล่เกลี่ย และการให้การ

หลักการเกี่ยวกับการนัดพิจารณา การไกล่เกลี่ย และการให้การตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีหลักการทำนองเดียวกับวิธีพิจารณาคดีมโนสำเร็กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 มาตรา 193 ทวิ มาตรา 193 ตริ มาตรา 193 จัตวา มาตรา 193 เบญจ และมาตรา 196

ในส่วนของกำหนัดวันนัดพิจารณา ทั้งคดีผู้บริโภค คดีมโนสำเร็ และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก มีหลักการทำนองเดียวกันคือ ศาลจะต้องกำหนัดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนัดนัดเพื่อการไกล่เกลี่ย ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน

มีข้อสังเกตว่า คำว่า “กำหนัดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว” ศาลจะต้องนัดพิจารณาภายในกี่วัน ในส่วนของคดีผู้บริโภคไม่มีปัญหาในการตีความ เพราะมีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 9 กำหนดกรอบเวลาของการนัดพิจารณาไว้อย่างชัดเจน โดยให้ศาลกำหนัดวันนัดพิจารณาไม่เกิน 30 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้อง แต่ในคดีมโนสำเร็และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่มีการกำหนดกรอบเวลาไว้ให้ชัดเจนแน่นอนเหมือนอย่างคดีผู้บริโภค ทำให้ในทางปฏิบัติในคดีมโนสำเร็หรือคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลอาจกำหนัดวันนัดพิจารณาเกินกว่า 30 วันก็ได้ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติภายหลังศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้ว จะต้องมีการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยยังภูมิลำเนาตามที่โจทก์ได้แถลงต่อศาล ดังนั้น การส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยจะช้าหรือเร็วก็ขึ้นอยู่กับว่าจำเลยในคดีนั้นมียกคน แต่ละคนมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือนอกเขตศาลที่โจทก์ได้ยื่นฟ้องไว้ ซึ่งในบางคดีอาจต้องใช้เวลา 2 ถึง 3 เดือนเพื่อที่จะส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยจนครบทุกคน อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 15 บัญญัติให้อำนาจศาลที่จะยื่นหรือขยายระยะเวลาตามที่กำหนัดไว้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้หรือกฎหมายอื่นได้ตามความจำเป็น ดังนั้นในการกำหนัดวันนัดพิจารณา ศาลอาจกำหนัดเกินกว่า 30 วันก็ได้โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 15 อันเป็นการทำให้กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่เคร่งครัดจนเกินไป

ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้วพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 25 กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลกำหนัดหรือที่คู่ความตกลงกันต้องทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือ

ประนีประนอมยอมความกันก่อน ซึ่งแตกต่างจากคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่กำหนดให้ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม ในคดีผู้บริโภคมักกฎหมายจะกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกันเป็นผู้ไกล่เกลี่ยก็ได้ หมายความว่า จะเป็นการตัดอำนาจศาลมิให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ศาลยังคงมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยได้เช่นเดิม

มีข้อสังเกตว่า ในคดีผู้บริโภค เมื่อถึงวันนัดพิจารณาและคู่ความมาพร้อมกันแล้ว เจ้าพนักงานคดีจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้เจรจาตกลงกัน เว้นแต่ศาลเห็นสมควรจะแต่งตั้งให้ผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแทน¹⁶ อย่างไรก็ตาม คู่ความอาจตกลงร่วมกันให้บุคคลอื่นเป็นผู้ไกล่เกลี่ยก็ได้ เพียงแต่คู่ความต้องแจ้งสถานที่ติดต่อและหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลนั้นให้เจ้าพนักงานคดีทราบ ซึ่งศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลดังกล่าวเพื่อให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย หากไม่สามารถดำเนินการได้หรือบุคคลนั้นไม่ยอมรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือการกระทำเช่นนั้นจะทำให้คดีเนิ่นช้าเสียหาย เจ้าพนักงานคดีหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลก็ต้องเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต่อไป¹⁷

ในกรณีที่คู่ความตกลงกันได้ ซึ่งจะต้องมีการถอนฟ้องหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลง หรือสัญญาประนีประนอมยอมความแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ถ้ายังไม่สามารถตกลงกันได้และผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเห็นควรเลื่อนการพิจารณาก็ต้องทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อขออนุญาตเลื่อนการนัดพิจารณาออกไป ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาได้ไม่เกิน 3 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 7 วัน อย่างไรก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่ามีความจำเป็นต้องเลื่อนการไกล่เกลี่ยออกไปเกินกว่า 7 วันหรือมากกว่า 3 ครั้ง เพราะมีพฤติการณ์พิเศษ ศาลมีดุลพินิจกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องระบุพฤติการณ์พิเศษดังกล่าว

¹⁶ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 14 วรรคหนึ่ง

¹⁷ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 14 วรรคสอง

ไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาด้วย¹⁸ เหตุที่กฎหมายกำหนดกรอบเวลาในการเลื่อนการพิจารณามีให้เกิน 3 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 7 วัน ก็เพื่อป้องกันมิให้คู่ความใช้การไต่ถามคดีมาเป็นช่องทางในการประวิงคดี อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ที่ต้องการให้คดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว ส่งผลให้คู่ความได้รับการบรรเทาความเดือดร้อนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งในคดีมีโนสาร่าและคดีไม่มีข้อยุ่งยากจะไม่มีกำหนดกรอบเวลาในการเลื่อนการพิจารณาไว้ดังเช่นคดีผู้บริโภคร

ในกรณีที่คู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ยื่นคำให้การ ศาลจะต้องจัดให้มีการสอบถามคำให้การของจำเลยก่อน โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณีที่จำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นได้ หรือศาลจะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือจำเลยในการจัดทำคำให้การหรือช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำบัญชีระบุพยานด้วยก็ได้ แต่การช่วยเหลือดังกล่าวต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ¹⁹ ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ในคดีแพ่งทั่วไปที่จำเลยต้องให้การโดยชัดแจ้งและต้องแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธด้วย โดยศาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือตรวจสอบความถูกต้องของคำให้การจำเลย เพราะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะต้องตรวจสอบเอาเอง

ถ้าจำเลยไม่ให้การ และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลายื่นคำให้การ ทั้งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 วรรคท้าย มีสภาพบังคับเช่นเดียวกัน คือให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ และให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดโดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ให้ศาลดำเนินการต่อไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ตรี มาตรา 193 จัตวา และมาตรา 193 เบญจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้จำเลยประวิงคดี อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ที่ต้องการให้คดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

¹⁸ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 16

¹⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ข้อ 17

3) การขาดนัดพิจารณา

ทั้งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคม และวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีหลักการทำนองเดียวกัน กล่าวคือ การจะถือว่าคู่ความฝ่ายใดขาดนัดพิจารณานั้น ต้องได้ความว่าคู่ความดังกล่าวได้ทราบคำสั่งให้มาศาลโดยชอบแล้วไม่มาศาลในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ซึ่งแบ่งกรณีของการขาดนัดพิจารณาได้ 2 กรณีเช่นเดียวกัน คือ

(1) กรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ทั้งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีหลักการทำนองเดียวกัน คือ กรณีดังกล่าวถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปและให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ เว้นแต่ตามพฤติการณ์แห่งคดีศาลจะเห็นสมควรให้พิจารณาชี้ขาดและตัดสินคดีนั้นต่อไปฝ่ายเดียวโดยให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา

(2) กรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ทั้งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากมีหลักการทำนองเดียวกัน คือ

(ก) ถ้าจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเพียงอย่างเดียว ซึ่งต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 ถึงมาตรา 199 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(ข) ถ้าจำเลยได้ยื่นคำให้การไว้แล้ว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา และศาลต้องพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว ในกรณีนี้ต้องนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 205 ถึงมาตรา 207 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

กล่าวโดยสรุป หนึ่งในวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 คือต้องการให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ซึ่งเป็นหลักการทำนองเดียวกับวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงนับว่าเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวกแก่คู่ความทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคมหรือฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจที่จะได้รับการบรรเทาความเดือดร้อนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ดังสุภาษิตกฎหมายที่ว่า “ความล่าช้าคือการปฏิเสธความยุติธรรม” (justice delayed is justice denied)

4) การรับฟังข้อเท็จจริงในคดีอื่น

ในคดีแพ่งทั่วไปมีหลักการที่สำคัญตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 คือ คำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆ ให้ถือว่าผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้นไม่ผูกพันบุคคลภายนอก²⁰ ซึ่งแตกต่างจากคดีผู้บริโภคในประการที่สำคัญกล่าวคือ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้วเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าคดีก่อนต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุด และมีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกับคดีก่อน

ผู้วิจัยเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ใช่การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ตามหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้อธิบายไว้แล้วในบทที่ 3 เพราะพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าจะถือตามข้อเท็จจริงในคดีก่อนมาเป็นที่ยุติในคดีหลังหรือไม่เท่านั้น ส่วนรูปแบบการดำเนินคดียังอยู่ในลักษณะที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้บริโภคต่างคนต่างฟ้อง แม้ว่าผู้เสียหายเหล่านั้นจะได้รับความเสียหายจากมูลเหตุเดียวกันก็ตาม ซึ่งในคดีผู้บริโภคหากคดีใดศาลมีคำพิพากษาแล้ว ผู้เสียหายรายอื่นที่ได้รับความเสียหายจากมูลเหตุเดียวกันและได้ยื่นฟ้องจำเลยคนเดียวกันเป็นอีกคดีหนึ่ง ศาลในคดีหลังอาจใช้ดุลพินิจนำข้อเท็จจริงในคดีก่อนมารับฟังเป็นยุติในคดีหลังโดยไม่ต้องสืบพยานเท่านั้น ทั้งนี้ตามร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของสำนักงานศาลยุติธรรมได้กำหนดให้ผู้บริโภคหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีแทนผู้บริโภคอาจยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมคำฟ้องเพื่อขอดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนสมาชิกกลุ่มได้ แต่ในชั้นพิจารณาร่างโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ตัดข้อความดังกล่าวออก โดยคณะกรรมการกฤษฎีกาเห็นว่า “วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคและการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีหลักการที่แตกต่างกัน และในขณะนี้ ร่างกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มก็ยังไม่ออกใช้บังคับ ดังนั้น ควรกำหนดให้การดำเนินคดีผู้บริโภคเป็นทางเลือกเพิ่มเติมขึ้น โดยหากผู้บริโภคเห็นควรที่จะใช้วิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคก็ต้องใช้วิธีพิจารณาคดีตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี

²⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 2865/2530, 8015/2543

ผู้บริโภค และหากเลือกที่จะฟ้องเป็นคดีแบบกลุ่มก็ต้องไปดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้สำหรับเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเพื่อให้เกิดความชัดเจนและไม่เกิดความสับสน”²¹

กล่าวโดยสรุป บทบัญญัติมาตรา 30 ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีหลักการที่แตกต่างจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (class action) ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่โดยผลของคำพิพากษาอาจทำให้ศาลในคดีหลังรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นยุติโดยไม่ต้องสืบพยานก็ได้ ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 อันส่งผลให้การพิจารณาคดีของศาลเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และช่วยลดขั้นตอนการดำเนินคดี ทั้งยังไม่ต้องให้คู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำซ้อนกับคดีก่อนที่มีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันอีกด้วย จึงนับว่าเป็นประโยชน์แก่คู่ความทุกฝ่ายเป็นอย่างยิ่ง

5) วิธีการสืบพยาน

ในคดีผู้บริโภคจะไม่มีวันสืบพยานเหมือนคดีแพ่งทั่วไป กล่าวคือเมื่อถึงวันนัดพิจารณา ศาลอาจทำการสืบพยานไปทันทีได้ โดยก่อนสืบพยานศาลต้องสอบถามคู่ความเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่ายจะนำเข้าสู่สืบแล้วบันทึกไว้หรือจะสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ อย่างไรก็ตาม ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำบัญชีระบุพยานดังกล่าวให้เรียบร้อยก็ได้ แต่การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวของเจ้าพนักงานคดีต้องไม่มีลักษณะเป็นการกำหนดรูปคดีในทำนองเดียวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ²² นอกจากนี้ศาลต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบพร้อมทั้งกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนำพยานเข้าสู่สืบก่อนหรือหลังตามลำดับ ดังนั้นในคดีผู้บริโภคจึงไม่อาจนำหลักเกณฑ์ว่าด้วยการยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมาย

²¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ...., เรื่องเสร็จที่ 867/2550,” พศุศจิกายน 2550. (อัดสำเนา)

²² ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 17 ประกอบข้อ 7

วิธีพิจารณาความแพ่งที่กำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุดยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วันมาใช้บังคับได้

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงมากขึ้น ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปที่ศาลมีหน้าที่เพียงควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายพยานหลักฐานเท่านั้น อันเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบบของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งถูกออกแบบเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบกล่าวหามาเป็นระบบที่ค่อนข้างไปในระบบไต่สวนที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงด้วยตนเองมากกว่าที่จะเป็นภาระหน้าที่ของคู่ความ²³ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับคดีมโนสำเนาและคดีแรงงาน โดยในคดีผู้บริโภคร ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในกรณีนี้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ นอกจากนี้ศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้²⁴ รวมถึงอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้²⁵

เห็นได้ว่าในคดีผู้บริโภคร ศาลจะมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ว่าจะเป็นการซักถามพยาน การเรียกพยานมาสืบเองหรือมาสืบเพิ่มเติม รวมถึงมีอำนาจเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยศาลอีกด้วย ยิ่งทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานที่ได้มาดังกล่าวนี้ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว²⁶ รวมถึงต้องให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือ

²³ ธานิศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551), หน้า 113.

²⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง

²⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

²⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 33 วรรคสอง

เพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวด้วย²⁷ ซึ่งเป็นไปตามหลักการฟังความทุกฝ่าย และเมื่อสืบพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ศาลต้องมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้โดยชัดแจ้งว่า มุ่งประสงค์จะให้กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นเป็นกระบวนการที่เรียบง่าย ไม่เป็นทางการ และเปิดโอกาสให้คู่ความไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคหรือฝ่ายผู้ประกอบการสามารถฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีในศาลได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีทนายความ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริงมากขึ้น รวมถึงมีเจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ช่วยในการค้นหาความจริงในคดี แต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็เปิดช่องทางให้คู่ความสามารถที่จะโต้แย้งคัดค้านรวมถึงสามารถนำผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาทำความเห็นโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาสืบตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย อันเป็นหลักการพื้นฐานของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงไม่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

4.2.1.5 คำพิพากษาและคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี

คดีผู้บริโภคในบางกรณีอาจไม่ได้มีมูลคดีมาจากข้อพิพาทเฉพาะตัวระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการที่เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น เพราะบางกรณีอาจมีความเสียหายอันเนื่องมาจากสินค้าหรือบริการที่มีอยู่ในท้องตลาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคหรือสังคมโดยรวมได้ ด้วยเหตุนี้การยึดหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ที่ถือหลักว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น อาจไม่ได้ผลและไม่อาจเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้บริโภคหรือสังคมโดยรวมได้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิเศษที่จะพิพากษาหรือมีคำสั่งในลักษณะที่มีนัยสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยส่วนรวมนอกเหนือไปจากการกำหนดให้ผู้ประกอบการชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้บริโภคที่เป็นโจทก์ในแต่ละคดีเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิม โดยอำนาจพิเศษของศาลได้แก่

²⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36 วรรคหนึ่ง

อำนาจศาลที่จะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์ อำนาจศาลในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา อำนาจศาลในการพิพากษาบังคับให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค อำนาจศาลที่จะสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเชิงลงโทษ เป็นต้น

สำหรับอำนาจศาลในการพิพากษาหรือสั่งจัดการแก้ไขสินค้าที่ได้จำหน่ายไปแล้วหรือหลงเหลืออยู่ในท้องตลาดที่อาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคโดยส่วนรวม อาจเกิดปัญหาได้ในกรณีที่สินค้าที่ต้องการเปลี่ยนนั้นเป็นสินค้าที่ไม่มีการผลิตออกมาอีกทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนสินค้าได้หรือไม่สามารถแก้ไขสินค้าดังกล่าวได้ และอีกกรณีหนึ่งคือ สินค้าที่ต้องการเปลี่ยนนั้นเป็นสินค้าที่ผลิตออกมาเป็นรุ่น และในแต่ละรุ่นมีลักษณะเฉพาะซึ่งมีจำนวนจำกัดไม่สามารถเปลี่ยนหรือแก้ไขสินค้าได้ เช่น ไม่มีแม่พิมพ์ของสินค้านั้นแล้ว เป็นต้น สำหรับปัญหานี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ในกรณีที่ไม้อาจแก้ไขหรือดำเนินการเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่แทนได้ กฎหมายฉบับนี้เปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจสั่งให้ใช้ราคาแทนได้ โดยศาลต้องคำนึงถึงลักษณะและสภาพของสินค้าขณะรับคืนรวมทั้งความสุจริตของผู้ประกอบธุรกิจประกอบด้วย

นอกจากนี้ เพื่อให้การใช้อำนาจพิเศษของศาลเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 28 จึงกำหนดให้ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อประกอบการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ได้

อย่างไรก็ดี อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อศาลมอบหมายให้ทำ หากศาลมิได้มอบหมายแล้ว เจ้าพนักงานคดีก็มิอาจดำเนินการในเรื่องดังกล่าวด้วยตนเองได้ ซึ่งหากศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีไปดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจมาเสนอต่อศาลแล้ว ข้อเท็จจริงหรือความเห็นของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าวต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งคัดค้านได้ ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าจึงควรเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสินค้าที่ผลิต เพื่อจะได้นำบุคคลเหล่านั้นมาให้ความเห็นโต้แย้งคัดค้านพยานหลักฐานที่ศาลเรียกมาสืบหรือรายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานคดีได้

กล่าวโดยสรุป พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ให้อำนาจพิเศษแก่ศาลไว้อย่างกว้างขวางและเป็นการยกเว้นหลักการในการที่จะพิพากษาหรือมี

คำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 142 มาตรา 143 และ มาตรา 145 ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรม ทั้งนี้ เพราะประชาชนผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย รวมถึงยังขาดอำนาจต่อรองในการทำสัญญาต่างๆ กับผู้ประกอบการธุรกิจ ดังนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงจำเป็นต้องสร้างกลไกของกฎหมายให้เกิดความสมดุล

อย่างไรก็ดี มิได้หมายความว่ากฎหมายฉบับนี้จะไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเสียเลย โดยการใช้อำนาจพิเศษของศาลยังต้องอยู่ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนด ยกตัวอย่างเช่น ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมารวบรวมแล้วกันแล้วโดยชอบ ศาลจะไปหยิบยกข้อเท็จจริงอื่นนอกเหนือจากคำฟ้องหรือคำให้การมาวินิจฉัยไม่ได้

ส่วนในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ผู้ประกอบการธุรกิจรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า กฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาให้ผู้ประกอบการธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภค แต่การใช้อำนาจพิเศษของศาลดังกล่าวนี้ ศาลก็ต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ของผู้ประกอบการธุรกิจ ตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น กฎหมายได้กำหนดให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดเชยค่าใช้ทรัพย์สินหรือค่าเสียหายแล้วแต่กรณีให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจนั้นได้

ยิ่งไปกว่านั้น การนำหลักการเรื่องค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ (Punitive Damages) มาใช้ในคดีผู้บริโภคก็ถือเป็นเรื่องใหม่ที่ศาลจะต้องใช้ดุลพินิจด้วยความระมัดระวัง เพราะแนวคิดเรื่องค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากการให้ค่าเสียหายเชิงทดแทนหรือค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) กล่าวคือ ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษทางแพ่งแก่ผู้ที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงเกินปกติธรรมดาอันมีลักษณะคล้ายการลงโทษทางอาญา ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษจึงต้องอยู่บนพื้นฐานของนโยบายสาธารณะและ

ประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก ส่วนค่าเสียหายเชิงทดแทนหรือค่าสินไหมทดแทนมุ่งแต่เฉพาะการเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สถานะเดิม และไม่ให้ค่าเสียหายเกินไปกว่าค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริง

ด้วยเหตุดังกล่าว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จึงจำกัดกำหนดกรอบในการใช้ดุลพินิจให้แก่ศาล เพื่อให้ใช้อำนาจพิเศษนี้อย่างระมัดระวัง ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 42 ที่กำหนดเพดานในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษไว้ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด เว้นแต่ค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดมีจำนวนเงินไม่เกินห้าหมื่นบาท ศาลจึงจะมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด สำหรับการกำหนดเพดานของค่าเสียหายเพื่อการลงโทษนี้มีลักษณะคล้ายกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เว้นแต่ในบางมลรัฐที่จะไม่มีการกำหนดเพดานของค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเอาไว้

อย่างไรก็ดี ระบบศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้คณะลูกขุนเป็นผู้กำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ ส่วนประเทศไทยนั้น จะให้ศาลเป็นผู้กำหนด ซึ่งการจะกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษแค่ไหน เพียงไรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความรู้ และประสบการณ์ของผู้ที่ทำหน้าที่กำหนดค่าเสียหายดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษมีลักษณะคล้ายการลงโทษทางอาญา ดังนั้น การใช้ดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้จึงต้องเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรม การกำหนดเพดานขั้นสูงของค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเอาไว้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 42 จึงนับว่าเหมาะสมและเป็นธรรมแล้ว

ในส่วนตัวที่ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นว่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคนั้น หลักการดังกล่าวมีที่มาจากหลักการที่เรียกว่า “การเจาะม่านนิติบุคคล” (Piercing the Corporate Veil) หรือ “การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล” (Disregard of Corporate ness) ซึ่งใช้อยู่ในหลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือเยอรมนี เป็นต้น หลักการดังกล่าวมีแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้สภาพความเป็นนิติบุคคลโดยไม่ชอบหรือไม่สุจริต ซึ่งหากนิติบุคคลดังกล่าวนี้ถูกใช้ในลักษณะเป็นหุ่นเชิด (Alter Ego) หรือเป็นเครื่องมือเพื่อฉ้อฉลหรือก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิด ศาลก็ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลและถือเสมือนว่าหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้นกับนิติบุคคลนั้นเป็นบุคคลเดียวกัน และต้องรับผิดชอบในหนี้ที่อีกฝ่ายหนึ่งก่อขึ้น

อย่างไรก็ดี การที่นิติบุคคลมีทรัพย์สินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้เพียงประการเดียวไม่ถือเป็นเหตุผลอันเพียงพอที่จะหลักการเจาะมานิติบุคคลไปบังคับใช้ ศาลจำต้องคำนึงถึงพฤติการณ์อื่นประกอบด้วย เช่น นิติบุคคลนั้นถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต มีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภครวม หรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นต้น โดยข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของนิติบุคคลนั้นได้ นอกจากนี้ศาลอาจเรียกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มาให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานแก่ศาลได้อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มิได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าที่สุจริตแต่อย่างใด ในทางกลับกันพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็มุ่งกำจัดผู้ประกอบการธุรกิจที่ไม่สุจริตให้หมดไปจากสังคม ให้คงเหลือไว้แต่เพียงผู้ประกอบการธุรกิจผู้สุจริตเท่านั้น

4.2.2 การอุทธรณ์ และฎีกา

หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันในเรื่องการอุทธรณ์และฎีการะหว่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในประการแรกคือในคดีผู้บริโภคมีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกา เหตุผลที่ต้องมีการจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคขึ้นเป็นพิเศษแตกต่างจากวิธีพิจารณาความแพ่งทั่วไป และกำหนดให้คดีผู้บริโภคเป็นที่สุดไต่ชั้นศาลอุทธรณ์ (บางกรณีอาจเป็นที่สุดไต่ชั้นศาลฎีกา) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้มีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคในศาลชั้นอุทธรณ์และในศาลฎีกาเพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีเหล่านี้โดยเฉพาะ

ในส่วนเรื่องเขตอำนาจศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกา รวมถึงทุนทรัพย์ที่ใช้เป็นการวางข้อจำกัดการอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงยังคงมีหลักการทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่จะแตกต่างกันตรงที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้ที่มีอำนาจอนุญาตให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง กล่าวคือ ในคดีแพ่งทั่วไป ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงคือผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาใน

ศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาภาค แต่ในคดีผู้บริโภคร ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงคือผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ และในส่วนของกรฎีกา ผู้พิพากษาศาลฎีกาจะเป็นผู้พิจารณาอนุญาตว่าจะรับฎีกาหรือไม่ โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ปัญหาตามฎีกานั้นต้องเป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไปที่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหรือศาลชั้นอุทธรณ์หรืออธิบดีผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์จะเป็นผู้พิจารณาว่าจะอนุญาตให้ฎีกาหรือไม่ภายใต้เงื่อนไขว่าปัญหาที่ฎีกานั้นมีเหตุสมควรที่จะฎีกาได้

กล่าวโดยสรุป ในคดีผู้บริโภครระบบการอุทธรณ์หรือฎีกาจะใช้ระบบสองชั้นครั้งคือคดีจะยุติที่ศาลชั้นอุทธรณ์ แต่ในการฎีกาจะใช้ระบบขออนุญาตฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง โดยมีเงื่อนไขคือถ้าปัญหาที่จะฎีกานั้นเป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ศาลฎีกาก่อนอนุญาตให้ฎีกาได้ ส่งผลให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็วภายในสองชั้นศาล และไม่มีคดีค้างพิจารณาในศาลฎีกา เว้นแต่คดีที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะหรือเป็นปัญหาสำคัญ* คดีจึงจะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้ อันเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภครวมถึงผู้ประกอบการที่เป็นคู่ความในคดีที่ไม่ต้องดำเนินคดีจนถึงสามชั้นศาลเหมือนอย่างคดีแพ่งทั่วไปตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

*ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 40 วรรคสอง กำหนดไว้ว่า ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่ง เช่น (1) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

(2) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกัน หรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

(3) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

4.2.3 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มีหลักเกณฑ์ในเรื่องวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาที่แตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในประการแรกคือ การขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในคดีผู้บริโภค ผู้บริโภคสามารถขอคุ้มครองชั่วคราวได้ตั้งแต่ก่อนยื่นฟ้อง แต่การขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในคดีแพ่งทั่วไป คู่ความที่เป็นโจทก์จะขอคุ้มครองชั่วคราวได้ต่อเมื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น เหตุที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องได้ เนื่องจากในคดีผู้บริโภคมีสาเหตุที่มีผลกระทบต่อผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้ความในคดีเท่านั้น แต่ในบางกรณีอาจมีผลกระทบไปยังผู้บริโภคโดยส่วนรวมได้ จึงจำเป็นต้องป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นหรือเยียวยาแก้ไขไม่ให้ความเสียหายมีมากเกินไป

ข้อแตกต่างประการต่อมาคือ ในคดีผู้บริโภคนกำหนดให้ผู้บริโภคมีสิทธิยื่นคำขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้ หากมีเหตุที่จะขอคุ้มครองชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (2) เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 56 แล้วจะเห็นได้ว่าบุคคลที่จะมีสิทธิขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องได้หมายถึงเฉพาะผู้บริโภคที่จะยื่นฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจเท่านั้น ผู้ประกอบการธุรกิจไม่สามารถขอตามมาตรานี้ได้ ซึ่งต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 ที่กำหนดว่าคู่ความที่เป็นโจทก์สามารถยื่นคำขอคุ้มครองชั่วคราวได้เมื่อได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว

ดังนั้น ในคดีแพ่งทั่วไปผู้ประกอบการธุรกิจหรือผู้บริโภคย่อมมีสิทธิยื่นคำขอคุ้มครองชั่วคราวได้เหมือนกัน ส่วนเหตุที่จะขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องในคดีผู้บริโภคนต้องปรากฏว่ามีเหตุเช่นเดียวกับกรณีที่จะทำให้โจทก์ (หมายถึงเฉพาะผู้บริโภค) มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (2) หรือมีความจำเป็นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม

แต่ในคดีแพ่งทั่วไป คู่ความที่เป็นโจทก์จะขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวได้ แต่ตามวิธีการที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (1) ถึง (4) * ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลายกว่าในคดีผู้บริโภค

อย่างไรก็ดี ในคดีผู้บริโภค ผู้บริโภคที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาจขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องได้ในคดีผู้บริโภคทุกประเภทโดยไม่จำกัดทุนทรัพย์ แต่ในคดีแพ่งทั่วไป คู่ความที่เป็นโจทก์จะขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวได้เฉพาะในคดีแพ่งสามัญ ส่วนในคดี

* ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 บัญญัติว่า “ในคดีอื่น ๆ นอกจากคดีมีโนสาเร่ โจทก์ขอปที่จะยื่นต่อศาลพร้อมกับคำฟ้อง หรือในเวลาใดๆ ก่อนพิพากษา ซึ่งคำขอฝ่ายเดียว ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งภายในบังคับแห่งเงื่อนไข ซึ่งจะกล่าวต่อไป เพื่อจัดให้มีวิธีคุ้มครองใดๆ ดังต่อไปนี้

(1) ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยทั้งหมดหรือบางส่วนไว้ก่อนพิพากษา รวมทั้งจำนวนเงินหรือทรัพย์สินของบุคคลภายนอกซึ่งถึงกำหนดชำระแก่จำเลย

(2) ให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำซ้ำหรือกระทำต่อไปซึ่งการละเมิดหรือการผิดสัญญาหรือการกระทำที่ถูกร้อง หรือมีคำสั่งอื่นใดในอันที่จะบรรเทาความเดือดร้อนเสียหายที่โจทก์อาจได้รับต่อไปเนื่องจากการกระทำของจำเลยหรือมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยโอน ขาย ยักย้าย หรือจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลย หรือมีคำสั่งให้หยุดหรือป้องกันการเปลี่ยนแปลงไปเปล่าหรือการบุบสลายซึ่งทรัพย์สินดังกล่าว ทั้งนี้ จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

(3) ให้ศาลมีคำสั่งให้นายทะเบียน พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระงับการจดทะเบียน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงทางทะเบียน หรือการเพิกถอนการจดทะเบียนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินที่พิพาทหรือทรัพย์สินของจำเลยหรือที่เกี่ยวกับการกระทำที่ถูกร้องไว้ชั่วคราวจนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(4) ให้จับกุมและกักขังจำเลยไว้ชั่วคราว...”

มโนสำเนาหรือคดีที่มีทุนทรัพย์พิพาทกันไม่ถึงสามแสนบาท โจทก์จะมาขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวไม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 วรรคหนึ่ง

ในการพิจารณาคำขอตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 กำหนดให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอได้เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า คำขอที่ยื่นและในโอกาสที่ยื่นคำขอนั้นมีเหตุสมควร และมีเหตุเพียงพอที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้นได้และสภาพแห่งความเสียหายของผู้ขอไม่สามารถที่จะได้รับชดใช้เป็นเงินหรือทดแทนด้วยสิ่งอื่นใดได้ หรือผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยไม่อยู่ในฐานะที่จะชดใช้หรือทดแทนความเสียหายแก่ผู้ขอหรือกรณีเป็นการยากที่จะบังคับคดีเอาแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยนั้นได้ภายหลัง หรือจะเกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวมอันยากต่อการแก้ไขเยียวยาในภายหลัง แต่ในคดีแพ่งทั่วไปประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 255 กำหนดว่าในการพิจารณาอนุญาตตามคำขอที่ยื่นไว้ตามมาตรา 254 ต้องให้เป็นที่พอใจของศาลว่า คำฟ้องมีมูลและมีเหตุเพียงพอที่จะนำวิธีคุ้มครองตามที่ขอนั้นมาใช้ได้ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 255 ซึ่งหลักเกณฑ์การพิจารณาในคดีแพ่งทั่วไปจะมีขั้นตอนมากกว่าในคดีผู้บริโภค

ข้อแตกต่างที่สำคัญคือ ในคดีผู้บริโภค หากศาลมีคำสั่งยกคำขอให้คุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องแล้ว คำสั่งของศาลเป็นที่สุดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 57 วรรคท้าย แต่ในคดีแพ่งทั่วไป คำสั่งยกคำขอให้คุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาไม่เป็นที่สุด โดยผู้ขออาจยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งดังกล่าวได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกา กล่าวคือ หากศาลชั้นต้นมีคำสั่งยกคำขอ ผู้ขออาจอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันมีคำสั่ง หรือหากไม่ยื่นอุทธรณ์ภายในกำหนดดังกล่าว ก็อาจยื่นอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นได้ภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 228

อย่างไรก็ดี ในส่วนของผลบังคับเมื่อศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวทั้งในคดีผู้บริโภคและในคดีแพ่งทั่วไปต่างก็มีหลักการทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำสั่งให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องหรือวิธีการคุ้มครองชั่วคราวในระหว่างพิจารณาแล้ว คำสั่งศาลมีผลบังคับแก่ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยหรือจำเลยทันที แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องในคดีผู้บริโภค ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยอาจยื่นคำขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตได้ หากศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิม

ดังกล่าว คำสั่งนี้เป็นที่สุด²⁸ แต่ในคดีแพ่งทั่วไป จำเลยจะยื่นคำขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตไม่ได้ จำเลยต้องใช้สิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาตามบทบัญญัติว่าด้วยอุทธรณ์หรือฎีกาเท่านั้น

มีข้อสังเกตว่า การขอให้ศาลยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งอนุญาตเดิมในคดีผู้บริโภคนี้มีหลักการทำนองเดียวกับการขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวในระหว่างพิจารณาในเหตุฉุกเฉินตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 267 กล่าวคือ หากศาลมีคำสั่งยกคำขอในเหตุฉุกเฉิน คำสั่งศาลเป็นที่สุด และหากศาลอนุญาตให้ใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวในระหว่างพิจารณาในเหตุฉุกเฉิน จำเลยอาจยื่นคำขอให้ศาลยกเลิกคำสั่งนั้นได้ หากศาลมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งเดิมที่อนุญาตแล้ว คำสั่งศาลเป็นที่สุดเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในคดีผู้บริโภค ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดี ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวที่เหมาะสม รวมทั้งเงื่อนไขและระยะเวลาของการใช้วิธีการดังกล่าวได้²⁹ การดำเนินการดังกล่าวอาจกระทำโดยสอบถามข้อเท็จจริงจากบุคคล เช่น ผู้บริโภคที่จะฟ้องคดีหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทน ผู้บริโภครายอื่นที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่จะถูกฟ้อง เป็นต้น รวมทั้งมีหนังสือเรียกบุคคลดังกล่าวหรือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองส่งวัตถุหรือเอกสารอันจะเป็นประโยชน์แก่การวินิจฉัย ส่วนข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานคดีต้องตรวจสอบ ได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจทั้งนี้ เพราะวิธีการชั่วคราวก่อนยื่นฟ้องคดีมีผลกระทบต่อสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจที่ยังไม่ได้ถูกฟ้อง

ดังนั้น เพื่อให้การใช้ดุลพินิจของศาลเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ศาลจึงอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเสนอต่อศาลก่อนมีคำสั่งได้ ส่วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 60 วรรคแรก

²⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 25 วรรคหนึ่ง

ความเห็นของเจ้าพนักงานคดีดังกล่าวนี้ ศาลมีอำนาจที่จะฟังข้อเท็จจริงของผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยก่อนมีคำสั่งในเรื่องนั้นก็ได้³⁰ ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาล

ดังนั้น ในบางกรณีศาลอาจไม่ฟังข้อเท็จจริงของผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยก็ได้ และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจผู้สุจริตไม่ให้ถูกผู้บริโภคนำมาใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความเสียหาย ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยมีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้ขอใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ตนได้ตั้งที่บัญญัติไว้ในมาตรา 60 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งมีหลักการตรงกับมาตรา 263 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ต่างกันตรงที่ในคดีผู้บริโภค ผู้ที่จะถูกฟ้องเป็นจำเลยต้องยื่นคำขอภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมดังกล่าว แต่ในคดีแพ่งทั่วไป จำเลยต้องยื่นคำขอภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลที่มีคำสั่งตามวิธีการคุ้มครองชั่วคราวนั้น

นอกจากนี้ ในคดีผู้บริโภค พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 61 กำหนดกรอบระยะเวลาให้ผู้ขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องต้องฟ้องคดีเกี่ยวกับคำขอที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด มิฉะนั้นให้ถือว่าคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องเป็นอันยกเลิกไปเมื่อครบกำหนดดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้ประกอบธุรกิจที่จะถูกฟ้องได้รับความเสียหายมากเกินไปและมีให้ผู้บริโภคที่ไม่สุจริตใช้กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือกลั่นแกล้งผู้ประกอบธุรกิจผู้สุจริต

นอกจากผู้บริโภคที่จะเป็นโจทก์อาจขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องแล้ว ในระหว่างพิจารณา คู่ความในคดีผู้บริโภคอาจขอให้ศาลใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253 ถึงมาตรา 270 ได้อีกด้วยโดยอนุโลมนำมาใช้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7

นอกจากนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 63 ได้กำหนดไว้ว่า ในระหว่างพิจารณา ถ้ามีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการหรือวิธีการใดๆ เพื่อบรรเทาความเสียหายหรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความหรือผู้บริโภคเป็นส่วนรวมเป็นการชั่วคราวก่อนการพิพากษาคดี ให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการนั้นได้

³⁰ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 25 วรรคสอง

เท่าที่จำเป็นและพอสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ซึ่งเป็นการให้อำนาจศาล กำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253 ถึงมาตรา 270 หรืออาจเรียกว่าเป็น “วิธีการคุ้มครองแบบพิเศษ” ได้³¹

ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ซึ่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 26 กำหนดไว้ว่า นอกจากมาตรการหรือวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจกระทำการหรือห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ให้ประกาศหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้ผู้บริโภคทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการโดยถูกต้องครบถ้วน หรือห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่อาจทำให้ผู้บริโภคหลงผิดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ หรือให้จำหน่ายสินค้าหรือบริการภายใต้เงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ศาลเห็นสมควร ทั้งนี้ ศาลจะต้องพิจารณาสั่งเท่าที่จำเป็นและไม่เกินสมควรแก่กรณี โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจและประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยรวมประกอบกันด้วย

กล่าวโดยสรุป พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางที่จะกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาได้เท่าที่จำเป็นและพอสมควรแก่กรณีภายใต้ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 25 และข้อ 26 ซึ่งเป็นกรเพิ่มเติมนอกจากที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 253 ถึงมาตรา 270 ทั้งนี้เพราะในคดีผู้บริโภคความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ในบางกรณีอาจส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยรวมด้วย และมาตรการหรือวิธีการที่ศาลกำหนด ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการด้วยกันเช่นกัน ดังนั้น การกำหนดมาตรการหรือวิธีการป้องกันความเสียหายจึงต้องให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีได้หมายความว่าจะให้ศาลใช้อำนาจตามอำเภอใจ เพราะการที่ศาลจะกำหนดมาตรการหรือวิธีการนั้นได้ต้องเท่าที่จำเป็นและ

³¹ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์, คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 184.

พอสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมภายใต้การรองของกฎหมายเท่านั้น โดยต้องคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจและประโยชน์ในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยรวมประกอบกัน

4.2.4 การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

แม้ว่าการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีผู้บริโภคจะนำหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 ลักษณะ 2 ว่าด้วยการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 7 ก็ตาม แต่ในการบังคับคดี หากการออกคำบังคับไปยังลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะทำให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหายและหากเงินเข้าไปจะไม่อาจบังคับคดีได้ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอาจมีคำขอฝ่ายเดียวต่อศาลเพื่อให้ออกหมายบังคับคดีไปทันที โดยไม่จำเป็นต้องออกคำบังคับก่อนก็ได้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 64 อันเป็นการผ่อนคลายความเคร่งครัดในเรื่องการออกคำบังคับเพื่อให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาได้รับชำระหนี้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะขอให้ศาลออกหมายบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ต่อเมื่อศาลได้ออกคำบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาแล้ว และในคำบังคับนั้นต้องระบุเวลาที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง³² ซึ่งต้องใช้เวลานาน ทำให้ในบางกรณีอาจไม่ทันได้ยึดทรัพย์ของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เพราะลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้ยักย้าย ถ้ายทรัพย์สินไปเรียบร้อยแล้ว

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 65 ได้ให้อำนาจศาลแก้ไขข้อขัดข้องที่ทำให้การบังคับคดีดำเนินการต่อไปไม่ได้ โดยให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนไปใช้วิธีการอื่นที่มีได้กำหนดไว้ในคำพิพากษาได้ เพื่อแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการบังคับคดีติดขัดจนต้องให้คู่ความไปฟ้องร้องดำเนินคดีใหม่ ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธี

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 273

พิจารณาความแฟ่ง ที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะขอให้บังคับคดีนอกเหนือจากที่ปรากฏในคำพิพากษาหรือคำสั่งไม่ได้³³

จากหลักเกณฑ์การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากหลักเกณฑ์เดิมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแฟ่ง ทำให้คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้บริโภคหรือฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจได้รับการเยียวยาในกรณีที่ไม่อาจดำเนินการบังคับคดีตามคำพิพากษาได้ นอกจากนี้ยังทำให้การบังคับคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ดี การออกคำสั่งแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 65 อาจส่งผลให้การบังคับคดีเกิดความไม่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากคำพิพากษามีผลกระทบต่อผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการจำนวนมาก การเปลี่ยนไปใช้วิธีการอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาอาจไม่เหมาะสมและเป็นธรรมเพียงพอ

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่ศาลจะใช้อำนาจออกคำสั่งดังกล่าวได้นั้น ต้องเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องตามความจำเป็นและสมควรแก่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ทั้งต้องอยู่ในประเด็นแห่งคดีที่คู่ความได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบ นอกจากนี้ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 42 ได้กำหนดให้ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงรวมทั้งแนวทางแก้ไขหรือความจำเป็นที่จะต้องกำหนดวิธีการใดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ซึ่งข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานคดีต้องตรวจสอบได้แก่ ความเสียหายที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอาจได้รับ หากต้องเสียเวลาในการออกคำสั่งบังคับก่อน ข้อขัดข้องที่ไม่อาจดำเนินการบังคับคดีได้ และความจำเป็นที่ต้องกำหนดวิธีการเพื่อการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา แสดงให้เห็นว่าการที่ศาลจะออกคำสั่งแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีได้นั้น ต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบก่อนออกคำสั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายงานของเจ้าพนักงานคดีที่ศาลมอบหมายให้ตรวจสอบนั้น ศาลจะต้องแจ้งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบและให้โอกาสโต้แย้งก่อนที่จะออกคำสั่งด้วย³⁴ ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย ส่งผลให้การออกคำสั่งของ

³³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1793/2538

³⁴ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 42 วรรคสอง

ศาลเป็นไปด้วยความรอบคอบยิ่งขึ้น บทบัญญัติว่าด้วยการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งจึงไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

หัวข้อพิจารณา	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
1. เขตอำนาจศาล	เหมือน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่เฉพาะผู้ประกอบการที่ถูกจำกัดสิทธิให้ฟ้องผู้บริโภคได้เฉพาะศาลที่ผู้บริโภคมียุติอำนาจ	ตามมาตรา 4 มาตรา 4 ทวิ มาตรา 4 ตริ มาตรา 5 และมาตรา 7
2. ค่าฤชาธรรมเนียม	เฉพาะผู้บริโภคและผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนที่ได้รับ ยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล	คู่ ค ว ม ตี้ อ ง เสี ย ค่าธรรมเนียม
3. ภาระการพิสูจน์	หลักทั่วไปเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่เฉพาะการนำสืบเกี่ยวกับการผลิต การออกแบบ ฯลฯ ตกเป็นหน้าที่ที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องพิสูจน์	ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ เว้นแต่เข้าช้อยกเว้น ตามมาตรา 84
4. การดำเนินกระบวนการพิจารณา	สะดวก รวดเร็ว ประหยัด คล้ายคดี민ในสำเร่	เคร่งครัด ใช้เวลานาน
5. คำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี	ยกเว้นหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145	ผูกพันเฉพาะคู่ความ ตาม มาตรา 145

หัวข้อพิจารณา	พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
6. การอุทธรณ์และฎีกา	คดีถึงที่สุดในชั้นศาลอุทธรณ์ (ระบบการฎีกาเป็นระบบอนุญาต)	คดีถึงที่สุดในชั้นศาลฎีกา (ระบบการฎีกาเป็นระบบสิทธิ)
7. วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา	หลักทั่วไปเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ยื่นขอคุ้มครองก่อนฟ้องได้	ตามมาตรา 253 ถึง 270 ยื่นขอคุ้มครองได้ต่อเมื่อยื่นคำฟ้องต่อศาลแล้ว
8. การบังคับตามคำพิพากษา	หลักทั่วไปเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่หากมีความจำเป็นอาจขอหมายบังคับคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องออกคำบังคับก่อน	ตามมาตรา 271 ถึง 323

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับการเยียวยาข้อพิพาทด้วยความสะดวกรวดเร็วและประหยัด จึงมีระบบวิธีพิจารณาคดีที่สะดวกและรวดเร็ว โดยมีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์บางประการเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งมีการเสริมสร้างมาตรฐานทางจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจและป้องปรามผู้ประกอบการธุรกิจที่ไม่สุจริต ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิม เช่น การให้สิทธิผู้บริโภคฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การขยายอายุความกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นโดยผลของสารที่สะสมในร่างกาย และให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ในระหว่างที่มีการเจรจา การเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์ การให้อำนาจพิเศษแก่ศาลบางประการ รวมถึงการนำหลักค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ (punitive damages) มาใช้บังคับ เป็นต้น ผู้ประกอบธุรกิจจึงมีความกังวลเกี่ยวกับการใช้กฎหมายฉบับนี้อยู่หลายประการ อีกทั้งยังไม่มีประเด็นข้อกฎหมายที่จะมีผลบังคับต่อผู้ประกอบการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธุรกิจ 3 ประเภทคือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า และยานยนต์ ซึ่งเป็นสินค้าที่ประชาชนผู้บริโภคใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ได้พัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคมาโดยตลอดพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยตรง แต่ในการดำเนินคดีผู้บริโภคจะใช้หลักเกณฑ์การดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือ Class Action ที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (The Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) ซึ่งเหมาะสมกับคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากภายใต้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน

ข้อดีของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม คือ การดำเนินคดีและผลของคำพิพากษามีความเป็นเอกภาพ โดยมีผู้แทนกลุ่มเป็นผู้ดำเนินคดีแทนผู้เสียหายทั้งหมดที่เป็นสมาชิกกลุ่ม การฟ้องร้องและดำเนินคดีจึงเสร็จสิ้นได้ที่ศาลเพียงแห่งเดียว

ส่วนเหตุผลที่ประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นการเฉพาะนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า หลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือ Class Action ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (The Federal Rule of Civil Procedure (FRCP) สามารถนำมาใช้ในคดีผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศ

สหรัฐอเมริกาที่มีพัฒนาการเกี่ยวกับ “สิทธิ” ของประชาชนเป็นพื้นฐาน สิทธิของผู้บริโภคในความเข้าใจของประชาชนชาวอเมริกันจึงมักแสดงออกทางรูปธรรมด้วยการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากการบริโภคแก้ปัญหา การฟ้องร้องคดีที่เกี่ยวกับผู้บริโภคจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ อีกทั้งวัฒนธรรมของประชาชนชาวอเมริกันจะคำนึงถึง “สิทธิ” เป็นสิ่งสำคัญเหนืออื่นใด การฟ้องร้องจึงกระทำได้ง่าย อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศสหรัฐอเมริกามีการศึกษาสูงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง จึงไม่มีความจำเป็นต้องมีกฎหมายวิธีพิจารณาแบบพิเศษที่คุ้มครองผู้บริโภคโดยเฉพาะ

เมื่อพิจารณาถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการศึกษาของประเทศไทยพบว่า มีผู้บริโภคอีกจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจใน “สิทธิ” ของตน

ประการแรก อาจเป็นเพราะยังขาดการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายให้แก่ประชาชนผู้บริโภคทราบ

ประการที่สอง อาจเป็นเพราะประชาชนผู้บริโภคบางส่วนยังขาดความรู้ในเรื่องคุณภาพของสินค้า และ

ประการที่สาม อาจเป็นเพราะลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมไทยที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกัน จึงทำให้การเรียกร้องสิทธิด้วยการนำคดีขึ้นสู่ศาลไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดที่จะใช้เพื่อยุติข้อพิพาท

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้บริโภคซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาไม่ได้ถูกความจำเป็นทางธุรกิจผลักดันให้ต้องใช้วิธีการทางศาลเพื่อปกป้องประโยชน์ทางธุรกิจของตน การนำคดีขึ้นสู่ศาลจึงไม่ใช่สิ่งที่ผู้บริโภคพึงปรารถนาเพราะการดำเนินคดีต้องใช้เวลานานและเสียค่าใช้จ่ายสูง

แม้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 จะกำหนดให้ศาลในคดีหลังอาจรับฟังข้อเท็จจริงเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานก็ตาม แต่หลักการดังกล่าวก็ไม่ใช่การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เพราะผู้บริโภคหลายรายที่ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์เดียวกันนั้น ยังคงอยู่ในลักษณะต่างคนต่างฟ้อง ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าจึงต้องถูกดำเนินคดีหลายครั้ง อีกทั้งการจะรับฟังข้อเท็จจริงในคดีหลังเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานนั้นก็เป็นการผิดของศาล หากศาลในคดีหลังเห็นสมควรให้สืบพยานหลักฐานต่อไป คู่ความยังมีหน้าที่ต้องนำพยานหลักฐานมาสืบตามภาระการพิสูจน์ของแต่ละฝ่ายเช่นเดิม ผลของคำพิพากษาจึงไม่เป็นเอกภาพ

เพราะฉะนั้น การนำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) มาใช้กับคดีผู้บริโภคย่อมก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความทุกฝ่าย กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าไม่ต้องถูกดำเนินคดีหลายครั้งจากผู้บริโภคหลายราย และหากมีคำพิพากษาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบหรือไม่อย่างไรแล้ว ผลของคำพิพากษานั้นจะมีความเป็นเอกภาพ เป็นต้น

ผลการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นข้อกฎหมายระหว่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กับการดำเนินคดีผู้บริโภคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิมทำให้ทราบว่า กฎหมายฉบับนี้มีได้ให้ผู้บริโภคเป็นฝ่ายฟ้องผู้ประกอบธุรกิจได้เพียงฝ่ายเดียว ผู้ประกอบธุรกิจอาจเป็นฝ่ายฟ้องผู้บริโภคได้เช่นกัน ผู้ประกอบธุรกิจจึงได้รับประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้ไม่ต่างจากที่ผู้บริโภคได้รับ เช่น การฟ้องคดีที่ทำได้ง่ายและสะดวก กระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว และเสร็จสิ้นภายในระยะเวลาอันสั้น รวมถึงการบังคับคดีตามคำพิพากษาก็รวดเร็วขึ้นกว่าหลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่เดิม นอกจากนี้ ศาลยังมีอำนาจแก้ไขข้อขัดข้องในการบังคับคดีได้ ทำให้การบังคับคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในประเด็นปัญหาข้อกฎหมายเรื่องภาระการพิสูจน์ที่แตกต่างจากหลักการที่ใช้อยู่เดิม ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ภาระการพิสูจน์ที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใดที่ศาลเห็นว่าอยู่ในความรู้อยู่เห็น โดยเฉพาะของผู้ประกอบธุรกิจตกแก่ผู้ประกอบธุรกิจนั้นที่จะพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว

ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อเท็จจริงต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้นี้ ล้วนเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อยู่เห็น โดยเฉพาะของผู้ประกอบธุรกิจทั้งสิ้น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่ผู้ประกอบธุรกิจจะนำพยานหลักฐานมาสืบถึงข้อเท็จจริงนั้นๆ อีกทั้งการจะให้คู่ความฝ่ายอื่นนำสืบถึงข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้อยู่เห็นของอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะย่อมเป็นการยาก เพราะพยานหลักฐานที่จะใช้ในการพิสูจน์มักจะอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายที่รู้เห็นข้อเท็จจริงนั้น บทบัญญัติในเรื่องภาระการพิสูจน์จึงไม่ได้ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าแต่อย่างใด

กรณีสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ภาระการพิสูจน์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 และมาตรา 7 ที่ผู้ประกอบการมีภาระการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้ หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้องตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้

อย่างถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้ว ซึ่งเป็นไปตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability)

อย่างไรก็ดี ในกรณีที่ผู้บริโภคใช้สินค้าผิดไปจากวิธีการปกติธรรมดาอย่างใดก็ตาม จะเป็นจนเกิดความเสียหายขึ้น ภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวย่อมตกแก่ฝ่ายผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย เพราะข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับรู้ของผู้เสียหาย จึงไม่ใช่เรื่องยากจนเกินไปที่จะให้ผู้บริโภคนำสืบข้อเท็จจริงดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้มีได้มุ่งคุ้มครองฝ่ายผู้บริโภคแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายผู้ประกอบการเสียเลย

สำหรับประเด็นปัญหาข้อกฎหมายในเรื่องการใช้อำนาจพิเศษของศาล ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การใช้อำนาจพิเศษของศาลต้องอยู่ภายใต้กรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาคดีเกินกว่าคำขอบังคับของโจทก์ ข้อเท็จจริงที่ศาลจะหยิบยกขึ้นมาประกอบดุลพินิจในการทำคำพิพากษานั้นจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมาว่ากล่าวกันแล้วโดยชอบ ศาลจะหยิบยกข้อเท็จจริงนอกฟ้อง นอกคำให้การ หรือนอกประเด็นแห่งคดีมาวินิจฉัยไม่ได้ ส่วนกรณีที่ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งได้นั้น ก่อนการแก้ไขศาลก็ต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านเสียก่อนอันเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย

อย่างไรก็ดี ก่อนการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริงและทำความเข้าใจเพื่อประกอบดุลพินิจของศาลได้ ทำให้ศาลได้ข้อมูลรอบด้านมาประกอบการใช้ดุลพินิจ แต่ศาลก็ต้องแจ้งข้อเท็จจริงหรือความเห็นของเจ้าพนักงานคดีให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งคัดค้านข้อเท็จจริงหรือความเห็นของเจ้าพนักงานคดี ดังนั้น หากผู้ประกอบการประเภทสินค้าเห็นว่าข้อเท็จจริงหรือความเห็นของเจ้าพนักงานคดีไม่ถูกต้องอย่างไรแล้ว ก็สามารถนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์หักล้างได้

ดังนั้น หากผู้ประกอบการประเภทสินค้าดำเนินธุรกิจด้วยความสุจริตไม่เอาเปรียบประชาชนผู้บริโภค และรับผิดชอบผลิตสินค้าของตนให้มีคุณภาพอย่างสูงสุดเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนผู้บริโภคและสังคมโดยรวมแล้ว พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ไม่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าแต่อย่างใด

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่มีผลกระทบต่อผู้ประกอบการประเภทสินค้าผู้สุจริตแต่อย่างใด ในทางกลับกัน ผู้ประกอบการประเภทสินค้าผู้สุจริตกลับได้รับประโยชน์จากกฎหมายฉบับนี้มากกว่าที่เคยได้รับจากหลักเกณฑ์ที่ใช้อยู่เดิม อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้มีหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ที่ต่างจากหลักเกณฑ์ที่ใช้อยู่เดิม ผู้วิจัยจึงเสนอแนะทางบางประการเพื่อให้กฎหมายฉบับนี้เกิดดุลยภาพที่เหมาะสมระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการประเภทสินค้าผู้สุจริต และเพื่อให้ผู้ประกอบการประเภทสินค้าผู้สุจริตใช้เป็นแนวทางในการดำเนินคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ภาระการพิสูจน์ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 เพราะเป็นตัวกำหนดว่าผู้ประกอบการประเภทสินค้าจะต้องรับผิดหรือไม่ ต้องรับผิดต่อผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย โดยแบ่งข้อพิจารณาแยกตามกฎหมายแต่ละฉบับดังนี้

ก. กรณีเป็นสินค้าทั่วไป ภาระการพิสูจน์ย่อมเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการประเภทสินค้ามีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของผู้ประกอบการประเภทสินค้า

ดังนั้น ผู้ประกอบการประเภทสินค้าจึงมีภาระการพิสูจน์เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้านั้นทั้งหมด ผู้ประกอบการประเภทสินค้าจึงควรจัดทำและเก็บเอกสารที่แสดงถึงลักษณะและคุณสมบัติของสินค้าอย่างเป็นระบบ รวมถึงต้องมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าด้วยว่าสินค้านั้นมีส่วนผสมอย่างไร ใช้วัตถุดิบอะไรบ้างในการผลิต มีวันที่ผลิตหรือวันหมดอายุเมื่อใด มีแหล่งจำหน่ายจากที่ใด ตลอดจนต้องเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในกระบวนการผลิตทั้งหมด เช่น ผู้รับจ้างผลิต เจ้าของลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เทคโนโลยี หรือตัวแทนจำหน่าย เป็นต้น

เพราะข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาใช้พิสูจน์ได้ว่าสินค้านั้นไม่มีความบกพร่อง แต่อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าไม่ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลว่าความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับจากสินค้านั้นเป็นอย่างไร เพราะเป็นภาระการพิสูจน์ของผู้บริโภคผู้ได้รับความเสียหายจากสินค้านั้น

ในการพิสูจน์ถึงกระบวนการผลิตสินค้านั้น บางกรณีอาจต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิทยาศาสตร์เฉพาะด้าน พยานผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิจึงมีบทบาทสำคัญอย่างมากในคดีผู้บริโภค ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าควรต้องพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสินค้าที่ผลิต เช่น ส่งพนักงานไปฝึกอบรมที่ต่างประเทศ รวมถึงสนับสนุนให้มีผลงานทางวิชาการที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับสินค้านั้น เป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการนำสืบตามภาระการพิสูจน์ที่กฎหมายกำหนดไว้

ข. กรณีเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ภาระการพิสูจน์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 6 และมาตรา 7 ที่กำหนดไว้ว่า ผู้เสียหาย หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายที่เป็นโจทก์มีภาระการพิสูจน์ว่าตนได้รับความเสียหายจากสินค้าของผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบธุรกิจ และการใช้หรือการเก็บรักษาสินค้านั้นเป็นไปตามปกติธรรมดา ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบธุรกิจจึงจะมีภาระการพิสูจน์ว่าสินค้านั้นมิได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือผู้เสียหายได้รู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้ หรือการเก็บรักษาสินค้าไม่ถูกต้องตามวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่ผู้ประกอบการได้กำหนดไว้อย่างถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้ว ดังนั้น หากผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบธุรกิจประสงค์จะหลุดพ้นความรับผิด จะต้องพิสูจน์ให้แน่ชัดว่าสินค้าของตนปลอดภัยจากความบกพร่องในการออกแบบ (Design Defect) ความบกพร่องในการผลิต (Manufacturing or Production Defect) และความบกพร่องในการเตือน (Warning Defect)

การนำสืบว่าสินค้าไม่ได้มีความบกพร่องดังกล่าว ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบธุรกิจอาจต้องนำสืบตั้งแต่เริ่มกระบวนการทดลองการผลิตก่อนการผลิตจริง เพื่อแสดงให้เห็นว่าในทุกขั้นตอนของการทดลองผลิตได้มีการตรวจสอบความปลอดภัยอย่างถูกต้องและที่สำคัญคือไม่พบว่ามีความบกพร่องเสียหายใดๆ เกิดขึ้น ส่วนในการขั้นตอนการผลิตจริง ก็อาจนำสืบตั้งแต่การคัดเลือกอุปกรณ์หรือวัสดุชิ้นส่วนในการผลิต การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพใน

แต่ส่วนของสายการผลิตและกระบวนการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในระหว่างการผลิต รวมถึงการอ้างอิงกับมาตรฐานและกฎระเบียบต่างๆ ยกตัวอย่างกรณีรถยนต์ อาจอ้างอิงมาตรฐานระบบบริหารงานคุณภาพและความปลอดภัยสำหรับอุตสาหกรรมรถยนต์ เช่น VDA 6.1, AVSQ, ISO 9001, ISO/TS 16949 เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีเอกสารที่แสดงถึงความปลอดภัยของสินค้าและต้องมีการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าเพื่อรอการตรวจสอบหรือพิสูจน์ในภายหลัง ซึ่งเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่ใช้แสดงให้เห็นว่าสินค้านั้นมีได้เป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย อีกทั้งควรมีระบบตรวจสอบย้อนกลับที่สามารถแสดงข้อมูลและความสัมพันธ์ระหว่าง ส่วนผสม วัตถุดิบ วันที่ผลิตหรือวันหมดอายุ แหล่งจำหน่ายหรือบุคคลที่อยู่ในกระบวนการผลิตทั้งหมด เช่น ผู้รับจ้างผลิต เจ้าของลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เทคโนโลยี หรือตัวแทนจำหน่าย เป็นต้น เพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าความไม่ปลอดภัยของสินค้าเกิดจากกระบวนการผลิตขั้นตอนใด และอาจใช้เป็นข้อต่อสู้ในระหว่างผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการธุรกิจด้วยกันว่าใครจะต้องรับผิดชอบอย่างไร

อย่างไรก็ดี พฤติกรรมในการใช้สินค้าของผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหาย ย่อมเป็นข้อเท็จจริงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคดี ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการอาจนำสืบให้ศาลเห็นว่าผู้เสียหายนั้นใช้สินค้าอย่างปกติธรรมดาหรือไม่ รวมถึงความรู้จากประสบการณ์ของผู้ใช้สินค้าก็เป็นประเด็นสำคัญและมีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้ศาลเห็นว่าการแจ้งเตือนของผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการธุรกิจเป็นไปโดยถูกต้องและชัดเจนตามสมควรแล้วหรือไม่

นอกจากนี้ ซากสินค้านั้นเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญในการพิสูจน์ว่าความบกพร่องในสินค้านั้นเกิดจากอะไร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประเด็นเกี่ยวเนื่องกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลโดยตรง ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการจึงต้องมีวิธีการเก็บรักษาหรือตรวจพิสูจน์ซากสินค้าภายหลังเกิดเหตุอย่างเป็นระบบ ซึ่งในบางกรณีอาจต้องเก็บรักษาซากสินค้านั้นตลอดกาล

2. การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 กำหนดให้ศาลในคดีหลังอาจรับฟังข้อเท็จจริงเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนที่มีประเด็นพิพาทเป็นอย่างเดียวกันและคดีถึงที่สุดแล้วโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานนั้น ไม่อาจแก้ไขปัญหาคำข้อข้องในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและความไม่เป็นเอกภาพในผลของคำพิพากษาได้

ผลการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาทำให้ทราบว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือ class action เป็นวิธีพิจารณาที่เหมาะสมกับการดำเนินคดีผู้บริโภคในปัจจุบันที่มักเกิดความเสียหายเป็นวงกว้าง โดยผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากสินค้าอันเนื่องมาจากมูลเหตุแห่งคดีเป็นอย่างเดียวกัน รวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจเจ้าของสินค้านั้นจะได้รับการพิจารณาคดีจนเสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกัน ทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และทำให้ผู้ประกอบการไม่ถูกดำเนินคดีหลายครั้งจากผู้บริโภคหลายราย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดให้ได้รับประโยชน์ร่วมกัน คำพิพากษาจึงมีความเป็นเอกภาพ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงทำให้บรรลุเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคที่ต้องการให้ผู้บริโภคได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม

ดังนั้น จึงควรกำหนดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นใช้บังคับในประเทศไทย โดยกฎหมายดังกล่าวควรกำหนดให้เป็นทางเลือกที่เพิ่มเติมขึ้นจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กล่าวคือ หากผู้บริโภคเห็นควรที่จะใช้วิธีการฟ้องคดีผู้บริโภคก็ควรใช้วิธีพิจารณาคดีตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และหากเลือกที่จะฟ้องเป็นคดีแบบกลุ่มก็ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

เพื่อป้องกันมิให้ผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องผู้ประกอบการโดยไม่เป็นธรรม ในกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงควรมีรายละเอียดด้วยว่า ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์นำเงินค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีมาวางต่อศาลตามที่ศาลเห็นสมควร และในกรณีที่โจทก์เพิกเฉยไม่ดำเนินคดี ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

นอกจากนี้ ควรกำหนดวิธีการในการส่งคำบอกกล่าวคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มทราบอย่างชัดเจน เช่น ให้ส่งคำบอกกล่าวโดยวิธีประกาศทางหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย หรือส่งเป็นจดหมายลงทะเบียน หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีสิทธิแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มได้

และควรกำหนดระยะเวลาให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความประสงค์ออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มภายในกำหนดเวลาอันสมควร รวมถึงควรกำหนดข้อห้ามมิให้สมาชิกกลุ่มที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์ออกจากสมาชิกกลุ่มยื่นฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันกับที่โจทก์ได้ยื่นฟ้อง หาก

สมาชิกกลุ่มคนดังกล่าวยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนสิ้นกำหนดระยะเวลาของการออกจากสมาชิกกลุ่ม ควรกำหนดให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีดังกล่าวออกจากสารบบความ

สำหรับคำพิพากษาและการบังคับคดี ควรกำหนดให้คำพิพากษาของศาลมีผลผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้แจ้งความประสงค์ออกจากสมาชิกกลุ่ม และควรกำหนดให้ทนายความฝ่ายโจทก์มีอำนาจดำเนินการบังคับคดีแทนโจทก์และสมาชิกกลุ่มได้ เพื่อให้คำพิพากษาและการบังคับคดีเป็นเอกภาพ

อนึ่ง ข้อเสนอแนะข้างต้นเป็นเพียงแนวทางกว้างๆ ให้ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าผู้สุจริตใช้เป็นข้อพิจารณาว่าจะเลือกวิธีการดำเนินคดีแบบใดให้เหมาะสมกับศักยภาพที่ตนมีอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคใช้เป็นข้อพิจารณาว่าควรผลักดันกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกใช้บังคับกับการดำเนินคดีผู้บริโภคหรือไม่ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการที่ผู้ประกอบธุรกิจประเภทสินค้าหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าให้ดียิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนผู้บริโภคและสังคมโดยรวม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมการกฤษฎีกา, สำนักงาน. บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ.เรื่องเสรีจที่ 867/2550.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2550. (อัดสำเนา)

คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, สำนักงาน. สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 13.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552.

คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, สำนักงาน. เอกสารประกอบการประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณากลับกรองเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภค ครั้งที่ 262-10/2551. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค, 2551. (อัดสำเนา)

คณิงนิจ บุญบานเย็น. ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

จรัญ ภัคดีธนากุล. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มิติใหม่ของระบบงานยุติธรรมสำหรับผู้บริโภค. รพี 51 (สิงหาคม 2551): 82-92.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2543.

ชาญณรงค์ ปราณจิตต์. คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551.

ฐิติมา ภู่อสาร. ปัญหาการอุทธรณ์ฎีกาแบบระบบสิทธิในคดีแพ่งของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ณัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยุธา. ความรับผิดของผู้ประกอบการผลิต (Product Liability). วารสาร
อัยการ 4, 39 (มีนาคม 2524): 9-23.

ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. กฎหมายแองโกลอเมริกันเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร:
ประชาชน, 2528.

ดวงเดือน มั่นธรรม. ปัญหาความรับผิดทางแพ่งเนื่องจากทรัพย์สินอันตราย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ดารารพร ธีระวัฒน์. กฎหมายสัญญา สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่
เป็นธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

ธนาธิกร เนาวรัตน์. การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Actions): ประสบการณ์ของประเทศ
สหรัฐอเมริกา. ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 3, 1 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2551): 49-76.

ธานีศ เกศพิทักษ์. กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค
พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต, 2551.

นิตา ว่องเจริญ. การดำเนินคดีแบบกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ปรัชญา บัณฑิตอาภรณ์. ปัญหาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี
ผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาคดีมโนสำนึกและการดำเนินคดีแบบกลุ่ม.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธุรกิจบัณฑิต, 2552.

ปริญญาวัน ชมเสวก. ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.

ปรีดี เกษมทรัพย์. คำบรรยายหลักกฎหมายแพ่งทั่วไปชุดที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ไทยสังฆภัณฑ์
การพิมพ์, 2515.

ปณิธาน ช่อผูก. อำนาจของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง
ผู้บริโภค พ.ศ. 2522: ศึกษากรณีการดำเนินคดีแทนผู้บริโภค. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

พรเพชร วิชิตชลชัย. สรุปหลักการสำคัญของการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความแพ่ง (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2550 (พยานหลักฐาน). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาล
ยุติธรรม, 2551.

พิเชษฐ เมาลานนท์. ความคิดทางสังคม-กฎหมายเกี่ยวกับองค์ธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537.

ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: สยามพริ้นติ้ง
และพับลิชชิ่ง (ประเทศไทย), 2552.

มัณฑนา พรรณพวงพันธุ์. ปัญหาการฟ้องคดีให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบกับผู้บริโภค. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,
2550.

เมธัส อนันต์ศิริวงษ์. ผลกระทบจากพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก
สินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ต่อผู้ประกอบการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

รชฏ บุญสินสุข. การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.

วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. วิ.แพ่งพิสดาร เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, 2552.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. วิ.แพ่งพิสดาร เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, 2552.

วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. วิ.แพ่งพิสดาร เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, 2552.

วินัย หนูไท. คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครหัสคดี ทฤษฎี : ปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สุทรไพศาล, 2552.

วิชญ์ เครื่องงาม. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2542.

ศักดิ์ดา ธนิตกุล. แนวคิด หลักกฎหมาย และคำพิพากษา กฎหมายกับธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2551.

สมชาย อติกรจุฑาศิริ. ปัญหาในการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

สมศักดิ์ อินทร์พันธ์. วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

สรวิศ ลิ้มปริงษ์. สัมผัสคดีต่างประเทศ : เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) (1).

ดูผลงาน 1, 56 (มกราคม-เมษายน 2552): 214-225.

สรวิศ ลิ้มปริงษ์. สัมผัสคดีต่างประเทศ : เจาะม่านนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) (2).

ดูผลงาน 2, 56 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2552): 181-190.

สรวิศ ลิ้มปริงษ์. สิทธิผู้บริโภค. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2552.

สายสุดา นิงสานนท์. ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

สุรัชย์ พ่วงชูศักดิ์. ค่าเสียหายในเชิงลงโทษ : การนำมาใช้ในระบบกฎหมายไทย. ดูผลงาน 2, 53

(พฤษภาคม-สิงหาคม 2549): 90-113.

สุขุม ศุภนิത്യ. คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สุขุม ศุภนิത്യ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณการ, 2550.

สุขุม ศุภนิത്യ. คำอธิบายกฎหมายความรับผิดในผลิตภัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:

วิญญูชน, 2549.

สุขุม ศุภนิത്യ. เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ 7 เรื่อง ร่าง

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.... กรณีศึกษากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของ

ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรอังกฤษ. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา, 2545.

อนันต์ จันทโรภากร. กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

อนันต์ จันทโรภากร. โครงสร้างพื้นฐานกฎหมายลักษณะละเมิด. ใน รวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์, หน้า 96-97. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

อุดม เฟื่องฟู่ง. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2551.

ภาษาอังกฤษ

Bamberger, A. Kenneth. Consumer Case Procedure in US. Documentation of the Presentation Thailand Judiciary Course at UC Berkeley School of Law, 15 June 2009. (Unpublished Manuscript)

Friedenthal, H. Jack and Kane, Kay Mary and Miller, R. Authur. Civil Procedure. St.Pual Minn: West Publishing Co., 1985.

Gidi, Antonio. Class Action in Brazil-A Model for Civil Law Countries. The American Journal of Comparative Law 51 (January 2003): 316.

Karlen, Delmar. American Criminal Justice. New York: Oxford University Press, 1967.

Karlen, Delmar, Meisenholder, Robert, Stevens, George Neff and Vestal, D. Allan. Civil Procedure : Case and Material. St.Paul Minn: West Publishing Co., 1975.

Newberg, B. Herbert. Newberg on Class Action. 2nd ed. Colorado: McGraw-Hill, 1985.

Wright, Alan. Charles. Law of Federal Courts. 5th ed. St. Paul Minn: West Publishing Co.,
1994.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายโกศล อัสวเดชาบุตร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปีการศึกษา 2540 นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2541 และเนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 52 สำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา ในปีการศึกษา 2542 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2549

ประสบการณ์ทำงาน เคยทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ ฝ่ายกฎหมาย บริษัทเงินทุน เกียรตินาคิน จำกัด (มหาชน) ตั้งแต่ปี 2543 ถึงปี 2546 เจ้าหน้าที่อาวุโส ฝ่ายกฎหมาย บริษัท สำนักกฎหมายอัมรินทร์ จำกัด ตั้งแต่ปี 2547 ถึงปี 2549 รับราชการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วย สำนักงานอัยการสูงสุด ตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน 2549 ถึงเดือนมีนาคม 2550 ตำแหน่งอัยการ จังหวัดผู้ช่วย สำนักงานอัยการจังหวัดสงขลา สำนักงานอัยการสูงสุด ตั้งแต่เดือนเมษายน 2550 ถึงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2551 โอนมารับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดฝาง

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย